

4672
72.11

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

T. F. KYLANDER

FIL. D:R, SEMINARIEADJUNKT

SEXTONDE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

INNEHÅLL.

	Sid.
Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit.....	1.
Förslag till stadga angående folkundervisningen i vissa städer. CARL K—N	6.
Om huslig ekonomi. Reseberättelse af SOFI NILSSON.....	26.
Huru högt kan målet sättas för den grammatiska undervisningen vid våra folkskolelärare-seminarier? T. K—R.....	40.
Om bibelns ställning i skolan.....	49.
Meddelanden från skolvärlden. CARL K—N.....	60.
Notiser rörande folkskoleförhållanden.....	63.
Förslag till ordnande af folkundervisningen i vissa städer. CARL K—N	65.
Anteckningar om Linköpings folkskolelärarseminarium för läsåren 1851—1853. J. BÄCKMAN.....	80.
Är hågen för lek och idrott verkligen i aftagande hos vårt folk? C. NORLANDER.....	101.
Folkskoleförhållanden 1884 och 1894. T. K—R.....	108.
Undervisningen i naturkunnighet såsom formellt bildningsmedel. —R	121.
Några ord om förhållandena i den engelska folkskolan.....	131.
Ur inspektörens öfver döfstumskolorna ämbetsberättelse för åren 1893—1895.....	139.
Om folkskoleväsendet i Holland. CARL K—N.....	142.
Från Wiens lärarinneseminarier. V. O—R.....	155.
Reseanteckningar från Schweiz och Tyskland. OLA BERGSTRÖM.....	176.
Meddelanden från skolvärlden. CARL K—N.....	182.
Anteckningar till den Bibliska Historien af Sven Lundqvist. T. K—R.	186.
Litteratur. T. K—R.....	190.

STOCKHOLM 1897

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit.

Genom nådigt cirkulär den 29 maj 1896 har Kungl. Maj:t, i enlighet med riksdagens på nådig framställning fattade beslut, förordnat om löneförbättring för år 1897 åt lärare och lärarinnor vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminiarierna.

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1896 vid rikets sju folkskolelärareseminarier 697 och fem folkskolelärarinneseminarier 502, eller tillsammans 1,199.

Afgångsexamen undergingo sistlidna års vårtermin 146 manliga och 119 kvinnliga, eller tillsammans 265 elever.

Småskolelärarinneexamen aflades samma termin vid folkskolelärarinneseminiarierna af 82 elever, som genomgått första och andra årens lärokurser. Vid folkskolelärareseminarierna undergingo 2 elever småskolelärareexamen. Vid ett folkskolelärarinneseminarium aflade 1 småskolelärarinna prof i enlighet med §§ 5 och 6 af kungl. kungörelsen den 5 juni 1885.

Vid seminariet i Mattisudden i Jockmocks församling för lapska småskolelärares och lärarinnors bildande voro höstterminen 1896 intagna 36 elever, 6 manliga och 30 kvinnliga.

Vid seminariet i Haparanda för finska småskolelärares och lärarinnors bildande voro samma termin intagna 27 elever, 5 manliga och 22 kvinnliga.

Vid af landsting underhållna småskolelärare- och lärarinneseminarier hafva under år 1896 tillsammans 436 elever undergått den genom nådiga kungörelsen den 5 juni 1885 föreskrifna afgangspröfning.

Enahanda pröfning har med särskildt nådigt tillstånd blifvit anställd vid af enskilda inrättade småskolelärarinneseminarier med tillsammans 231 elever.

Till stipendier åt elever vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminiarierna hafva för vårterminen 1896 anvisats tillsammans 37,500 kronor, hvarjämte stipendiemedel till sammanräknadt belopp af 8,225 kronor beviljats åt seminarieelever, som tala finska eller lapska språken. För höstterminen samma år hafva 37,500 kronor utdelats såsom stipendier åt elever vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminiarierna samt 8,540 kronor åt seminarieelever, som tala finska eller lapska språken.

Till samtliga statens seminarier har en del af den undervisningsmateriel, som genom ecklesiastikdepartementets försorg anskaffats, blifvit kostnadsfritt utdelad.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom ecklesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1896 inspekterat folkskolelärarinneseminarier i Kalmar, folkskolelärareseminariet i Växjö, småskolelärareseminarierna i Göteborg, Malmö och Lund samt folkskolorna i Norrköping, Göteborg, Halmstad, Malmö och Lund.

Enligt de — jämlikt föreskriften i folkskolestadgan den 20 januari 1882 § 67, sådan den lyder i nådiga kungörelsen den 5 augusti 1892, samt nådiga cirkulären den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifter angående folkundervisningen funnos år 1895 i rikets 2,385 skoldistrikt 13 högre folkskolor samt

3,999 fasta och 719 flyttande, eller tills. 4,718 folkskolor,

894 » » 572 » » » 1,466 { mindre folkskolor,

3,403 » » 1,570 » » » 4,973 småskolor.

Så 8,296 fasta och 2,861 flyttande, eller tills. 11,157 skolor, eller med inräknande af de högre folkskolorna 11,170.

I de högre folkskolorna undervisade 14 lärare samt i folkskolorna 4,606 lärare o. 2,077 lärarinnor, tills. 6,683, mindre folkskolorna 259 » » 1,217 » » 1,476, småskolorna 302 » » 5,487 » » 5,789.

Summa 5,167 lärare o. 8,781 lärarinnor, tills. 13,948, eller med inräknande af de högre folkskolornas lärare 13,962 förutom 359 lärare och 488 lärarinnor, eller tillsammans 847, som undervisat endast i öfningsämnen eller handaslöjder.

Antalet barn af 7—14 års ålder utgjorde vid 1895 års slut 806,981, hvaraf 409,977 gossar och 397,004 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt 741,662,
» » ej åtnjutit sådan undervisning 57,373,
hvarjämte uppgifter saknas om 7,946.

Summa 806,981.

Bland de vid årets slut befintliga barnen af 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor 355,963,
» » » flyttande folkskolor 57,798,
» » » fasta mindre folkskolor 35,710,
» » » flyttande mindre folkskolor 29,297,
» » » fasta småskolor 127,222,
» » » flyttande småskolor 64,481,

folkskolor, mindre folkskolor och småskolor

utom sina egna distrikt. 16,001, 686,472,
högre folkskolor 199,
allmänna läroverk och folkskolor 11,962,
skolor för abnorma barn 914,
enskilda skolor 16,146,
hemmen 25,969.

Summa 741,662.

Bland de vid årets slut befintliga barn af 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade 10,103 inhämtat folkskolans minimikurs,
» 29,210 aflagt godkänd afgangspröfning samt
uteblefvo 3,388 till följd af sjukdom eller naturfel och
» 14,672 af annan anledning.

Summa 57,373.

Med inräknande af de under året affidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skolåldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 278 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 723,975.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1895 enligt ofvannämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning:

kontant.	kr. 9,102,072,
in natura.	» 1,103,642, 10,205,714,
för skolbyggnader och inventarier.	2,655,734,
» undervisningsmateriel.	296,544,
» öfriga behof	2,441,144.
Summa 15,599,136.	

Lönetillskott af allmänna medel hafva under år 1895 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgått med tillsammans 4,253,731 kronor.

Understöd har under år 1895 utgått till lärares aflöning vid 973 fortsättningsskolor med 61,050 kronor.

Understöd har under år 1895 utgått till 2,483 skolor med tillsammans 185,236 kronor.

Till aflönande af vikarier för 242 folkskolelärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har under år 1895 utbetalats af allmänna medel tillsammans 42,245 kronor.

Understöd till 13 högre folkskolor har under år 1895 utgått med tillsammans 15,600 kronor.

På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kongl. Maj:t för år 1896 beviljat understöd åt 26 folkhögskolor med tillsammans 65,350 kronor. Enligt styrelsernas berättelser hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 760 manliga och 451 kvinnliga, eller tillsammans 1,211 elever.

Till understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid folkhögskolor har Kongl. Maj:t för år 1896 anvisat 15,000 kronor.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar hafva för år 1896 beviljats understöd för höjande af folkskolelärarnes löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor samt till anskaffande af undervisningsmateriel m. m.

Att till nedsatt pris hållas folkskolorna jämte åtskilliga andra slag af folkundervisningsanstalter till handa hafva följande nya läromedel blifvit anskaffade: karta öfver Uppsala län, teknologiska, astronomiska och botaniska plancher m. m.

Åt folkskolor i rikets nordligare trakter samt åt småskolelärareseminarierna i Haparanda och Mattisudden hafva undervisningsmateriel och läroböcker dels kostnadsfritt utlämnats, dels mot nedsatt pris hållits till handa.

Kongl. Maj:t har för år 1896 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 45 äldre, behöfvande folkskolelärare med 10,000 kronor.

Vid seminariet å Manilla för bildandet af döfstumskolelärare voro under nästlidna läsår intagna 6 elever, 2 manliga och 4 kvinnliga. Vid läsårets slut aflades afgangsexamen af 4 manliga och 4 kvinnliga elever, hvilka under nämnda läsår genomgått föreskrifven profärskurs. Därjämte aflade en döfstumskolelärarinna godkänt undervisningsprof för vinnande af behörighet till ordinarie lärarinnabefattning vid sådan döfstumskola, som afses i lagen den 31 maj 1889.

Under läsåret 1895—1896 undervisades vid anstalterna för öfveråriga döfstumma 122 elever; hvaraf i Vadstena 37, i Skara 43 och i Bollnäs 42.

Vid institutet för blindas å Tomtebodas voro under sistlidna läsår intagna 85 elever, hvaraf 42 gossar och 43 flickor. 51 lärjungar hafva erlagt full afgift eller därunder, 10 hafva af direktionen varit intagna som frielever och 24 hafva varit frielever från de särskilda stiften och Stockholms stad. En frieleverplats för Visby stift och en för Stockholms stad hafva under året varit obesatta.

Omkring 300 band blindskrifter hafva under läsåret blifvit sålda eller skänkta till behöfvande blindas.

2 lärarinnekandidater hafva under läsåret genomgått profärskurs.

Vid blindskolan i Växjö voro under sistlidna läsår intagna 28 lärjungar, 19 gossar och 9 flickor.

Vid handtverksskolan i Kristinehamn undervisades under samma läsår 18 lärjungar, 15 manliga och 3 kvinnliga.

Vid skolhemmet i Vänersborg för blinda döfstumma hafva under sistförflutna läsår 6 elever åtnjutit undervisning.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1896 beviljats ett belopp af 180,926 kronor 25 öre.

Af anslaget till uppfostringsanstalter för andesvaga barn har för 1896 tilldelats understöd åt 16 sådana anstalter med tillsammans 46,800 kronor, och hafva samtliga dessa anstalter blifvit under år 1896 inspekterade. Därjämte hafva af samma anslag utgått 6,000 kronor till bildande af lärare vid ifrågavarande uppfostringsanstalter.

Sedan riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för år 1897 af 30,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningkurser för arbetsklassen, har Kungl. Maj:t af nämnda anslag tilldelat åtskilliga sådana anstalter understöd.

2.

Förslag till stadga angående folkundervisningen i vissa städer.

Mot ofvannämnda förslag hafva åtskilliga anmärkningar blifvit framställda. Vi skola i det följande skärskåda några af dessa.

1. Som en brist i förslaget har blifvit anmärkt, att i detta ej finnas några bestämmelser angående inspektion af de hygieniska förhållandena inom skolan.

Vid talet härom har man sagt, att förslaget innehåller rörande folkskolans hygieniska förhållanden, endast hvad uti § 64 sägs, där det heter: »Skolstyrelse skall draga försorg därom, att skolhusen eller eljest till skolorna upplåtna rum nöjaktigt underhållas, att skollokalerne uppvärmas och hållas rena samt att tjänliga anordningar för beredande af erforderlig luftväxling vidtagas.» Med anledning häraf vilja vi fästa uppmärksamheten därpå, att förslaget talar om skolans

hygieniska förhållanden icke endast i § 64 utan ock i § 51. Uti sistnämnda § säges nämligen följande: »Skolstyrelsen äger att, där smittosam sjukdom är rådande, då sådant finnes nödigt, efter hälsovårdsnämndens anmälan eller efter dess hörande, äfvensom där annan oförutsedd anledning sådant kräfver, förordna, att undervisningen må för längre eller kortare tid inställas. Förmärker lärare, att någon lärjunge synes vara angripen af smittosam sjukdom, eller kommer till lärares kännedom, att dylik sjukdom utbrutit i lärjunges hem, skall läraren med afseende å sådan lärjunges afstängande från deltagande i skolundervisningen och anmälan om förhållandet hos vederbörande myndighet förfara i enlighet med de föreskrifter, som skolstyrelsen efter hälsovårdsnämndens hörande för sådana fall meddelat.» Till de hygieniska bestämmelserna höra ock föreskrifterna om undervisningstiden i § 22 af förslaget till folkskolestadga. Nämnda förslag är sålunda icke så fattigt på hygieniska föreskrifter, som man påstått.

För att så mycket tydligare framhålla den förmenta bristen på hygieniska bestämmelser uti det ifrågavarande förslaget har man framdragit, hvad stadgan för rikets allmänna läroverk uti detta hänseende innehåller, nämligen att vid hvarje högre eller femklassigt läroverk skall antagas en läkare, hvilken bland annat åligger att vid början af hvarje termin underkasta samtliga lärjungar noggrann undersökning rörande deras kroppsutveckling och hälsotillstånd — inbegripet syn- och hörsel förmåga; att äfven eljest, därest af hälsoskäl befrielse för lärjunge från någon del af undervisningen ifrågasättes, med afseende därå yttra sig; att vid fall af smittosam sjukdom bland lärjungarne eller inom deras närmaste omgifning lämna rektor nödiga råd och vidtaga lämpliga åtgärder för att hindra smittans spridande.

Så länge fråga endast är om hvad som kan vara önskvärdt, instämma vi gärna med dem, som anse, att det vore förmånligt, om äfven i folkskolestadgan föreskrefves, att läkare skulle anställas vid folkskolan, och att denne i hufvudsak skulle hafva samma skyldigheter som läkaren vid de allmänna läroverken, eller, om detta åtminstone till en början vore för mycket begärddt, att hvarje år skulle af vederbörande stadsläkare företagas en hygienisk inspektion af folkskolorna.

Kommitterade, som haft i uppdrag att utarbete förslag till folkskolestadga för vissa städer, hafva dock åtnöjt sig med att rörande skolans hygieniska förhållanden föreslå, såsom här ofvan omförmäls, hvad §§ 22, 51 och 64 innehålla. Vi hålla fortfarande före, att kommitterade härutinnan handlat visligt. Funne Kungl. Maj:t för godt att på grund af sin ekonomiska lagstiftningsrätt utfärda en folkskolestadga för städerna, skulle han ej i denna kunna intaga sådana bestämmelser rörande skolans hygien, hvilka skulle medföra direkta utgifter för skoldistriktet. Detta vore att kränka deras själfbeskattningsrätt. Behagade Kungl. Maj:t åter förelägga riksdagen om icke hela stadgan dock vissa delar däraf, och bland dessa vore sanitära föreskrifter liknande dem, som äro intagna i stadgan för de allmänna läroverken, vore det högst tvifvelaktigt, om riksdagen skulle gilla dem. För vår del äro vi öfvertygade därom, att riksdagen skulle säga ett bleklagd nej till dylika förslag. Vi grunda vår öfvertygelse härom på hvad som tilldrog sig under sista riksdagen. Ett förslag hade väckts, att man hos Kungl. Maj:t skulle begära, att hygien blefve införd som undervisningsämne på sementarierna. Riksdagens andra kammare afslog förslaget af det skäl, att den fruktade, att, om de blifvande folkskolelärarne finge undervisning i detta ämne, följden däraf skulle blifva, att skoldistriktens utgifter för folkskoleväsendet skulle betydligt ökas, enär de uti hygien kunniga lärarne skulle göra anspråk på anordningar inom skolan, hvilka skulle medföra stora kostnader. Häraf torde med skäl den slutsats kunna dragas, att tiden ännu ej är inne att för riksdagen framlägga ett sådant förslag, som här är i fråga. Försiktigast torde alltså vara att med de medel, som stå till buds, söka förmå vederbörande i de särskilda skoldistriktet sörja för att de hygieniska förhållandena inom folkskolorna blifva tillfredsställande. I sammanhang härmed anse vi oss böra erinra därom, att skoldistriktet i allmänhet och framför allt de större städerna under den senare tiden underkastat sig ej obetydliga utgifter, för att de sanitära förhållandena inom skolorna måtte blifva goda.

Slutligen har man framhållit, att det vore samhällets plikt i ej mindre grad rörande folkskolan än de allmänna läro-

verken att sörja för att lärjungarne icke under skolarbetet ådraga sig ohälsa. Barnen och deras föräldrar kunde med så mycket större skäl göra anspråk härpå, som barnen vore pliktiga att besöka skolan. Med afseende härpå vilja vi endast erinra om skillnaden mellan en statens och en kommunens skola samt om hur olika det gestaltar sig, då fråga är om att vidtaga anordningar för några tusenden, än då det gäller några hundra tusenden.

2. Mot förslaget har vidare blifvit anmärkt, att det, som innehölle, att fortsättnings- och ersättningsskolan skulle blifva obligatoriska, icke tillika föreskrefve, att de städer, i hvilka den nya stadgan komme att införas, måste anordna en folkskolas högre afdelning, omfattande två eller flera årsklasser.

Kommitterade skulle säkerligen icke haft något emot att instämma uti anmärkarnes mening, om någon utsikt funnits till att den ifrågavarande föreskriften skulle hafva vunnit riksdagens bifall. Men, då de icke vågade hoppas detta, ansågo de bättre att vinna något än förlora allt. Fortsättnings- och ersättningsskolor finnas redan i någon form i många städer. Det skulle därför i dessa medföra inga eller jämförelsevis ringa kostnader utöfver de nuvarande, om det stadgades, att senast omförmälda skolor skulle blifva obligatoriska. Dock var det ej utan mycket betänkande, som kommitterade dristade framställa detta förslag. Att frukta vore nämligen, att, när det komme till afgörande af riksdagen, landsbygdens representanter skulle sätta sig emot det. Den tanken kunde ju lätt hos dem uppstå, att, om fortsättnings-skolan blefve obligatorisk i städerna, man snart med all kraft skulle begynna arbeta på att den blefve det äfven på landsbygden. Bäst vore därför att »mota Olle i grind». Emellertid ansågo kommitterade sig böra göra försöket med fortsättnings- och ersättningsskolorna men höllo före, att de bäst skulle främja den särskildt i städerna så viktiga fortsatta undervisningen genom förslaget, att den högre afdelningen tills vidare skulle blifva frivillig. Visade det sig, som man har allt skäl att hoppas, att denna blefve till gagn för många, skulle det sedan blifva lättare att utverka det lagstadgandet, att i städer med ett visst invånarantal en högre afdelning af folkskolan skall anordnas.

Vidare vilja vi rörande den sak, som nu är i fråga, erinra därom, att den ifrågasatta folkskolestadgan var afsedd icke endast för de större städerna utan ock för andra städer, som kunde finna med sin fördel förenligt att antaga den. Då kommitterade ansågo, att det skulle vara till bättnad för folkundervisningen, att många städer begagnade sig af tillåtelsen att få ordna sitt folkskoleväsende enligt den nya stadgans bestämmelser, måste de så mycket som möjligt söka undvika framställandet af sådana förslag, som kunde ingifva fruktan, att antagandet af nämnda stadga skulle hafva med sig betydligt ökade kostnader för folkskoleväsendet.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt anse vi fortfarande, att kommitterade handlat välbetänkt, då de ej framställde det förslaget, att folkskolans högre afdelning skulle vara obligatorisk.

3. Man har anmärkt, att kommitterade i sitt förslag låtit den bestämmelsen inflyta, att skolstyrelse äger att till lärare i småskola och biträdande lärare i folkskola antaga personer, hvilka, jämte det att de äga den lämplighet för lärarekallet, som omförmäles i § 25 mom. 2, antingen företett betyg öfver aflagd folkskolelärareexamen eller småskolelärareexamen vid något under offentlig kontroll stående seminarium eller medelst undervisningsprof eller annorledes för skolstyrelsen ådagalagt sig innehafva för den sökta befattningen erforderliga insikter och färdigheter samt god förmåga att meddela undervisning.

Mot förslaget har anmärkts, att skolstyrelse därigenom finge rätt att anställa vid städernas skolor äfven oexaminerade personer. Detta kunde blifva till men för skolan och försvåra utsikten för behörigen examinerade att vinna anställning. Önskligt vore därför, om den föreslagna bestämmelsen ändrades så, att skolstyrelsen blefve ålagd att anställa endast examinerade eller ock finge rätt att antaga oexaminerade, endast när examinerade ej funnes att tillgå.

Med anledning af denna anmärkning vilja vi fästa uppmärksamheten därpå, att staten endast i ringa mån öfvertagit utbildning af lärarinnor vid småskolor. Det ojämförligt största antalet utbildas i läroanstalter, som upprättats af landsting, skoldistrikt eller enskilda, som därtill erhållit

Kungl. Maj:ts tillstånd. Under sådana förhållanden kan regeringen naturligtvis ej påbjuda, att endast examinerade lärare och lärarinnor skola användas vid småskolor m. fl., ty, hur skulle det påbudet kunna efterföljas, om landsting, skoldistrikt och enskilda stängde sina läroverk. Innan regeringen utfärdar det äskade påbudet, måste den hafva upprättat läroanstalter, i hvilka tillräckligt antal lärare och lärarinnor kan utbildas.

För öfrigt synes oss den bestämmelsen, att endast examinerade lärare och lärarinnor få användas, ej synnerligen behöflig, ty det förhåller sig ju redan så, att i regel endast examinerade lärare och lärarinnor anställas. Någon återgång i detta hänseende är ej att befara.

4. Ett fel i kommitterades förslag — säger man — är ock, att däri ej intagits stadganden, som gifva småskolelärarinnorna m. fl. samma rättsliga ställning som folkskolelärare.

Angående denna sak har under senaste tiden blifvit så mycket taladt och skrifvet, att något nytt därom ej torde vara att säga. Anmärkarne hafva ej heller förmått framdraga något nytt skäl för sin mening. Under sådana omständigheter anse vi oss till kommitterades försvar endast behöfva hänvisa till en uppsats angående tryggad ställning för de vid småskolan anställda lärarne och lärarinnorna, som finnes införd i andra häftet af denna tidskrifts femtonde årgång.

5. Kommitterade hafva föreslagit, att skolstyrelse skall äga rätt att inom ett distrikt förflytta en ordinarie lärare från en tjänst till en annan utan iakttagande af de i §§ 26 — 36 gifna bestämmelser, dock att den förflyttade lärarens löneförmåner därigenom icke förminskas.

Åtskilliga lärare hafva uttalat den önskan, att denna bestämmelse skulle utgå; andra, att den måtte förändras på det sätt, att förflyttning af lärare från en territoriell församling till en annan icke finge äga rum utan vederbörande lärares samtycke.

Mot kommitterades förslag har nämligen anförts, att Kungl. Maj:t för flera år sedan förklarat sig ej hafva funnit skäl att lämna bifall till en af Öfverstyrelsen öfver Stockholms stads folkskolor gjord anhållan, att Kungl. Maj:t måtte meddela

sådan förklaring af nådiga stadgan angående folkundervisningen i Stockholm den 27 september 1861, att samma stadga ej måtte anses innefatta hinder för öfverstyrelsen att, därest den så funne nödigt, förflytta ordinarie lärare från lärarebefattning vid en församlings folkskola till lärarebefattning med samma lön vid annan församlings folkskola inom hufvudstaden. Endast en församling hade tillstyrkt förslaget. Men denna Kungl. Maj:ts förklaring kan ej tillämpas på den fråga, hvarom här handlas. Stockholm bildade ej då och bildar ännu icke ett skoldistrikt i vanlig mening. Hvarje territoriell församling bildar nämligen ett helt för sig under sitt särskilda skolråd, hvilket äfven vid tillsättning af lärare har en funktion att utöfva. Under sådana omständigheter är det klart, att den ena församlingen ej vill mottaga från en församling hvilken lärare som helst.

Vidare har det sagts, att genom ifrågavarande bestämmelse den tryggare rättsliga ställning, innehafvandet af ordinarie läraretjänst medför, måste för de större städernas lärarepersonal till väsentlig del omintetgöras. Vi skulle kunna erkänna, att denna invändning mot kommitterades förslag vore berättigad, om fråga vore om att förflytta en lärare från ett skoldistrikt till ett annat; men vi kunna ej inse, att man gör något intrång på den ordinarie lärarens ställning därigenom, att han, som blifvit antagen i ett skoldistrikts tjänst, är förpliktad att tjänstgöra inom distriktet just där, hvarest vederbörande anse, att han med sina gifvor eller på grund af andra omständigheter kan vara till största gagn. Sant är visserligen, att rätten för en skolstyrelse att förflytta lärare från en befattning till en annan kan medföra för läraren, om han verkligen blir förflyttad, en och annan olägenhet, men man bör väl taga mera hänsyn till skolans än till lärarens intressen, i händelse bådas skulle komma i kollision med hvarandra. Skolan är väl icke till för lärarens skull utan läraren för skolans. Vi hafva många gånger sett, hur en lärare sökt förhindra en ändamålsenlig anordning af skolväsendet inom ett skoldistrikt genom att neka underkasta sig någon förändring i sin tjänstgöring eller genom att vägra flytta till någon annan del af distriktet. Sådant måste väcka förargelse, då det ju bär vittne därom, att läraren i första hand ser på sitt eget

bästa. Det skulle ej förvåna oss, om i allmänna folkskolestadgan intoges någon bestämmelse därom, att ordinarie lärare vore skyldig underkasta sig den förändring af hans tjänstgöring inom distriktet, som kunde blifva behörigen beslutad. En sådan föreskrift kan icke kallas hård eller obillig, ty det kan väl ej sägas vara öfverensstämmande med billighet och rättvisa, att flera generationer af barn skola lida skada, därför att en lärare ej vill underkasta sig de olägenheter, som möjligen kunna för honom blifva en följd af en som nyttig och nödig ansedd förändring af hans tjänstgöring. Gör sig läraren känd som en trogen och samvetsgrann arbetare i sitt kall, behöfver han ej befara, att skolstyrelsen af nyck eller lättsinne mot hans vilja flyttar honom till annan befattning. Endast när tvingande skäl bjuda, kommer i allmänhet en sådan förflyttning att äga rum. Men finnas sådana skäl, bör en lärare ej med sitt nej kunna hindra en omgestaltning af hans tjänstgöring, helst om man tillförsäkrar honom, att han genom förflyttningen ej skall lida någon minskning i sina löneförmåner. Sant är väl, att han genom att nödgas lämna sin befattning för att öfvertaga en annan kan komma att förlora någon bekvämlighet, gå miste om något behag, ja, lida minskning uti inkomster af arbete utom skolan, men, då distriktet gifver honom en för hans uppehälle tillräcklig lön, bör det ock hafva rätt att använda honom, där han gör mesta gagnet.

Ytterligare har man invändt mot ifrågavarande bestämmelse, att, om kommitterades förslag blefve lag, följden däraf lätt skulle blifva, att missnöje alstrades bland lärarne, hvilket åter kunde medföra skadliga verkningar för själfva skolan. Häremot torde med skäl kunna sägas, att, om skolstyrelserna ofta och utan giltig anledning begagnade sig af sin rätt uti ifrågavarande hänseende, skulle ett allmänt missnöje lätt kunna uppkomma bland lärarne och däraf skolan kunna taga skada, men däremot om skolstyrelserna, såsom antagligt är, i regel endast i tvingande fall begagnade omförmålta rätt, skulle icke missnöje däraf alstras bland lärarne, ty äfven dessa måste väl inse och erkänna, att vid lagstiftningen för skolan bör tillses, att dess intressen i första hand ses till godo.

Slutligen vilja vi erinra därom, att åtskilliga statens ämbetsmän äro skyldiga att underkasta sig sådana förändringar

i tjänstgöring, hvarom här talas, och att en dylik ämbetsman kan blifva förflyttad från ena änden af riket till den andra.

6. Kommitterade hafva föreslagit rörande den dagliga undervisningstiden, att efter tre eller högst fyra lärotimmar, i hvilket sistnämnda fall minst en timme skall användas till undervisning i slöjd eller gymnastik, skall lämnas en längre ledighet, hvilken utsträcker till helst två men minst en timme, såvida icke Kungl. Maj:t på grund af i något skoldistrikt rådande särskilda förhållanden härifrån medgifver undantag.

Det var ej oväntadt, att denna bestämmelse möttes med ogillande af många lärare. Striden mellan dem, som tala för samlad undervisningstid, och dem, som förorda delad, är gammal. Dock har man ej lyckats komma till något afgörande. Vännerna till den samlade undervisningstiden hafva därför föreslagit, att åt skoldistriktet borde lämnas frihet att välja mellan olika anordningar af undervisningstid utan att behöfva hos Kungl. Maj:t därom göra särskild anhållan. Det förefaller oss ganska anmärkningsvärdt, att man i detta hänseende vill lämna skoldistriktet så stor frihet, under det man annars skarpt framhåller statens plikt att tillse, att barnen i skolan ej taga skada genom för hälsan menliga anordningar.

De, som förorda samlad undervisningstid, förmena, att de kunna stödja sig på en erfarenhet af så tillräcklig omfattning, att man kan vara berättigad att däraf draga säkra slutsatser. I Stockholm t. ex. har samlad undervisningstid användts under trettio år, och dock är antalet sjuka och döda barn i skolåldern mindre därstädes än i Norrköping och Malmö, i hvilka städer delad undervisningstid är införd. Enligt vårt förmenande talar denna omständighet med säkerhet hvarken till förmån för den samlade eller till skada för den delade undervisningstiden. Det är många andra faktorer, som måste tagas i betraktande, när man vill göra sig reda för anledningarna därtill, att sjuklighets- och dödlighetsprocenten är större på en ort än på en annan. Kommitterade hafva icke heller vid sina antaganden kunnat bygga på statistiska uppgifter rörande sjukdom och död bland skolbarn dels i städer med samlad, och dels i städer med delad undervisningstid. Sådana uppgifter ensamt hafva i detta hänseende ingen bevisningskraft. Det roade oss emellertid att visa de statistiska uppgifter från

rikes städer, med hvilka man velat styrka den samlade undervisningstidens förträfflighet, för en af vårt lands hygieniska auktoriteter. Han förklarade, att dessa voro för den ifrågavarande saken af intet värde, och tillade, att ännu inga undersökningar företagits vare sig af sådan beskaffenhet eller af sådan omfattning, att man däraf kan draga några säkra slutsatser rörande den från sanitär synpunkt lämpligaste fördelningen af undervisningstiden.

Man har sagt, att den samlade undervisningstiden utan tvifvel vore en bidragande orsak till den höga standpunkt, hvarpå hufvudstadens folkskolor stode. Vore det så, att folkskolorna i Stockholm stode högre än samma slags skolor i alla sådana städer, hvarest delad undervisningstid är införd, kunde man fästa något afseende vid detta påstående. Men ingen, som verkligen känner förhållandena i våra städer, djärfves väl påstå detta. Vi hafva varit i tillfälle att studera folkskoleförhållandena i åtskilliga af våra städer, och så vidt vi kunna bedöma saken, hafva vi funnit folkskolor i städer med delad undervisningstid på ungefär lika hög standpunkt som folkskolorna i Stockholm. För öfrigt hafva under dessa dagar framställts mycket svåra anmärkningar mot Stockholms folkskolor. Vi äro öfvertygade därom, att dessa äro i allmänhet öfverdrifna samt att man hvarken kan eller bör tillägga dem någon synnerlig vikt, då man ej vet, af hvem de framställts, eller under hvilka förhållanden undersökningarna företagits. Emellertid torde i dem ligga så mycken sanning, att det vore skäl att undersöka, huruvida icke den nu föreskrifna dagliga lärotiden i de särskilda klasserna kan medföra, att det skickligt och nitiskt bedrifna arbetets resultat i åtskilligt ej blir så tillfredsställande, som önskligt vore.

Vidare har man sagt, att slapphet hos lärjungen och brist på mottaglighet göra sig i afgjort högre grad gällande under de sista lärotimmarna vid den delade läsningen, än då fem lektioner efter hvarandra förläggas till tiden före middagsmålet. Vi våga påstå, att detta antagande icke är stödt på tillräckligt omfattande och under tillbörlig kontroll samlad erfarenhet. Å ena sidan hafva vi bestämda uppgifter från åtskilliga lärare, att de anse den femte lektionstimmen på förmiddagen snart sagdt bortkastad; å den andra vitsorda

lärare, att läsningen på eftermiddagen medför lika mycket gagn som läsningen på förmiddagen. I Stockholm är ofta så anordnad, att en klass läser fem timmar på förmiddagen, under det en annan klass, som har att genomgå samma lärokurs, besöker skolan endast fyra timmar på eftermiddagen. Detta vore ju en alldeles förkastlig anordning, om både barn och lärare vore obekväma till studier på eftermiddagen.

Somliga säga, att intellektuella arbeten böra försiggå hufvudsakligen före hufvudmåltiden eller middagen; andra hålla före, att under förmiddagens lopp bör man intaga en stark måltid för att sedan kunna arbeta med full energi.

Den samlade undervisningstiden säges främja god skolgång. Men i många skoldistrikt, där den dagliga lärotiden är afbruten genom den föreskrifna hvilostunden, finnes fullkomligt lika god skolgång som i skoldistrikt, i hvilkas skolor undervisningen är förlagd endast till förmiddagen.

Det finnes skoldistrikt, i hvilka man öfvergått från samlad till delad undervisningstid, och man är tillfredsställd med förändringen.

Den samlade undervisningstiden skall ock, säges det, främja barnens sedlighet. Besynnerligt! Hvem kan påstå, att barnen hafva gjort sig kända för större osedlighet i skolor med delad undervisningstid än i skolor med samlad? Stundom hör man sägas, att för främjande af barnens sedlighet bör man bereda tillfälle för dem att vara i hemmet om eftermiddagarna; stundom åter, att man bör sörja för att barnen, som om eftermiddagarna äro lediga från skolan, få sysselsättning i arbetsstugor eller slöjdsalar; i annat fall kunna de lära sig mycket ondt. Huru förlika detta? Några säga så vackert, att skolan bör hafva barnen endast om förmiddagarna, på det de under eftermiddagarna måtte kunna hjälpa föräldrarne. Men vi fråga, om det ej kan medföra en farlig öfveranstängning för de små att så anordna för dem, att de tidigt på morgonen skola begifva sig till skolan; att de där skola tillbringa fem timmar under intensivt arbete; att de sedan skola gå den stundom långa vägen hem; att de efter intagen måltid skola delta i hemmets arbeten, och att de slutligen skola utföra de hemarbeten, som skolan ålagt dem. Stackars barn! Nog kan man säga, att de tidigt

få vänja sig vid ett slaffif. Hvem vet, hur mångas hälsa därigenom blir undergräfd? För öfrigt torde det finnas, särdeles i de stora städerna, många hem, i hvilka det ej kan beredas barnen tillfälle att delta i några sysslor.

Man börjar, och efter vårt förmenande med all rätt, ifra för att fria lekar skola införas i skolorna, enär dylika lekar äro ett synnerligt viktigt medel för danandet af en sund och hårdig kropp. Men när vill man bereda rum för dessa, om barnen efter fem timmars snart sagdt oafbrutet arbete skyndsamt skola begifva sig hem för att sedan delta i hemmets arbeten och läsa läxor?

En af våra medicine professorer undersökte för en tid sedan barns i allmänna läroverken hälsotillstånd och fann därvid, att en viss procent af dem var behäftad med kroniska sjukdomar. Orsaken härtill vore, sade han, öfveranstängning. En medicine doktor tog sig en tid därefter före att undersöka barnens i en stads folkskolor hälsotillstånd. Han fann, att bland dem var ett lika stort antal lidande af kroniska sjukdomar som bland allmänna läroverkens ungdom, men han ansåg, att anledningen till det stora antalet sjuka vore att söka uti dåliga hem. Hvem af de medicinska auktoriteterna har rätt?

Vi hafva läst ett yttrande af en lärare, hvari han säger, att han utträttar mer under en timme på förmiddagen än under två timmar på eftermiddagen; men vi hafva ock hört andra säga, att aftonen och första delen af natten äro deras bästa arbetstid. En säger, att han kan arbeta i skolan fem timmar omedelbart efter hvarandra med samma liflighet, intresse och kraft; en annan åter försäkrar, att han omöjligt kan med tillbörlig intensitet undervisa mer än högst tre efter hvarandra omedelbart följande timmar.

En säger, att faran för öfveranstängning ökas därigenom, att man gifver barnen en gång på dagen en längre ledighet; en annan håller före, att ett sådant längre uppehåll är alldeles nödvändigt, om arbetet i skolan skall bära frukt, och om barnens hälsa ej skall lida men.

En förmenar, att slöjd och gymnastik ej verka mer rekreerande än teckning och välskrifning; en annan däremot anser, att öfningarna i de två förstnämnda ämnena äro i hög grad upplifvande och stärkande.

Vi hafva anført alla dessa skiftande meningar för att därigenom visa, att vi rörande den sak, hvarom fråga är, veta ingenting med säkerhet. För att komma till säkra slutsatser måste omfattande undersökningar efter vetenskapligt planlagda metoder företagas af män, som hafva erforderliga förutsättningar för att kunna af dessas resultat draga tillförlitliga slutsatser. De män, som verkställa ifrågavarande undersökningar, måste för öfrigt vara fördomsfria och i denna sak ej hafva något annat intresse än att komma sanningen på spåren.

Då de bevis, som hittills blifvit framställda till den samlade undervisningstidens förmån, ej äga någon bevisande kraft; då de erfarenheter, som gjorts rörande en sådan anordning af den dagliga lärotiden, att denna ej afbrytes af någon längre hvilostund, äro motsäggande; då andra än pedagogiska och sanitära skäl betonats alltför mycket vid fördelningen af den dagliga lärotiden, torde det ej kunna anses otillbörligt, att kommitterade föreslagit en fördelning af tiden, som just af sanitära och pedagogiska skäl hittills antagits vara den lämpligaste.

I stadgan för våra allmänna läroverk är förbjudet att sysselsätta barn mer än tre timmar efter hvarandra med intellektuellt arbete. Vill man männe påstå, att barnen i folkskolan kunna utan skada sysselsättas med intellektuellt arbete större antal timmar omedelbart efter hvarandra än barnen i allmänna läroverk? Det vore väl dock alltför djärft.

7. Man har förebrått kommitterade därför, att de föreslagit en alltför lång daglig arbetstid. Anmärkningen är i sanning besynnerlig. Kommitterade hafva nämligen föreslagit, att den dagliga undervisningstiden för hvarje lärjunge icke utsträcker i småskolan öfver fem och i den egentliga folkskolan öfver sex timmar, hvilket senare antal för undervisning i slöjd för gossar må ökas med ytterligare en timme under tre dagar i veckan, samt att antalet lärotimmar i veckan uti intet fall får öfverstiga trettiosex, tiden för morgonandakten inberäknad. Sålunda hafva kommitterade ej velat hindra skoldistriktet från att föreslå en kortare daglig undervisningstid än den i kommittéens förslag nämnda. De hafva ju endast sagt, att det antal timmar, som i för-

slaget är angifvet, ej får öfverskridas. Vill något skoldistrikt för sin del besluta ett mindre antal lärotimmar om dagen, än det kommitterade i sitt förslag anse böra vara det högsta, har ju distriktet därtill, enligt kommitterades mening, full rätt. Vi äro ock för vår del förvissade därom, att förhållandena i vissa skoldistrikt äro sådana, att den verkliga undervisningstiden kan utan fara något minskas. Men å andra sidan se vi ej utan farhåga, att den åsikten vill arbeta sig fram bland lärare, att den dagliga undervisningstiden bör vara mycket kortare än den nu vanliga; ty, säger man, under en kort daglig arbetstid kan man genom intensivt arbete uträtta proportionsvis mer än under en lång. Är nämligen den dagliga arbetstiden lång, är det ej möjligt att under hela tiden arbeta med riktig intensitet. Med anledning af de beklagliga följder, som en för kort tilltagen daglig arbetstid kan medföra, hafva kommitterade med all rätt i motiven till sitt betänkande varnat för en alltför kort daglig undervisningstid. Skolstyrelser äro af ekonomiska skäl benägna att sätta den omförmälda åsikten i verket. Ja, det finnes skoldistrikt, som redan hafva gjort det. I dessa har man anordnat så, att barn under första skolåret skola besöka skolan endast två och en half timme dagligen, och detta, ehuru klassen stundom kan bestå af trettio till fyrtio elever. Samma kurs, som förut genomgicks under en termin med fyra å fem arbetstimmar om dagen, skall nu genomgås under terminen, ehuru den dagliga lärotiden blifvit förminskad till två och en half timmar. Följden häraf måste blifva, att lärarinnorna, som nödgas att i fläng jakta genom det föreskrifna området, få tid hvarken att grundligt med barnen genomgå den bestämda lärokursen eller att fästa det hufvudsakliga däraf i deras minne. Därjämte nödgas lärarinnorna nästan fullständigt afstå från försöken att uppfostrande inverka på de små. Lärarinnornas arbete blir härigenom till väsentlig del förfeladt, ty deras hufvuduppgift är just att uppfostra.

8. I kommitterades förslag saknas bestämmelse om lärares tjänstgöringsskyldighet. Detta anmärkes som en brist. Anmärkarne anse, att en dylik bestämmelse vore nödvändig, på det icke en skolstyrelse måtte kunna ålägga lärarne ett

snart sagdt obegränsadt arbete. Och de, som framställt ifrågavarande anmärkning, hafva framkommit äfven med yttrande om hur många timmar i veckan en lärare borde vara skyldig att undervisa. Enligt detta borde folkskoleläraren vara skyldig att tjänstgöra högst trettio timmar i veckan. Såsom skäl för förslaget har anförts, att folkskolelärarens arbete vore mycket ansträngande, helst han ofta måste undervisa onaturligt stora klasser. Därtill komme, att han stundom nödgades arbeta i trånga och illa ventilerade lokaler. Vidare framhålles, att lärare, som ville väl sköta sin befattning, måste ägna mycken tid så väl till förberedelse för sina lektioner och till rättande af skriföfningar som till själfstudium. Slutligen erinras därom, att adjunkt vid allmänt läroverk vore skyldig att tjänstgöra 24—28 timmar i veckan med rättighet att få någon förminskning i sin tjänstgöring, om tjänstgöringen vore förenad med drygare hemarbete.

De, som framställt anmärkningen, hafva icke gjort sig reda för skillnaden mellan en statens och en kommunens skola. Allmänna läroverket är en statens skola men folkskolan en kommunens. När regeringen begär af riksdagen erforderliga medel för att anordna ett allmänt läroverk, föreslår den, att riksdagen måtte medgifva, att lärarne få en viss lön mot en viss föreslagen tjänstgöringsskyldighet. Annorlunda gestaltar sig saken, när frågan är om en kommunens skola. Då vill den särskilda kommunen hafva en viss frihet vid bestämmandet så väl af lärarens lön som af hans tjänstgöringsskyldighet. Vill kommunen hafva bidrag af statsmedel till aflönande af sina lärare måste den underkasta sig, att vissa villkor bestämmas för erhållande af nämnda bidrag; men den vill ej genom dessa villkor blifva alltför bunden. Så väl bidragens belopp som ock villkoren för deras erhållande beslutas af konung och riksdag. Hade kommitterade föreslagit, att folkskolelärarnes tjänstgöringsskyldighet skulle bestämmas till trettio timmar i veckan, och hade frågan härom förelagts riksdagen, hade denna helt visst sagt sitt »nej» därtill. För öfrigt torde den bestämmelse, hvarom här är fråga, ej vara af behovet påkallad. Folkskolestyrelserna synas nämligen i allmänhet ej hafva pålagt lärarne mera arbete, än billigt varit. Anmärkarne själfva

anföra, att, enligt vederbörande årsberättelser, lärarne i Stockholm, Norrköping, Uppsala och Jönköping varit under år 1894 sysselsatta i skolan högst trettio timmar i veckan med afkortning till 25 à 24 timmar, då de antingen undervisat i dubblerande afdelning eller haft hela sin tjänstgöring förlagd till eftermiddagen. Dessutom innehålla folkskoleinspektörernas sista berättelser den uppgiften, att i det största antalet folkskolor i vårt land lärarens undervisningsskyldighet ej öfverskridit trettio timmar i veckan.

Kommitterade torde sålunda haft fullt skäl för sitt beslut att ej i förslaget till folkskolestadga intaga andra bestämmelser rörande lärarnes tjänstgöringsskyldighet än dem, som äro antagna af konung och riksdag som villkor för erhållande af statsbidrag till lärarens aflönande.

9. Man har ock anmärkt som en brist i kommitterades förslag, att i detta ej finnes någon bestämmelse rörande skolklassernas storlek. Äfven i detta hänseende vill enligt all sannolikhet riksdagen ej vara med om att bestämma ett visst antal. Ett fixt antal skulle ju ock kunna medföra mycket kännbara kostnader. Beständes t. ex. fyrtiofem som det högsta antal elever, som skulle få förekomma i en klass, skulle man ju vara tvungen att anordna en pararellklass, så snart antalet barn i en klass uppginge till fyrtiosex. Men det vore ju orimligt att fordra, att två klasser skulle anordnas för ett sådant barnantal. Handskades man på detta sätt med kommunens och statens medel, skulle man snart väcka ovilja mot folkskolan och därigenom kanske bidraga därtill, att hon blefve satt på större förknappning än hittills. Vi äro öfvertygade därom, att man främjar folkskolan bäst genom att lämna kommunen en viss frihet i vården om henne, särskildt i frågor, som beröra äfven ekonomien.

10. Kommitterade hafva föreslagit, att bestämmelserna rörande folkskolelärarens entledigande skulle i städernas folkskolestadga blifva desamma som i allmänna folkskolestadgan. De hafva därför gifvit § 40 i sitt förslag följande lydelse: »Skulle någon ordinarie folkskolelärare befinnas oskicklig till eller försumlig i förrättandet af sin tjänst eller ådagalägga sådant uppförande, att han ej bör som lärare längre bibehållas, må skolstyrelse äga att efter föregången i styrelsens

protokoll intagen men fruktlös befunnen varning skilja honom från befattningen såsom folkskolelärare och den därmed följande aflöningen. Öfver skolstyrelsens beslut om lärares varning eller skiljande från befattning må besvär kunna af läraren inom trettio dagar, efter det han af beslutet erhållit del, anföras i den ordning, som är bestämd för besvär öfver tillsättning af lärare.

Man har uttalat den önskan, att till denna § lades den bestämmelsen, att en lärare, som ej låter sig rättas af varning, skall suspenderas för en viss tid och först, om detta ej hjälper, från tjänsten skiljas. I sammanhang därmed har man föreslagit, att suspensionstiden bör bestämmas till högst ett halft år, och att den suspenderade bör under suspensions-tiden gå förlustig den egentliga lönen.

Andra hafva framställt den meningen, att en paternell förmaning borde föregå varningen, så att ingen kunde varnas, som ej förut erhållit en dylik förmaning för samma fel, för hvilken fråga vore att han skulle varnas. Förmaningen skulle gifvas enskildt af skolrådets ordförande.

Beträffande dessa önskemål vilja vi fästa uppmärksamheten därpå, att det är nödvändigt att med allvar och kraft gripa in mot en lärare, som ej skickar sig så, som det höfves en sådan. Läraren är uppfostrare. Hvilken betydelse har ej hans exempel just på dem, som han har förtroendet att uppfostra! Hvilken kraft få ej hans ord, om han lärar, som han lefver! Men ej nog härmed. Föräldrarne äro tvungna att lämna sina barn just åt en viss lärare för att af honom uppfostras. Säger sålunda skolstyrelsen till föräldrarne: till denne lärare skolen I skicka edra barn, han skall undervisa och uppfostra dem, bör det vara en plikt för styrelsen att se till, att läraren är en oförvitlig man, för hvilken föräldrarne kunna hafva förtroende. Men då måste ock skolstyrelsen hafva medel i sin hand, hvarigenom det blir för den möjligt att utan alltför lång tidsutdräkt blifva en lärare kvitt, som ej vill låta rätta sig af erhållen varning.

Förslaget, att en lärare, som för någon förseelse erhållit varning, och som däraf ej förbättrats, skulle på viss tid suspenderas och först sedan, om detta ej hjälpte, af-

sättas, har, enligt vårt förmenande, det felet, att, om det blefve fastställt som lag, föräldrar stundom skulle blifva tvungna att alltför länge lämna sina barns uppfostran i händerna på en lärare, som ej vore lämplig till uppfostrare, och för hvilken de ej kunde hysa förtroende. Dessutom skulle omförmälda bestämmelse äfven i andra hänseenden medföra skada och olägenhet. I samma mån suspensionstiden blefve kort, skulle det blifva svårt att anskaffa en dugande vikarie. Man skulle kanske ej sällan blifva nödgad antaga en olämplig sådan. Stundom skulle man törhända blifva tvungen att till och med stänga skolan under suspensionstiden. Hvem skulle för öfrigt betala vikarien, om en sådan ej kunde erhållas för den del af lönen, som den suspenderade skulle afträda? Hårdt och obilligt vore väl, om ett skoldistrikt skulle straffas för en lärares förseelser genom att få bidraga till aflönande af dennes vikarie. Icke heller kan man begära, att staten vid sådana fall skall träda emellan.

Vi tilltalas ej heller af det förslaget, att en lärare skall hafva erhållit en paternell förmaning, innan han kan varnas. För det första synes oss ett dylikt stadgande obehöfligt, enär väl i allmänhet ordföranden i skolrådet redan nu förmanar läraren att bättra sig, så snart det blifvit ordföranden bekant, att läraren i ett eller annat hänseende icke skickar sig så, som det höfves en uppfostrare. För det andra måste ju den paternella förmaningen, om den enligt lag skall föregå varningen, meddelas under sådana omständigheter, att det kan lagligen styrkas, att läraren erhållit en sådan. Men, skall den paternella förmaningen gifvas i vittnens närvaro och tagas till protokoll, då blifver den ju i själfva verket intet annat än en första varningsgrad. Åtskilliga finnas ju ock, som förmena, att det borde vara i lag föreskrifvet, att läraren skulle varnas två gånger, innan han kunde afskedas. Men i sådant fall blefve man ju tvungen att alltför länge bibehålla en lärare, som vore olämplig för uppfostrarens kall. Dessutom finnas förseelser, som äro så beskaffade, att det kan sättas i fråga, om ej en lärare, som gjort sig skyldig till sådana, borde kunna afsättas, äfven om varning ej föregått. Slutligen vilja vi erinra därom, att i allmänhet lärarne ej hafva skäl att klaga öfver att man förfar mot

dem med alltför stor hårdhet. Tvärt om synes det oss, som om allmänheten hade mer anledning till missnöje med att lärare, som i ett eller annat hänseende äro olämpliga, dock år efter år få bibehålla sina platser, utan att allvarliga åtgärder vidtagas för att få dem afskedade, om de ej vilja låta sig af varningar rättas. Äfven om skolråd eller några andra medlemmar af församlingen söka blifva en oduglig lärare kvitt, finnes det nämligen ofta andra, som taga hans parti, ehuru de väl veta, att han ej är sådan, han borde vara. Anledningarna härtill kunna vara flera. Dels finnas församlingsmedlemmar, som föra ett lefnadssätt liknande lärarens, och som därför anse hans bestraffande som ett erkännande, att de äro värda att med honom straffas. Många äro liknöjda för hurudan undervisning och uppfostran barnen erhålla; många vilja försvara läraren, enär han hör till deras vare sig religiösa eller politiska parti; många vilja ej uppträda mot läraren vare sig som åklagare eller vittne, enär de befara, att deras barn kunna komma att få ondt däraf under sin skolgång. Många ledas vid sitt direkta eller indirekta försvar af läraren af en viss oppositionslusta: de vilja försvara den förföljde utan att därvid göra sig reda för, om han förtjänar ett dylikt försvar eller icke; många frukta slutligen för att den afskedade läraren och hans familj skola komma »på fattigvården». Under sådana förhållanden är det stundom svårt nog att få en lärare varnad eller skild från sin plats, äfven om han väl förtjänar det och skolans bästa kräver det. Det torde därför vara välbetänkt att ej genom lagstiftningen göra det ännu svårare. För lärarekårens anseende synes det oss ock viktigt, att noggrann uppsikt hålles öfver lärarnes uppförande, och att vederbörande myndigheter med allvar gripa in mot sådana, som på ett eller annat sätt skicka sig otillbörligt. Äfven i detta fall måste skolans och hela lärarekårens intresse sättas framför den enskilde lärarens. Och hvem vet, om det ej just vore öfverensstämmande med den enskilde lärarens högsta intresse, om han blefve i tid varnad, ja, straffad för sina förseelser?

11. Kommitterade hafva i § 13 föreslagit följande: En gång under hvarje läsår sammanträde på kallelse af skolstyrelsens ordförande, skolstyrelsen, folkskoleinspektören, där

sådan finnes antagen, och de vid distriktets folkskolor anställda lärare för att öfverlägga om frågor angående folkskolväsendet inom distriktet. Där på grund af lärarnes stora antal ett gemensamt sammanträde icke lämpligen kan hållas, ankomme det på skolstyrelsen antingen att anordna flera särskilda sammanträden med olika afdelningar af lärare eller ock att öfverlägga med af lärarne utsedda ombud till det antal, som skolstyrelsen bestämmer.

Denna § vill man hafva förändrad på det sättet, att medgifvandet åt skolstyrelsen att öfverlägga med af skol-lärarne utsedda ombud bortfaller. Man förmenar nämligen, att sammanträdena mellan skolstyrelsen och lärarepersonalen erhålla största betydelse, när de äro anordnade så, att hvarje medlem af lärarekåren sättes i tillfälle att personligen framställa sina egna och taga del af skolstyrelseledamöters och kamraters tankar och önskningsrörande skolfrågor.

Då förhållandena inom olika skoldistrikt äro mycket olika, synes det oss vara försiktigast, att de uti ifrågasvarande § omförmälda sammanträden ej göras alltför likformiga, utan att vederbörande styrelser sättas i tillfälle att välja mellan olika former, på det styrelsen måtte kunna vid hvarje särskildt fall använda den form, som med hänsyn till förhållandena i skoldistriktet synes vara den lämpligaste. Att folkskolestadgan medgifver olika sätt, hvarpå dessa sammanträden kunna anordnas, synes oss så mycket rimligare, som här väl hufvudsakligen gäller, att skolstyrelse och lärarepersonal få utbyta tankar rörande skolväsendet inom distriktet; men ett sådant utbyte af tankar kan ofta till mera nytta äga rum inom en trängre än inom en vidare krets. De önskningsrörande meningar, som lärarne vilja skola komma till skolstyrelsens kännedom, kunna ju framföras genom ombuden och af dem motiveras. Någon synnerlig vikt kan ej ligga därpå, att skolstyrelsen får veta, hvad hvarje särskild lärare tänker rörande en viss sak, men väl därpå, att styrelsen blir underrättad om de önskningsrörande åsikter, som omfattas af flertalet lärare eller åtminstone af åtskilliga lärare.

På det ej skolstyrelsen må kunna styra så till, att ombudens antal blir alltför litet eller att endast sådana lärare,

som äro styrelsen behagliga, blifva valda till ombud, torde något tillägg böra göras till § 13 uti kommitterades förslag till folkskolestadga.

Uti tidskriftens nästa häfte torde vi återkomma till några andra anmärkningar, som blifvit framställda mot förslag till stadga för folkundervisningen i vissa städer.

Carl K—n.

3.

Om huslig ekonomi.

Iakttagelser under en resa i England, Skottland och Belgien sommaren 1896.¹

London.

1. Matlagning.

Redan från första början af sin verksamhet har Londons »School Board» sökt anordna praktisk undervisning för flickorna i Londons folkskolor, nämligen undervisning i handarbete och matlagning. Den ansåg nämligen, att dessa ämnen äro på ett så innerligt sätt sammanhängande med den mindre bemedlade kvinnans lif, att de borde ingå i hennes undervisning.

Redan år 1874 väcktes förslag om inrättandet af skolkök, och följande år inreddes två skolsalar till kök, i hvilka lärarinnor och äldre flickor fingo undervisning. År 1876 ökades kökens antal med ytterligare två, och 1878 bestämdes, att på skolgården vid vissa lämpliga skolor skulle uppföras särskilda små byggnader, afsedda att inrymma skolkök, där flickor från flera skolor kunde erhålla undervisning.

¹ Denna berättelse af fru Sofi Nilsson om en af henne med understöd af statsmedel företagen resa har af förf. inlämnats till Kungl. ekklesiastikdepartementet och sedan af vederbörande myndighet benäget ställts till redaktionens förfogande.

För att uppmuntra och understödja undervisningen i matlagning intog undervisningsdepartementet matlagning såsom skolämne i »education code», där ämnet »huslig ekonomi» redan var upptaget som teoretiskt läroämne, dock endast för de äldre flickorna.

Vidare erbjöd samma departement år 1883 statsbidrag för de flickor, som genomgått en viss kurs i matlagning. Häri genom sattes »School Board» i stånd att än ytterligare bereda flera flickor tillfälle till undervisning i matlagning, hvarigenom flickor äfven från de lägre klasserna kunde få deltaga i denna undervisning.

Hvilken fart skolkökssaken tagit i London, kan man finna däraf, att år 1892 statsbidrag utgick för 10,985 flickor, år 1893 för 18,351, följande året för 20,423 och år 1895 för nära 24,000.

Enligt årsberättelsen för 1895 funnos vid denna tidpunkt i London 142 skolkök, och samma år beslöts inrättandet af ännu ett 40-tal sådana.

I de byggnadsregler rörande skolkök, som förekomma i »education code» för innevarande år, heter det:

»Ett skolkök måste hafva plats för 18 flickor i praktisk matlagning och för 54 på en gång vid demonstrationslektionerna. Det bör vara 400 □-fot stort, hafva särskild ingång och vara så beläget, att köksos ej intränger i de öfriga skollokalerna. Dessutom bör finnas särskildt rum för ytterkläderna och ett litet diskrum.»

Skolköken bestå vanligen af ett stort, ljust och väl ventileradt rum, så att köksos ej besvärar lärarinnor och elever. Vid ena väggen finnas skolbänkar, som höja sig amfiteatraliskt, på samma sätt som man har bänkarna ordnade i alla engelska skolor. Framför dessa bänkar sträcker sig en lång disk eller ett skänkbord, som vanligen på midten har öppning för en gasspis. Detta bord kallas demonstrationsbord och användes vid de demonstrationslektioner, som lärarinnan gifver. Dessutom finnas mindre bord, hvilka jämte demonstrationsbordet användas vid flickornas praktiska öfningar.

Vid den vägg, som är midt emot skolbänkarna, finnas vanligen två järnspisar och mellan samt öfver dessa skåp och hyllor för köksgeråd och matvaror.

Vattenledning och slaskrör finnas antingen i köket på lämplig plats, eller också har man, såsom fallet är i de nyare köken, ett litet särskildt diskrum.

Tambur med hängare för ytterkläder samt tvättställ för händernas rengöring finnes ock. I de nyare köken finnes särskildt rum för tvättställ.

I allmänhet kan om de engelska skolköken sägas, att de äro ytterst enkelt inredda. Af kökssaker finnas endast det nödvändigaste och ej mer.

I den nya, reviderade »education code» af 1896 heter det:

»Undervisningsdepartementet gifver under vissa villkor (att eleven i fråga icke samtidigt deltagar i kurs för tvätt och strykning eller mejerihandtering eller flera specialämnen) 4 shillings statsbidrag för hvarje flicka i klass IV och högre, som fyllt 10 år och som under året erhållit undervisning 40 timmar i matlagning, hvaraf minst 20 användts till matlagning med egen hand.»

Vidare föreskrifves, att icke flera än 54 lärjungar få vara närvarande vid demonstrationslektionerna och icke flera än 18 vid de praktiska öfningarna under en lärarinns ledning. Antalet timmar få ej öfverstiga 8 i veckan och 3 om dagen.

Tiden för matlagningen måste införas på skolans arbetsordning, och en lista på de rätter, som lagas under året, lämnas till inspektören, hvilken därjämte erhåller en redogörelse för undervisningens gång.

Lärarinnorna måste vara examinerade vid någon af departementet erkänd skola. Undantag från denna föreskrift förekommer, då skolstyrelsen har svårt att få examinerad lärarinna eller då den har annan kompetent person att förestå köket, samt ifall vederbörande lärarinna erhållit anställning före 1885.

På grund af dessa undervisningsdepartementets bestämmelser har Londons »School Board» beslutat anordna undervisningen i sina skolkök på följande sätt:

I skolköken meddelas undervisning alla dagar utom lördagen.

En klass undervisas på förmiddagen kl. 9—12 och en annan på eftermiddagen kl. 2— $\frac{1}{2}$ 5. Undervisningen på morgonen börjar med en demonstrationslektion, som räcker första timmen. Under denna lektion sitta alla flickorna som åskå-

dare. Lärarinnan börjar med några frågor, som beröra föregående lektion, och lämnar därefter en ytterst kort redogörelse för sammansättning och pris på dagens matsedel, som står uppskrifven på svarta taflan.

Sedan lagar lärarinnan 2—3 rätter och gifver till sist några frågor på det för dagen genomgånga.

Därefter delas flickorna i två grupper: ena hälften får laga samma rätter, som lärarinnan nyss lagat, och andra hälften får skriva af »kokregler», som särskildt belysa dagens matlagning. Ifall de hinna mera, få de skriva recept från en af Londons »School Board» antagen liten kokbok, af hvilken finnes ett tillräckligt antal exemplar i hvarje kök. — Anteckningsboken med kokreglerna korrigeras af lärarinnan men ej så den, i hvilken recepten skrivits. Denna senare få eleverna medtaga till hemmen för att försöka laga mat med ledning därpå på egen hand.

När första gruppen slutat laga sina rätter, hvilka måste vara färdiga kl. 11, får andra gruppen laga samma rätter, under det första gruppen skrifer kokregler. — Sista halftimmen användes till diskning och iordningställande af köket.

På det alla flickorna må få deltaga i samtliga köksgöromålen, växlar man så, att grupp n:r 1 nästa gång blir n:r 2.

På eftermiddagen gifves demonstrationslektionen kl. 2—3, och därefter följer praktisk lektion för alla flickorna samtidigt till kl. $\frac{1}{2}$ 5. Klassen får nämligen nu icke vara större än 18, då däremot förmiddagsklassen tillåtes vara 36 (2.18).

Man har äfven så kallade dubbelkök, där det kan få vara 54 (3.18) flickor; dock måste då finnas mer än en lärarinna.

Under matlagningen arbeta flickorna två och två tillsammans. På det lärarinnan må kunna ägna all sin uppmärksamhet åt undervisningen, har hon en tjänarinna till biträde. Denna diskar och verkställer grundligare rengöring i köket vid veckans slut.

De flickor, som punktligt bevisat alla lektionerna, erhålla vid slutet af kursen en liten belöning, bestående af en kokbok eller någon kökssak.

Elever, som varit frånvarande från några lektioner, måste fortsätta i nästa kurs, så att timantalet blir fullt och statsbidrag sålunda kan för dem erhållas.

Undervisningen är kostnadsfri. Maten får ej ätas i skolköket utan måste om möjligt säljas. Flickorna och lärarinnorna köpa det mesta, men stundom är det svårt nog att bli af med den, särskildt på eftermiddagarna.

Hvarje år gifvas 4 kurser i matlagning. Två pågå samtidigt, nämligen en under förmiddagen och en under eftermiddagen.

För att ordna och upprätthålla undervisningen i skolköken har Londons »School Board» antagit 5 tillsyningslärarinnor, 147 ordinarie lärarinnor, 20 auskulerande samt 5 extra, hvilka senare hafva att tjänstgöra vid sjukdomsfall och för öfrigt hjälpa till, hvar de behövas.

Med afseende på värdet af demonstrationslektionerna har jag stått litet tviflande, men sedan jag åhört och åsett flera sådana, tror jag, att de, såsom de nu äro ordnade i London, kunna vara till gagn. Lärarinnan gifver lektionen, och flickorna få omedelbart därefter laga samma rätter, medan de ännu hafva i friskt minne, hvad de sett. Men om, som förr var fallet, demonstrationslektionerna gifvas i början af kursen och de praktiska öfningarna samlas till slutet af densamma, så tror jag, att det med dem äsyftade gagnet blir för flickorna ringa.

För de blifvande lärarinnorna äro de i hvarje fall af stor nytta, ty de förvärfva därigenom betydlig säkerhet och skicklighet. Att se på en demonstrationslektion i någon af »the training schools of cookery» är ett verkligt nöje. Lärarinnorna röra sig vid sitt demonstrationsbord med ovanlig säkerhet på samma gång som nätt och behagligt. Intet slammer förekommer och intet spilles — med ett ord, det hela gör ett intryck af nätthet och prydighet. Efter en eller två timmar stå 6—7 olika slags rätter färdiga i prydligt skick på bordet.

2. Tvätt och strykning.

Redan år 1889 anordnades i London några försökskurser i tvätt och strykning, och året därpå upptogs denna undervisningsgren i »education code». Undervisningsdepartementet erbjöd statsbidrag med 2 shillings för hvarje flicka i klass IV

och högre, som 20 timmar erhållit undervisning i tvätt och strykning.

Londons »School Board» har, i likhet med hvad som förut skett med skolköken, låtit vid vissa lämpliga skolor uppföra små byggnader inrymmande tvättskolor (laundry centres). Några vanliga skolsalar äro också inredda till tvättskolor, och stundom användas skolkökslokalerna eller gossarnes slöjdrum därtill.

År 1895 funnos i London 62 tvättskolor i verksamhet, och flera äro under inredning. Ej mindre än 114 äro af departementet sanktionerade.

Tvättlokalerna bestå i regeln af ett 30 fot långt, 22 fot bredt rum med tambur. Lokalen skall inrymma skolbänkar för 14 flickor, 12 tvättbaljor, 4 strykbord, 1 strykugn, bykgräta och öppen spis med inkupa m. m.

Londons »School Board» har bestämt, att alla flickor, som äro fyllda 11 år, hvilken klass de än tillhöra, och alla flickor i klass IV och högre, som fyllt 10 år, skola erhålla 11 lektioner om två timmar i tvätt och strykning.

Undervisningstiden är densamma som för matlagningsundervisningen, nämligen kl. 9—12 f. m. och kl. 2—¹/₂₅ e. m.

Kläder till tvättning medtaga flickorna från hemmen.

Ordnandet och upprätthållandet af denna undervisning är uppdraget åt 2 tillsyningslärarinnor och 58 examinerade lärarinnor.

Enligt tillsyningslärarinnornas rapporter omfattas detta nya läroämne med mycket intresse, hvilket också framgår af följande siffror: år 1891 fingo 30 flickor undervisning i tvätt och strykning, följande året 678, året därpå 3,120. År 1894 steg antalet till 5,898, och nästlidet år undervisades häri ej mindre än 8,794 flickor i Londons folkskolor.

Tillsyningslärarinnorna både i matlagning och tvätt erhålla en begynnelse-lön af 2,700 kr. med lönetillägg intill 3,600 kr. jämte omkring 10 kr. i veckan till respenningar.

Begynnelse-lönen för lärarinnor i matlagning är 1,080 kr. med löneförhöjning till 1,350 kr. Efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring kunna de flyttas upp i första löneklassen, där begynnelse-lönen är 1,440 kr. med höjning intill 1,800 kr. Denna senare lön kan ungefär ¹/₃ af lärarinnorna uppnå.

Lärarinnorna i tvätt erhålla en begynnelse-lön af 990 kr. med löneförhöjning till 1,260 kr.

3. Housewifery.

Under detta namn har man dessutom börjat vid Londons folkskolor införa undervisning i skötandet af ett hem *i allmänhet*.

Föremål för denna undervisning är alltså städning, damning, bäddning, ventilation af bostaden, skötandet af sjukrum m. m.

Man har ursprungligen för ändamålet förhyrt en lokal om 3 rum, hvaraf ett inredts till kök, ett till hvardagsrum och ett till sängkammare.

För denna undervisning är kursen beräknad till 22 lektioner, och vid kursens slut underkastas lärjungarne en ordentlig examen.

På grund af det sålunda gjorda lyckliga försöket har man nu för samma ändamål förhyrt ytterligare två lokaler, och det tyckes, som om äfven denna undervisning skulle komma att vinna den allmänna opinionen för sig.

Leicester.

I Leicester äro skolköken äfven anordnade i enlighet med föreskrifterna i »education code» och sålunda i hufvudsak lika med Londons. Men för den teoretiska undervisningen är det bättre sörjdt i Leicester än i London.

»Education code» innehåller en ganska vidtomfattande kurs i huslig ekonomi som teoretiskt undervisningsämne i skolan, och denna kurs har skolinspektören i Leicester Mr. H. Major systematiskt utarbetat i en samling läseböcker, som användas i skolans skilda stadier. Följande titlar må anföras för att något antyda innehållet i dessa böcker: »Little mothers», »Helping hands», »Young housekeepers». Innehållet är framställt i form af en moders samtal med sin dotter och andra barn om hvardagslivets bestyr.

När flickorna slutligen komma i skolköket, äro de genom den föregående undervisningen ganska väl förberedda för de göromål, som här möta dem.

Det var med särdeles stort intresse vi följde med inspektören från klass till klass hela skolan igenom och åhörde förhör i hvad barnen inhämtat genom läsningen af dessa böcker.

Till ledning för lärarne har Mr. Major dessutom utgifvit ett synnerligen förtjänstfullt arbete med titel: »The Teacher's Manual of Lessons on Domestic Economy.»

Kursindelningen i »education code» har följande lydelse: Klass I, II. 30 timmars åskådningsundervisning öfver sådana ämnen, som användas till föda, såsom mjölk, kött, mjöl, grönsaker, kaffe, te, salt m. m.

Klass III. De hufvudsakligaste af de ämnen, som användas till kläder, såsom ull, bomull, lin, silke, läder, pälsverk m. m., samt dessutom tvättmaterialier.

Klass IV. Födan: dess sammansättning. Beklädnad och tvätt.

Klass V. Födan: drycker, deras egenskaper och näringsvärde. Huden och vikten af renlighet.

Klass VI. Födan: dess tillredning och behandling vid matlagning. — Bostaden, dess ventilation, uppvärmning och rengöring.

Klass VII. Födan: enkla rätter. — Hälsoregler; de vanligaste sjukdomarna och deras botemedel. Behandling af sjukrum.

Edinburgh.

I likhet med hvad som sker i England, lämnar det skotska undervisningsdepartementet statsbidrag för undervisningen i huslig ekonomi och matlagning. Bidraget är här liksom i England 4 shillings för hvarje flicka, som deltagit i matlagning 40 timmar om året, hvaraf 20 timmar matlagning med egen hand och i en klass af icke mer än 24 elever under en lärarinnas ledning. — För 24 timmar årligen, hvaraf 12 användts till matlagning med egen hand, lämnas ett statsbidrag af 2 shillings.

En flicka, som deltagar i en sådan matlagningskurs, skall samtidigt erhålla teoretisk undervisning i huslig ekonomi. Denna senare förekommer *ej i köket* utan är här liksom i England förlagd till själfva skolan. Enligt de upplysningar, jag fick, äro flickorna ganska hemmastadda i den teoretiska delen, då de börja arbetet i skolköket.

Kursindelningen i skotska »education code» omfattar följande ämnen för den teoretiska kursen:

1) Födan: dess sammansättning och näringsvärde. — Beklädnad, tvätt.

2) Födan: dess funktioner. — Bostaden: dess uppvärmning, rengöring och ventilation.

3) Födan: dess beredning och tillagning i köket. — Hälso-regler. Skötandet af ett sjukrum.

Af de 29 skolor, som stå under Edinburghs »School Board», hafva alla med undantag af ett egna skolkök. Den skola, som saknar egen skolkökslokal, sänder flickorna till något närliggande skolkök, för att de där skola erhålla undervisning i matlagning, hvadan sålunda undervisning härutinnan meddelas i alla skolor, som stå under ledning af Edinburghs »School Board».

Skolköken äro stundom af mycket enkel beskaffenhet. Så är t. ex. på några ställen skolköket inrymdt i samma lokal som gossarnes träslöjd. Man har stora bordskifvor, som läggas på hyfvelbänkarna, hvilka sålunda emellanåt förvandlas till köksbord. På ena sidan af slöjdsalen äro spisar, skåp, vattenledning och slaskrör m. m., som tillhöra köket.

På andra ställen äro tvättstuga och kök inrymda i samma lokal. Köket är försedt med den vanliga utrustningen, och vid dess ena långvägg äro insatta små tvättkar eller baljor af porslin, som äro försedda med 2 kranar, en för varmt och en för kallt vatten.

När de små köksorna slutat sitt arbete, kommer en grupp af små tvätterskor. Köksborden blifva nu förvandlade till strykbord, gasspisen förses med en slät järnplatta ofvanpå och får tjänstgöra som strykugn.

Den fordran på ordning och snygghet, som man bör ställa på ett skolkök, blir naturligtvis ej på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd under sådana förhållanden.

Undervisningen i Edinburghs skolkök ombesörjes af 4 examinerade lärarinnor, af hvilka hvar och en har på sin del 7—8 skolor och en tjänstgöring af omkring 30 timmar i veckan. De hafva ingen tjänarinna till hjälp såsom de engelska lärarinnorna. Grundligare rengöring af köket verkställes af vaktmästarens hustru.

Vid början af hvarje kurs i matlagning skall till skolstyrelsen inlämnas en redogörelse rörande matlagningsundervisningen, upptagande namnet på den skola, där denna undervisning meddelas, hvilka timmar, som äro härtill anslagna, tiden för kursens början och slut samt hvilka rätter, som skola lagas.

Kursen börjas med tre eller flera demonstrationslektioner: lärarinnan lagar maten, och flickorna se på. Vid dessa lektioner äro stundom 100 flickor och däröfver närvarande på en gång. Sedermera växla praktiska lektioner och demonstrationslektioner med hvarandra.

Vid de praktiska lektionerna fördelas flickorna i grupper, som arbeta tillsammans, vanligen tre flickor i hvarje grupp. Dessa få 2—3 rätter att laga. Sedan de tagit fram allt, som behöfves för arbetet, vägas och mätas ingredienserna, som behöfvas till rätterna. I en af lärarinnan utarbetad bok få de själfva taga reda på den erforderliga mängden samt sättet för tillagningen.

Under tiden går lärarinnan omkring från grupp till grupp, undervisande och hjälpende än här, än där. Innan den bestämda tiden — 2 timmar — förflutit, äro rätterna färdiga och köket i ordning.

Maten säljes här liksom i England.

Möjligheten att på så kort tid hinna laga så många rätter ligger däruti, att man rör sig med små mängder.

Diskning och all rengöring af kökskärl, spis, diskbord, hyllor m. m. fördelas så, att alla flickor i tur och ordning få vara med därom.

Lärarinnornas lön börjar med 1,170 kr. och ökas årligen med 90 kr. intill 1,800.

Till de flickor, som regelbundet bevistat matlagningskursen, utdelas små belöningar, i likhet med hvad som sker i London.

Glasgow.

I Glasgow hade ferierna på grund af den starka hettan redan inträddt, hvarför jag icke fick tillfälle att se några skolkök i verksamhet där, men genom vänligt tillmötesgående fick jag en del upplysningar om ordnandet af köken och dessutom tillfälle att se några lokaler.

Undervisningen är ordnad i enlighet med de fordringar, som skotska »education code» uppställer för erhållande af statsbidrag. I Glasgow började man med matlagning först i klass V, men då det befanns, att en del flickor lämnade skolan, då de genomgått denna klass, och sålunda fingo vara med i skolköket endast ett år, beslöt Glasgows skolstyrelse att börja undervisningen i matlagning redan i klass IV, på det ingen flicka skulle afgå från skolan utan att hafva genomgått två årskurser »i detta viktiga ämne».

För närvarande finnas i Glasgow 40 skolkök, i hvilka under förra året undervisades 7,741 flickor.

För de flickor, som stanna kvar i skolan, sedan de genomgått två kurser i matlagning, beredes tillfälle till undervisning i tvätt och strykning under den följande tiden. Förlidet år undervisades i 11 tvättskolor (laundry centres) flickor från 16 skolor. — För hvarje flicka, som genomgått en kurs på 20 timmar i tvätt och strykning, gifver undervisningsdepartementet 2 shillings i statsbidrag.

Lärarinnorna hafva i årlig lön 1,440 kr., så vida de hafva full tjänstgöring.

Ofvanstående redogörelse gäller de s. k. board schools, men äfven i de skolor, som stå under annan myndighet, gifves undervisning i huslig ekonomi och matlagning.

Äfven för aftonskolornas lärjungar är så väl i London som i Edinburgh och Glasgow undervisning i matlagning anordnad. I London har man också börjat meddela sådan undervisning åt döfstumma.

Belgien.

Huslig ekonomi har sedan flera tiotal år tillbaka ingått som undervisningsämne i Belgien. Redan år 1887 heter det i ett cirkulär af undervisningsministern Thonissen till provinsernas guvernörer: »Jag räknar på eder medverkan, mina herrar, att ni må lägga skolstyrelserna på hjärtat, att de sörja för att flickorna i våra folkskolor få undervisning i hvad som rör hemmet och hushållet.» Vidare heter det i samma cirkulär: »Vikten af att hem och skola vid uppfostran samarbeta i huslig ekonomi är allmänt erkänd nu för tiden. I Belgien så väl som i England, Tyskland, Frankrike och Schweiz förstår man, att lika nödvändigt som det är att genom boklig undervisning göra flickorna intelligenta och goda, lika oundgängligt är det att lära dem att tycka om och utföra de husliga sysslorna.»

För att nå detta mål genomgår man vid seminarierna en grundlig 2—3 års kurs i huslig ekonomi, och under sommarferierna anordnas för lärarinnor vid folkskolan kurser i samma ämne.

Ända till de senare åren har dock denna undervisning hufvudsakligen varit af mera teoretisk art vid så väl högre som lägre skolor. Nu har man likväl slagit in på en mera praktisk riktning.

Sedan september månad förra året har staden Bryssel infört matlagning, tvätt och strykning som undervisningsämne i folkskolan. Flickorna, åtföljda af sina klasslärarinnor, få en vecka i sänder komma i ett skolkök, som är gemensamt för flera skolor. Undervisningen i tvätt och strykning är förenad med detta besök i skolköket. — I år undervisas i detta kök 8 klasser från olika skolor. Flickorna få på detta sätt komma i köket hvar åttonde vecka. Klassen består af ett 30-tal flickor af omkring 13 års ålder. De fördelas i grupper om 10 i hvarje; en grupp sköter köket, en annan grupp stryker, och den tredje tvättar, lappar och stoppar de kläder, som, medförda på måndagen från hemmet, på lördagen återföras till hemmet rena, lagade och strukna.

De flickor, som sköta köket, erhålla mat men ej så de öfriga. Mat lagas åt lärarinnorna och 10 flickor samt dessutom soppa åt omkring 100 små barn i en »jardin d'enfant». Flickorna servera denna soppa.

Undervisningen pågår kl. $\frac{1}{2}$ 9— $\frac{1}{2}$ 12 f. m., under hvilken tid man lagar middag, bestående af två rätter mat, hvilken spisas kl. $\frac{1}{2}$ 12, och sedermera kl. $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 4, då en enkel rätt lagas, ibland af från middagen öfverblifven mat. Denna rätt spisas $\frac{1}{2}$ 4.

Af rätter, som lagas, må nämnas följande: buljong, grönsoppa, puré, kött (stufvadt, stekt, rostadt), fisk (kokt, stekt, stufvad), stufvade och kokta grönsaker, olika ägg-rätter, ris, makaroni, bröd, tårta, billiga desserter. Dessutom få flickorna öfva sig i konservering af födoämnen och kokning af kaffe.

Tre à fyra gånger i veckan få flickorna vara i köket antingen under förmiddagen eller under eftermiddagen. Den öfriga tiden äro de i den för tvätt och strykning afsedda lokalen. Omväxling sker så, att de under veckans lopp fått vara med om både matlagning, tvätt och strykning. — Under vistandet i köket få de lära sig att rengöra omåladt, måladt och polerad trä, järnkärl, koppar, zink m. m.

De flickor, som fortsätta i köket mer än ett år, få äfven lära sig bakning.

Den teoretiska kursen gifves under $\frac{3}{4}$ timme dagligen, då alla flickorna äro samlade i ett rum. Denna kurs omfattar hufvudsakligen följande:

- a) en god husmoders egenskaper;
- b) linne, linnetvätt, tvättmaterialier och förfalskning däraf;
- c) beklädnad, fläckuttagnings;
- d) om bostaden, möbler, kökssaker;
- e) födoämnen, deras sammansättning och funktioner.

Olika näringsämnen för olika åldrar, hälsotillstånd, årstider och klimat. Vidare redogöres för bröd, potatis, kött och ägg, fisk, smör, ost, fett, frukt, grönsaker, kryddor.

Till ofvanstående sluter sig en kurs i hälsolära, hvar under samtalas om:

- 1) renlighet, bad, kläder, uppvärmning;

2) bostad: villkor för att den skall vara sund och orsakerna till förskämd luft;

3) praktiska råd för sjuka, tillfrisknande samt råd rörande olycksfall.

Föreståndarinnan har 1,600—1,700 fr. i lön, lärarinnan 800 fr. och en tjänarinna 350 fr. om året.

I Ixelles, en af Bryssels förstäder, gjorde vi också besök i ett skolkök, dit flickor från 6 skolor sändes. Folkskolans högsta klass erhåller undervisning i matlagning, tvätt och strykning.

Undervisningsprogrammet är ungefär detsamma som i Bryssel, men här komma flickorna till skolköket en dag hvarje vecka i stället för som i Bryssel endast hvar åttonde vecka och då hela veckan på en gång. Man anser det nämligen vara bättre, att ämnet återkommer ofta, enär intresset för saken då lättare hålles vid makt. När flickorna återkomma efter att ha varit borta 7 veckor, ha de glömt större delen af det, de föregående gång lärt.

Ifrågavarande skola, grundad för 7 år sedan, är ej kommunens utan uppehålles af ett sällskap damer, i hvilket greffinnan af Flandern är ordförande.

Kommunen betalar till skolan ett årligt bidrag af 2,000 fr. och får härför omkring 200 af folkskolans flickor undervisade om året.

Endast de flickor, som för dagen sköta köket, få mat; de åter, som tvätta och stryka, intaga sin måltid i hemmet.

Föreståndarinnan har 1,600 fr. i lön. Hon har biträde af kokerska samt af en, som öfvervakar de barn, som äro sysselsatta med tvätt och strykning.

I andra af Bryssels förstäder är undervisningen i den praktiska delen af huslig ekonomi förlagd till tiden efter det flickorna afgått från folkskolan, men detta medför den olägenheten, att blott ett fåtal blifva delaktiga däraf.

4.

Huru högt kan målet sättas för den grammatiska undervisningen vid våra folkskolelärare-seminarier?

Man har på senare tider satt i fråga, huruvida språkundervisningen vid rikets folkskolelärare-seminarier ej borde omfatta äfven något främmande språk, och man har därvid företrädesvis tänkt på tyskan eller engelskan. Det skäl, som synes oss mest tala för upptagandet af ett främmande språk å studieplanen för våra seminarier, är den af undervisare i modersmålet kända och erkända svårigheten att vinna ett fullt tillfredsställande resultat af undervisningen utan tillfälle att jämföra modersmålet med ett annat språk, som står detta tillräckligt både nära och fjärran för att här lämpa sig till jämförelse. När vi säga, att det språk, som bör tjänstgöra som belyningsmedel vid undervisningen i modersmålet, måste stå detta tillräckligt nära, mena vi härmed, att de båda språken böra vara så nära besläktade, att läraren utan alltför stora anspråk på lärjungarnes fattningsgäfvor och språksinne må kunna uppvisa för dem de båda språkens stamsläktskap med hänsyn till ordförrådet och deras likhet i anläggning och skaplynne. Men vi anse ock, att det främmande språket ej får vara alltför nära besläktadt med vårt språk, ty då träda ej olikheterna med önskvärd tydlighet och bestämmdhet fram. För att jämförelsen mellan de båda språken skall kunna medföra åsyftad verkan, böra således både likheter och olikheter af med lätthet påvisbar natur förefinnas. Är detta riktigt, vill det synas oss, som om tyska språket vore för vårt ändamål lämpligare än något annat. Där finna vi vid jämförelse med svenskan en sådan stamlikhet hos de enskilda orden, en sådan olikhet i böjningen och en sådan öfverensstämmelse i hela skaplynnet, att en lärjunge, som tillägnat sig grundelementen af de båda språken, snart nog bör kunna följa med läraren, när denne för att belysa någon företeelse inom det ena språkets område riktar uppmärksamheten på ett analogt fall inom det

andras. Ehuru det ligger utom planen för denna uppsats att fästa afseende vid något annat än det språkligt formella, kunna vi dock ej afhålla oss från att antydningssvis erinra om de fördelar, en svensk folkskolelärare kunde hämta af en nödortftig insikt i tyska språket, nyckeln till en af världens rikhaltigaste litteraturer, rik icke blott i estetiskt och vetenskapligt hänseende i allmänhet utan äfven särskildt i pedagogiskt. Den högre vetenskapliga bildningens målsmän hafva redan länge skattat den tyska litteraturen, och en axplockning där synes oss ingalunda ofördelaktig för den svenske folkskolelärarens pedagogiska själfutbildning. Ej heller tro vi, att ett sådant studium vore skadligt för hans fosterlandskänsla. Han skall nämligen vid en, om ock ganska begränsad, jämförelse mellan kynnet hos de båda folken, sådant detta afspeglar sig i litteraturen, sannolikt finna ökad näring för sin kärlek till det specifikt svenska hos vårt folk och dess kultur. — Hvad det engelska språket åter beträffar, lämpar det sig mindre väl för det syfte, vi här afse. Dess egenskap att vara ett blandningsspråk af germanska och romanska element gör det för oss alltför främmandeartadt, och dess fattigdom på genom böjning uppkomna former mindre ägnadt att belysa ordformer, som finnas kvar i vårt språk från äldre utvecklingsskeden. Äfven vore det för jämförelse vid satslösning af mindre värde. Men frågan om lämpligheten att bereda plats för ett främmande språk på undervisningsplanen för rikets folkskolelärare-seminarier måste ses från flera synpunkter och kräver därför, sin vikt likmätigt, en omfattande behandling och en allsidig skärskådning. Vi torde framdeles, om tid och krafter det tillåta, återkomma till detta ämne. Här hafva vi endast velat antyda, hvilken betydelse studiet af ett främmande språk kan hafva för den grammatiska undervisningen i modersmålet, i det att ett sådant studium kraftigt främjar det *första och lägsta* mål, vi sätta för en *god* språkundervisning, nämligen *skärpandet af blicken hos lärjungarne för språkföreteelser*.

I detta hänseende befinna sig i allmänhet lärjungarne vid kursens början på ett allt annat än nöjaktigt stadium, och vår erfarenhet gifver vid handen, att de alltför långsamma framstegen härutinnan vinnas endast genom en be-

tydande kraftförbrukning å lärarens sida. Under det att lärjungarnes blick för likheter och olikheter hos mera konkreta föremål blifvit uppöfvad alltifrån barndomen, något, som företrädesvis kommer undervisningen i naturkunnighet till godo, har deras blick för likheter och olikheter hos språkföreteelser lämnats utan tillräcklig öfning. Vore detta icke förhållandet, skulle en lärare i modersmålet ej behöfva år efter år göra den iakttagelsen, att t. ex. sådana termer som *underordnande* och *underordnade* gång på gång förväxlas med hvarandra, och detta, ehuru läraren med kraft påpekat den högst väsentliga olikheten i dessa nu exempelvis anförda ords betydelse. Ännu ett par exempel. Att det är någon anmärkningsvärd skillnad mellan sådana ordformer som *socknen* och *socken*, *bottnen* och *botten* undgår i regeln nybörjaren, som af dessa former ej vill veta utaf mer än den obestämda. Huru ofta får man ej höra det oriktiga uttrycket: den så *kallande*, äfven sedan verbens konjugationer blifvit omsorgsfullt genomgångna. Endast den mycket erfarna läraren, som, jämförlig med en i sitt yrke fullt förfaren lots, känner de stötestenar, hvarpå nybörjaren plägar snubbla och falla, kan något så när i tid föra fram en afdelning genom svårigheter af denna art. Om redan i folkskolan barnets uppmärksamhet gång efter annan fästes med tillbörligt eftertryck på olikheten hos snarlika ordformer, vore ett godt stycke arbete undangjort för seminarieläraren, och, hvad mera vore, lärjungen ginge ut ur folkskolan med betydligt större utsikter att sedermera kunna under lediga stunder tillägna sig den insikt i modersmålet, som under den formella bildningens framåtskridande alltmer och mer kommer att krävas af den, som vill höja sig något öfver kroppsarbetarens ställning och villkor. Att kunna i tal och skrift någorlunda korrekt använda sitt modersmål är en fordran, som jämväl utvecklingen i sant demokratisk riktning¹ ställer på allt flera medborgare, och första villkoret

¹ Med utveckling i sant demokratisk riktning mena vi en sådan, där de bredare samhällslagren få inflytande på kommunens och statens angelägenheter endast i den mån, som bildningens allmänna nivå stigit hos dessa tillräckligt högt. Folkskolans betydelse i detta hänseende behöfver ej här framhållas; den ligger i öppen dag; så ock betydelsen af de undervisningsanstalter, hvilkas uppgift är att utbilda lärare för de hundratusentals barn, som besöka folkskolorna i vårt land.

härfor är att hafva fått ögat öppnadt för språkföreteelsernas likhet och olikhet.

Vi hafva nu sökt att med några exempel visa innebörden och betydelsen af vårt första och lägsta kraf på den grammatiska undervisningen vid rikets folkskolelärare-seminarier, nämligen *skärpt blick för ordformer*. — Vi gå nu ett steg vidare och yrka jämväl på en uppöfvad blick äfven för *ordbildningar*. För att i detta hänseende föra undervisningen fram till ett nöjaktigt resultat fordras, att läraren med tillräckligt eftertryck inskräper de regler, som gälla för de viktigaste af de ljudförändringar, som förekomma i vårt språk. Det är omljudet, afljudet och konsonantassimileringen¹ (medljud-likdaningen), som härvidlag så att säga spela första fiolen. För läran om omljudet ger den hos oss antagna läroboken (D. A. Sundéns Svenska språklära i sammandrag för de allmänna läroverken) tillräckligt besked, när man lägger tillsamman, hvad om den saken på spridda ställen meddelas. Hvad åter angår afljudet, vore önskligt, att denna i ordbildningen djupt ingripande faktor där blifvit belyst med ett rikhaltigare urval af exempel. Assimileringens betydelse har helt och hållet blifvit lämnad ur sikte i vår lärobok. Dock veta vi af erfarenhet, att blick för denna språkföreteelse är i hög grad ägnad att för lärjungarne underlätta uppfattningen af ordbildningen i en hel mängd af fall. Identiteten af t. ex. *mände* och *männe* samt *skuld* och *skull* springer då genast i ögonen. Så inses ock härledningen (och betydelsen) af t. ex. *stanna*. Skulle för uppfattningen af detta ords bildning behöfvas någon fingervisning af läraren, torde det i de flesta fall vara tillräckligt, att han erinrar lärjungen om att ordet ända fram mot sista tiden äfven skrifvits *stadna*. (Har lärjungen redan gjort bekantskap med bildningen af de inkoativa verben i vårt språk, och, är han ej bland de svagare i sin klass, förstår han nu, att ordet *stanna* betyder öfvergå från rörelse till kvarblifvande å stad eller ställe.) Innan vi gå vidare, må det tillåtas oss att anføra ännu ett exempel på att förklaringen af vissa ords bildning också förutsätter kännedom om den konsonantförändring, som kallas

¹ Redan själfva namnet *assimilering* för *adsimilering* är ett exempel på ifrågavarande ljudförändring.

assimilering. Vi välja ordet *stackare*. Här gör det nog icke till fyllest, att läraren helt naket ger till känna, att ordet uppkommit af *stafkarl* (*l* i vanligt tal stumt). Äfven en begåfvad lärjunge behöfver här veta, att assimilering af konsonantljöd förekommer i vårt språk, för att kunna af *stafkarl* få fram *stak-kar(l)-e*. Att lärjungarne redan i början af kursen blifvit gjorda förtrogna med de i och för ordbildningen så synnerligt viktiga faktorerna sammansättning och afledning, faller af sig själf. — Vi kunna nu taga ännu ett steg framåt mot vårt mål.

Sedan lärjungen fått blicken tillräckligt skärpt för ordformer och ordbildning i vårt språk, gäller det att rikta hans uppmärksamhet på där befintliga, på hans ståndpunkt af språkutveckling utan alltför stor svårighet igenkännliga *lånord*. En lämplig utgångspunkt för detta slags öfningar erbjuda, synes oss, språklärans egna vetenskapliga termer. Här har man en rätt stor samling af lånord, både sådana, som blifvit något mera, och sådana, som blifvit något mindre införlifvade med svenskan. Till förra slaget höra t. ex. substantiv, adjektiv, verb med deras numera uteslutande svenska böjning, till det senare åter sådana ord som *modus*, *genus*, *tempus*, *numerus*, vid hvilkas böjning man ännu någon gång får se och höra formerna *modi*, *genera*, *tempora*, *numeri*. I sammanhang härmed tillåta vi oss nämna, att vi anse oss hafva haft i och för den grammatiska undervisningen stor nytta af att öfversätta och förklara, så vidt i vår förmåga stått, de i läroboken befintliga språkvetenskapliga termerna. En trogen öfversättning med lämplig förklaring (verbaldefinition) här af, där så erfordras, underlättar i åtskilliga fall för lärjungen uppfattningen af det begrepp, som termen afser att uttrycka. Vi vilja välja ett enkelt exempel. Adjektiv återges i våra språkläror med den svenska termen *egenskapsord*, och därom är ej annat än godt att säga. Men lärjungens uppfattning af ifrågavarande ordklass vinner på att man för honom öfversätter det från latinet lånade ordet med motsvarande svenska: *tilläggsord*. Man kan nämligen nu påpeka för honom, att båda benämningarna tjäna att från olika synpunkter framhålla det karakteristiska hos denna ordklass. Benämningen *egenskapsord* säger oss, *hvad*

sådana ord *uttrycka*, benämningen *tilläggsord*, *huru de användas* i satsen, nämligen såsom attribut (= tilldeladt, tilllagdt) och såsom predikatsfyllnad, i förra fallet omedelbart, i senare medelbart *tillagda* ett substantiv. — Vi gå vidare. Det är icke endast i språkläran och i andra läroböcker, som lärjungens öga mötes af främmande ord, upptagna till medborgarrätt i svenska språket. På snart sagdt hvarje sida i läseboken träffar han på ord, hvilka af honom, sedan hans blick blifvit någorlunda uppöfvad, igenkännas såsom lånord. Ger läraren honom då, när tiden det tillåter, en kort och lättfattlig förklaring af det främmande ordets grundbetydelse, samt, när så är behöfligt, jämväl tydliggör för honom, huru ordet kunnat få den eller de betydelser,¹ som vi använda det i, så är härmed väg röjd för *jämförelse mellan modersmålet och andra språk med hänsyn till gemensamt ordförråd*.

I tolfte upplagan af Sundéns språklära finna vi en kort antydning om den konsonantförändring, som af Jakob Grimm blifvit kallad *Lautverschiebung* (ljudskridning). Med användning här af kan läraren i enkla och lättfattliga fall påpeka för lärjungen skillnaden mellan lånord från främmande språk och ord, som från äldsta tider tillhöra svenskan lika väl som andra med svenskan besläktade språk. (Vi förutsätta här, att läraren någon gång vid lämpligt tillfälle ägnat en stund åt framställningen af en öfversiktlig gruppindelning af språken, därvid fästade sina åhörars uppmärksamhet så godt som uteslutande vid de språk, som tillhöra den indo-europeiska språkstammen.) Ett lättfattligt exempel på nyssnämnda skillnad hafva vi i orden *fäll* och *päls*, båda hörande samman med det latinska *pellis*; det första, *fäll*, såsom dess stamsläkting i svenska språket, det senare, *päls*, såsom dess skepnad i egenskap af lånord i vårt språk. Ännu ett par enkla exempel. Af det latinska *pater*, samma ord som vårt *fader*, hafva vi lånordet *paternell*, motsvarande det rent svenska *faderlig*; af latinska *pes* (stam *ped*), hvilket motsvarar det svenska *fot*, hafva vi lånordet *pedal*. Sådana små utflykter på den jämförande språkforsk-

¹ T. ex. ordet *mässa* i högmässa (gudstjänstafdelning) och i Henriksmässa, Leipzigermesse (marknad). Sambandet här mellan de högst olikartade betydelserna är lätt att klargöra för lärjungen.

ningens vidsträckta område tillvinna sig i regeln lärjungarnes synnerliga intresse och äro ägnade att tjänstgöra äfven såsom krydda på den i längden nog magra kost, som heter satsanalys. Att bjuda på lagom stor dosis af denna krydda kräfver af läraren god pedagogisk takt, och därjämte fordras en genom vana uppöfvad fintlighet att servera anrättningen i för lärjungarnes digestionsförmåga afpassad form. Vid dessa exkursioner gäller det naturligtvis att, så vidt möjligt är, utgå från något för lärjungen känt och därifrån föra honom fram till målet på en väg, som ej förbryllar hans språksinne. Vi hafva nu med några exempel antydt, huru vi söka föra eleverna in på den komparativa språkforskningens gebit för att där göra dem något bekanta med denna intressväckande vetenskaps lättast åtkomliga resultat. Naturligtvis är det endast de mognare lärjungarne (i allmänhet 3:e och 4:e klassernas), som i regeln äro tacksamma föremål för ifrågavarande sida af undervisningen. Den välvillige läsaren, som följt vår framställning ända hitintills, torde nu med en suck af lättnad föreställa sig, att vi kommit fram till målet. Men ännu återstår ett steg att taga.

I vårt språk finnas kvar många *gamla ordformer*, hvilka utgöra liksom märkesstenar, angifvande den väg, språket i sin utveckling tagit. På dessa måste lärjungarnes uppmärksamhet fästas, och läraren bör ställa dem i en sådan belysning, att de kunna, hvar för sig, meddela läsaren, hvad denne i hvarje särskildt fall har att lära där af.

Under rubriken »Lämningar af fornböjningen» förekomma i vår lärobok små exempelsamlingar af gamla böjningsformer af substantiv och adjektiv, hvilket gifver läraren en osökt anledning att föra lärjungarne något in i ordformernas historia, när han vid litteraturläsning påträffar och uppvisar härmed analoga fall. Det viktigaste rörande ordens böjning i fornsvenskan meddelar läroboken i sammanhang vid slutet af ordböjningsläran, till hvilken framställning läraren kan vid lägliga tillfällen hänvisa lärjungarne utan att af dem fordra ett skarpt fixerande i minnet af alla där förekommande böjningsformer. Att läraren i sammanhang härmed söker inpräglade hos lärjungarne *hafvuddragen af vårt språks utveckling*, i det han ger dem en kortfattad redo-

görelse för detsammas förnämsta utvecklingsskeden, synes oss vara af verklig vikt för afrundningen och sammanhållningen af deras insikter i detta stycke. I läsebok till svenska litteraturhistorien af A. Ekermann, använd åtminstone vid seminariet i Linköping, har läraren ett material, som lämpar sig för syftet att med språkprof belysa den muntliga framställningen af vårt språks utvecklingsgång.

Men, torde någon nu fråga, *när* skall det hufvudsakliga innehållet i formläran och satsläran hinna att meddelas samt med tillbörlig kraft inskräpas och vid grammatiska öfningar tillämpas, om tiden upptages med utflykter på den komparativa språkforskningens område, med redogörelse för fornböjningen och i anslutning därtill med språkprof ur litteraturen för att belysa hufvudskedena i vårt språks utvecklingshistoria? — I den nu gällande undervisningsplanen för rikets folkskolelärare-seminarier föreskrifves, att språkläran skall genomgås i 1:a och 2:a klasserna, i 3:e ytterligare inskräpas och i 4:e afslutas. Den tid, som där är anslagen till undervisningen i svenska språket, är rundligt tilltagen (6 timmar i veckan uti klass I och 5 dito i hvardera af klasserna II, III och IV). Om språkläran således hunnit blifva »fullständigare genomgången» redan i 2:a klassen, så faller ju af sig själf, att *vid dess ytterligare inskräpande och afslutning* i de båda högre klasserna läraren måste se till, att han verkligen för lärjungarne framåt i ämnet, och då blir det enligt vår erfarenhet tid och tillfälle att låta lärjungarne blicka in i vårt eget språks utveckling samt få detsamma något belyst genom jämförelse med företeelser inom andra därmed besläktade språk. — På undervisningen i grammatik vid en anstalt för utbildande af folkskolelärare eller -lärarinnor får man gifvetvis ej — lika litet som på motsvarande undervisning vid allmänt läroverk — ställa fordran af sträng vetenskaplighet, ej heller begära, att af läppjandet ur språkvetenskapens källsprång andra resultat kunna vinnas, än hvad som i allmänhet ernås genom vetenskapernas popularisering, nämligen några ögonkast då och då in i dessas förgård och därmed för det ämne, hvarom denna uppsats handlar, ett under hela studietiden hos lärjungarne ständigt växande intresse. Men detta är också ett

mål, som är väl värdt att arbeta för. Den, som skrifver dessa rader, erinrar sig ännu lifligt, huru svårt han hade att bibehålla intresset för den undervisning, som meddelades honom under senare delen af hans skoltid, i svensk grammatik. Sedan lärjungen redan i 5:e klassen kommit på det klara med Svedboms satslära (formläran affärdades vid undervisningen högst knapphändig), stod undervisningen i det rent grammatiska stilla under de återstående fyra åren, i det att under de fortsatta lektionerna i satslösning ingenting nytt meddelades, ej heller det gamla någonsin belystes från en ny synpunkt. Ett sådant stillastående under undervisningen i ett ämne är för lärjungens intresse för detsamma långt mera ödesdigert, än om läraren under sitt bemödande att alltjämt vidga lärjungarnes kunskapssfär skulle en eller annan gång göra sig skyldig till ett pedagogiskt missgrepp eller ett sakligt misstag. Men för att så mycket som möjligt inskränka antalet af misstag i sak, ursäktligare kanhända vid undervisningen i detta ämne än vid undervisningen i de flesta andra, måste läraren alltjämt fortsätta sina egna studier, så vidt den ansträngande tjänstgöringen, hans tid och hans ekonomi det medgifva. Slutar han helt och hållet upp att tillägna sig den vetenskapliga forskningens resultat, blir följden den, att hans eget intresse för undervisningsämnet småningom slappas, och att hans lektioner börja att alltmer och mer bära vittnesbörd därom.

För att främja undervisningen i det så viktiga ämnet, modersmålet, borde vederbörande vid anställande af lärare eller lärarinnor vid seminarierna se till, att åtminstone en af dem äger grundliga språkstudier. Skall detta önskningsmål kunna vinnas, måste man vid profs afläggande för en af adjunkturerna sätta svenska språket såsom främsta undervisningsämnet och låta hänsyn till detta ämne spela en framstående roll vid platsens tillsättande. Teologisk¹ bildning kan inverka fördelaktigt på lärarens hela lifsåskådning och i följd därpå på hans verksamhet i allmänhet och är därför

¹ Vid seminariet i Linköping hafva under en ganska lång följd af år alla fyra adjunkterna haft kristendomskunskap såsom undervisningsämne i sin adjunktur, två af dem såsom det främsta, under det att äfven rektor ägde teologisk bildning och seminariestadgan likmätigt undervisade i kristendomskunskap.

så till vida en mycket god sak, men endast mångsidiga och grundliga språkstudier erbjuda, i förening med öfriga erforderliga förutsättningar, full garanti för en god språkundervisning.

T. K—r.

5.

Om bibelns ställning i skolan.

Inledningsföredrag af folkskoleläraren Josef Wahlqvist vid ämnets behandling inom Svenska Folkskolans vänners lokalförening i Linköping, hvilket jämte föreningens uttalande ställts till redaktionens förfogande.

Den föreliggande frågan lyder: *Har bibeln den ställning i skolan, som den såsom kristendomskunskapens källa bör äga; och, om så icke är, frågas, hvad som i detta afseende med rätta ytterligare bör kräfas?*

Det synes mig, som borde man först söka svaret på frågan: *Hvilken ställning bör tillkomma bibeln i våra skolor? Hvilka anspråk på plats där kan bibeln äga?* Redan på det betydelsefulla Uppsala möte hade man klart för sig, att bibeln borde vara det enda rättesnöret för människans tro och lif. Detta innebär, att bibeln eller Guds ord bör vara det normerande eller laggifvande i alla lifvets förhållanden, från de största till de minsta, och detta, vare sig det gäller den enskilde individen eller samhället. Jag utgår vid behandlingen af den föreliggande frågan från den förutsättningen, att vi i likhet med våra förfäder tillmätta bibeln denna djupt ingripande betydelse, och att vi icke vilja vara med om någon afprutning i afseende på denna heliga boks gudomliga auktoritet. Sådana finnas visserligen, och de äro ty värr icke få, som hysa en helt annan ofta kanske rent af motsatt uppfattning i afseende på bibeln, och för dem måste naturligtvis svaret på den framställda frågan blifva ett annat.

Hålla vi emellertid fast vid den uppfattning af bibelns betydelse, från hvilken jag utgått, så måste den gifna följden

daraf blifva, att bibeln bör vara normerande jämväl i skolan och detta så väl i afseende på undervisning som i afseende på ordning och tukt. Skolan är ju att anse som en förgård till lifvet, en plantskola, där de unga träden skola dragas upp, så härdas och ansas, att de blifva starka och lifskraftiga nog för att icke såsom utplanterade vissna eller tvina bort utan utveckla sig och bära frukt. Huru viktigt måste det då icke vara, att i skolan vid de ungas ledning och vård bibelns heliga sanningar få vara de bestämmande; huru viktigt, att ungdomen får lära känna och älska bibeln samt erfara, hvilken säker vägledning den gifver, och hvilken källa till tröst, den är. Ingen bättre kost på resan kan gifvas dem än förtrogenhet med och kärlek till bibeln. Den bör således vara skolans A och O, dess andliga lifsluft.

Äro vi nu i denna saken ense, framställer sig för oss till eftersinnande frågan: *Har bibeln den ställning i skolan, som den sålunda bör hafva?* eller: *I hvad mån har den det?*

För att nöjaktigt kunna besvara denna fråga behöfde man äga en något så när fullständig kännedom om den ståndpunkt, på hvilken kristendomsundervisningen, och hvad därmed närmare eller fjärmare sammanhånger, för närvarande befinner sig, och huru den i allmänhet bedrifves i våra skolor. Naturligtvis kan det lilla, som jag för min ringa del erfarit, ej lämna materiel nog härtill. Men för att icke desto mindre kunna gifva några antydningar, åtminstone för så vidt det angår folkskolan, på hvilken vi ju här i första rummet tänka, har jag om ock helt flyktigt genomsett ett par tre omgångar af folkskoleinspektörernas berättelser dels från folkskoleinspektionens tidigare skede och dels ifrån den allra senaste tiden samt därvid gjort några axplockningar.

Under folkskolans första tid och ännu i början af 1860-talet — den första folkskolestadgan utkom, som känt är, 1842 — ansågs som skolans främsta och nära nog hufvudsakliga uppgift att lära barnen katekesen utantill. Några försök att så meddela de heliga sanningarna, att barnen fingo något för hjärta och förstånd, gjordes knappast. Att katekesen vore en kortfattad systematisk framställning af bibelns viktigaste sanningar, eller att den, öfver hufvud taget, stode i något slags förhållande till denna bok, därpå tänkte man vanligen lika

litet som på ändamålet med de under svaren placerade bibelorden. En lärares skicklighet bedömdes efter den längre eller kortare tid, han behöfde för att lära barnen katekesen utantill.

Något underlag i den bibliska historien kunde katekesundervisningen så mycket mindre hafva, som undervisning i biblisk historia under denna tid antingen alldeles icke förekom eller ock, där den heliga historien undantagsvis blifvit införd i läroplanen, undervisningen däri fick börja långt senare än katekespluggandet, stundom först efter dettas afslutande.¹

Inspektörerna synas oafåtligen hafva arbetat på att bringa undervisningen i biblisk historia till sin rätt men lyckades endast småningom bryta motviljan mot denna gren af kristendomsundervisningen, och det var först genom det kungliga cirkuläret af den 22 september 1864, som biblisk historia insattes i sina rättigheter. Sedermera, då katekesen i den bibliska historien fått sitt naturliga underlag, blir det något bättre bestämdt med katekesundervisningen, men ännu länge fortfar den dock att vara tämligen själlös.

Bibelläsning med tillämplande förklaringar i sammanhang med bönestunden vid dagsarbetets början eller på andra särskildt däråt anslagna stunder förekom under denna tid långt ifrån alltid. Sådant hörde tvärt om till undantagen och blef endast så småningom regeln. Därmed får dock icke vara sagdt, att bibeln icke alls lästes. Tvärt om. Den lästes mycket, mycket mera än nu, men på ett sådant sätt och under sådana förhållanden, att inspektörerna däröfver uttala ett djupt och samfäldt beklagande. Nya testamentet och psalmboken voro nämligen långt in på 1860-talet nära nog de enda böcker, som förekommo i sådant antal exemplar, att de kunde användas vid innanläsningsöfningarna i skolan. De brukades också i regeln vid dessa öfningar. En inspektör från ett af de småländska stiften uttrycker sig härom sålunda: »Hvad som gör mig mest obenägen för Nya testamentets användande såsom innanläsningsbok i skolan, det är, att dess anseende lider, och att dess karakter af helig bok försvinner, då hon blir en hvar-

¹ Såsom belysande i fråga om allmänhetens uppfattning af bibliska historiens läsning i skolan omnämner en inspektör, att en kvinna från en församling i hans distrikt, där bibliskhistorieundervisning införts i skolan, förbjudit sin dotter att läsa detta ämne, förrän hon hunnit åtminstone till tredje artikeln i katekesen.

dagsbok, där läsningen ständigt åtföljes af snäsor och tillrättavisningar för felaktigheter i stafning och innanläsning. Att dagligen läsa Guds ord, icke för dess egen skull utan allenast för barnens öfning i innanläsning, synes mig icke kunna rubriceras för annat än ett Guds ords missbruk i stort. Och säkert är, att, om detta sätt att läsa bibeln icke väcker afsmak för denna heliga bok, det åtminstone icke väcker kärlek och vördnad för henne.»

Andra inspektörer bedöma det på samma sätt ehuru i andra ordalag, och klart är, att detta upprepade genomtragglande af kapitel efter kapitel under ständiga, ofta kanske snäsiga rättelser måste hafva varit ägnadt mera att förtaga det hälsosamma intrycket af ordet och väcka leda för än ingifva kärlek till detsamma.

Att bibeln under denna folkskolans barndomstid i vårt land ännu ej kommit till sin rätt, torde af det sagda vara klart. Emellertid vill jag härmed ej hafva uttalat någon förklenande dom öfver de män, som på den tiden beklädde de platser i folkskolans tjänst, hvilka nu äro lämnade i en yngre generations händer. Säkert voro många ibland dessa gamla lärare fromma och gudfruktiga män, som efter måttet af sina gåfvor och krafter väl förvaltade sina pund. Men huru många förutsättningar för ett framgångsrikt arbete på skolans område hafva icke de senare årtiondena tillfört oss, som dessa gamle måste fullständigt sakna; och det torde väl kunna sättas i fråga, om resultatet af våra dagars undervisning hållit jämna steg med den storartade utvecklingen i afseende på organisation, arbetsmetoder m. m., som skolväsendet i vårt land under senare tider har att uppvisa. Det nu antydda spörsmålet saknar icke sitt intresse och kunde väl vara värdt en stunds uppmärksamhet, men då det ligger utom ramen för detta inledningsföredrag, måste jag lämna det och gå vidare för att tillse, i hvad mån bibeln i våra skolor, så som arbetet där nu bedrifves, kommit till sin rätt.

Att kristendomsundervisningen i folkskolan under den snart tilländalupna inspektionsperioden måste hafva företett ett helt annat skaplygne än under den tid, hvarom nyss blifvit taladt, är ju själfklart. I allmänhet afgifva inspektörerna öfver densamma ett godt vitsord. Några citat må styrka detta

påstående. En inspektör från ärkestiftet skrifver: »Kristendomsundervisningen, ehuru på många ställen behäftad med brister, har dock vunnit i klarhet och kraft, i samma mån nya begåfvade lärare med erforderlig utbildning, lefvande nit och sinne för Guds ord inträdt i arbetet.» En inspektör från sydligaste Sverige yttrar: »I kristendomskunskap undervisas i det hela taget på ett tillfredställande sätt», och af en annan från samma stift lämnas ännu bättre vitsord: »I fråga om kristendomsundervisningen måste det erkännande gifvas många lärare och lärarinnor, att de bedrifva den på ett särdeles tillfredsställande sätt, som vittnar om insikt i och kärlek till ämnet.»

Om denna undervisning läses slutligen i en inspektörsberättelse från ännu en annan ort: »Undervisningen i kristendom har på de allra flesta ställen varit tillfredsställande och på ett och annat af mycket god beskaffenhet.»

Naturligtvis hafva äfven fall förekommit, som betingat ett helt annat omdöme. Lefvande och saftig hafva de funnit denna undervisning i den mån, som läraren själf varit påverkad af de heliga sanningarna. Där läraren för egen del varit oberörd, hafva väl lärostyckena oftast blifvit teoretiskt riktigt genomgångna, men då lärostoffet behandlats på ett torrt och ointresserad sätt, har det hela i allmänhet icke kunnat göra något synnerligt intryck på de unga; deras hjärtan hafva förblifvit mer eller mindre oberörda, ty endast det, som kommer från hjärtat, tränger sig omedelbart fram till hjärtat. Särskild bibelläsning med förklaringar och tillämpningar i samband med den andaktsstund, som inleder dagens arbete, förekommer numera i alla folkskolor, ofta äfven i småskolan. Mera sällan förekommer bibelläsning på särskilda för ändamålet anslagna tider. I många skolor, där barnens sanna väl ligger läraren om hjärtat och han själf har kärlek till ordet, blifva de åt bibelläsningen ägnade timmarna verkliga uppbyggelsestunder. Missgrepp från lärarens sida vid ledningen af bibelläsningen äro emellertid icke ovanliga. Än tager läraren för sig för lång text, än sönderplockas texten, utan att grundtanken klart och tydligt framläggas till barnens behjertande, än inskränker sig läraren till några korta ord- och sakförklaringar jämte historiska och geografiska notiser. Biblisk historia har numera öfver allt i folkskolan fått intaga sin na-

turliga plats såsom grundläggande för kristendomsundervisningen och möter oss i och för denna sin uppgift redan i småskolans första klass. De biblisk-historiska berättelsernas behandling godkännes i allmänhet af inspektörerna. De hufvudsakliga bristerna vid denna gren af kristendomsundervisningen bestå dels däri, att läraren ej nog beaktar det historiska sammanhanget, hvadan frälsningsplanen, som utgör den bibliska historiens röda tråd, ej meddelas barnen såsom ett sammanhängande helt, dels däri, att barnens återgifvande af berättelserna blir blott och bart en minnesakt, plågsam att höra, i stället för ett sakta fortgående, fritt framsägande, prägladt af det allvar, som ämnets natur kräfver.

I afseende på katekesens behandling kan jag fatta mig kort. Inspektörerna hafva den uppfattningen, att en påtaglig förbättring så småningom här inträddt. En inspektör från Karlstads stift säger om denna gren af kristendomsundervisningen: »Om katekesundervisningen må blott sägas, att lärare här mer än kanske i något annat ämne synnerligen allmänt vinnlägga sig, låt vara med olika framgång, att efter måttet af sina gåfvor åstadkomma en god undervisning.» Från Hernösands stift, öfre Norrland, skrifver en inspektör: »Klagan öfver en tidsödande och själsdödande utanläsning af detta ämne synes mig blifva alltmer och mer oberättigad, ty i folkskolorna, i synnerhet där lärarne ej äro af den äldre stammen, bedrifves kristendomsundervisningen på ett synnerligen förtjänstfullt sätt efter det mönster, som senare tidens seminariebildning så väl vetat att meddela, och äfven i småskolan så väl som i den mindre folkskolan försöker man efter måttet af sina krafter både att förbereda läxorna och vid förhöret kateketiskt genomgå desamma dels för att göra innehållet mera fattligt för förståndet och dels mera fruktbärande för lifvet», och en annan, från Jämtland, uttrycker sig helt kort sålunda: »Att numera klaga öfver 'tanklös utanläsning' kan icke falla någon annan in, än den som icke besökt våra skolor, utan dömer efter gamla minnen.» Icke alla inspektörer hafva dock kunnat gifva så odeladt goda vitsord i fråga om katekesundervisningen. En inspektör, från Västerås stift, har nedskrifvit följande i denna sak: »Knappast i något ämne är undervisningssättet så olika som i detta. Ännu träffar man

skolor, där undervisningssättet är stereotyp och sterilt, hvarken lärare eller barn synas intresserade af ämnet; man lägger an på att barnen skola kunna 'läsa upp läxan' och intet vidare, sådana skolor utgöra undantag. I somliga skolor lära sig barnen *förstå* hvad de läsa, undervisningen försiggår oklanderligt, ja till och med mönstergillt i metodiskt hänseende, men värmen och lifvet, som en kristendomslektion bör skänka, saknas. Uti andra skolor återigen, och de äro i mitt inspektionsområde rätt många, är undervisningen sådan, att katekesläsningen älskas af barnen.»

Skulle vi med ledning af de antydningar, som här blifvit gjorda angående kristendomsundervisningen i våra skolor, och hvad vi för öfrigt därom känna, söka bilda oss ett svar på vår fråga, om bibeln har den ställning i skolan, som den såsom den såsom kristendoms-kunskapens källa bör äga, så torde detta ej kunna blifva odeladt jakande, om vi ock kunna med glädje medgifva, att utvecklingen fortgått mot ett bättre i detta afseende. Ty nog måste vi med tacksamhet erkänna, att man mer och mer tagit sig före att ösa direkt ur källan och till henne hänvisa i förekommande fall. Men att det icke sker så träget och framför allt icke alltid med den öfvertygelsens värme, som önskligt vore, det måste vi nog, om vi vilja vara uppriktiga, erkänna. Till fullkomlighet kunna vi visserligen lika litet, eller rättare sagdt långt mindre, här än på andra områden komma. Därtill är målet alltför högt och förutsättningarna alltför ringa. Allvarligt böra vi dock sträfva därefter.

Om det i allmänhet är en sanning, och det vill ju ingen bestrida, att läraren är skolans själ, och att skolan blir sådan som läraren är, så gäller detta i all synnerhet, då fråga är om kristendomsundervisningen i allmänhet och bibelns ställning i skolan i synnerhet. När vi därför gå att besvara frågans senare del, *hvad som ytterligare kräfves, för att bibeln i folkskolan må komma till sin fulla rätt*, så måste helt naturligt tanken genast falla på läraren. Huru fullgör han, hvad som på honom ankommer i detta afseende? Och hvilka förutsättningar har han för att kunna göra det på ett tillfredsställande sätt? Först af allt ligger därför makt uppå, för så vidt vi äro arbetare på skolans fält, att vi rikta blicken på

oss själfva, eftersinnande, om bibelordet i oss blifvit till en lefvande kraft och om vi fortfarande dagligen låta oss därpå påverkas. Endast om vi genom flitigt bruk af ordet och bönen ställa oss under Guds andes ledning och tuktan, kunna vi vara rätt bekväma att föra de heliga sanningarna in i barnahjärtana. Flitigt böra vi ock bedja för våra medarbetare, icke förglömmades dem, för hvilka ordets bruk ännu ej blifvit en hjärteangelägenhet. Vi böra städse akta på Jesu ord: »Bedjen fördenskull sädens herre, att han sänder trogna arbetare i sin säd.»

Men därförutom hafva vi visserligen mycket, som vi böra göra till föremål för vårt allvarligaste eftersinnande. Jag kan dock endast gifva några korta antydningar. Allra först vill jag framhålla som önskvärdt, att helbiblar i skolan finge ersätta nya testamentet. Äro barnen från hem, där bibeln litet eller intet är i bruk, och detta torde ty värr kunna sägas icke blott om sådana hem, i hvilka man är främmande för Gud och hans ord, utan äfven om icke så få sådana, som göra anspråk på att kallas kristna, men som lagt bibeln å sido för andra andaktsböcker, förblir Gamla testamentet för dem en nära nog förseglad bok. Hade man däremot i skolan för barnens räkning till hands fullständiga helbiblar, och läraren ville använda hvarje tillfälle, som erbjuder sig, skulle han alltid i någon mån kunna göra barnen förtrogna äfven med det Gamla testamentet. Bibelns direkta bruk i skolan bör nämligen icke vara inskränkt till de andaktsstunder, som inleda dagens arbete. Så väl under katekeslektionerna som vid behandlingen af bibliska historien bör den vara till hands. I afseende på bibelstunderna torde böra framhållas, att texten ej tillmätas för lång, ej längre, än att ett fullt nöjaktigt genomgående därpå kan medhinnas; att vid bestämmandet af texten för andaktsstunden största möjliga hänsyn tages till det föreligganda kapitlets naturliga uppdelning i afdelningar; att, där tiden icke medgifver behandling på en gång af hvad som naturligen borde höras tillsammans, man dels ifrån början föreläser allt i sammanhang, innan det styckas i afdelningar för utförligare behandling, och dels för hvarje gång på ett naturligt sätt sammanknyter det, som för tillfället genomgås, med det förut behandlade, så att sammanhanget icke störes.

Vid barnens läsning bör man därjämte iakttaga, att texten ej uppdelas på ett större antal barn, utan att den får läsas af ett eller två, samt att endast de, som äga någorlunda färdighet i innanläsning, därvid anlitas. Säsom någonting synnerligen godt skulle jag ock vilja rekommendera uppläsande af läraren vid skolarbetets afslutning för dagen af några verser ur Nya testamentet eller Psaltaren, dock utan kommentar. Hvad som har blifvit sagdt om bibelläsningen under de vanliga andaktsstunderna, gäller naturligtvis, äfven då fråga blir om bibelläsning på särskildt härför anslagna stunder.

Vid behandlingen af biblisk historia bör man låta sig angeläget vara, att berättelserna så fogas till hvarandra, att det historiska sammanhanget kommer till sin fulla rätt, och Guds underbara frälsningsplan däri kan spåras. Godt är också, om man, allt eftersom läsningen fortskrider, fäster barnens uppmärksamhet på hvarest i den Heliga skrift de genomgångna berättelserna återfinnas, samt att man låter barnen i skolan direkt ur bibeln läsa viktigare, ej alltför långa, berättelserna motsvarande stycken. Medgifver icke tiden sådant uppläsande direkt ur bibeln i skolan — och detta torde ty värr oftast vara fallet — kan den utvägen anlitas, att stycket förelägges barnen till genomläsning i hemmet. All uppmärksamhet bör ock ägnas åt barnens återgifvande af berättelserna, hvilket bör blifva så själfständigt och värdigt som möjligt.

Äfven vid den kateketiska undervisningen bör bibeln vara till hands. Så väl därpå som af sättet för katekesens behandling i allmänhet bör det för barnen klart framstå, att bibeln är den källa, hvarur det öses, och att katekesens uppgift endast är att gifva form och ordning åt det, som meddelas dem. Vid katekestyckenas genomgående böra de särskilda bibelorden insättas i sitt sammanhang, så vida det i någon mån kan bidra till en klarare och riktigare uppfattning. Detta kan ske muntligen af läraren men torde ofta lyckas ännu bättre genom läsning direkt ur bibeln. Likaså kan man med fördel låta barnen direkt ur bibeln uppläsa och sålunda därur framtaga sådana berättelser, liknelser eller andra bibelställen, som man behöfver hänvisa till såsom belysande vid genomgående af något visst lärostycke. I synnerhet bör detta ske,

då fråga blir om sådana moment, som icke förut äro barnen bekanta från den bibliska historien.

Slutligen vill jag framhålla vikten af att läraren särskildt vid kristendomsundervisningen men därjämte äfven vid hvarje annat tillfälle, som under skolarbetet erbjuder sig, söker sig väg till barnahjärtat med Guds ords bud och löften. Genom för barnen afpassade tillämpningar bör läraren söka få dem att behjarta, att ordet är något, som gäller dem personligen och icke blott världen och människorna i allmänhet. Vakta sig bör man dock för att i detta afseende slå öfver. Icke sällan talar den enkla gripande berättelsen, eller det manande bibelordet, värdigt framsagdt, bättre till barnahjärtat utan direkta tillämpningar. Här kan endast lärarens pedagogiska takt gifva honom vägledning. Att vid tuktens utöfvande i skolan ordet och bönen få vara med och sätta sin stämpel på lärarens handlingssätt är ock af allra största vikt.

Innan jag slutar, anser jag mig böra fästa uppmärksamheten på en sak, som visserligen strängt taget ej hör till det föreliggande ämnet, men som icke desto mindre därmed äger ett visst sammanhang, och jag anser mig så mycket hellre böra göra det, som skolan enligt mitt förmenande därutinnan ganska mycket brustit. Hvad hafva vi gjort, för att de unga skulle få kärlek till och lust att deltaga i vår allmänna gudstjänst? I de flesta fall ingenting. Det synes mig, som om det vore en skolans oafvisliga plikt att, så långt ske kan, göra för barnen klar betydelsen af de särskilda momenten i den offentliga gudstjänsten äfvensom betydelsen af och sammanhanget emellan de kyrkliga högtider, som möta under kyrkoårets lopp. Ett godt sätt, som någon gång användes, är att anslå sista timmen i veckan eller någon del där af för genomgående dels af följande söndags text dels af psalmverser för följande veckas bönestunder, hvilka verser, så vidt ske kan, böra väljas med hänsyn till den föreliggande texten. Att under fastlagstiden utbyta de vanliga bibeltexterna under bönestunderna i skolan mot texter ur passionshistorien, hvilken därvid bör genomgås stycke för stycke, är ock att förordas.

Med stöd af hvad jag nu anfört beder jag få föreslå, att föreningen i den föreliggande frågan måtte göra följande uttalande:

Föreningen, som med glädje erkänner, att afsevärda förbättringar under de senaste årtiondena kommit till stånd i afseende på kristendomsundervisningen i våra skolor, och att bibeln såsom källa för kristendomskunskapen där mer och mer kommit till sin rätt, håller dock före, att mycket ännu återstår, innan den Heliga skrift i skolan blir så förhärskande, som den kan göra anspråk på att få vara, och särskildt anser sig föreningen böra uttala följande önskemål:

1:o) Att skolan anskaffar helbiblar, som hållas barnen till handa ej blott vid andaktsstunderna utan jämväl vid kristendomslektionerna;

2:o) Att de åt bibelläsning anslagna tiderna måtte blifva verkliga andakts- och uppbyggelsestunder och sålunda medel till att hos barnen väcka kärlek till bibelordet;

3:o) Att man vid bibelläsningstunderna icke uteslutande håller sig till Nya testamentet utan äfven gifver rum åt det gamla, exempelvis vid afslutningen af dagens arbete i skolan;

4:o) Att undervisningen så väl i biblisk historia som katekes måtte göras i sann mening biblisk, så att själfva bibeln blifver dess utgångspunkt och grundval;

5:o) Att kännedom om bibelns böcker och bekantskap med den Heliga skrift i allmänhet bibringas barnen t. ex. i samband med undervisningen i biblisk historia genom läsning direkt ur bibeln och, hvad särskildt de äldre barnen angår, genom den bibelläsning, som på särskildt härför anslagna timmar förekommer, samt

6:o) Att kännedom i öfrigt om bibelns kärnställen för tro och lif gifvas barnen genom bibelläsning i samband med undervisningen i katekes samt genom läsning i evangelieboken eller direkt ur bibeln af sön- och helgdagarnas texter samt af passionshistorien.

Detta förslag till uttalande i frågan gillades och antogs af föreningen.

6.

Meddelanden från skolvärlden.

Danmark. I detta vårt grannland söker man å ena sidan bereda tillfälle åt storstädernas barn att få njuta af landtlifvet genom att under mellanterminerna dels utsända skolorskolonier, dels förmå familjer på landet att under några veckor öppna sina hem åt stadsbarn, hvilkas föräldrar ej kunna förskaffa dem den vederkvickelse, som vistelsen på landet i ett godt hem kan medföra. Å andra sidan bemödar man sig om att finna utvägar, för att barn från landet måtte under ferierna få några dagar vistas i hufvudstaden och där göra någon bekantskap med dess konstskatter och vetenskapliga samlingar, dess historiska minnen, dess industriella anläggningar, dess samfärdsmedel samt med storstadslifvet öfver hufvud. Härigenom hoppas man kunna öka barnens åskådningar, föreställningar och begrepp samt framför allt väcka deras intresse. Styrelser öfver järnvägs- och ångbåtsbolag bruka bjuda på antingen fria eller billiga resor; skolstyrelser lämna fri bostad i sina gymnastiksalar, bagare och mjölkhandlare gifva fri förtäring. Sistlidna sommar besöktes Köpenhamn af fyra tusen dylika resande.

Serbien. Lärokursen vid folkskolelärareseminariet i Belgrad har blifvit förlängd med ett år och är sålunda från och med början af år 1896 fyraårig. Därjämte har den förändring vidtagits, att läroanstalten blifvit anordnad som internat. För utbildande af folkskolelärarinnor har ett lärarinneseminarium blifvit inrättadt. Detta är likaledes fyraårigt och afser att gifva samma utbildning åt lärarinnorna, som lärarne erhålla, och detta med allt skäl, då lärare och lärarinnor hafva alldeles samma rättigheter.

Beträffande frågan, huruvida folkskolelärarinna bör få bibehålla sin tjänst vid skolan, äfven sedan hon gift sig, har till nationalförsamlingens afgörande blifvit framställt det förslaget, att gift lärarinna skulle få behålla sin befattning

endast i det fall, att hon inginge äktenskap med en folkskolelärare på landsbygden. Lärarinnorna hafva protesterat mot förslaget. Dess öde är ännu icke afgjort.

Braunschweig. Uti en läroplan, som utfärdats i hertigdömet Braunschweig, gifvas följande anvisningar:

Vid undervisningen i modersmålet böra i hvarje skola minst tjugo stycken i den antagna läseboken läsas statariskt, d. v. s. innehållet i dessa stycken bör grundligt utfrågas och utredas. Omkring tjugofem poetiska stycken böra jämte några prosaiska läsas utantill. För att bibringa barnen en tillfredsställande färdighet att uttrycka sina tankar logiskt och grammatikaliskt riktigt är det nödvändigt, icke endast att läraren under alla lärotimmar strängt håller på tanke- och språkriktighet, utan ock att han låter barnen hvarje dag någon stund, äfven om denna måste blifva kort, öfva sig med att i skrift framställa något eller redogöra för något.

Vid undervisningen i geografi bör framställningen icke bestå uti torra beskrifningar, utan barnen böra genom naturtrogna, målande bilder införas uti naturens hushållning och människornas lif. Härvid skola karta och glob flitigt begagnas, på det lärjungarne måtte erhålla en åskådlig bild af jorden och de viktigare landen. Vid skildringen af ett land bör man hålla sig till det mest karakteristiska med strängt undvikande af dött namn- och talväsen. Vid läsningen af fäderneslandets geografi bör man jämföra dess orter och förhållanden med motsvarande orter och förhållanden i andra land. Barnens själfverksamhet bör tagas i anspråk så mycket, som med fördel kan ske. De böra få lära sig att läsa på kartan, hvad där finnes framställt, samt att själfva söka finna de förhållanden, i hvilka de olika föremålen stå till hvarandra. Läraren bör småningom träda tillbaka och ingripa endast fullständigande, beriktigande och ordnande. Därjämte bör han handleda barnen att sammanfatta det vunna stoffet till ett öfversiktligt helt.

Hufvudvikten bör läggas på klimatet, ytbildningen och vattensystemen med deras betydelse för land och folk, jordens beskaffenhet och alster samt typer ur djurriket. Först i andra rummet böra politiska indelningar och förhållanden förekomma.

Undervisningen i historia bör hafva till ögonmärke att göra barnen bekanta med de viktigaste tilldragelserna, de mest

betydande kulturhistoriska utvecklingsskedena och de mest framstående historiska personligheterna, så att lärjungarne må få någon inblick uti fäderneslandets utvecklingsgång och därigenom erhålla erforderliga förutsättningar för att kunna förstå och rätt uppskatta den närvarande tiden. Därjämte skall undervisningen uti historia fästa uppmärksamheten på hur Gud leder människosläktet och de särskilda folkens öden, väcka och nära kärleken till fosterland och furstehus, inplantera medborgarsinne samt aktning för det egna landets lagar och inrättningar. Undervisningen bör bestå uti en serie karakteristiska tids- och lifsbilder. Läraren bör sålunda begagna den monografiska och biografiska metoden, dock så, att de särskilda bilderna förbindas med hvarandra medelst korta förmedlande meddelanden. De medel, som böra användas för att göra det meddelade till barnens egendom, äro frågor, förklaringar, framhållande af orsak och verkan, inöfvande af de viktigaste årtal och namn samt märkligare uttalanden, framställande af lärdomar, jämförande med liknande tilldragelser, karakteristik af de handlande personerna.

Vid undervisningen i naturalhistoria bör läraren framställa en serie åskådliga, liffulla, enskilda bilder, i hvilka naturföremålen skildras, så att det egendomliga för hvart och ett tydligt framkommer. Tyngdpunkten vid undervisningen bör vara att framhålla föremålets lifsprocess, och sålunda bör vid framställningen icke göras till hufvudsak att lämna en detaljerad beskrifning af dess yttre form. Läraren bör därför undvika att för mycket sönderstycka föremålet och att förlora sig i enskildheter.

Vid undervisning i sång bör läraren allvarligt hålla på ett kraftigt och korrekt, innehållsenligt och smakfullt föredrag, passande kroppshållning, tydligt uttal, andhämtning på rätt tid samt god takt. Ett urval af koraler och folksånger böra under skoltiden inläras.

Vid undervisningen i kvinnlig slöjd böra ej lyxartiklar förekomma. Endast nyttiga arbeten böra flickorna få förfärda i skolan.

Carl K—n.

7.

Notiser rörande folkskoleförhållanden.

1.

Folkskolebad i Stockholm.

Vid början af vårterminen 1896 öppnades den i Katarina församlings folkskolehus för församlingens folkskolebarn inredda badinrättningen. Vid dessa bad serveras finsk badstu, hvarvid barnen med tvål och borste under baderskans hjälp få tvätta sig rena, därefter serveras mild stråldusch, hvarpå afkylning sker i en större vattenbassäng, där vattnets temperatur varierar mellan + 19 och + 22 grader Celsius. Så följer raskt påklädningen i den varma tamburen. Ett antal af 20 till 24 barn kan bada samtidigt. De flesta afdelningar fördelas i två badlag, af hvilka det ena kläder sig, medan det andra badar. Efter slutad badning marschera barnen raskt till sitt klassrum, där de tillbringa två timmar — rasten tages i lärosalen — innan de få rasta ute i det fria. Genom dessa försiktighetsmått är faran för förkylning efter skolbadet aflägsnad. Af församlingens 4,000 skolbarn erhåller hvarje barn under tiden från september till midten af maj i regeln ett bad i månaden.

I början möttes den nya anordningen med misstroende af åtskilliga föräldrar, hvilka därför ej ville medgifva, att deras barn fingo begagna sig af skolbadet. Under senaste tiden hafva emellertid öfver 80 procent af de närvarande barnen deltagit i badningen.

2.

Om införande i folkskolorna af obligatorisk undervisning i skogsskötsel.

Hos Blekinge läns hushållningssällskap har nyligen en motion i ofvan angifna syfte blifvit framställd. Enligt denna skulle undervisningen omfatta en teoretisk kurs under vintern och praktisk handledning i skogsplantering under sommaren.

I denna kurs skulle både gossar och flickor deltaga. Skollärarne själfva skulle få undervisning af skogsinspektören. Planteringsmark skulle ombesörjas af resp. skolråd. Sällskapet förvaltningsutskott har beslutat, att förslaget skall tillämpas i den mån, som plantor finnas att tillgå.

3.

Landsting, som lämnar räntefria studielån.

Kopparbergs läns landsting beslöt 1896 att för hvart och ett af åren 1897, 1898 och 1899 anslå en summa af 2,000 kronor till räntefria lån åt behöfvande och väl vitsordade seminarieelever från Kopparbergs län, hvilka genomgå fullständig kurs vid något af statens folkskolelärare-seminarier. Af dessa anslag beviljas lån till högst 200 kronor årligen under de tre sista studieåren. För låns erhållande fordras betyg om medellöshet samt borgen af en eller två personer af styrkt vederhäftighet. — Lånens återbetalning skall verkställas under loppet af 5 år med $\frac{1}{5}$ om året, dock minst 50 kronor för hvarje gång. — Första afbetalningen skall göras under andra kalenderåret efter genomgången examen. Om den, som erhållit lån, icke fullbordar seminariekursen eller, sedan han genomgått denna, tager anställning utom länet, fastän ledig plats inom länet står honom till buds, eller upphör med skolarbetet, anses lånet genast förfallet till betalning. Om låntagaren dör, innan lånet blifvit guldett, äro borgesmännen fria från sitt betalningsansvar för den del af lånet, som vid låntagarens fränfalle icke är till betalning förfallen.

8.

Förslag till ordnande af folkundervisningen i vissa städer.

§ 52 uti ofvannämnda förslag lyder:

»Lärare skall hafva noggrann tillsyn däröfver, att barnen ordentligt begagna undervisningen, för sådant ändamål besöka försumliga barns hem, anteckna förekomna försummelser i dagboken, äfvensom, då så finnes erforderligt, om sådan försummelse göra vederbörlig anmälan på sätt styrelsens arbetsordning föreskrifver.»

Mot innehållet i denna § hafva åtskilliga lärareföreningar haft ett och annat att anmärka. Vi förvåna oss ej däröfver, då så olika meningar råda så väl angående hemmets och skolans förhållande till hvarandra som om lärarens ställning med hänsyn till barnen. Några hålla nämligen före, att ett kärleksförhållande bör äga rum mellan skola och hem, under det andra förmena, att grundförhållandet mellan de nämnda två anstalterna bör vara hufvudsakligen af rättslig art.

Är skolan betraktad som ett andra hem, ett fosterhem, anser man, att, då ett barn utan föregående anmälan är borta från skolan, någon giltig anledning vållar det. Man väntar, att tillkännagifvande om bortovaron skall på föreskrifvet sätt äga rum. Sker ej detta, söker man på ett människovänligt sätt göra sig reda för orsaken, hvarför ej barnet infunnit sig. Först därefter vidtager man, om så synes erforderligt, särskilda anordningar för att få barnet till skolan.

Anses skolan åter som ett slags arbetsinrättning, dit föräldrar, som af en eller annan anledning ej själfva undervisa barnen, eller som ej låta undervisa dem i hemmet eller i annan skola, hafva rätt och skyldighet att sända dem, för att de där måtte inhämta föreskrifna kunskaper och färdigheter, så antager man, att, så snart ett barn ej infinner sig

i skolan, det är borta af okynne. Strax sänder man därför till föräldrarne ett slags polisbetjänt, som skall undersöka, hvarför barnet ej infunnit sig, och därefter, så vidt ske kan, med godo eller ondo skaffa barnet till skolan.

Kommitterade, som utarbetat det förslag till folkskolestadga, hvarmed vi nu sysselsätta oss, hafva utgått från den grundsatsen, att man bör göra, hvad man kan, för att ett godt förhållande mellan skola och hem måtte grundläggas och bibehållas. Därför hafva de föreslagit, att i första hand läraren skall hafva noggrann tillsyn öfver att barnen ordentligt begagna undervisningen, samt att han för detta ändamål skall besöka försumliga barns hem. Härmed är ej sagdt, att han, så snart ett barn är hemma från skolan, skall infinna sig hos föräldrarne för att efterhöra orsaken därtill, utan att han, om han af en eller annan anledning misstänker, att barnet skolkar, skall infinna sig hos föräldrarne för att göra sig förvissad om huru det förhåller sig. Som en barnets fosterfar kommer han och söker att med en sådans intresse sätta sig in i barnets förhållanden och att med kärlekens värme och rådighet så anordna, att det måtte ordentligt deltaga i undervisningen. De flesta föräldrar mottaga med glädje en sådan lärares besök och lyssna med tacksamhet till hans råd och anvisningar. Den tillgifvenhet, som de sålunda komma att känna för läraren, öfverflytta de på skolan. Härigenom främjas i hög grad hennes arbete. Hysa nämligen föräldrarne vänliga känslor till skolan och hafva de förtroende för henne, göra de, hvad de kunna, för att underlätta hennes arbete.

Men icke vinner man föräldrarnes tillgifvenhet för skolan, om, så snart ett barn utan anmälan är frånvarande från henne, hos föräldrarne infinner sig en vaktmästare, en så kallad indrivare, som med myndig, ofta rå ton undersöker, hvarför det ej kommit till skolan, och som, så vidt ske kan, drifver det till henne. Det är ingen barnets vän, som, driven af omsorg för dess bästa, kommit till hemmet, utan det är en rättstjänare, som pliktskyldigast infunnit sig för att hämta barnet till arbetsinrättningen. Härigenom komma både föräldrar och barn att betrakta skolan med ovänliga ögon.

Visserligen talas det mycket och vackert därom, att läraren bör göra, hvad på honom ankommer, för att ett godt

förhållande måtte blifva rådande mellan hem och skola, men, om det stannar härvid, är icke mycket vunnet. Åtskilliga lärare, som allvarligt önska, att skola och hem måtte föras nära hvarandra, söka också nå målet äfven på annat sätt. De hålla tal vid examina och påminna därvid föräldrarne om deras plikt att vaka öfver att barnen flitigt begagna undervisningen; de samla föräldrarne till så kallade föräldramöten, vid hvilka lärarne dels hålla föredrag om vikten af ordentlig skolgång, dels leda diskussion om därtill hörande frågor. Därför samtala de om barnens skolgång med föräldrarne, när dessa besöka skolan, eller när lärarne tillfälligtvis träffa dem. Genom allt detta kunna lärarne uträtta mycket godt i det fall, hvarom nu är fråga. Men en lärare, som afhandlar med föräldrarne den ifrågavarande saken i dylika tal, föredrag eller diskussioner, vinner, äfven om han talar med värme och kraft, ej föräldrars och barns hjärtan i lika hög grad som den lärare, hvilken, bortläggande lärarevärdigheten och -myndigheten, därför infinner sig i hemmet för att som en verklig vän öfverlägga med föräldrarne, hur det bör ställas, för att deras barn måtte kunna ordentligt besöka skolan. Det ena bör man göra men det andra icke låta.

Man har sagt, att läraren ej skulle kunna medhinna att besöka de frånvarande barnens hem. Men häremot torde med skäl kunna invändas, att, såsom förut är antyd, meningens ej är, att läraren skall besöka vederbörande hem, så snart ett barn ej infinner sig i skolan, utan att han skall begifva sig dit, när han misstänker, att barnet är borta utan giltig anledning. För öfrigt är det klart, att han ej för besöken i hemmen får eftersätta andra tjänsteåligganden, som äro af den beskaffenhet, att de ej utan men för arbetet i skolan kunna uppskjutas. Slutligen må i detta sammanhang erinras därom, att läraren har andra medel, genom hvilka han kan sätta sig i förbindelse med föräldrarne, än personliga besök. Han kan sålunda använda något af dessa, när hans öfriga tjänsteåligganden eller andra förhållanden ej medgifva, att han besöker ett försumligt barns hem.

Man har sagt, att läraren skulle blifva »nedryckt från sin ställning som ledare och rådgifvare till indrivare», om i lag stadgades, att han skulle besöka försumliga barns hem.

Vi hålla före, att detta påstående saknar all grund. Kommer läraren till hemmet som en vän, hvilken just af omsorg för barnets bästa infunnit sig dels för att deltagande efterhöra, hur det förhåller sig med det, dels för att i all vänlighet med föräldrarna öfverlägga, hvad man bör företaga, för att det måtte besöka skolan, kommer läraren ej att förlora något af sin ställning eller af sitt anseende, utan detta bidrager just till att ställa honom i rätt förhållande till föräldrar och barn. Kommer han däremot med en indrifvares åthäfvor, får han ock dela dennes öde att af föräldrar och barn betraktas med ovilliga ögon.

Man har förmenat, att, om läraren ålades att hafva noggrann tillsyn öfver skolgången och att för detta ändamål besöka försumliga barns hem, skulle följden blifva, att åtskilliga barn fostrades till skolkare just därigenom, att icke nog hastiga åtgärder komme att vidtagas mot skolförsummelserna. Men för det första behöfver ofvannämnda förslag till stadga, om det upphöjes till lag, ej hafva med sig, att erforderliga åtgärder mot skolförsummelser komma att »alltför sent vidtagas». Kan nämligen läraren ej genast personligen besöka föräldrarna, kan han sätta sig i förbindelse med dem på annat sätt. Och länge behöfver det visserligen icke dröja, förrän han, om hans vädjande till föräldrarna ej hjälper, har både skyldighet och rätt att hos vederbörande på föreskrifvet sätt anmäla förhållandet.

För det andra behöfver man i allmänhet ej befara, att ett barn förvandlas till ohjälplig skolkare, om det icke ögonblickligen, så snart det utan giltig anledning är frånvarande, med tjänliga medel hämtas till skolan. Däremot torde böra eftersinnas, om ej månget barn fått en outplånlig ovilja mot henne just därigenom, att det, om det någon gång utan giltig anledning varit frånvarande från skolan, med hårdhet släpats dit och med stränghet behandlats, sedan det återkommit. Stränga åtgärder kunna och böra mången gång ej undvikas, men må man först försöka, hvad vänlighet och mildhet kunna uträtta. Vänlig och mild kan läraren vara utan att vara slapp.

Man har vidare anmärkt mot det ifrågavarande förslaget, att bestämmelser om att läraren skulle besöka försumliga

barns hem syntes möjligen kunna tolkas på sådant sätt, att läraren vore skyldig att vid hvarje fall, då ett barn försummade skolan, ovillkorligen infinna sig i barnets hem, och att uraktlåtenheten härutinnan borde anses som tjänstefel. Sedan innebörden af en dylik bestämmelse hunnit slå rot i allmänhetens uppfattning, kunde mot skolan eller läraren avogt stämda föräldrar hafva det lättaste tillfälle att göra lärarens ställning ganska obehaglig. Därtill behöfdes blott att allt emellanåt utan uppgifven orsak hålla ett barn från skolan. Läraren tvingades därigenom att, så kärt det honom vore att undgå följderna af tjänstefel, infinna sig i hemmet, blefve han där än så illa mottagen. Ställningen kunde blifva sådan, allra helst för lärarinnorna, att man för undvikande af lagliga påföljder nödgades vedervåga faror af flera andra slag. Äfven i skolan skulle ett sådant förhållande kunna åstadkomma ett menligt inflytande särskildt på disciplinen. Ett barn kunde nämligen äfven efter den minsta tillrättavisning uteblifva från skolan och därigenom tvinga läraren att besöka hemmet.

Redan förut är anmärkt, att kommitterades mening ej varit, att läraren ovillkorligt skall besöka ett försumligt barns hem. Han själf må afgöra, när han bör och kan personligen infinna sig för att blifva i tillfälle att med egna ögon se, hur det ifrågavarande barnet har det, samt för att med föräldrarna öfverlägga om de åtgärder, som böra vidtagas, för att barnet måtte ordentligt deltaga i undervisningen. Sålunda äro alla bekymmer för de trakasserier, för hvilka läraren skulle kunna blifva utsatt från föräldrars sida, om han icke infunne sig i ett försumligt barns hem, alldeles onödiga. Vi äro för öfrigt förvissade därom, att de faror, som hota läraren vid hans besök i hemmen, icke äro synnerligen stora. Visserligen kan han komma att få se mycket, som kan vara obehagligt och sårande; visserligen kan han få höra åtskilligt, som strider mot höflighetens och anständighetens kraf; visserligen kan han mötas med sura miner och grofva ord; men allt sådant må han fördraga vid utöfningen af sin plikt. Sant är, att dylikt mottagande i allmänhet förekommer lärarinnan svårare än läraren, men vill eller kan hon ej underkasta sig de svårigheter, utöfvandet af tjänsten medför, är hon ej

lämplig att innehafva tjänsten. Andra faror, hvarom anmärkarne talat, torde väl vara mer inbillade är verkliga.

»Hvarje samvetsgrann lärare känner sig helt visst moraliskt skyldig att göra sig närmare underrättad om förhållandena i sina elevers hem, och för sådant ändamål besökas ju hemmen ganska ofta», säga vidare de, som ej kunna förlika sig med det kommitterades förslag, som nu är i fråga. De vilja väl härmed säga, att det vore öfverflödigt att i lag stadga, att läraren skall besöka försumliga barns hem, då han ju i alla fall af sitt samvete skulle tvingas att göra det. Med afseende härför vilja vi endast fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att, tyvärr, det finnes och kommer alltid att finnas lärare, som ej kunna räknas bland de samvetsgranna.

Anmärkarne säga vidare, att kommitterade gifvit skolnämnderna till hufvudsaklig uppgift att kontrollera läraren. För att bemöta det påståendet behöfva vi endast hänvisa till § 11 i kommitterades förslag till folkskolestadga: Skolnämnden har — såsom i åberopade § synes — till sin uppgift att vaka däröfver, att alla skolpliktiga barn inom det område, för hvilket nämnden är tillsatt, erhålla undervisning. Därjämte har skolnämnden till åliggande att öfvervaka skolgången. Nämnden skall sålunda tillse, att barnen ordentligt gå i skolan, och för den skull dels vidtaga de åtgärder, hvar till den enligt sin arbetsordning är befogad, dels besöka vederbörande skolor. Men, innan nämnden vidtager några åtgärder, bör läraren på ett eller annat sätt hafva satt sig i förbindelse med föräldrarne för att försöka dels få reda på anledningen, hvarför barnet ej infunnit sig i skolan, dels på vänligt sätt föremå det att ordentligt deltaga i undervisningen.

Det har sagts, att det vore tydligt, att det hufvudsakligen vore ekonomiska skäl, som föranledt kommitterade att icke föreslå bestämmelser om särskilda tillsyningsmän öfver skolgången. Hvar man hämtat stöd för det påståendet, veta vi icke. Kommitterade hafva sagt, att de tagit i öfvervägande, huruvida det engelska systemet med s. k. whippers (indrivare) skulle kunna äfven hos oss vara lämpligt. Dessa whippers hade, mot särskild aflöning, till åliggande att tillhålla barnen att besöka skolorna, om ej giltig anledning

hindrade dem därifrån. De föräldrar, som ej hölle sina barn till ordentlig skolgång och ej läte sig af gifven varning rättas, inkallades af förmannen för whippers inför en afdelning af skolstyrelsen, som förordnade om lämpliga åtgärder. Tredskande föräldrar och målsmän kunde ådömas böter. Då kommitterade på grund af så väl ekonomiska som pedagogiska skäl icke ansåge önskvärdt, att tillsynen öfver barnens skolgång uppdroges åt dylika särskildt tillsatta och aflönade tillsyningsmän, hade kommitterade ej velat föreslå bestämmelse härom. Sålunda hafva kommitterade alldeles tydligt förklarat, att de ej ville föreslå bestämmelser om särskilda aflönade tillsyningsmän dels af ekonomiska och dels af pedagogiska skäl.

Särskildt beträffande åsikten, att föräldrar, som försumma att tillhålla barnen att ordentligt besöka skolan, böra straffas med böter, yttra kommitterade: »Att föreskrifva böter mot tredskande och försumliga föräldrar eller målsmän, såsom fallet är i England, Tyskland och åtskilliga andra land, torde icke vara lämpligt. Böter för en dylik förseelse, af så svår beskaffenhet den än i och för sig kan vara, äro förhatliga, i synnerhet om de, därest de icke kunna betalas, måste aftjånas med fängelsestraff, hvilket väl måste ske, om straffbestämmelsen skall hafva någon verkan. Vanligen är det den fattiga befolkningens barn, som göra sig skyldiga till skolförsummelser. Dömdes dessa barns föräldrar till böter, skulle de, då de i de allra flesta fall sakna tillgångar till böternas gäldande, nödgas i stället undergå fängelsestraff.»

Det har sagts, att, om det stadgades, att läraren skulle besöka försumliga barns hem, en gifven följd däraf skulle blifva, att eljest försumliga och likgiltiga föräldrar skulle blifva ännu mer liknöjda, förmenande sig alls icke hafva någon skyldighet gent emot skolan. Erfarenheten från orter, där lärarens besök i hemmen för efterforskande af anledningen till skolförsummelser varit på väg att blifva obligatoriska, bekräftade till fullo, hvad här blifvit framhållet. Vi kunna verkligen icke förstå, hur det kan vara möjligt, att föräldrar, som äro liknöjda för sina barns skolgång, skulle blifva ännu liknöjdare därigenom, att läraren besökte dem för att dels taga reda på anledningen till skolförsummelsen,

dels söka undanrödja hindren för skolgången. I sådant fall måste läraren bära sig mycket otympligt åt. Väl veta vi, att läraren en och annan gång ej kan uträtta något genom sitt besök; men ej följer däraf, att föräldrarna i allmänhet blifva än liknöjdare för sina barns skolbesök. Vore det så, att läraren vore skyldig att hämta barnet till skolan, då skulle vi kunna förstå, att föräldrar, som ägde barn, hvilka försummade skolan, ej brydde sig om att med allvar söka förmå dem att gå dit, enär de visste, att läraren vore tvungen att hämta dit dem. Men meningen är ju icke, att läraren skall drifva barnen till skolan, utan att han skall taga reda på orsaken till skolförsummelser och därefter samtala med föräldrarna om vikten däraf, att de tillhålla barnen att ordentligt besöka skolan, samt att, om fattigdom eller dylikt är till hinder för ordentlig skolgång, söka på föreskrifvet sätt anmäla förhållandet hos vederbörande, på det hjälp måtte kunna erhållas. Fortsätter barnet sina skolförsummelser trots lärarens förmaningar och trots den utverkade hjälpen, då skall läraren åter anmäla förhållandet hos skolnämnden, som nu har att gripa in och vidtaga de åtgärder, som kunna anses erforderliga, och hvilka den enligt fastställd arbetsordning är befogad att vidtaga. Läraren är sålunda icke enligt ifrågavarande förslag till folkskolestadga en indrifvare, utan han skall som uppföstrare först försöka på kärleksfullt sätt söka afhjälpa skolförsummelser, innan han anmäler förhållandet, på det kraftigare åtgärder måtte vidtagas. Vi besökte för ej länge sedan folkskolorna i en af våra städer och samtalade därunder med ordföranden i skolrådet om skolgången. Han sade, att han ansåge det synnerligen välgörande, att lärarna besökte försumliga barns hem. Han lade stor vikt därpå och tog till och med lärarinnor, som tvekade att vid skolförsummelser besöka de vårdslösa barnens föräldrar, med sig till dem. På detta sätt sträfvade han att komma därhän, att lärarna skulle besöka försumliga barns hem, när deras andra tjänsteåligganden och öfriga förhållanden medgafve det. Härigenom hoppades han, att skolgången skulle blifva väsentligen förbättrad. Och vi hoppas detsamma. Vi tro nämligen, att en nitisk lärare, som förstår att vid undervisningen väcka barnens intresse, och som kärleksfullt söker

komma i ett godt förhållande till föräldrarna genom att på allt sätt visa deltagande för deras barn och främja deras bästa, är det bästa medlet att åstadkomma en god skolgång.

I allmänna folkskolestadgan finnes ingen föreskrift om hvem som skall bestämma, hvilka läroböcker skola begagnas i vederbörande skolor. Kommitterade hafva ansett detta vara en brist och därför föreslagit, att i folkskolestadgan för vissa städer skulle inflyta den bestämmelsen, att skolstyrelsen skulle äga bestämma de läroböcker, som skulle begagnas vid undervisningen. Mot kommitterades förslag i detta stycke har blifvit anmärkt, att lärarna, hvilka ju borde anses som särskildt sakkunniga, då fråga vore om afskaffande eller antagande af läroböcker, borde åtminstone få tillfälle att yttra sig rörande dylika ärenden, innan skolstyrelsen fattade sitt beslut. Vi vilja ej neka till att goda grunder finnas för ifrågavarande yrkande. Kommitterade hafva dock ej vågat föreslå, att lärarnes yttrande skulle inhämtas, innan skolstyrelsen beslutade att antaga eller afskaffa en lärobok. Skälen härtill torde vara, att under den föregående tiden man har trott sig märka hos folkskolelärarna en viss partiskhet för läroböcker, utgifna af deras ämbetsbröder, samt att det i en större stad vore obekvämt, om hela folkskolelärarekåren skulle yttra sig angående en lärobok, som begagnades endast inom ett visst område af skolan. De angifna skälen torde dock ej vara så starka, att det är rätt att med stöd af dessa fasthålla vid förslaget. Man skulle sannolikt kunna finna en föreskrift af den lydelsen, att den skulle kunna följas, utan att den sist anförda svårigheten behöfde lägga hinder i vägen därför. Hvad den befarade partiskheten beträffar, får man väl hoppas på bättre tider.

Kommitterade hafva uti mom. 1 § 56 föreslagit, att de lärjungar, som af fattigdom hindrades att begagna undervisningen, till dess de genomgått hela den för den egentliga folkskolan bestämda lärokursen, kunde i den ordning, som föreskrefves i det för skoldistriktet gällande reglemente, erhålla tillstånd att lämna skolan under villkor, att de, där ej särskilda förhållanden föranledde undantag, inhämtat godkända insikter i kristendomskunskap, modersmålet och räkning till den omfattning, som vore bestämd för tredje klassen

i distriktets folkskolor. Detta förslag har rönt motsägelser, och man har yrkat på dess borttagande ur den ifrågasatta folkskolestadgan. Detta yrkande har man grundat på det påståendet, att det vore kommunens plikt, enligt § 49 uti allmänna folkskolestadgan, att sörja för att intet barn af fattigdom hindrades från att inhämta fullständig folkskolekurs.

Hur gärna vi än skulle hafva velat, hafva vi ej kunnat tolka ofvannämnda § i allmänna folkskolestadgan på samma sätt som anmärkarne. Den ifrågavarande § har följande lydelse: »Där föräldrar eller målsmän icke äga tillgång att bekosta barnens kläder och underhåll vid skolan, böra de genom församlingens fattigvård härutinnan understödjas.» Så vidt vi förstå, innebära dessa ord, att vederbörande fattigvård är förpliktad att, om föräldrar eller målsmän ej hafva förmåga att skaffa barnen erforderliga kläder och erforderligt underhåll under den tid, de skola besöka skolan, gifva föräldrarne eller målsmännen härutinnan understöd, så att barnen måtte kunna besöka henne. Men hur länge äro barnen skyldiga att deltaga uti undervisningen? Männe till dess att fullständig folkskolekurs blifvit inhämtad? Allmänna folkskolestadgans 48:de § lämnar oss det äskade svaret. I denna heter det: »De lärjungar, hvilka af fattigdom hindras att undervisningen längre tid begagna, kunna af skolrådet erhålla tillstånd att lämna skolan under det villkor, att de åtminstone hafva nödiga insikter i följande ämnen: a) kristendoms-kunskap; katekes och biblisk historia till den grad, som erfordras för att kunna hos prästerskapet börja den egentliga nattvardsläsningen; modersmålet: ren och flytande innaläsning samt läslig och någorlunda felfri skrifning af lättare ord och meningar; räkning: de fyra räknesätten i hela tal; kyrkosång, med undantag för dem, som därtill sakna allt anlag.» Är denna lärokurs inhämtad, torde fattigvården ej kunna åläggas att vidare bidraga till barnens underhåll i skolan. Kungl. Maj:t lär ej heller kunna stadga, att fattigvården skall underhålla obemedlade barn så länge, att de kunna tillägna sig den fullständiga folkskolekursen. Till ett sådant stadgande fordras samtycke af både Kungl. Maj:t och riksdag. Men, om Kungl. Maj:t under våra dagar skulle

hafva framlagt till riksdagen proposition härom, männe riksdagen skulle hafva bifallit den? Den, som känner riksdagens åsikter i den sak, hvarom här är tal, svarar på denna fråga ett obetingadt »nej». Kommitterade kunde sålunda ej göra annat än bibehålla tillåtelsen för fattiga barn att lämna skolan, innan ännu fullständig folkskolekurs blifvit inhämtad. Dock vågade de föreslå, att minimikursen för fattiga barn skulle något ökas. Uti folkskolans hufvudämnen: kristendoms-kunskap, modersmål och räkning, borde fattiga barn för att få tillstånd att lämna skolan hafva inhämtat godkända insikter till den omfattning, som vore bestämd för tredje klassen i distriktets folkskolor. Vi äro beredda, att någon mot detta kommitterades förslag skall komma med den invändningen, att de fattiga barnen sålunda, om detta förslag blefve lag, skulle i kristendoms-kunskap ej få genomgå hela katekesen. Till svar härpå vilja vi anföra § 7 uti kommitterades förslag. Denna lyder: »För de lärjungar, som af skolstyrelsen erhållit tillstånd att lämna folkskolan under de i § 56 angifna villkor, skall jämväl beredas tillfälle att i ersättningsskola underhålla förvärfvade kunskaper och, så vidt möjligt är, däri förköfra sig.» Sålunda skulle, enligt kommitterades förslag, ersättningsskolan blifva obligatorisk, och i denna skola skulle det af katekesen, som i den egentliga folkskolan ej blifvit genomgånet, inhämtas. Det har sålunda visserligen icke varit kommitterades mening att föreslå, att fattiga barn skulle få tillstånd att lämna skolan, förrän de hade inhämtat kristendoms-kunskap till den omfattning, att de kunna hos prästerskapet börja den egentliga nattvardsundervisningen. Det har icke heller varit kommitterades mening att med det ifrågavarande förslaget opponera mot normalplanens bestämmelser rörande anordnandet af särskilda så kallade minimikurser. De hafva endast velat framställa till pröfning åter ett sätt, hvarpå undervisningen för dem, som ej kunna besöka skolan så länge, att de hinna inhämta hela den för vederbörande skola fastställda lärokursen, kan anordnas. Fortfarande hålla vi dock före, att det blir till större nytta för de ifrågavarande barnen att få särskildt genomgå en för dem lämpligt afpassad lärokurs än att tillsammans med den öfriga klassen få vidlyftigare inhämta en del af lärokursen, under det öfriga delen ej

kommer att i skolan behandlas. Ett villkor för att den af kommitterade ifrågasatta nya anordningen skall kunna tillämpas, är, att man icke bestämmer samma lärokurs för de barn, som af fattigdom hindras att längre tid besöka skolan, och för sådana barn, som sakna erforderlig fattningsgåfva att förvärfva det fulla kunskapsmått, som bör i folkskolan inhämtas. Därför hafva kommitterade föreslagit, att sistnämnda barn måtte erhålla tillstånd att afgå från skolan, äfven om de icke förvärfvat de insikter, som äro föreslagna för att de förstnämnda måtte kunna få afgangsbetyg från folkskolan. En annan fråga blir, om det är lämpligt att undervisa dessa barn tillsammans med de öfriga barnen. Normalplanen besvarar den frågan med »nej». Den förmenar, att ifrågavarande barn hafva mycket större gagn af att undervisas tillsammans med andra barn, som ej behöfva för afgang från skolan hafva inhämtat den fullständiga folkskolekursen. De kunna då erhålla en för dem lämpad undervisning och behöfva dessutom icke vara till men för de öfriga barnen. Man har ock begynt att alltmer och mer anordna särskild undervisning för mindre begåfvade och fattiga barn. Bäst vore naturligtvis, om man kunde anordna särskilda klasser för de fattiga men med tillräcklig begåfning att tillägna sig den fullständiga folkskolekursen och särskilda för sådana barn, fattiga eller rika, som icke hade sådana gåfvor. Endast i de större städerna torde man kunna anordna särskilda klasser för dessa olika grupper af barn, enär det i dem borde kunna gå för sig utan alltför stora kostnader. Viktigt är dock, att man ej undervisar tillsammans klen begåfvade barn och bildbara andesvaga. Dessa senare måste hafva en annan undervisning och dessutom mycket mer sysselsättas med handarbeten. Vi hafva i förbigående velat fästa uppmärksamheten på detta, då det på sista tiden förekommit, att man anordnat gemensam undervisning för klen begåfvade och andesvaga.

Mot § 33 uti kommitterades förslag hafva åtskilliga lärare framställt anmärkningar, hvilka vi nu gå att något fullständigare bemöta, än vi gjorde det uti föregående uppsats om anmärkningar mot ifrågavarande förslag. Ifrågavarande § hafva kommitterade gifvit följande lydelse:

»1. Till lärare i småskola och biträdande lärare i folkskola må antagas personer, hvilka, jämte det att de äga den lämplighet för lärarekallet, som omförmäles i § 25 mom. a), antingen företett betyg öfver aflagd folkskolelärare- eller småskolelärareexamen vid något under offentlig kontroll stående seminarium eller ock medelst undervisningsprof eller annorledes för skolstyrelsen ådagalagt sig innehafva för den sökta befattningen erforderliga insikter och färdigheter samt god förmåga att meddela undervisning.

2. I afseende på undervisningsprof iakttages hvad i § 28 af denna stadga är föreskrifvet.»

De anmärkande uttala den önskan, att § 33 i kommitterades förslag, hvilken § i det väsentligaste öfverensstämmer med § 23 i allmänna folkskolestadgan och där förmodligen influtit med hänsyn till förhållandena i vissa delar af landsbygden, måtte erhålla en förändrad lydelse, som mera hänförde sig till de omständigheter, som här nedan komme att framställas, eller ock i slutet af mom. 1 försåges med ett tillägg, som medgäfve skolstyrelse att använda oexaminerad lärarinna endast i det fall, att efter skedd annonsering lärare med aflagd folk- eller småskolelärareexamen ej kunnat erhållas.

Skälen, som anförts för den äskade förändringen, äro — att erfarenheten icke hade visat, att i städer svårigheter mötte att erhålla examinerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor; att önskemålet, att småskolans lärarepersonal måtte vinna en fastare anställning, torde ställas mera aflägsset genom stadgandet, att skolstyrelse hade rätt att anställa icke examinerade lärare och lärarinnor, hvilka förmodligen endast af en tillfällig anledning och för kortare tid komme att ägna sig åt lärarekallet, samt att berörda stadgande kunde försvåra utsikten för under vederbörande kontroll af statsmyndigheter examinerade lärare och lärarinnor att vinna anställning.

Med anledning af ifrågavarande anmärkning vilja vi till en början hänvisa till kungliga kungörelsen den 5 juni 1885 angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor samt till nådiga kungörelsen den 13 juni 1887 om tillägg till ofvannämnda kungörelse af

den 5 juni 1885. Dessa kungörelser äfvensom § 23 i allmänna folkskolestadgan innehålla bestämmelser rörande så väl lärares och lärarinnors vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande lärares och lärarinnors vid folkskolor behörighet som dessa lärares och lärarinnors aflöning. De ofvan åberopade kungörelserna hafva kommit till stånd genom Kungl. Maj:ts och riksdagens samverkan. Kungl. Maj:t kan sålunda icke förändra dem utan riksdagens samtycke. Då uppstår den frågan, om det är sannolikt, att riksdagen skulle vilja vara med om att beröfva skoldistriktet rätten att använda oexaminerade lärare och lärarinnor vid småskolor, mindre folkskolor och folkskolor i egenskap af biträdande lärare och lärarinnor. Vi äro fast öfvertygade, att riksdagen ej skulle bifalla ett sådant förslag. Den vill nog fortfarande behålla de två kategorierna lärare: oexaminerade och examinerade. Hvad man torde kunna hoppas är, att riksdagen bifaller ett förslag om att indraga den lägsta lönegraden för de lärare och lärarinnor, hvarom här är tal, samt att bestämma lönen för oexaminerad lärare och lärarinna till 250 kronor för år jämte husrum och vedbrand och för examinerad till 300 kronor för år jämte husrum och vedbrand samt rätt till ett ålderstillägg å 50 kronor efter tio års oförvitlig tjänstgöring. Längre torde man för närvarande ej kunna komma. Men det är ännu en annan omständighet, som föranleder, att man under nuvarande förhållanden ej kan hålla fast vid yrkandet, att endast examinerade lärare och lärarinnor få anställas vid småskolor, vid mindre folkskolor och vid folkskolor i egenskap af biträdande. Staten har nämligen ej upprättat bildningsanstalter för ifrågavarande lärare och lärarinnor. Visserligen kunna de elever vid statens folkskolelärareseminarier, som genomgått andra klassen med godkända vitsord, få ett afgångsbetyg, som berättigar de skoldistrikt, som anställa dem vid sina skolor, att af allmänna medel till deras aflönande erhålla 300 kronor i lönetillskott; men de lärare och lärarinnor, som utgå i skolans tjänst från andra seminarieklassen, äro jämförelsevis mycket få. Det ojämförligt största antalet småskolelärare och småskolelärarinnor bildas i af landsting, af skoldistrikt eller af enskilda personer, som därtill erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd, upprättade och underhållna semina-

rier. Under sådant förhållande är det ju klart, att man ej kan utfärda påbud, att lärare och lärarinnor vid småskolor skola vara examinerade. Det kan ju när som helst falla dem, som anordnat ifrågavarande seminarier, in att stänga dessa. Hvarifrån skulle man då få examinerade lärare och lärarinnor? Vill man hafva ett sådant lagstadgande, att vid småskolorna endast få användas examinerade lärare och lärarinnor, till stånd, då må man ock verka för att staten upprättar ett tillräckligt antal seminarier för utbildande af sådana lärare och lärarinnor, hvarom här är fråga. Huruvida staten bör göra detta, är en annan fråga. Visst är emellertid, att småskolelärarinnebildningen, sådan den nu är anordnad, ej medför så betydliga kostnader, som den skulle göra, om staten skulle öfvertaga den. Skäl torde man hafva haft att klaga däröfver, att den icke alltid varit så god, som önskligt varit, men den har dock på sista tiden i allmänhet tagit ett steg framåt, och att hoppas är, att den under den närmaste framtiden skall ej obetydligt förbättras.

Men, om man under nuvarande förhållanden ej kan påbjuda, att endast examinerade lärare få användas vid småskolorna, skulle man ju kunna stadga, att oexaminerade lärare och lärarinnor få användas endast då, när examinerade ej finnas att tillgå. Äfven ett sådant stadgande skulle vi ej gärna kunna förorda. För det första kan det nämligen vara svårt att i enskilda fall afgöra, om examinerad lärare kunnat anskaffas eller icke; för det andra skulle det kunna blifva till skada så väl för skolan som för den enskilde läraren, om han skulle lämna sin befattning, så snart en examinerad kunde erhållas; för det tredje är det visserligen icke sagdt, att icke oexaminerade lärare och lärarinnor finnas, som sköta sina tjänster lika tillfredsställande som examinerade. För öfrigt torde hela denna sak ej hafva den betydelse, som man velat tillmäta den. Erfarenheten säger ej, att examinerade lärare och lärarinnor få stå tillbaka för oexaminerade. Man har ej heller anledning att befara, att sådant i framtiden skall komma att inträffa. Bästa medlet att komma därhän, att erforderlig tillgång finnes på examinerade lärare och lärarinnor för småskolan, torde vara att göra skillnaden mellan de oexaminerade och de examinerade lärarinnornas lön så

stor, att däruti ligger en maning för dem, som vilja ägna sig åt skolans tjänst, att genomgå någon bildningsanstalt, som har till uppgift att bilda sådana lärare och lärarinnor, hvarom vi här handla.

Carl K—n.

9.

Anteckningar om Linköpings folkskolelärareseminarium för läsåren 1851—1853.

Då det möjligen kan vara af något intresse att lära känna ett och annat om våra äldre, mer anspråkslösa seminarier, får en f. d. elev från ofvannämnda läroverk härmed framlägga därom några mest ur minnet tecknade, obetydliga blad med den naturtrohet, som kan vara möjlig efter mer än 40 års förlopp.

Seminariets lokal, lärare, lärotid, lärokurs m. m.

Seminarieret stod i närmaste samband med den s. k. Ljungstedtska friskolan, som utgjorde stadens folkskola för gossar. Denna skolinrättning underhölls genom afkastningen af en storartad donation af framlidne generalkonsuln *Anders Ljungstedt*, som för en friskola för gossar i förening med en teknisk skola i sin fädernestad år 1818 donerade 80,000 kr. och sedermera ökade donationen med 55,512 kr. Denna folkskola sattes i verksamhet år 1824, och 12 år senare inrättades i förening med densamma en söndagsskola för stadens gesäller och lärlingar. Vid den tid, som här är i fråga, hade denna skolinrättning sin lokal i ett stort tvåvånings trähus med skolorum i öfre våningen och bostadsrum i den nedre för föreståndaren. Till lägenheten hörde en rymlig gårdplan och en tämligen stor trädgård. På samma gårdstomt fanns ock ett envånings trähus, som var upplåtet till lokal

för seminarieret och innehöll en någorlunda rymlig lärosal, en gymnastiksal och ett par mindre boningsrum. Hela lägenheten, som låg tämligen sidlänt, hade detta tarfliga, nästan torftiga yttre, som ofta nog utmärkte våra skollokaler i äldre anspråkslösa tider.

Seminarieret begynte sin verksamhet år 1843 och inrymdes i nu antydda lokal. Ofvannämnda folkskola var tillika seminarierets öfningsskola. Seminarierets föreståndare, dess andre lärare och dess sånglärare voro gemensamma lärarekrafter för bägge läroverken. Denna anordning gällde ungefär de första 20 åren af seminarierets tillvaro, till dess att in på 1860-talet båda läroanstalterna helt och hållet ombildades.

Seminariets föreståndare och folkskolans hufvudlärare var *Johan Wiström*, född 1798, student 1820, prästvigd 1824. Han tjänstgjorde som präst i olika församlingar till år 1836, då han anställdes vid Ljungstedtska friskolan. Efter att hafva aflagt pastoralexamen år 1843, förordnades han tillika såsom föreståndare vid det då nyinrättade seminarieret.

Seminariets andre lärare samt lärare i några ämnen i folkskolan var *Magnus Vilhelm Österdahl*, född 1819, student 1837, prästvigd 1842. Han tjänstgjorde som präst till år 1847, då han förordnades såsom lärare vid seminarieret.

Anders Bersselius, född 1798, tjänstgjorde åren 1812—1848 vid första lifgrenadierregementets musikkår och anställdes tillika såsom lärare i sång vid Ljungstedtska friskolan 1829 samt vid seminarieret 1843.

Lärarnes tjänstgöringsskyldighet för vecka:

Wiström: Å seminarium 3 timmar i pedagogik och metodik samt välskrifning; ledning af seminarieelevernas praktiska öfningar och hvad som i öfrigt ålåg honom såsom föreståndare. I folkskolan 24 t., i söndagsskolan 2 t. = 29 timmar jämte öfriga här antydda åligganden.

Österdahl: Å seminarium 28 t., i folkskolan 10 t., i söndagsskolan 1 t. = 39 timmar.

Bersselius: Å seminarium 3 t., i folkskolan 4 t. = 7 timmar.

Lärarnes löneförmåner för år, sådana de voro under första hälften af 1850-talet:

Wiström: för seminarium 450 rdr, för folkskolan 870 rdr jämte tillräckliga bostadsrum för familj samt nyttjanderätt

till trädgården, för söndagsskolan 150 rdr = 1,470 rdr jämte bostad och naturaförmåner.

Österdahl: för seminarium 350 rdr, för folkskolan 330 rdr jämte bostadsrum för ungkarl = 680 rdr jämte husrum.

Bersselius: för seminarium 150 rdr, för folkskolan 187 $\frac{1}{2}$ rdr = 337 $\frac{1}{2}$ rdr.

Omkring år 1850 erhöles den förstärkning i lärarekrafter, att uteslutande för folkskolan anställdes en seminariebildad lärare med namn af »underlärare». Dennes tjänstgörings-skyldighet var i folkskolan 24 t., i söndagsskolan 2 t. = 26 timmar i veckan; hans årslön 250 rdr.¹

Hvad som härvid mest faller i ögonen är pastor Österdahls öfver höfvan stränga tjänstgöring mot en så ringa lön. De gamla seminariernas lärare hugnades dock från senare delen af 1850-talet med i någon mån ökade löneförmåner. Så t. ex. åtnjöt från omkring 1860 seminarieföreståndaren i Hernösand 1,500 rdr och andre läraren därstädes 1,000 rdr i årlig lön.

Läsåret vid Linköpings seminarium begynte med höstterminen, och vid vårterminens slut hölls afgangsexamen. Höstterminen räknades från den 24 augusti till den 8 december och vårterminen från den 10 februari till den 6 juni, dock något olika under olika år. Timmar i veckan: 4 dagar à 6 t. och 2 dagar à 5 t. = 34 timmar.

Läsetid i folkskolan: 10 månader årligen. Timmar i veckan: 4 dagar à 7 t., 2 dagar om 3 à 4 t. = 34 à 36 timmar.

Läsetid i söndagsskolan: 3 timmar kl. 7—10 på söndagsmorgnarna under folkskolans årliga läsetid.

Känt är, att på 1840-talet elever utexaminerades från seminarierna efter ett läseårs eller ännu kortare kurs. (Jfr A. Oldbergs »Handbok i pedagogik och metodik», 1:a uppl. sidd. 171 och 175.) Men redan före 1850 hade man vid Linköpings seminarium skärpt fordringarna, så att kursen i regeln var tvåårig och eleverna delades i två årsklasser, dock så, att dessa på de flesta lärotimmar undervisades gemen-

¹ Dessa och några andra uppgifter äro hämtade ur »Matrikel för Linköpings stifts orgelnister, kantorer och skollärare» af J. Tjellander, Linköping 1856. — Förkortningen rdr här ofvan betyder riksdaler riksgäld = kronor.

samt i samma rum och af samme lärare. Detta var tydligen en nödfallsutväg, som måste vidtagas, emedan lön saknades för ytterligare en lärarekraft. Man ordnade saken på det sätt, att första klassens uppgift för lärostunden tillika var repetition för andra klassen, och att andra klassens uppgift utgjorde en förberedelse i ämnet för första klassen.

Under de 12 åren 1843—1855 hade omkring 280 elever blifvit utexaminerade från seminariet i Linköping, alltså i medeltal ungefär 23 årligen. Men dels i följd af kursens förlängning, dels i följd af större svårighet än förut för utexaminerade elever att erhålla skolplatser, minskades elevantalet efter hand och var nu omkring 30 eller ungefär 15 i hvardera klassen, dock något olika för de olika åren.

Vi veta, att kring denna tid högst få lagstadganden för seminarierna funnos. Både domkapitlen och seminariernas föreståndare hade i många fall fria händer att handla efter bästa öfvertygelse.¹ Så t. ex. ankom till seminariet en eller annan redan utexaminerad elev och anhöll att få på nytt och för ett läsår åter blifva lärjunge för att förvärfva sig ökad insikt och öfning samt möjligen erhålla bättre vitsord i nytt afgangsbetyg. Seminarieföreståndaren biföll sådana ansökningar, ehuru möjligen efter samråd med inspektor eller domkapitlet. Äfven kom ansökan från en skol-läraredotter att få genomgå seminariekursen. Frågan underställdes domkapitlet och bifölls. I några ämnen erhöil hon enskild undervisning men bevistade ock seminarium tillsammans med de manliga eleverna och utexaminerades slutligen i vanlig ordning.

Vid denna tid inträffade, liksom nu, att en eller annan inträdessökande icke antogs såsom elev på grund af bristande

¹ Att domkapitlen erforo behof af särskilda stadgar för seminarierna utöfver de i folkskolestadgan bestämda, visar sig af de reglementen för seminarierna i Stockholm och Uppsala, hvilka i aftryck meddelas å sid. 170—176 i Oldbergs Pedagogik och metodik. Om sådant reglemente upprättats äfven för seminariet i Linköping, är mig obekant, men visst är, att åtskilliga anordningar vid detta seminarium icke öfverensstämde med föreskrifterna i ofvannämnda reglementen, hvilka likaledes å sin sida förete olika stadganden. Antydde skiljaktigheter i seminariernas anordning lära väl i större eller mindre mån hafva ägt rum, tills Kongl. Maj:ts nädiga reglemente för folkskolelärarseminarierna i riket den 21 mars 1862 och det ännu viktigare förnyade seminarireglementet den 1 december 1865 icke blott bragte enhet seminarierna emellan utan ock föranledde deras fullständiga omorganisation.

kunskaper vid inträdespröfningen. Det var därför vanligt, att blifvande inträdessökande någon tid förut genomgick en förberedande kurs för någon folkskolelärare i hembygden. — Inträdespröfningen, som ägde rum vid höstterminens början — vid början af vårterminen mottogos icke begynnare —, förrättades af seminarieföreståndaren; och denne höll noga på de inträdesfordringar, som då gällde, nämligen § 5 mom. 4 i folkskolestadgan af 1842.

Flyttning från första till andra klassen ägde icke rum vid första läsårets slut utan vid början af den följande höstterminen, sedan samtliga kvarstående elever i första klassen undergått en rätt allvarlig flyttningspröfning inför pastor Österdahl. En eller annan kunde därvid bli underkänd och sålunda kvarsittare i första klassen. Att elever i andra klassen underkändes, var väl mindre vanligt, men exempel härpå förekom dock.

Om den teoretiska undervisningen och om undervisningen i öfningsämnena.

Morgonbön och bibelläsning. Under de första 5 dagarna i veckan förrättades morgonbön i folkskolesalen gemensamt för seminarieelever och folkskolebarn. Sedan pastor Wiström på slaget 8 intagit katedern och tystnad inträdt, uppläste den för veckan praktiserande seminarieeleven en psalmvers, hvilken omedelbart därpå sjöngs af hela skaran med ledning af monokord, som vanligen kallades »psalmodikon», hvilket spelades af någon bland de kunnigare folkskolegossarne. Därpå lästes den vanliga morgonbönen: Jag tackar dig, Gud o. s. v. jämte Fader vår och välsignelsen af någon bland de äldre folkskolegossarne, som då hade sin plats vid sidan af katedern. Vidare sjöngs åter en psalmvers. — Då bönen sålunda var slutad, gingo seminarieeleverna till sin gemensamma lärosal i andra byggnaden. Där infann sig omedelbart pastor Österdahl, som ur något evangelium, och detta i följd, uppläste en kort afdelning och höll däröfver en enkel förklaring. Härvid plögade eleverna anteckna ett och annat, ty vid den följande dagens morgonstund hade de att redogöra

för hvad som den föregående dagen blifvit läst och förklaradt. På lördagsmorgnarna åter samlades eleverna omedelbart i seminariets sal, då pastor Österdahl själf förrättade bön samt därefter uppläste och förklarade den påföljande söndagens text. — Bönen och bibelläsningen jämte upprop upptog tiden kl. 8—9.

Kristendom 5 timmar i veckan.

Läroböcker: Luthers och Lindbloms katekes med förklaring af A. G. Sefström. Falun 1845. Valda berättelser utur den Heliga skrift, efter Johan Hübner omarbetade af A. J. Cnattingius. 8:e uppl. Sthlm 1844. Anvisning till Bibelns kännedom af P. Velander (användes mindre för läxläsning, mer som handbok).

Åt katekesen ägnades 3, åt bibliska historien 2 timmar i veckan. Denna undervisning meddelades på ett grundligt sätt, och hemuppgifterna i den Sefströmska katekesen tillskyndade eleverna ett styft arbete.

Modersmålet 6 timmar i veckan.

Läroböcker: Svensk rättstafningslära af C. J. L. Almqvist. 9:e uppl. Norrköping 1847. Lärobok i allmänna och svenska grammatiken af S. J. Filén. 5:e uppl. Jönköping 1844. Satslära af P. E. Svedbom. 1:a upp. Sthlm 1843. Läsebok för Sveriges ungdom af P. E. Svedbom var den enda bok, som seminariet ägde och höll eleverna till handa på lärorummet i tillräckligt antal exemplar. Bokförråd till utlåning åt eleverna fanns i öfrigt icke.

Ungefär hälften af timantalet ägnades åt innanläsning, rättstafning och rättskrifning. Första klassen öfvade rättskrifning till en början genom att ur öppen bok afskrifva öfningsstyckena i Almqvists rättstafningslära. Detta var till stor del hemarbete, och man hade att efter hand uppvisa skrifböckerna för pastor Österdahl, som med säkert öga vakade däröfver, att arbetet var riktigt utfördt. I öfrigt utfördes på lärorummet af bägge klasserna skrifning efter uppsägning, i den mån tillfälle därtill erbjöds. Säkerhet i rättskrifning främjades ock betydligt hos eleverna genom praktiken i folkskolan, då de hade att dels öfva skolbarnen i utanstafning, dels granska dessas skriföfningar efter uppsägning.

Formläran och satsläran åter voro mer »beniga» ämnen för elever, af hvilka de flesta före inträdet på seminarium saknade skolunderbyggnad. Mycket blef oss dunkelt till in på andra läsåret. Men genom sitt sätt att äfven härutinnan föra oss säkert och långsamt framåt, genom trägna öfningar i resolvering och satsanalys, lyckades vår äfven i detta ämne väl hemmastadde lärare att småningom bringa oss på den rätta stråten. Genom de upplysande och talrika exempel, som inleda hvarje kapitel i Svedboms statslära, var man ock i stånd att efter hand vinna en fast grund för satsbyggnad och interpunktion. Klander mot denna lärobok, äfvensom mot hela Wurt'ska åskådningssättet, framträdde visserligen snart (se t. ex. Läran om satsens bildning af G. V. Sylvander, Sthlm 1856) och upprepas ännu. Detta oaktadt går Svedboms satslära igen äfven i våra nyaste språkläror, visserligen med en och annan förbättring i teorien men ofta i det fallet sämre, att de upplysande exemplen förekomma i alltför inskränkt antal.

Vid innanläsning i Svedboms läsebok framställde visserligen vår lärare esomoftast frågor öfver det lästa styckets innehåll, men vikten af hvad som nu kallas innehållsbehandling var, om jag ej misstager mig, icke alls beaktad vid våra läroverk i allmänhet på denna tid. Man höll sig då vid detta ämne förnämligast till trenne moment: rätt- och välläsning, grammatisk resolvering och satsanalys.

Uppsatsskrifning förekom, så vidt jag minnes, först i andra klassen under sista terminen och med ett mindre antal öfningar. Med en blott tvåårig kurs kunde ej härpå ställas höga anspråk. Men med sin ihärdighet att noga fordra redigt och godt arbete bragte pastor Österdahl oss därhän, att vi förmådde interpunktera tämligen oklanderligt och stafva åtminstone någorlunda felfritt, ehuru en och annan då mer än nu kunde komma i valet och kvalet beträffande t eller dt.

Räkning och geometri 4 timmar i veckan.

Läroböcker: Räknekonsten af P. A. v. Zweigbergk. Geometri förenad med linearteckning af C. M. Lagerhamn. Såsom undervisningsmateriel ägde seminariet svart tafla, krita och cirkel.

Drygaste delen af den anslagna tiden ägnades åt räkning, återstoden åt geometri. Under räknelektionerna upptogs en del af tiden därmed, att eleverna räknade hvar för sig å skiffertafla under pastor Österdahls trägna uppsikt och ledning. I öfrigt dels undervisade läraren växelvis de båda klasserna från svarta taflan om nya räkneseätt i följd, dels fick en elev i sänder inför läraren redogöra för något genomgången räkneseätt, innan honom tilläts att öfvergå till ett nytt sådant. Räkning var ock hemarbete. Allmänt genomgicks af Zweigbergks bok till och med alligationsräkning; somliga elever medhunno hela boken. Från och med reg. de tri löstes uppgifterna genom analogi; Nyströms räknelära var visserligen nu utkommen men icke allmännare känd. Vi räknade sålunda efter »gamla metoden». Det påstås nu af många, att man enligt denna metod först »inpluggade» regeln och sedan öfvergick till lösningen af dithörande uppgifter; men detta är ej sant. Jag kan ej minnas mig någonsin hafva läst en regel i Zweigbergks bok såsom en minnesläxa, men väl att jag vid början af nytt räkneseätt haft en god hjälp af den kortfattade och klara teori, som samma lärobok innehåller. Å seminariet öfvade vi för det mesta *skriftlig* räkning. Öfning i *hufvudräkning* kom oss till del vid de praktiska öfningarna i folkskolan.

Linearteckningskursen i Lagerhamns lärobok öfvades genom teckning än på skiffertafla, än på papper. Den geometriska kursen i samma bok medhunno vi godt, helst som vår lärare väl förstod att intressera oss äfven för detta ämne.

Geografi och historia 4 timmar i veckan.

Läroböcker: Geografi af I. M. Winge. Stielers mindre atlas. I allmän historia: I. M. Winges minsta bok i historia, de 25 första sidorna. I svensk historia: den historiska afdelningen af A. Oldbergs hemskola, andra kursen. Seminariet höll till handa endast en jordglob.

Winges geografi i sitt dåvarande skick upptog visserligen blott 67 sidor, men i sin registerartade form blef den oss seg nog. Ämnet försvarades äfven däraf, att seminariet icke ägde en enda väggkarta, ehuru växelundervisningssällskapets stora karta öfver Skandinavien jämte andra rätt goda medelstora kartor då voro utgifna. Sedan dagens läxa

blifvit genomgången, hade vi att en och en gå fram lill läraren och på hans karta (Stielers atlas) redogöra för länders och orters läge.

De 25 sidorna allmän historia gjorde läraren för oss mer njutbara genom muntliga tillägg, så att denna kurs i all sin korthet väckte vårt intresse. Oldbergs »förberedande kurs i svenska historien» var för sin tid god: enkel stil, ett urval af hufvudhändelser, skildrade så saftfullt, som en lärobok kan tillåta, voro egenskaper, hvilka gjorde den lätt och tilltalande. Vid förhöret af läxorna i historia tillhöllos vi att sammanhängande redogöra dels med bokens, dels med egna ord för särskilda afdelningar af uppgiften.

Naturkunnighet 2 timmar i veckan.

Lärobok: Första begreppen i populär naturkunnighet af G. Thomée. Sthlm 1845. All undervisningsmateriel undantagande jordgloben saknades.

Drygaste delen af tiden ägnades åt den fysikaliska afdelningen och åt läran om världsbyggnaden. Grunddragen häruti meddelades oss på ett intresseväckande sätt genom god undervisning, stundom beledsagad af teckning på svarta taflan. I läran om djur och växter behandlades förnämligast det allmännaste om dem, hvilket ock i läroboken är bäst framställt. Det speciella om släkten och arter, hvilket läroboken framställer endast i registerform, förekom blott i mindre mån. Denna knapphändig behandling af naturalhistorien berodde synbarligen icke blott på fullständig brist på undervisningsmateriel utan ock på saknad af en lämplig lärobok. Berlins lärobok utkom första gången år 1852 och var ännu icke allmännare känd.

Pedagogik och metodik 1 à 2 timmar i veckan.

Handbok: Skolmästarkonst af O. E. L. Dahm. Kalmar 1846. I detta ämne undervisade pastor Wiström. En del af lärotimmarna ägnade han åt hvad man kan kalla skolhållning (om växelundervisningsmetoden, om skolans ordnande m. m.) och den andra delen åt genomgående af de förnämsta afdelningarna i ofvannämnda handbok. Han undervisade härvid dels frågande öfver de oss föresatta styckena, hvarvid han ej höll noga på ordagrant inlärande af handbokens ord, dels föredragande af hvad som rörde ämnet, hvarvid han ur

sin mångåriga erfarenhet såsom lärare meddelade det, som kunde lända oss till framtida gagn. — Äfven lämnade han handskrifna exemplar öfver dels en liten kurs i hufvudräkning, dels i bokföring för folkskolan (journal, matrikel, examenskatalog m. m.), hvilka vi hade att efter hand afskrifva och på ofvannämnda lärostunder uppvisa.

Välskrifning 1 à 2 timmar i veckan.

Äfven häruti undervisade pastor Wiström och var därvid icke mindre intressant än såsom lärare i pedagogik och metodik. Själf hade han en utmärkt handstil och var väl förtrogen med »Kalligrafiska skrifmetoden med tillhörande plan-scher» af T. A. v. Mentzer (utg. 1846). En del af tiden ägnade han åt allmän undervisning från svarta taflan, hvarvid han mästerligt uppkonstruerade bokstäfverna både i lilla och stora alfabetet, hufvudsakligen efter v. Mentzers nämnda verk. Därjämte öfvade vi välskrifning hvar för sig på lärorummet och såsom hemarbete. Vid uppvisning af skrifböckerna hade pastor Wiström skarpt öga för felen och var outtröttlig att verkställa rättelser och undervisande leda oss på det rätta spåret.

Teckning 1 timme i veckan.

Lärare pastor Österdahl. En del af detta ämne behandlades på lektionerna i geometri, därigenom att vi dels på skiffertafla, dels på papper genomgingo linearteckningskursen i den geometriska läroboken. Därefter fortsattes med teckning uteslutande på papper och efter E. Chiewitz' handbok i linearteckning, med 20 tabeller ritmönster. Men, som tiden var knapp, medhunno endast somliga elever alla tabellerna. Denna teckningskurs var för sin tid ganska god. De sista tabellerna upptaga åtskilligt ur läran om byggnadskonsten och om de antika pelarordningarna. Ritning af detta sistnämnda utfördes med hjälp af instrument.

Gymnastik 2 timmar i veckan.

Äfven i detta ämne öfvades vi af den mångkunnige pastor Österdahl, som ock härutinnan lade i dagen samma nit och allvar som i öfriga ämnen. Seminariet och folkskolan hade gemensam gymnastiksal, försedd med stege, stänger och linor. Under vårterminen fingo stundom elever ur andra klassen turvis leda de gymnastiska öfningarna, hvarigenom

de i detta ämne erhöilo sin praktiska utbildning. En mindre del af dessa öfningsstunder ägnade pastor Österdahl åt vår teoretiska undervisning i ämnet efter en bok, »Undervisning i gymnastik efter Ling» af G. Nyblæus, första delen, Lund 1847. — Visst är, att vi fingo den utbildning, som erfordrades för folkskolebarns öfning i vanlig enkel gymnastik. Men af alla folkskoleämnen var på den tiden gymnastiken det, som allmänheten minst ville veta af, åtminstone på landsbygden. Denna afgjorda likgiltighet, att ej säga afvoghet, hos allmogen mot gymnastiken vållar, såsom bekant, ännu i dag detta öfningsämnes tarfliga ståndpunkt i ett stort antal af landsbygdens folkskolor.

Sång 3 timmar i veckan.

Lärare Anders Bersselius. Minimikursen var att kunna sjunga psalmer och enkla sånger efter sifferbeteckning och förmåga att behandla och spela psalmodikon samt att känna det allra enklaste af sångläran. Seminariet ägde intet annat musikinstrument än psalmodikon. För inhämtande af sångens teori läxläste vi en stor del af »Sånglära för sifferskrift af prosten m. m. Joh. Dillner; med någon förändring af And. Bersselius, Linköping 1846». Denna bok lämnar en föreställning om både den teoretiska och praktiska kunskap i sång, som kom de elever till del, hvilka vid inträdet på seminariet saknade kunskap och öfning däri men ägde sångförmåga. Sånglära var en varm vän af den Dillnerska siffermetoden och öfvade oss nitiskt och samvetsgrant däruti. Med klar blick för då rådande förhållanden sökte han bringa samtliga elever åtminstone till den färdighet, att de skulle kunna uppöfva barnen i förmåga att sjunga efter sifferbeteckning och att med hjälp af det enkla instrumentet psalmodikon »uttaga» psalmmelodier och andra lätta sånger efter sifferböcker, som vid denna tid voro allmänt tillgängliga.

Mer än hälften af elevantalet bestod emellertid af sådana, som antingen redan aflagt orgelnistexamen eller hade före inträdet på seminarium varit elever hos någon orgelnist eller ock vore tjänstgörande vid någon af de tvenne musikkårer, som voro förlagda i Linköping. Med dessa anställdes särskilda sångöfningar efter noter, ofta flerstämmigt och med utförande af rätt svåra sångstycken, t. ex. i 2:a delen af

Nordbloms sångskola eller andra musikverk. Härvid ledde läraren sången med fiol. Denna seminariets sångkör räknade både goda och väl öfvade röster samt täflade med framgång med gymnasiet.

Om allt detta är ej annat än godt att säga. Men med sin ifver för siffermetodens och psalmodikospelningens allmänna införande i folkskolorna och i allmogehemmen ansåg sånglärares nödigt, att dessa öfvade musici äfven måtte grundligt genomgå ofvannämnda minimikurs. Detta hade ock för dem varit med god vilja ganska lätt. Men i ungdomlig obetänksamhet gäfvade de psalmodikon spenamnet »humla», och sångläran, som är hållen i form af frågor och svar, fick heta »Bersselii katekes». Denna deras ringaktning förledde dem någon gång till hvarjehanda nojs under sånglektionerna, hvilket smärtade den fromsinte, äldre läraren.

En lyckligare tid äfven för sång och musik har numera inträdd vid våra seminarier. Siffersystemet är säkerligen allestädes utbytt mot notsystemet och psalmodikon mot orgel och piano. Detta oaktadt torde medgifvas, att ofvannämnda sångkurs för våra äldre seminarier var väl afpassad efter då rådande tidsförhållanden. Intet instrument är billigare att anskaffa och lättare att handtera än psalmodikon. Detta användes på den tiden i de flesta eller kanske alla folkskolor och spriddes snart till hemmen. Skolbarnen lärde sig lätt att spela därpå och »taga ut» dels psalmmelodier, dels andra sånger, satta i sifferskrift. Genom skolbarnen öfverfördes detta enkla instrument till hemmen, där det sannolikt numera allmännast förekommer såsom en »nyckel» till okonstlad sång. Villigt må erkännas det framsteg, som sången numera vunnit i folkskolorna dels genom lärarepersonalens större undervisningsförmåga, förvärfvad genom en längre seminariekurs, dels genom ofta i folkskolorna förekommande orgel för sångens ledning; men å andra sidan bör man ej underskatta prostens Dillners och hans själsfränders nitiska bemödanden att med ringa medel verka framgångsrikt för enkel sång i svenska hem.

*

*

*

Detta om seminarieelevernas teoretiska undervisning och öfningar. Så vidt jag förstår, var anordningen däraf i det hela så god, som enligt rådande förhållanden kunde låta sig göra. En olägenhet faller i ögonen, nämligen att de tvenne elevklasserna undervisades i de flesta ämnen samtidigt af samme lärare. Och, så vidt bekant är, gjorde ingen af höga vederbörande på hela 1850-talet något allvarligt försök att af riksdagen utverka anslag för ytterligare en seminarie-lärare i ändamål att genomföra den förbättring, att de två elevklasserna måtte åtnjuta undervisning på hvar sitt särskilda klassrum.

Uttryckligen må anmärkas, att det nu sagda gäller blott ett enda seminarium, nämligen Linköpings. Säkerligen voro åtskilliga anordningar vid andra seminarier olika på denna försöks- och öfvergångstid, under hvilken lagbestämmelserna för dessa läroverk voro få. Att antydda olikhet förefanns, framgår ganska tydligt af A. Oldbergs handbok i pedagogik och metodik, hvilken visserligen utförligast lämnar besked om seminariet i Uppsala men äfven meddelar ett och annat om det i Stockholm.

Om seminarieelevernas praktiska utbildning för lärarekallet.

Denna viktiga del af lärokursen leddes af seminarieföreståndaren och utfördes i Ljungstedtska friskolan, som här korteligen må kallas folkskolan. Till sitt förfogande ägde den en större lärosal och tre mindre sådana. Den var i hufvudsak en växelundervisningsskola. Lärjungarne voro uteslutande gossar, öfver 200 till antalet. Från omkring år 1850 var denna skara i de flesta ämnen delad i tre afdelningar (underafdelade i klasser och cirklar), nämligen 1) begynnarna, som undervisades i stafning och renläsning i en särskild mindre sal, 2) mellanafdelningen, den talrikaste, i den stora salen, och 3) öfre afdelningen (vanligen kallad 19:e klassen), som i de flesta ämnen undervisades i en tredje mindre lärosal. Dessa afdelningar hade, ehuru med någon inskränkning, hvar sin lärare, nämligen begynnarna förnämligast underläraren, mellanafdelningen dels pastor Wiström, dels underläraren, och öfre afdelningen dels pastor Wiström

dels pastor Österdahl, hvilka här omväxlande undervisade gossarne omedelbart under de timmar, när dessa ej hade gemensam öfning med mellanafdelningen (t. ex. i skrifning) eller tjänstgjorde därstädes såsom monitörer.

I den lägre afdelningen och i mellanafdelningen voro gossarne för *stafning och innanläsning*, för läxförhör och delvis för räkneöfningar ordnade utefter väggarna i s. k. cirklar med 8 till 12 gossar i hvardera samt med hvar sin »monitör», som antingen var någon kunnigare kamrat eller ock någon seminarieelev. På sina bestämda timmar voro härvidnärvarande än pastor Wiström, än underläraren, hvilka dels öfvervakade det hela, dels själfva undervisade i någon cirkel eller mindre afdelning. Enligt tidens sed stafvades mycket, i vissa fall alltför mycket, på växelundervisningssällskapets bekanta tabeller; men i cirkelarna öfvades ock annan innanläsning än på nyssnämnda tabeller, dels i särskild läsebok, mest den af Cnattingius utgifna, dels i katekesen och bibliska historien såsom förberedelse till utanläsning. Vid denna innanläsning framställdes, sedan gossarne läst ett mindre stycke flera gånger, frågor att af dem besvaras. Denna senare öfning var för de praktiserande seminarieeleverna af stort gagn. Den kunde ock ofta rätt väl skötas af de kunnigaste skolgossarne, af hvilka somliga närmade sig konfirmationsåldern och voro tämligen hemmastadda i sina stycken efter flerårig skolgång. — Begynnarna öfvade stafning och innanläsning uteslutande i cirkelarna på sitt särskilda rum och med ledning af monitörer ur mellanafdelningen samt med uppsikt af underläraren. I mellanafdelningen (stora salen) öfvades åtminstone en timme i veckan, under det gossarne sutto i långbänkarna, allmän innanläsning ur Nya testamentet såsom läsebok och under föreståndarens, underlärarens eller den för veckan praktiserande seminarieelevens ledning, hvarvid dessa äfven framställde frågor rörande innehållet af det flera gånger lästa stycket.

Välskrifning öfvade begynnarna och mellanafdelningen gemensamt i stora salen, jag vill minnas en timme dagligen. Början skedde i den väl inrättade, närmast katedern stående sandbänken,¹ i hvilken under en monitörs ledning grund-

¹ Som bekant är, tillhörde sandbänken åtminstone våra större växelundervisningsskolor. Den var dock icke allestädes inrättad på bästa sätt.

formerna och lilla alfabetet inöfvades. Därefter fortsattes en kortare tid med skrifning på skiffertafla och snart på papper, till det mesta i af T. A. v. Mentzer utgifna billiga skrifböcker med ett par tryckta rader skrifstil på hvarje sida. Härvid sutto gossarne på långbänkarna. Öfningen öfvervakades noga af pastor Wiström. Underläraren hade sysselsättning nog med att formera gåspennorna åt barnen, ett besvär, som för våra dagars lärare är okänt. Pastor Wiström åter gick än omkring och granskade arbetet i bänkarna, än framkallade han en mindre afdelning i sänder för att granska dess skrifböcker. Var skrifboken tämligen fri från fläckar och vittnade arbetet om omsorgsfullt utförande, så fick gossen en vänlig blick eller ett uppmuntlande ord; men visade boken vårdslöshet och slarf, vankades för den felande bestraffning i fullt mått efter förtjänst. Så väl genom god undervisning som medelst lock och poek dref han detta ämne så, att gossarne efter hand tillägnade sig en i det hela god, icke sällan utmärkt handstil.

Materiel för *räkneundervisningen* utgjordes af 1) kulor af trä, ett eller flera tiotal uppträdda på järntrådar, 2) ett antal svarta taflor vid salens långväggar för skriftlig räkning, 3) en stor svart tafla i hvarje lärorum, 4) i stora salen en stor svart tafla, uppdelad i 110 rutor och med siffrorna 0—109 satta i bestämd ordning; med denna tafla såsom åskådningsmedel öfvades ofta additions- och subtraktionsserier. (Jfr Handbok i aritmetiken af J. Bäckman, I, Sthlm 1862, sid. 6—10.) Härtill kommo dels ett antal på papp upp-

Sandbänken i Ljungstedska folkskolan var af bästa slag genom sin väl konstruerade sandstrykare, sannolikt en förbättring af pastor Wiström. Ut-efters ena kanten af strykbrädet var anbragt en trärulle, dels med tvenne jämnloppande ringformiga fördjupningar tvärt öfver, dels med fastgjorda grofva metalltrådar, som gingo något snedt eller i spiral utefter dess hela längd. När strykbrädet fördes framåt för att jämna sanden, följde rullen med och anbragte på sandytan ett snedt rutnät, likt det, som sedermera förekommit i de bekanta snedrutade skrifböckerna (rektor Sandbergs m. fl.), ehuru i större skala. Med ledning af detta rutnät i sanden hade begynnarne lätt nog att forma lilla alfabetets bokstäver. Pastor Wiström hade ock för sandbänken utarbetat en särskild förskrift, som upptog i mindre skala samma rutnät som i sandbänken, men med det tillägg, att grofva punkter voro utsatta på de förnämsta linjerna i rutorna eller på de snedt uppåt och nedåt gående räta linjerna, där bokstafsformerna skulle tangera de förra eller åtfölja de senare. Antydda punkter, som utsattes olika för olika bokstäver, hade begynnaren att först utsätta å rutnätet i sanden och därpå skriva den ifråga-varande bokstafven.

fodrade räknetabeller, dels räkneböcker, mest L. G. Lindes. Räkneöfningarna i cirklarna eller med afdelningar sittande på bänkarna leddes dels af underläraren, dels af praktiserande seminarieelever, dels af monitörer. Pastor Wiström åter tog någon afdelning på 15—20 gossar med jämn god räknekunskap ut i ett särskildt skolrum och än pröfvade deras insikt i något genomgånget räknesätt, än undervisade dem i ett nytt. Härvid voro en eller flera seminarieelever närvarande såsom åhörare. Med stor enkelhet undervisade han därvid dels medelst hufvudräkningsuppgifters framställande, dels skriftligen från svarta taflan. På höstterminerna hade han vanligen med sig ett antal äpplen (en del af fruktskörden i trädgården uppförde han för detta ändamål), hvilka han använde såsom åskådningsmedel, i synnerhet vid bråkräkning. Mot timmens slut delade han ut äpplena åt de »snälla» gossarne såsom uppmuntran; men, var någon känd såsom försumlig och lat, fick denne stundom upptuktelse, ty ofta nog var rottingen med. Nästa räknetimme undervisade pastor Wiström i en annan afdelning o. s. v. hela skolan igenom. På detta sätt fördes gossarne framåt äfven i detta ämne och tillägnade sig efter hand god kunskap i räkning.

De egentliga ämnena voro: för begynnarne stafning och renläsning, skrifning i sand och på skiffertafla, hufvudräkning, mest med kulor, jämte sifferskrifning; — för mellanafdelningen fortsatt stafning och innanläsning, välskrifning på papper, katekes och biblisk historia, räkning, vanligen hela tal och sorter, trägen utanstafning såsom förberedelse för rättskrifning, som öfvades efter särskilda dikteringstabeller.

Folkskolans öfre afdelning åter stod i vissa fall framför sin tid. Undervisningen där sköttes nära nog så, som i 3:e och 4:e klasserna af våra dagars folkskolor, i det att lärarne, omväxlande Wiström och Österdahl, undervisade alla gossarne omedelbart så väl i kristendom, som här till det mesta var repetition, som ock i öfriga s. k. medborgerliga ämnen, hvilka föga kunde öfvas genom monitörer. Dock är att märka, att denna afdelnings gossar dels öfvade vissa ämnen gemensamt med mellanafdelningen i stora salen, dels hade att i tur tjänstgöra såsom monitörer i densamma.

Sådan var, i korthet antydt, den öfningsskola, där vi erhöillo vår praktiska utbildning. Den synes i sina hufvuddrag hafva stått nära öfningsskolan för seminariet i Uppsala, nämligen Prins Frans Gustaf Oscars folkskola, sådan denna beskrifves af Oldberg, ehuru äfven betydliga skilljaktigheter förefunnos.¹

Samtliga seminarieelever hade att vissa timmar i veckan och under pastor Wiströms tillsyn och ledning än åhöra undervisningen, än att undervisa i olika ämnen i egenskap af monitörer i de talrika cirklarna, såsom här ofvan blifvit antydt. Dessa praktiska timmar voro till antalet färre för första än för andra klassens elever. Därjämte hade eleverna i andra klassen det åliggandet att i tur och under en hel vecka hvardera närvara vid undervisningen i stora salen och deltaga i ledningen och öfvervakandet af skolarbetet därstädes. Härmed fortsattes hela läsåret. När hvar och en i klassen fullgjort sin praktiska vecka, började turen på nytt. Dessa profveckor voro en god öfningstid och ådrogo seminarieeleven icke litet hufvudbry så väl beträffande disciplinens tillbörliga uppehållande som ock att »regera» hela skolan. Detta senare skedde i hufvudsak efter den »arbets- och tempoordning», som Dahm upptager i sin Skolmästarkonst, sid. 223—228. Dock må erkännas, att pastor Wiström uteslöt en del där af såsom mindre nödig.

Folkskolan eller seminariets nu omtalade öfningsskola var, så vidt jag kan bedöma, väl ordnad och skött efter den tidens sätt, hvarjämte seminarieelevernas praktik så om-

¹ Det blefve för vidlyftigt att närmare anföra dessa skilljaktigheter. Dock må anmärkas, att våra växelundervisningsskolor voro ganska olika till sin anordning, så att blott några hufvuddrag voro för dem gemensamma. De, som intressera sig för detta ämne, hänvisas till följande arbeten, hvilka ännu torde åtminstone i den antikvariska bokhandeln vara tillgängliga:

Gerelius J. A., Det Brittiska eller Lancasterska uppfostringssystemet. Sthm O. Grahn 1820. 112 s. 8:o jämte 3 plancher.

Svensson P. R., Berättelse om Bell-Lancasterska undervisningssätten. Sthm S. Hæggström 1819. 43 s. 8:o.

Af samme författare: Praktisk handledning för växelundervisningen i folkskolor. Sthm Z. Hæggström 1823. 134 s. 8:o.

Oldbergs Pedagogik och *Dahms Skolmästarkonst* äro förut nämnda.

Schmidt A. N., Pedagogiska anteckningar under besök vid åtskilliga utländska folkundervisningsverk. Sthm P. A. Norstedt & Söner 1841. 158 s. 8:o.

Är synnerligen upplysande angående tyska seminarier och folkskolor på 1830-talet.

sorgsfullt sågs till godo, som förhållandena medgäfv. — Det kan visserligen anmärkas, att läraren var nog sträng i sin folkskola och med kroppsaga bestraffade icke blott svårare utan stundom äfven obetydligare förseelser af gossarne; men stränghet tillhörde i större eller mindre mån den tidens både folkskolor och lägre lärdomsskolor.

Såsom ofvan har blifvit antydt, var Ljungstedtska friskolan förbunden med en söndagsskola för stadens gesäller, läringar och annan manlig ungdom. Den hölls under skoltiden hvarje söndagsmorgon kl. 7—10, och undervisningen ombesörjdes af folkskolans lärare Wiström, Österdahl och underläraren. Pastor Wiström öppnade skolan med morgonbön kl. 7, hvarefter undervisningen fortgick till kl. 8 med räkning, till kl. 9 med välskrifning och till kl. 10 med svenska språket och rättskrifning. Elevantalet var ganska stort och eleverna, bland hvilka många ej förut deltagit i någon skolkurs, synnerligen ordentliga och flitiga. Denna skolkurs blef till väsentligt gagn äfven för seminarieelevernas praktik. Andra klassens elever hade nämligen att på första timmen kl. 7—8 på söndagsmorgonen inställa sig, då pastor Wiström anförtrorde hvar och en af dem att undervisa i räkning hvar sin grupp af 10 à 12 elever. Den anvisade gruppen fick samma elev behålla på nämnda timme hela terminen igenom och var ansvarig för sina lärjungars framsteg. Mot terminens slut hade hvar och en seminarieelev att med sin grupp inför pastor Wiström redogöra för det uppnådda resultatet. Denna timme var den enda, då vi hade tillfälle att undervisa samma lärjungar i följd och för en längre tid.

Examina och betyg.

Examina ägde rum vid vårterminens slut och upptogo tvenne dagar. Första dagen hölls teoretisk afgang- och årsexamen samtidigt å ett och samma rum samt i de flesta ämnen af pastor Österdahl och ungefär på ännu öfligt sätt. Andra dagen hölls praktisk afgangsexamen i stora folkskole-salen och under ledning af pastor Wiström, hvarvid examinanderna hade att undervisa olika cirklar i då för till-

fället förelagda olika ämnen, men dessa uppgifter förelades dem icke på förhand till beredelse.

Stiftets äldre biskop *J. J. Hedrén* bevistade examina åtminstone någon stund och syntes intresserad icke minst af geometrien. Seminariets inspektor, lektorn i grekiska språket vid gymnasium *J. F. Johansson*, var städse närvarande och den egentlige examensledaren; till sist plägade han hålla ett vältaligt och hjärtligt avslutningstal.

De afgangsbetyg, vi erhöello, voro i allt väsentligt lika lydande med det formulär, som förekommer i Oldbergs Pedagogik och metodik, sid. 164 och 165; dock voro betygsgradationerna endast trenne, nämligen berömlig, med beröm godkänd och godkänd. Hvad som mest utmärker dessa äldre seminariebetyg i motsats till de nuvarande är, att de innehöllo särskildt praktiskt betyg för hvarje läro- och öfningsämne och att tre olika betyg, samma som de nyssnämnda, kunde meddelas för flit och uppförande.

Ett och annat om seminarieelevernas enskilda lif.

De flesta voro fattiga, få burgna, färre förmögna. För de fattiga var det lyckligt, att hyra för rum jämte lefnadskostnader voro vida billigare än nu. Hela lefnadssättet var ock vida enklare än i våra dagar. Med små anspråk, och då två bodde i samma rum samt höllo sig med eget sänglinne, blef kostnaden för hyra och städning knappast 1 krona i veckan för hvardera. De flesta hade »kistmat» från hemmen, hvilken jämte mjölk användes för morgon och kväll. Så lefde äfven många gymnasister, till och med söner från burgna prästhus. Middag efter råd och lägenhet lagade vanligen hyresvärdinnan. På särskilda matställen, ej af det allra sämsta slaget, kunde man spisa middag för 6 kronor i månaden. Under sådana enkla förhållanden blef det möjligt äfven för de fattiga att draga sig fram. Stipendier utdelades vid hvarje vårtermins slut, högst à 75 kronor, och voro för de behövande en väsentlig hjälp.

Att besöka källare var naturligtvis förbjudet. Så vidt jag vet, ägde sådant ej heller rum. Jag påminner mig endast, att jag och de flesta kamraterna voro ute på nöjen

tre gånger under de två läsåren. Skollof hade vi ytterst sällan; men med anledning af något trängande hinder för pastor Österdahl åtnjöto vi under första vårterminen i maj månad ett par dagars lof. På morgnarna af dessa dagar höllo vi till i en skogsbacke utom staden och roade oss med sång, bollslagning och att »hoppa bock»; vår förtäring vid dessa nöjen utgjorde endast kaffe. När vi slutat sista vårterminen vid seminariet och kamratrektsen skulle brytas, samlades vi sista aftonen och tillbragte några timmar i samma skogsbacke under samspråk, sång och måttligt förtärande af punsch, hvarefter vi återvände hem. Detta var allt af större förlustelser. Eljest plägade man emellanåt samlas i små sällskap hos någon kamrat, samspråka och röka en pipa tobak. Fullständig nykterhet torde ej hos alla varit rådande, men rykten om onykterhet voro ytterst sällsynta. Under nu ifrågavarande år förekom ej, så vidt jag känner, någon allvarlig förseelse härutiinnan. De flesta manades till ordentlighet af brist på medel, alla af brist på tid till förströelse.

En annan omständighet manade ock till nykterhet. Vi minnas, att på 1840- och 1850-talen en liflig nykterhetsrörelse spred sig öfver vårt land, och många föreningar i sådant syfte bildades. I Linköping fanns vid denna tid äfven en nykterhetsförening, hvilkens hufvudman var grefve *Hampus Mörner*, f. d. landshöfding i Västernorrlands län. Under en af lektionerna i pedagogik meddelade oss pastor Wiström, att en nykterhetsförening fanns i staden, att nya medlemmar mottoges, och att flera seminarieelever under föregående åren ingått i densamma. Man hade endast att på tid, som han närmare uppgaf, anmäla sig hos grefve Mörner för anteckning. Men pastor Wiström uppmanade oss icke direkt att ingå i nykterhetsföreningen. Han meddelade oss i stället, att han icke ingått däruti. »Ty» — så ungefär föllo hans ord — »jag är rädd för att utsätta mig för löftesbrott. Jag kan t. ex. få besök af någon gammal god vän. Det kunde inträffa, att vi tillsammans förtärde något glas af någon spritdryck. Men därmed blefve jag löftesbrytare, ifall jag tillhörde en nykterhetsförening.» Nu är att märka, att hvar och en, som kände pastor Wiström

både till hans yttre och till hans karakter, säkerligen medgifver, att han ingalunda var hängifven åt spritdrycker utan högst sannolikt förde ett mer nyktert lefverne än en eller annan medlem af någon nykterhetsförening. Detta hans öppen hjärtiga meddelande karakteriserar honom. Det ökade vår vördnad för denne faderlige vän, som ville främja vårt bästa utan att lägga band på vår frihet. Emellertid läto somliga elever anteckna sig såsom medlemmar i nykterhetsföreningen, hvilket i sin mån stärkte ett godt uppförande i denna punkt. — Nykterhetssträfvandena på denna tid åsyftade egentligen fullständig afhållsamhet från bruket af brännvin. Andra sprithaltiga drycker, som den stora allmänheten föga kände eller begagnade, omnämndes sällan såsom förkastliga. Och egendomligt var, att nykterhetsvännerna rent af ifrade för bruket af öl. Nu anlades i Sverige de första bayerska ölbryggerierna. Den första bierlokalen i Linköping öppnades vid denna tid och besöktes äfven af medlemmar i nykterhetsföreningen.

Många elever voro flitiga. En visade afgjord lättja, var stundom stum eller trotsig, då han skulle göra reda för sin uppgift, men i öfrigt en kvick och munter upptägs-makare. Hans enda förtjänst var en mycket god handstil. Han syntes förnämligast sakna ihärdighet och god vilja, ty anlagen voro icke underhaltiga. För en tid lämnade han seminariet men lär sedan hafva återkommit, skött sig bättre och aflagt afgangsexamen. En annan hade mer än vanligt klena anlag men var säkerligen bland de allra flitigaste. Först efter flera års vistelse vid seminarium kunde han aflägga en tämligen underhaltig afgangsexamen. Somliga elever hade förut ägnat sig åt musik och ämnade efter seminariekursens genomgående aflägga orgelnistexamen. Dessa plottrade bort nog många fristunder med spelning, hvarigenom deras hemarbete med läsning mer eller mindre efter-sattes. En eller annan hyste ock den vid denna tid tämligen vanliga föreställningen, att en orgelnist- och klockarebefattning vore det mest eftersträfvärvärda; seminariekursen borde dock genomgås, emedan skolläraryrket alltmer förenades med de förra och blef ett slags bihang till dessa, ehuru af ringare anseende. Dylik åskådning af saken

verkade hos en del ljumhet för flitigt arbete på seminariekursen.

På det hela taget var det dock någorlunda väl beställt med både flit och uppförande hos seminariets elever under dessa år. De flesta, som utexaminerades, blefvo folkskole-lärare, många tillika orgelnister och klockare, några få antogo andra tjänster eller återgingo till privatlifvet. Alla hafva, så vidt jag kunnat följa dem, blifvit redbara medborgare. Flera hafva afidit; bland dem, som lefva ännu, äro de flesta pensionerade folkskolelärare.

J. Bäckman.

10.

Är hågen för lek och idrott verkligen i aftagande hos vårt folk?

Några iakttagelser af *C. Norlander*.

(Med författarens medgifvande ur *Tidskrift i Gymnastik* 1896.)

För att kunna gifva ett något så när exakt svar på detta spörsmål, fordras en ganska stor erfarenhet och noggrann kännedom om hithörande förhållanden.

Vid följande försök till utredning och behandling af frågan, vågar jag därför förutskicka den anmärkningen, att jag dels i egenskap af gymnastiklärare vid universitet, seminarium och högre läroverk, dels såsom gymnastikofficer och ledare af infanterivolontärskolans å Karlsborg kroppsöfningar samt slutligen och ej minst såsom utöfvande ledningen och tillsynen öfver Norra Skånska inf.-regementets liknande öfningar många år i följd haft rikligt tillfälle att grundligt sätta mig in i densamma.

Då jag således anser mig äga befogenhet att yttra mig i ämnet, framläggas härmed mina erfarenhetsrön.

Förhållandena te sig helt olika vid landets högre undervisningsanstalter eller i allmänhet, om jag så får säga, inom de bättre lottade klasserna mot hvad som förekommer ibland själfva folket.

Vid allmänna läroverken och universiteten m. fl. likställda bildningshärddar är utan tvifvel påståendet, att »vår ungdom glömt bort leken», till viss grad berättigadt. Där lekes för litet. Men så vidt jag kunnat uppfatta anledningen till detta missförhållande, ligger den *icke i bristande lust hos ungdomen*, åtminstone beträffande den yngre delen däraf, utan är den en naturlig följd af osunda skolförhållanden, framförallt af brist på tid och rum till lekens utfövan. Lärjungarne i de nedre klasserna leka mycket och gärna på fristunderna; men i den mån, som ökad läxläsning inskränker ledigheten och en omogen känsla af »eget värde» i de högre klasserna börjar göra sig gällande, afvänjas pojkarne från hvad som i deras ögon nu torde förefalla som »barnsligheter».

Det är först från gymnastiklärares och därefter af andra för vår ungdoms väl intresserade personers sida med kraft och skärpa ofta framhållet, att dessa missförhållanden inom skollifvet måste undanröjas; tillfälle och plats böra beredas till lek, och lärarne måste intressera sig för att upplifva och att genom öfning underhålla lusten för friluftsrörelser.

Vid universiteten, där, som bekant, nästan obunden frihet råder, måste hågen för kroppsöfningar i allmänhet uppehållas på frivillighetens väg. Det är en ytterst svår uppgift att här nå något i ögonen fallande resultat, enär en mängd faktorer verka hindrande, hvarom utanför stående ej kunna äga tillräcklig kännedom.

Det återstår mycket att göra, innan den nyss frigifne skolynglingen, den trägne examensläsande eller den af nöjen upptagne studenten kommit till full insikt af sansade kropps- rörelsers fysiska och moraliska gagn. Men det arbete, som nedlagts hittills, har dock ej varit fruktlöst, och mycket tyder på att saken skall gå än vidare framåt i den rätta riktningen.

¹ Härom anmärker Törngren i »Fria Lekar» redan 1878.

Såsom en nutida i afgjort negativ riktning gående orsak till vår bildade ungdoms delvisa olust för kropps- rörelser i allmänhet och idrott i synnerhet, tvekar jag icke att medräkna det afskräckande och tillbakahållande inflytande, som det moderna exklusiva sportväsendet utöfvat med farliga, skadliga och ofta löjligen öfverdrifter i form af mästerskaps- täflingar, fester, rekordslagningar, vadhållningar och hvarje- handa snobberi.

För att bota ett ondt, håglöshet och slapphet, har en del »ungdomsvänner», måhända i god afsikt men med missriktadt intresse och ensidig fackkunskap, bristande erfarenhet och omdöme, tillgripit ett annat ännu skadligare ondt i form af artificiella retmedel till hälsovidrig och i många andra hänseenden osund sport. Och fråga är, om ej det redan började bakslaget häremot hotar att bland den stora allmänheten verka ovilja och afsmak äfven för den gyllene medelvägen, den förnuftigt och allmänt mänskligt i vårt land drifna kropps- öfningsmetoden, som i sig innesluter äfven fria lekar och idrottsöfningar, och som visat sig kunna skapa både hälsa och lefnadsglädje.

På den sportmässiga förkonstlade vägen skall man *aldrig nå vårt folk*, man må söka intala sig själf och andra motsatsen med än så granna fraser. Med alla dessa s. k. »idrotts- sträfvanden», hvari såsom en röd tråd framlyser mer eller mindre illa dold ovilja mot vår nationella gymnastik, vinnes på sin höjd utbildandet af ett fåtal olika slag af specialister, uppträdande inför ett betalande, stundom hasardspelande publikum, sannerligen icke till gagn för egen hälsa, fast- mera med sjuklighet och kroppsskador i tämligen säkert perspektiv.

Men detta tillvägagående, uttrycket för en snart sagdt pervers offentlighetsmani,¹ är *icke idrott* i den mening, man

¹ Om så påfordras, kan jag anföra en rik samling till mitt förfogande stående program från åtskilliga frivilliga »gymnastik- och idrottsklubbar» fester och föreställningar af både sorglig och parodisk art, men tagna på fullt allvar af deras utfövarer; och visande, huru dessa af våra sportiffrare i scen satta »sträfvanden för nationens väl» på vägen utföra »till folket» ur- artat till de vildaste och räste folknöjen, hart när otroliga. Men allmän- heten behöfver »piggas upp» med allt mer och mer rafflande saker; annars finner den sig ej på de kostbara »idrottsplatserna» (!), och våra driftiga moderna sportauktoriteter (?) hafva ej annan råd än att gifva efter för den af dem själfva framkallade förvildande smakriktningen. Och alla dessa ut-

tänkt sig denna såsom ett af medlen till hela vårt folks lekamliga och andliga lyftning.

Sportmetodens färdighetssträfvande, drivvet till ytterlighet, måste döma sig själf och är redan dömdt.

Skall man nå själfva massan af folket och få den med sig, måste man använda naturliga, sunda och okonstlade förfaringssätt, och ingenting är mera tacksamt; ty *hos vårt folks ungdom finnes ännu dess bättre både lust och förmåga att leka och öfva idrott efter fädrens gamla sed*, och det behöfs blott, att man tager vara på denna lust och leder den i de rätta spåren, *i vårt folks egen anda*. Och detta bör enligt min mening ske först och främst i folkskolorna, hvilkas lärare här för skola göras skickliga vid seminarierna; vidare erbjuder sig ett osökt tillfälle vid beväringsskrytmötena och arméens öfriga skolor samt inom landets folkhögskolor och — hvarför ej? — inom våra skytteföreningar.

Jag skall nu framlägga hvad som redan visat sig vara utförbart, i hopp att, där det ej redan skett och där det finnes lämpligt, vinna efterföljare.

Vid det seminarium, där jag är anställd, hafva särskilda lekurser årligen anordnats vissa timmar under vår och höst och ett ej ringa förråd gamla och yngre lekar, företrädesvis sådana, som kunna anordnas med billiga och enkla medel af hvarje utexaminerad skollärare, inlärts för att af honom i hans blifvande lärareverksamhet tillgodogöras. Har han eljest god vilja och upptagas hans sträfvanden välvilligt af vederhörande, något som hittills nästan alltid varit fallet, bör han ej sakna tillfälle att, sålunda förberedd, inöfva och sprida leken bland folkets barn.

Vid nyss tilländagångna vårtermins slut anordnades i samband med afslutningen i gymnastik inför allmänheten å en större lekplan, som från och med i år ställts till Lunds seminariums förfogande, en förevisning af åtskilliga lekar samtidigt inom alla fyra klasserna.

Försöket vann odeladt erkännande och visar, att både de lekande och åskådare kunna hafva stort och sant nöje af de enklaste anordningar utan ringaste bismak af osund sport.

växter gå stundom under falsk flagg som »gymnastik och idrott». I sanning ett nytt bevis på »språkets makt öfver tanken»!

Inom arméens uppfostringsanstalter och kanske företrädesvis på beväringsskrytmötena är det om möjligt ännu tackammare att arbeta på detta område.

På beväringss- (och äfven stamrekryt-) mötena inom det regemente, jag tillhör (inf.-regementet n:r 24), har jag såsom »gymnastikkapten» en följd af år tillvägagått med afseende på lek och idrott på följande sätt. Till en början lekes frivilligt efter slutade öfningar för dagen ute på fältet under ledning af någon af befälet; och trots 8 timmars dagsarbete har det aldrig varit någon svårighet att samla deltagare när fotboll, långboll eller andra lekar och idrottsöfningar¹ satts i gång, för att med lif och lust i den vackra sommaraftonen på den präktiga, obegränsade lekplatsen fortfara, tills tapto går och kallar till hvila efter dagens ansträngningar.

Så småningom har på detta sätt ett ganska stort antal lekledare från alla kompanierna kunnat inöfvas, hvilka sedermera taga hand om och undervisa öfriga kamrater.

Mot mötets slut har någon gång till utbyte mot gymnastik och dess idrottstillämpningar under kompanigymnastik-officerarnes befäl genomgåts med alla värnpliktige ett antal lekar att af dem spridas i hemorten.

Dessa försök med seminarister och beväring hafva krönts med mycket godt resultat, och det är en verklig tillfredsställelse att erfar, som jag ofvan påpekade, att vår allmoge både *kan* och *vill* leka, blott den får. Med glädje har jag funnit att ännu öfvas bland folkets barn på landet en mängd gamla lekar; så t. ex. kan åtminstone i Skåne hvarenda bonddräng spela vår präktiga långboll, möjligen något olika den, som öfvas i andra provinser. Många i lekböcker upptagna springlekar, boll- och kastlekar har jag hos allmogen återfunnit, och jag har kunnat genom beskrifningar från ynglingarne själfva till och med öka det upptecknade förrådet af goda svenska folklekar, hvarpå sannerligen ej är någon brist.

Många moderna idrottsifrares och sportsmäns obevisade påståenden och djärfva axiomer har jag, under detta mitt årligen upprepade umgänge med vår kärnfriska, härdiga allmoge, funnit fullständigt komma på skam.

¹ Lekmateriel bekostas af lägerkassan.

Utan att behöfva påverkas af några själfgjorda auktoriteters svulstiga idrottsföredrag och långrandiga hypoteser om »idrottens blommor», det är uttydt: individuella täflingar (dessa idrottsblomster förefalla onekligen en smula giftiga, då de visat sig framkalla både död och lidanden), utan att eggas vare sig genom i ögonen fallande sportkostymer, vinkande pokaler, medaljer, tidningsreklamer eller festtal för att gifva luft åt inbördes beundran gör hvar och en sitt bästa för sakens egen skull och för den tillfredsställelse, leken i och för sig skänker.

Se och hör den glädje, som tager sig uttryck i strålände blickar, jublande rop och åtbörder för exempelvis en så enkel sak, som att en afdelning besegrat en annan i dragkamp, eller att en vacker lyra fångats just i rätta ögonblicket och på det riktiga sättet, eller att ett kompani vunnit några points öfver ett annat i en grupptäflan, och man skall otvunget erkänna sanningen häraf.

Min bestämda öfvertygelse, grundad på erfarenhet, är, att på ofvan anförda eller liknande sätt skola vi få folket med oss. Inom hela landet kan sålunda spridas kännedom om idrottens verkliga uppgift och innebörd samt åt densamma förvärfvas allmänhetens sympatier; samma allmänhet, hvaraf mången nu, dårad af fagert snack, tror sig uppmuntra »idrott» (kanske närmast något sportgeschäft), när den betalar sin entré för att till och med »vid småbord» skåda några in- och utländska rekordslående amatörers varietéprestationer, när den skänker bidrag till prispokaler, eller när den spelar på totalisator. Må vårt folk förskonas från dylikt förnedrande narrspel!

Få begrepp hafva visat sig mera tånjbara än »idrott». Än blir den allra obetydligaste lek eller öfning, sådan man dagligen kan se den i våra skolor, förvandlad till en anmärkningsvärd produkt af uthållighet, kraft och vighet m. m., när några sportens s. k. »förgångsmän» värdigas *frivilligt* taga den om hand; än åter är det endast det rätt konstmässiga, huru ensidigt och öfverdrifvet det än utföres, som är prisvärdt såsom sport, likgiltigt af hvilken beskaffenhet eller till hvilken utsträckning en rörelse eller öfning företages. Här varierar i det oändliga, och ofta är endast modet (»la mode») den bestäm-

mande faktorn. Människokroppens behof af sund utveckling tages vid dessa tillfällen sällan eller aldrig i verkligheten med i räkningen, ehuru man nog försöker blanda upp gycklet med några quasi pedagogiska och hygieniska fraser i föredrag och tryckalster. Man tyckes tro, att allt är välbeställt, blott man på ett eller annat sätt rör sina lemmar efter »all-möjlighetens» princip!

Jag vet nu väl, att man härvid möter mig med att »detta kommer ingen vid, det är vår privatsak; det sker på frivillighetens väg» o. s. v. Jag vågar emellertid, som jag tror på goda skäl, vara af motsatt mening.

Först må påpekas, att det mest själfuppooffrande frivilliga arbete blir klandervärdt, när det bevisligen går i skef och skadlig riktning, och att det ej är våra motståndares privata utan offentliga verksamhet, som beröres; och allt, som uppträder offentligt, måste ock underkasta sig offentlig kritik. Vidare, när man i tal och skrift prisar eller låter prisa ofvan anförda åtgöranden; när man därigenom medvetet eller omedvetet förvillar allmänhetens uppfattning; när man dessutom vädjar till dess offervillighet, ja, spelpassion för att hålla den dyrbara grannlåten för det lilla fåtalet uppe; när man arbetar mot *vår fosterländska metods principer och intressen* i utländsk eller kosmopolitisk anda; när man söker göra propaganda i denna samma riktning inom arméen och skolorna, då angår saken en och hvar, som vet bättre och kan om-sätta sitt vetande i praktiken. Det är dessutom helt enkelt härvidlag en *plikt*, framför allt för statens gymnastiklärare, att bekämpa allt, som vill ställa sig hindrande i vägen för det stora målet, hela vårt svenska folks uppfostran på fosterländsk grund till hälsa, kraft och harmoni.

I fråga om idrott gäller kanske mera än på något annat område, »*Låt detta vara detta!*» och ej såsom nu ett sväfvande begrepp, hvars benämning allt efter omständigheterna gifves åt i verkligheten mot hvarandra stridande företeelser och uppfattningar, hvaraf endast en kan vara den riktiga och rationella. — Den moderna svenska uppfattningen bör därför för misstags undvikande benämnas *sport*.

Af detta sakförhållande kan emellertid förklaras, hurusom vi, hvilka af plikt och öfvertygelse arbeta mot denna idrottens

vrångbild, af sportsvärmare stämplas såsom »motståndare till idrott» (!), under det vi själfva vågat hysa den blygsamma uppfattningen, att de, som sträfva, hvad i deras förmåga står, för att göra *alla* landets barn delaktiga af en pröfvad fosterländsk kroppsuppfostringsmetod, hvari äfven lek och idrott till väsentlig grad ingå, hafva rätt att fordra att räknas till just *idrottens* sanna vänner, såsom vi själfva redan göra det.

I denna egenskap och på grund af den erfarenhet, som vi äga, kunna vi intyga, att där lek och idrott ligga nere, där är det *tillfälle* till dessa öfningar, som saknas för vår ungdom; men *hågen* härför skall visa sig vara densamma som i gamla tider, så snart våra uppfostringsanstalter inrätta sig med afseende härå, när de gifva tid och rum för leken, och i den mån som intresset för detta viktiga uppfostringsmedel blir allmänt bland lärare och uppfostrare. Detta fordrar emellertid, att gymnastiklärarne allt framgent arbeta i samma riktning i sin egenskap af naturliga målsmän för denna angelägenhet; detta skola de helt visst göra, och därmed bör all fruktan för ungdomens obekantskap med lämpliga lekar komma att skingras. För vinnande af en sådan framgång hoppas och tro gymnastiklärarne på ett godt samarbete icke allenast sinsemellan utan med alla andra skolans ämnes- och öfningslärare. Landet i sin helhet och dess ungdom skola däraf draga oberäknelig nytta!

11.

Folkskoleförhållanden 1884 och 1894.

En jämförelse, grundad på Bidrag till Sveriges officiella statistik. Sthlm 1896.

Ur det rika material för bildandet af ett omdöme om folkskoleväsendets utveckling i vårt land under decenniet 1884—1894, som Berättelse om folkskolan för år 1894, utarbe-

tad i kungl. ecklesiastikdepartementet, erbjuder, vilja vi här meddela hvad oss synes mest ägnadt att intressera tidskriftens läsare. Innehållet i ofvannämnda berättelse är fördelat på sex kapitel.

Ur det tredje kapitlet, som har till rubrik »allmänna folkskolorna: deras arter och antal m. m.», vilja vi här först meddela en tabell, som innehåller en jämförelse mellan antalet folkskolor, mindre folkskolor och småskolor åren 1884 och 1894:

S k o l o r.	1884.	1894.
Folkskolor:		
Fasta:		
Med 1 lärare eller lärarinna i läseämnen	3,102	3,455
Med flera lärare eller lärarinnor i d:o	275	480
Flyttande:		
På 2 stationer	630	637
På 3 »	184	93
På flera än 3 stationer	37	5
Mindre folkskolor:		
Fasta	573	829
Flyttande	468	567
Småskolor:		
Fasta	2,660	3,331
Flyttande	1,983	1,621
Samtliga folkskolor	4,228	4,670
» mindre folkskolor	1,041	1,396
» småskolor	4,643	4,952
Summa	9,912	11,018

Af förestående tabell framgår vid jämförelse med år 1884, att hela antalet fasta skolor under tioårsperioden vuxit från 6,610 till 8,095 samt att hela antalet flyttande skolor däremot aftagit från 3,302 till 2,923. Med afseende på de flyttande folkskolorna är att märka, att de 5, som år 1894

flyttade »på flera än 3 stationer», alla flyttade på 4, samt att år 1884 funnos 34 folkskolor, som flyttade på 4 stationer och 3 på 5.

Rörande antalet skolhus och skolträdgårdar lämnar följande tabell en rätt intressant jämförelse mellan åren 1884 och 1894:

Skolhus och skolträdgårdar.	1884.	1894.
Skolhus:		
Egna	6,911	8,071
Förhyrda eller hyresfritt upplåtna.	2,928	3,165
Summa	9,839	11,236
Skolträdgårdar.	2,160	2,046

Om man antager, att alla dessa skolträdgårdar tillhörde fasta folkskolor, hvilkas hela antal år 1894 utgjorde 3,935, så följer däraf, att sagda år 52 % (mot 64 % år 1884) af de fasta folkskolorna voro försedda med särskild för undervisningen ordnad skolträdgård. Minskningen i skolträdgårdarnas antal från år 1884 till 1894 är antagligen endast skenbar och beroende på noggrannare primäruppgifter och större stränghet vid deras bearbetande. Berättelsen lämnar längre fram i samma kapitel en speciell undersökning om skolträdgårdarna, hvilken vi, följande framställningens gång i berättelsen, också längre fram i denna uppsats skola meddela våra läsare in extenso.

Lönetillskott för den »fortsatta undervisningen» utgingo för år 1894 af statsmedel till 551 skoldistrikt för 925 s. k. »fortsättningskolor»; motsvarande tal för år 1884 voro 384 och 647.

Bidrag till beredande af undervisning i slöjd utgingo för år 1894 af statsmedel till 981 skoldistrikt för 1,887 skolor; motsvarande tal för 1884 voro 378 och 589.

Jämförelse mellan antalet skolor i hela riket åren 1884 och 1894, fördeladt på 100 □-kilometer, samt antalet skol-

distrikt, fördeladt på landsbygd och städer, m. m., lämnar oss följande tabell:

År.	S k o l o r .			Skoldistrikt,		Fort-sättnings-skolor,		Skoldistrikt,		Skolor,	
	Hela an- talet.	På 100 □-kilometer eller 1 □-nml.	På 10,000 af folk- mängden.	som erhållit statsbidrag för den fortsatta under- visningen.				som erhållit statsbidrag för undervisning i slöjd.			
				Landsbygd.	Städer.	Landsbygd.	Städer.	Landsbygd.	Städer.	Landsbygd.	Städer.
1894	11,018	2,68	22,6	504	47	788	137	911	70	1,565	322
1884	9,912	2,44	21,3	345	39	519	128	350	28	489	100

I föregående berättelse har omnämnts, att några få fall förefunnits, då ett skoldistrikt saknat egentlig folkskola. År 1884, för hvilket år detta ämne för första gången gjorts till föremål för undersökning (berättelsen för 1884, sid. 7), ägde sagda förhållande rum vid 7 skoldistrikt, belägna i 4 särskilda län. Vid början af år 1893 saknades egentliga folkskolor i tre af dessa skoldistrikt, alla belägna i Jämtlands län; men under årets lopp inrättades sådana i två, hvaremot ett skoldistrikt (en kapellförsamling med 911 invånare) ännu år 1894 endast hade en flyttande mindre folkskola och två flyttande småskolor.

Antalet skoldistrikt i hela riket uppgick år 1894 till 2,383, hvaraf å landsbygden 2,291 och i städerna (förutom 2 till landsbygden räknade) 92.

Angående de fasta och de flyttande skolornas procenttal få vi veta, att för landsbygden voro dessa 1894 respektive 72,4 och 27,6, för städerna 99,6 och 0,4 samt för hela riket 73,5 och 26,5.

Här meddela vi ofvanomnämnda speciella undersökning om skolträdgårdarna, hvilken synes oss förtjäna att uppmärksammas af alla vänner till våra folkskolor.

Redan genom 1842 års folkskolestadga föreskrefs, att, så vidt sig göra lät, borde vid folkskola »ett lämpligt jordland ställas till skollärarens disposition, dels till brukning för eget behof af jordfrukter, dels för att lämna tillfälle till undervisning i trädplantering och trädgårdsskötsel». Helt naturligt är, att uppställandet af dubbelt syftemål för det till lärarens disposition ställda jordlandet på många ställen — kanske de flesta — medförde den följden, att det första af de båda syftemålen blef så öfvervägande tillgodosedt, att det blef ganska klen beställt med tillfället till undervisning. Direkta uttalanden därom finnas äfven i några af de »berättelser», som för åren 1867 och 1868 afgåvos af folkskoleinspektörerna. »Efter öfvervägande af de upplysningar och förslag», som inspektörernas berättelser för nämnda år innehöllo, särskildt äfven med afseende på undervisningen i trädgårdsskötsel och trädplantering, anbefallde Kungl. Maj:t genom cirkulär af den 15 oktober 1869 domkapitlen anmoda skolråden att tillse bland annat, att af det jordland, som jämlikt folkskolestadgan bör vid skolan finnas, »den del, som är afsedd till skolträdgård, noga afskiljes från den del af jordlandet, som är upplåten åt läraren till brukning för eget behof; samt att skolträdgården ändamålsenligt ordnas, på det att barnen där må kunna erhålla nödig undervisning och öfning i trädgårdsskötsel och trädplantering». Samma föreskrifter hafva sedermera influtit dels i folkskolestadgan, dels i stadgandena om lärarnes löneförmåner. Men man finner likväl af det ofvan (sid. 110) meddelade, att de redan år 1869 uppställda principerna ännu icke lyckats göra sig allestädes gällande.

På icke få ställen, hvarest hvarken skolträdgård eller för läraren afsedt jordland omtalats, uppgifves, att undervisning i trädgårdsskötsel och trädplantering meddelats. På somliga af dessa torde planteringsland af ena eller andra slaget i verkligheten finnas trots primäruppgifternas tystnad i detta hänseende, och således skulle väl äfven ofvan (sid. 110) uppgifna antal af skolträdgårdar vid en fullständig undersökning vinna någon tillökning. På andra ställen åter torde undervisningen försiggå uteslutande teoretiskt eller m. a. o. endast efter bok. — Någon undervisning i ämnet har icke

omtalats vid en stor del af de fall, då planteringslandet uppgifvits vara gemensamt för lärarens behof och för barnens undervisning, samt ej heller vid icke få af de fall, då skolträdgård uppgifvits finnas; men förhållandet är måhända på sina ställen endast skenbart. Däremot har sådan undervisning uppgifvits förekomma på åtskilliga ställen, hvarest enligt primäruppgifterna väl jordland för läraren men ingen skolträdgård förefunnits. — — — — —

Resultatet af den undersökning, för hvilken nu redogjorts, måste anses såsom föga tillfredsställande eller rent af nedslående, vare sig man fäster afseende vid primäruppgifternas beskaffenhet eller vid den ställning, som ifrågarvarande undervisningsämne, hvars stora betydelse af flera anledningar, som ej behöfva här framhållas, ligger i öppen dag, hittills lyckats vinna vid folkskolorna. I förra hänseendet äro de fall, då den, som lämnat eller nedskrifvit uppgiften om skolträdgårdens storlek, påtagligen alldeles icke fäst någon betydelse eller tanke vid det angifna talet eller vid den använda ytenheten, så många, att man tvekar, om det är möjligt att på det hittills använda sättet erhålla pålitliga primäruppgifter. I senare hänseendet må erinras därom, att det visat sig, att flertalet folkskolor alldeles sakna skolträdgårdar, samt att, där sådana finnas, de i de flesta fall äro alldeles för små att kunna nöjaktigt motsvara sitt ändamål. Man bör likväl för att rättvist bedöma förhållandena ihågkomma, att ifrågavarande undervisningsämne mer än något annat möter stora svårigheter, äfven om man från ser många skoldistrikts fattigdom samt föräldrarnes och möjligen andras likgiltighet eller afvoghet. Bland dessa svårigheter har, dels ofta eljest, dels äfven i sammanhang med insändandet af statistiska uppgifter eller af upplysningar därtill, framhållits, att vid inrättandet af en ny skola valet af plats väsentligen bestämmes af bland annat markens prisbillighet, medan föga eller alls intet afseende fästes vid möjligheten att där framdeles inrätta en skolträdgård, något, som sedermera befinnes vara antingen omöjligt eller endast verkställbart genom öfverdrifvet stora omkostnader. Att barnens ferier infalla under den tid, då skolträdgården kräfver kanske

de mesta och viktigaste arbetena, hvilka ej billigtvis kunna påläggas skolläraren, åtminstone icke utan skälig ersättning, utgör en säkerligen ytterst ofta förekommande svårighet, hvilken likväl genom en lämplig fördelning af skolträdgårdens alster troligen skulle kunna öfvervinnas, medan därjämte föräldrarnes intresse för saken lifvades. — Den långsamma utveckling, som nu ifrågavarande undervisningsämne vunnit, blir särskildt anmärkningsvärd, om den sammanställes med den raska utvecklingen vid ett annat och vida yngre, nämligen slöjdundervisningen. Men förhållandet torde hafva sin hufvudsakliga förklaring däruti, att det senare ämnet åtnjuter rikliga understöd från staten, landstingen och hushållningssällskapen, medan från dessa håll föga eller intet blifvit gjort för det förra, ehuru både dess ursprungliga anordnande och fortsatta ändamålsenliga bedrivande torde betunga skoldistriktet på ett ganska kännbart sätt.

Om förändringar i antalet af lärare och lärarinnor under ifrågavarande period upplyser oss följande tabell, hämtad ur kap. 4, som handlar om lärarpersonalen.

Lärare och lärarinnor.	1884.	1894.
A) I läseämnena (ensamt eller i förening med öfningsämnena eller handaslöjder):		
I folkskolor:		
Ordinarie:		
Lärare	3,865	4,474
Lärarinnor	741	1,393
Extra ordinarie:		
Lärare	241	88
Lärarinnor	253	235
Biträdande:		
Lärare	22	26
Lärarinnor	163	336
I mindre folkskolor:		
Lärare	265	245
Lärarinnor	780	1,152

Lärare och lärarinnor.	1884.	1894.
I småskolor:		
Lärare	511	340
Lärarinnor	4,568	5,397
I samtliga skolor:		
Lärare	4,904	5,173
Lärarinnor	6,505	8,513
Summa	11,409	13,686
B) Endast i öfningsämnena eller handaslöjder:		
Lärare	288	367
Lärarinnor	327	472
Summa	615	839

Således i allmänhet en betydande tillväxt. Fästes afseende endast vid undervisningen i läseämnena, företer lärarpersonalen år 1894 vid jämförelse med år 1884 en tillökning af 2,277 personer (20,0 %), hvilken till allra största delen faller på lärarinnorna. Då man åter tager i betraktande dem, som undervisat endast i öfningsämnena eller handaslöjder, utgör tillökningen 224 (36,4 %).

Kapitlet V i berättelsen handlar om lärjungarne. Därur hafva vi hämtat följande tabell, som innehåller jämförelse mellan åren 1884 och 1894 angående antalet barn af 7—14 års ålder, som åtnjöt undervisning i olika slag af skolor samt i hemmen.

Barn af 7—14 års ålder, som under året åtnjöt undervisning i:	1884.	1894.
samtliga folkskolor, mindre d:o och småskolor .	616,230	678,235
högre folkskolor	240	215
allmänna läroverk och fackskolor	11,582	11,842
skolor för abnorma barn		889
enskilda skolor	18,816	16,482
hemmen	41,725	29,504
Summa	688,593	737,167

Man ser således vid jämförelse mellan de två åren, att antalet barn i skolåldern, som undervisats i samtliga folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, ökats med 62,005, hvaremot antalet i enskilda skolor minskats med 2,334 och antalet i hemmen undervisade minskats med 12,221.

Af en annan tabell få vi veta, att antalet barn i samtliga fasta skolor ökats med 101,719, medan antalet i samtliga flyttande skolor minskats med 45,490, och att således förhållandena härutinnan förbättrats.

Angående antalet barn af 7—14 års ålder, som under året ej åtnjutit undervisning, innehåller följande tabell jämförelse mellan åren 1884 och 1894.

Barn af 7—14 års ålder, som under året ej åtnjutit undervisning:	1884.	1894.
efter inhämtande af folkskolans minimikurs . .	6,362	7,754
efter godkänd afgangspröfning	13,866	26,952
till följd af sjukdom eller naturfel	3,504	3,222
af annan anledning	11,639	14,422
Summa	35,371	52,350

Om man med afseende på lärjungarnes fördelning mellan fasta och flyttande skolor frånser Stockholms stad samt Gotlands och Malmöhus län, hvarest ej heller några flyttande skolor finnas, träffar man likväl hos de öfriga länen så stora skiljaktigheter, att t. ex. i Uppsala län endast 0,5 % och i Södermanlands län 0,8 % år 1894 undervisats i flyttande skolor, men i Kronobergs län 80,4 %. Närmast sistnämnda län komma Västerbottens med 69,9, i flyttande skolor, Jämtlands med 64,4, Värmlands med 61,2, Jönköpings med 57,8, Väster-norrlands med 45,4, och Norrbottens med 40,6. Anmärkningsvärdt är, att Kopparbergs län har endast 6,9 samt således lägre procent än t. ex. Östergötlands län med 7,2, Kristianstads med 8,8 och Skaraborgs med 8,5. I hela riket är förhållandet mellan fasta och flyttande skolor i detta hänseende för år 1884 respektive 66,8 och 33,2 % samt för år 1894 76,5 och 23,5 %.

Vidare finner man af en tabell, att den största lärarpersonalen i förhållande till lärjungeantalet träffas i Stock-

holms stad samt Stockholms, Gotlands och Kopparbergs län. De minst gynnsamma förhållandena träffar man däremot i i Kronobergs och Blekinge län.

Vill man jämföra landsbygd och städer med afseende på medeltalen af lärjungar på hvarje lärare eller lärarinna i läsåmnena, erhåller man för ifrågavarande periods slutår det resultat, som framgår af följande tabell:

Lärjungar i medeltal på hvarje lärare eller lärarinna i läsåmnena.	Landsbygd.	Städer.	Hela riket.
I fasta skolor	53	45	51
» flyttande »	58	30	58
» samtliga »	54	45	52

I berättelsen för år 1893 upptogs för första gången till bearbetning en särskild punkt rörande barnen i skolåldern, nämligen antalet af s. k. abnorma sådana. Nedanstående tabell upplyser om antalet abnorma barn i hela riket vid 1894 års slut, jämfördt med antalet sådana år 1893. Barnen äro grupperade efter vissa kategorier, som ses af tabellen.

År.	Skoldistrikt, hvori abnorma barn upptecknats finnas.	Barn vid årets slut af 7—14 års ålder, behäftade med					S u m m a.
		ett af följande lyten:			mer än ett af förenämnda lyten.		
		döfnumhet.	blindhet.	sinnesslöhet.			
1894	1,116	792	172	1,255	103	2,322	
1893	1,079	755	163	1,152	114	2,184	

De i sista specialkolumnen upptagna 103 fallen innefatta följande förening af lyten:

- 1) Döfstumhet och blindhet 5
- 2) Döfstumhet och sinnesslöhet 76
- 3) Blindhet och sinnesslöhet 15
- 4) Döfstumhet, blindhet och sinnesslöhet 7

Summa 103.

Kapitlet 6 afhandlar folkskolornas ekonomiska förhållanden, och vi vilja därur upptaga följande.

En jämförande öfversikt af vissa till folkskoleväsendet hörande rikssummor för åren 1884 och 1894 lämnas af denna tabell.

Skoldistriktens tillgångar, inkomster, utgifter, skulder, behållningar eller brister och donationsbelopp.	1884.	1894.
Debet.	Kronor.	Kronor.
Tillgångar vid årets början	5,441,707	6,837,012
Inkomster:		
Räntor, arrenden, afkomst af donationer o. d.	288,146	323,630
Bidrag af skoldistriktet:		
Kontant	6,846,528	8,619,439
Värdet af naturaprestationer		1,037,629
Bidrag af staten	3,099,850	4,393,353
» » landsting, hushållningssällskap eller andra skoldistrikt	88,832	94,258
Öfriga inkomster	396,586	305,191
Skuld vid årets slut	4,407,864	12,993,263
Summa	20,569,513	34,603,775

Skoldistriktens tillgångar, inkomster, utgifter, skulder, behållningar eller brister och donationsbelopp.	1884.	1894.
Kredit.	Kronor.	Kronor.
Skuld vid årets början	4,049,742	12,734,215
Utgifter:		
För lärares och lärarinnors aflöning:		
Kontant	7,525,101	8,834,962
Värdet af naturaprestationer		1,084,711
För de till skolorna hörande byggnader, för skolplatserna och för inventarier	1,829,751	2,356,130
» undervisningsmateriel	251,890	298,855
Öfriga utgifter	1,384,390	2,256,560
Tillgångar vid årets slut	5,528,639	7,038,342
Summa	20,569,513	34,603,775
Behållning (öfverskott af »tillgångar öfver skuld») eller brist (tvärtom) vid årets slut .	+ 1,120,775	— 5,954,921
Beloppet vid årets slut af donationer för folkskoleväsendet	3,603,652	4,706,426

De i förestående tabell upptagna statsbidragen innefatta tre skilda hufvudposter, nämligen det allmänna lönetillskottet åt lärare och lärarinnor, lönetillskottet för den fortsatta undervisningen och bidrag för undervisningen i slöjd. Å tabellen finner man likväl ej skilda uppgifter om dessa posters storlek, utan endast deras summa; fördelningen ses af följande tabell:

Fördelning af statsbidraget.	1884.	1894.
	Kronor.	Kronor.
Allmänna lönetillskottet m. m. åt lärare och lärarinnor	3,016,717	4,195,459
Lönetillskott för den fortsatta undervisningen	39,525	56,800
Bidrag för undervisning i slöjd	43,608	141,094
Summa	3,099,850	4,393,353

För undervisning i slöjd utdelades (1894) statsbidrag till 1,887 slöjdskolor. Bidraget utgick med 75 kr. för hvardera till 1,876 af dessa skolor och med följande lägre belopp till 11, hvarest undervisningen i slöjd fortgick endast under motsvarande mindre delar af läsåret, nämligen med 56 kr. 25 öre till 1, med 37 kr. 50 öre till 7, med 28 kr. 13 (eller 12) öre till 2 och med 18 kr 75 öre till 1.

Slutligen meddela vi följande tabell, som med jämförelse mellan 1884 och 1894 bland annat anger för huru många ordinarie lärare och lärarinnor i folkskolorna i hela riket lönetillskott af statsmedel utgått med 466 kr. 67 öre för år, motsvarande kontant aflöning af minst 700 kr.

År.	Ordinarie folkskolelärare (lärarinnor), för hvilka lönetillskott utgått efter kontant lön af 700 kr. för år.		Utgifter för skolbyggnader, skolplatser, inventarier o. undervisningsmateriel i medeltal för hvarje skola.	Hela utgiftsbeloppet i medeltal på		Behållning (+) eller brist (—) vid årets slut	Beloppet vid årets slut af donationer för folkskoleväsendet
	Antal.	Procent.		hvarje person af folkmängden.	hvarje barn i allmänna folkskolorna.		
			Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
1894	4,436	80	241	3,04	20,67	— 2,499	1,975
1884	2,792	61	210	2,37	16,48	+ 474	1,524

Den stora tillväxt, som vid jämförelse mellan åren 1884 och 1894 utvisas af tabellens 1:a och 2:a kolumn, beror väsentligen därpå, att under mellantiden en minimilön af 700 kr. för ordinarie lärare och lärarinna vid folkskolor, när de i denna egenskap oförvitligt tjänstgjort under fem år, blifvit genom kungl. kungörelse af den 5 oktober 1891 lagstadgad, medan förut lönen höjande till detta belopp berodde af skoldistriktet.

Vi hafva härmed lämnat de utdrag ur berättelsen, hvilka beröra frågor, som synt oss kunna påräkna ett något allmänare intresse. För fackmannen lönar det väl mödan att taga kännedom om berättelsen i dess helhet.

T. K—r.

12.

Undervisningen i naturkunnighet såsom formellt bildningsmedel.

Lektionsutkast.

Vid ett föregående tillfälle hafva i denna tidskrift några tankar uttalats angående sättet att göra undervisningen i naturkunnighet i folkskolan fruktbarande för lärjungarnes formella bildning. (Se 3:e häftet, 1893.) Här nedan skola följa några utkast till lektioner, utarbetade i öfverensstämmelse med de grundsatser, som då uttalades.

Ämnena för dessa utkast skola väljas blott med hänsyn därtill, att deras åskådliggörande icke kräfver några särskilda dyrbarare apparater utan blott sådana, som hvarje lärare med god vilja kan vara i stånd att anskaffa. De äro afsedda för folkskolans högre afdelning.

Utkasten komma icke att vara beräknade för lektioner af bestämd tidslängd, vare sig hel eller half timme, utan de äro utarbetade med hänsyn blott till hvad behandling ämnet i och för sig kan anses fordra i folkskolan, oafsedt om därtill kräves en eller två timmar.

Som ett godt medel till att under lektionens gång pröfva, huru lärjungarne fattat det genomgångna och för att ytterligare inskräpa detsamma bör man använda sammanfattningar. Sådana äro därför gång efter annan gjorda. Ännu bättre vinnes detta mål därigenom, att lärjungarne, då tillfälle därtill kan finnas, få försöka att skriftligt återgifva det väsentliga af lektionen i dess helhet eller någon dess del. Detta

kan ske antingen som hemuppgift eller som tyst öfning. Om läraren under lektionen väl betonar sammanfattningarna, komma de att på samma gång utgöra ett slags disposition till en liten uppsats öfver det genomgångna ämnet. De torde då böra uppskrifvas på svarta taflan, ehuru stundom i något förkortad form. Ett sådant förfaringssätt kommer att medföra en direkt vinst äfven för undervisningen i modersmålet. Emellertid må läraren vid rättandet af dessa uppsatser se företrädesvis på det sakliga innehållet och i fråga om formen blott rätta verkliga grofva fel.

Efter själfva lektionsutkastet följer här nedan en plan till en dylik uppsats.

Lektionsutkast. I.

Värmets ledning.

Åskådningsmaterial: spritlampa (eller stearinljus), ett profrör, så vidt, att en termometer kan stickas ned däri, termometer, ett metallbleck (eller bredt knifblad), några hagel, en glasstång, så grof som en mycket grof strumpsticka, ett par dylika stickor (eller grof metalltråd), ett stycke koppartråd, så smal, att den lätt kan lindas omkring en blyertspenna e. d., en koppar- och en silfverslant, ett par små lådor, vikta af vanligt skriftpapper, ett par tyglappar, vax och is.

(Under föregående lektion ha barnen fått lära något om hur värme alstras eller framkallas: genom gnidning, kemiska föreningar, djurkroppens livsverksamhet o. s. v.)

För en stund sedan tog jag in några isbitar. En af dem lade jag i denna glasbägare och ställde den i kakelugnsnischen. Hvad jag gjorde med de andra, skall jag sedan omtala.

Hur har det gått med isen i bägaren? Hvad behöfver is för att smälta? Hvarifrån har den fått värme? Men kakelugnen själf är ingen värmekälla, hvarifrån har den fått sitt värme? Jo, från elden i eldstaden, den är en värmekälla. Men hvad måste ha skett med det värme, som där utvecklades, eftersom det har kunnat förvandla isen uppe i kakelugnsnischen till vätska? Värme har flyttat sig eller rört sig från eldstaden till isen.

För några veckor sedan var marken alldeles betäckt med snö? Hvart har den tagit vägen? Men hvad är villkoret för att snö skall smälta och vatten afdunsta? Hvilken värmekälla har lämnat allt värme, som behöfs därtill? Men du har nog hört, att solen befinner sig på millioner mils afstånd från jorden. Hur kan det värme, som alstras i solen, ha något att betyda för snöns smältande? Solens värme har förflyttat eller rört sig denna långa väg.

Säg mig några ex. på att värme flyttar sig från ett ställe till ett annat, hvilka du själf iakttagit!

Sammanfattning 1. Hvad fick du förra lektionen lära om värmets? Hur det uppkommer eller alstras. Hvad nytt har du nu fått lära om detsamma? *Värme kan röra sig från ett ställe till ett annat.*

Då värme kom från eldstaden till isen i bägaren, rörde det sig på ett annat sätt, än då solvärmens kom till snön på marken. Värme kan således röra sig på mer än ett sätt. Det är om det första af dessa sätt, som vi i dag skola lära oss något.

Försök 1. Ett af barnen får komma fram och hålla spetsen af en strumpsticka i ljuslågan. Håll fingrarna omkring 3 cm. från spetsen. Hur känns det? När säga vi, att en kropp känns varm? Det har du för länge sedan fått lära. En kropp känns varm, när den ger värme till vår kropp. Hvarför släpper du strumpstickan? Tala om hvad du känner, då du håller handen på samma plats som förut men utan stickan! Hvarifrån kom värmets, som brände dina fingrar? Vi förstå, att det måste ha kommit från lågan. Men nu är handen lika nära lågan, och intet värme kommer till den. Hvad var det då, som gjorde, att i förra fallet värme kom till handen? Det var stickan eller rättare sagdt stålet i stickan, som fanns mellan lågan och handen. Hur kom således här värme från ett ställe till ett annat? Värme rörde sig genom stålet i stickan.

Försök 2. Ett metallbleck värmes, en silfverslant lägges därpå. Barnen få känna på slanten och med ledning af det föregående förklara, hvarpå det beror, att deras finger känner något varmt eller bränner sig. Lågan har uppvärmt fingret, men det har skett därigenom, att dess värme har rört sig genom blecket och slanten. Slutsats af de båda försöken:

värme kan förflyttas eller röra sig genom olika slags kroppar.

Försök 3. Spetsen af en strumpsticka, vid hvilkens ena ände några hagel på förhand medelst vax fastsatts på 1 cm. afstånd från hvarandra, hålles i lågan. Barnen iakttaga och beskrifva hvad som sker. Hvad var det, som höll fast alla haglen? Hvarför förmår vaxet ej nu hålla fast dem? Hvarifrån kom värmets, som vaxet behöfde för att smälta. På hvilken väg kom det? Hvarför föllo ej alla de små kulorna ned samtidigt? I hvilken ordning kom värmets till dem? Försök att beskrifva, hur värmets rört sig. (En enkel teckning på svarta taflan göres af lär. eller af ett af barnen och begagnas vid förklaringen.) Lågan har uppvärmt spetsen af stickan, den har uppvärmt smådelarna närmast intill sig, de ha uppvärmt de bredvid liggande, dessa ha uppvärmt sina grannar, och, där något vax kommit i beröring med stålet, har äfven det fått värme och börjat smälta.

Försök 4. Vid en i spiral rullad koppartråd och vid en likadan men rak tråd fästes litet vax på samma rätliniga afstånd (t. ex. 2 cm.) från spetsen. Sedan hållas båda trådarna med spetsen i lågan. Lärjungarne iakttaga och beskrifva hvad som sker. På den raka tråden smälter vaxet och dryper ned mycket snart. På den rullade tråden sitter vaxet länge oförändradt. Barnen få göra reda för orsaken, hvarför vaxet smälter så olika hastigt, fastän det i båda fallen är lika långt ifrån lågan: värmets har i ena fallet mycket längre väg, måste uppvärma många fler smådelar, innan det kommer fram till vaxet. Värmets kan således flytta sig fram blott genom att uppvärma den rullade trådens smådelar, den ena efter den andra.

Slutsats af de två försöken: värme har rört sig, därigenom att den ena delen efter den andra af en mellanliggande kropp har uppvärmt de bredvid liggande.

Sammanfattning 2. Hur har värmets vid alla dessa försök förflyttat sig från ett ställe till ett annat (från lågan till handen, till haglen, till vaxet)? Det har flyttat sig genom en mellanliggande kropp så, att dennas smådelar uppvärmts, den ena af den andra. Detta kallas, att *värme ledes*. Värme har *ledts* till handen, till vaxet. Omtala, hvad du

fått lära om värmets rörelse! *Värme kan röra sig från ett ställe till ett annat, därigenom att en mellanliggande kropps smådelar uppvärmas. Detta kallas värmets ledning.*

För att värme skall ledas behöfves, som vi sett, en kropp, som leder värmets. Hvad för en kropp har det vid dessa försök varit? Stålet i stickan, kopparn i tråden. Dem benämna vi då *ledare*. De äro sådana ämnen, som man kallar metaller. Vi skola se efter, om äfven andra ämnen kunna göra tjänst som ledare.

Försök 5. Vid en glasstång och en lika grof metalltråd af järn eller koppar (eller den ena först och den andra sedan) fästes på lika afstånd från spetsen litet vax. Båda hållas i lågan. Beskrif, hvad som inträffar! Jämför dessa båda kroppars förmåga att leda värme! De leda båda värme till handen, men metallen leder värmets hastigt, glaset leder långsammare. Jämför dessa med trä! Vi se då, att träet ännu långsammare för värmets. Det kan brinna nästan invid dina fingrar, och du märker mycket litet värme därifrån.

Därefter upprepas försök 2, men en kopparslant och en silfverslant läggas bredvid hvarandra. Några af barnen få känna på dem efter uppvärmningen. Hur hafva de ledt värmets? Silfret kännes varmare, det har således ledt värme hastigare.

Slutsats af de närmast föregående försöken: kroppar leda värme olika hastigt.

Nämn de kroppar, vi begagnat vid de sista försöken, i ordning efter deras förmåga att leda värme! Silfver, koppar, järn (stål), glas, trä. Af dessa leda de tre första värmets mycket hastigare, än hvad de andra båda kunna göra det, men glaset leder ock värme mycket hastigare än träet. De förra kallar man *goda ledare*, ja, man skulle kunna säga mycket goda. Glaset, kunna vi ock säga är en ganska god ledare, träet åter en rätt *dålig ledare*.

På svarta taflan uppskrifvas rubrikerna: goda ledare, dåliga ledare, och de nämnda kropparnas namn sättas därunder.

Då du nyss brände dig på koppartråden och strumpstickan, kunde du ha hindrat värmets att så hastigt komma fram till fingrarna. Hvad slags ledare är tyget i näsduken eller någon annan tyglapp, som vi kunde använt därtill? I hvilket sammanhangstillstånd befinna sig alla dessa kroppar?

Tala om, hvad du fått lära om de fasta kropparnas förmåga att leda värme! Somliga fasta kroppar leda värme hastigt. De äro goda ledare. Andra leda värme mycket långsamt. De äro dåliga värmeledare.

Försök 6. I ett profrör lägges en så pass stor isbit, som man kan få ner, sedan man kringlindat den med koppartråd eller dylikt för att få den att under försöket ligga kvar på botten. Vatten påhålles, och profröret hålles, med tillhjälp af en smal pappersremsa som handtag, med sin *öfre* del öfver en låga. Medan man afvaktar vattnets uppvärmning, få barnen göra reda för orsaken till att koppartråden kringlindades (för att göra isen tyngre) och till att pappersremsan användes (för att hindra värme att komma till fingrarna. Hvad slags värmeledare är papper?) En termometer nedsättes, och värmegraden i rörets öfre och nedre del afläses af barnen. Vattnet i rörets öfre del kan vara nästan kokhett och i den nedre nära fryspunkten. Hur leder vatten värmets? Långsamt.

Slutsats: vattnet är en dålig värmeledare. (Uppskrifves bland de dåliga ledarna.)

Försök 7. En af de båda små papperslådorna fylles med vatten och hålles öfver spritlågan. Vattnet börjar snart sjuda och kan t. o. m. bringas att koka, utan att papperet bränns. Barnen göra reda för hvad som sker: vattnet behöfver värme för att koka, detta får det från lågan genom papperet. Den andra af de båda lådorna hålles tom öfver lågan. Den kolas snart eller fattar eld och brinner. De båda försöken jämföras. I båda fallen kom lika mycket värme till papperet från lågan, men i förra fallet syntes ej alls på papperet någon verkan af värmets. Hvad måste då ha skett med värmets? Hvad fanns det i lådan, som kunde bortföra värmets från papperet? Hvad fanns uti den andra lådan? Luft. Hvad kunna vi förstå om luftens förmåga att bortleda värme, eftersom papperet nästan genast började brinna? Vi ha förut sagt om vattnet, att det är en dålig värmeledare, men om vi jämföra luft därmed, hvad få vi säga om den? Jo, luften leder värme mycket dåligt, den leder knappt något alls, men vattnet leder värme något, fastän långsamt. (Om tiden medgifver, bör man göra lärjungarne uppmärksamma på olikheten i de båda försök, där vattnet uppvärmts: vid det ena var värmekällan anbragt upp-

till vid vätskans öfre del, vid det andra under vätskan, samt förklara, hvilken betydelse denna värmekällans olika plats har vid försöken.)

Kom och håll din hand invid lågan! (Handen hålles 3 å 4 cm. från lågan.) Hur länge kan du hålla den så utan att bränna dig? Finns det någon kropp mellan handen och lågan? Hur leder således luften här värmets?

Slutsats: luft är en mycket dålig värmeledare.

Då vi hört, att luft är en så dålig värmeledare, kunna vi ock förstå, hur de kroppar leda värme, som innehålla mycket luft. Vi ha förut nämnt en sådan: trä. Ett stycke trä är fullt med små håligheter, som äro fyllda med luft. Huru- dan värmeledare är ock trä? Ju mera luft träet innehåller, dess mera dålig värmeledare är det. Sågsån är ett ämne, som utgöres af fina träsmulor, som ligga löst invid hvarandra; ganska mycket luft finnes emellan dem, hurudan ledare är då sågsån?

I denna yllepapp lade jag före lektionens början en isbit, samtidigt med att jag lade isbiten i bägaren. Hur har det gått med denna isbiten? Den är nästan alldeles oförändrad, fastän den legat i det varma rummet. Hvad förstå vi då om ylletygets förmåga att leda värme? Det beror också därpå, att det finnes så mycket luft instängd mellan dess smådelar. Anteckna alla dessa ledare på taflan!

Slutsats: kroppar, som innehålla luft, äro dåliga värmeledare. Hur varma dessa kroppar på bordet (brickan, karaffinen, papperet, ylletyget o. s. v.) äro, jämförda med hvarandra, kunna vi förstå, då vi betänka, att de alla fått lika mycket värme under den tid, de varit här inne i rummet. Men hur varma *kännas* de väl? Det är en helt annan sak. Kom och känn på dem med handen! Hur kännas de? Hvilken känns varmast? Tyget. Och minst varm? Metallblecket. Hvarpå beror det? Försök att förklara det med tillhjälp af hvad du förut i dag lärt! Metallen är en god ledare, den leder bort värme hastigt och afkyler därigenom handen. Därför känns den kall. Tyget leder bort mycket litet värme, kvarhåller således det mesta af handens värme och *kännes* därför varmare än metallen, ehuru båda *äro* ungefär lika varma. Huru varma äro de alla, jämförda med handen? Alla äro mindre varma (kallare) än handen. Hur kännas således olika slags ledare,

när de äro kallare än din egen kropp? En god ledare känns kallare än en dålig. Pröfva då, hvilket af dessa båda tyger (ylle och linne) som bäst leder värme!

Försök 8. En slant lägges på ett papper, som hålles öfver lågan så högt upp, att det icke antändes. Kom och känn på papperet och slanten! Hvilkendera kroppen känns varmast? Men papperet mottager först värmet från lågan, det borde då vara varmare. Hur kan det då komma sig, att slanten känns så mycket varmare? Den leder hastigare värme till handen. Hur kännas således olika slags värmeledare, när de äro varmare än din egen kropp? En god värmeledare känns då varmare än en dålig.

Hur kan du således genom att beröra kalla kroppar få veta något om deras förmåga att leda värme? Den, som känns kallast, leder värmet bäst. Och om du berör varma kroppar? Den, som känns varmast, leder värme bäst; den, som känns minst varm, är den minst goda värmeledaren.

Sammanfattning 3. Hvad har du i det föregående lärt om den hastighet, hvarmed, kroppar leda värme? *Kroppar leda värme olika hastigt.* Hur benämner man kropparna med afseende härpå? *De, som leda värme fort och väl, kallas goda värmeledare; de, som leda värme långsamt eller nästan alls icke, kallas dåliga värmeledare.* Uppräkna, hvilka goda och hvilka dåliga värmeledare du lärt känna!

Vi skola nu tänka efter, af hvad nytta denna kropparnas olika förmåga att leda värme kan vara.

Har du sett, hvad köksspiisen är gjord af? Öfverst är en järnplatta, nedanför kakel af samma slag som de, af hvilka kakelugnen är gjord. Hvilken del af spisen känns varmast, då elden fått brinna en stund? Då kan du säkert ock säga, hvarför man ej har hela spisen gjord af kakel? Det är, för att pannorna ofvanpå spisen skola hastigare bli varma. Men hvad slags ledare är järn? Hvertill användes den goda ledaren? På samma sätt kokkärl af koppar i st. för af ler-gods o. s. v.

Slutsats: goda ledare användas för att åstadkomma hastigare uppvärmning eller afkylning.

Vi ha redan i dag sett, hur man kan för en kort tid förvara is. (Genom att kringlinda ett stycke ylletyg.) Då is

skall förvaras längre tid, omger man den med sågspån, kolstybb o. dyl. Barnen få förklara orsaken. Porslinsknappen på spisluckan, handtaget på kastruller och stryklad användas för att hindra handen från att för starkt uppvärmas, liksom yllelappen hindrade isbiten att uppvärmas.

Slutsats: dåliga ledare användas för att förhindra en kall kropps uppvärmning.

Du har förut fått lära, hvarifrån den lefvande människo- och djurkroppen får det värme, den behöfver för att lefva. Förbränningen i kroppen alstrar värme. Kroppen har således själf en värmekälla. Men hvad mena då vi, när vi säga, att vi taga på en rock eller en päls för att bli varma. Hur varm är rocken jämförd med din kropp? Den är mycket mindre varm i vanliga fall. Hur kan du då — inte blott säga utan verkligen känna, att du blir varmare, då du fått den på dig? Den är en dålig ledare, den kvarhåller din kroppsvarme. — Hvad är det, som gör, att de vilda djuren, som vistas ute i det fria både natt och dag, vinter och sommar, kunna uthärda den starka kyla, som vintertiden råder i kalla trakter? Daggdjurens päls och fåglarnas fjäderklädnad äro dåliga värmeledare, ja, de höra till de allra dåligaste. — Du vet, att på våren framkomma redan tidigt på marken en del blommor, såsom blåsippans, vårlökens m. fl. Dessa växter skulle ej kunna blomma så tidigt, om ej deras rot och en del af stammen legat kvar i jorden under vintern. Hvad är det då, som gör, att de ej frusit bort, då det var ända till 20 grader kallt, ja, ännu mer? De ha haft ett varmt täcke, som skyddat dem. Hvilket kan det vara? Men snön känns ju kall, inte kan den ha skyddat växterna! Tänk efter, om du någon gång vid kalkåkning, då det varit riktigt kallt, har känt med bara handen på stålmedarna på kälken och sedan på snön. Stålet kändes så kallt, att det nästan sved i fingerspetsarna, då du rörde vid det. Orsaken därtill kan du förklara, då du tänker på hvad slags värmeledare stål är. Men tog du sedan i snön, så kändes snön nästan varm. Hurudan värmeledare är snön, efter som den känns mindre kall. Hvarför den är en dålig värmeledare, förstår du äfven, om du tänker på hvad det är, som finns mellan alla de små fina snökorn, hvaraf snödrifvan består. Därför att snön är en

dålig värmeledare, håller den kvar det värme, som finns nere i marken, så att många lefvande varelser, djur och växter, där hållas vid lif.

Slutsats: dåliga ledare kvarhålla värme, förhindra således varma kroppars afkylning.

Sammanfattning 4. *Goda ledare användas för att åstadkomma hastigare uppvärmning eller afkylning, dåliga ledare användas för att förhindra kroppars uppvärmning eller afkylning.*

Öfverblick. Om hvad har du i dag fått lära något? Beskrif, hur värme rör sig, då det ledes! Hvad benämnes det ämne, hvarigenom det ledes? Hvilka olika slag af ledare finns det? Gif exempel på båda slagen! Hur kan man vid beröring märka, hvilka som äro goda eller dåliga ledare? Hvertill användas goda ledare? Hvertill användas dåliga ledare? Försök att till nästa lektion taga reda på något annat exempel på användning af goda och dåliga ledare än dem, vi nu nämnt!

Plan till lektionsreferat.

Värmets ledning.

Inledning. Värme kan röra sig från ett ställe till ett annat.

I. Huru värme rör sig vid ledning.

A. Värme rör sig genom en kropp.

B. Därvid uppvärmer den ena delen de bredvid liggande.

II. Goda och dåliga ledare.

A. Kroppar ha olika förmåga att leda värme.

B. Huru de benämnas med afseende därpå.

C. De vanligaste goda och dåliga ledare.

D. Huru olika ledare kännas vid beröring.

III. Användning af goda och dåliga ledare.

A. För att åstadkomma uppvärmning eller afkylning.

B. För att förhindra uppvärmning eller afkylning.

—r.

13.

Några ord om förhållandena i den engelska folkskolan.

I förra delen af det århundrade, i hvilket vi lefva, hämtade vi åtskilligt från England rörande så väl anordningen af folkskolan som det arbetssätt, hvilket i denna borde användas. Växelundervisningen, som hos oss vann så stor spridning, blef nämligen införd från nämnda land. Sedan man genom erfarenheten funnit, att ifrågavarande metod ej medförde önskvärdt resultat, begynte man arbeta på att gifva vår folkskola en anordning, som lämpade sig efter vårt lands och folks säregna förhållanden. Samtidigt härmed började våra folkskolemän studera det förfaringssätt vid undervisningen, som följdes i Tysklands folkskolor, och att arbeta på dess införande i vår folkskola. Följden häraf blef, att vi till en tid efterapade det tyska undervisningssättet alltför mycket. Småningom hafva vi gjort oss fria från det ensidiga och kritiklösa efterapandet och kommit till en viss själfständighet äfven i metodiskt hänseende. Alltjämt hafva vi dock följt med undervisningens utveckling i andra land för att kunna tillägna oss det goda, till hvilket man där kommit, och omdana det, där så finnes lämpligt, efter våra förhållanden. Under dessa bemödanden hafva på senare tid åtskilliga af våra folkskolemän gjort folkskolan i Frankrike och England till föremål för sina iakttagelser. Särskildt har det sätt, hvarpå man i det sistnämnda landets hufvudstad sökt åstadkomma jämn skolgång, tilldragit sig mycken uppmärksamhet och vunnit en och annan förespråkare bland våra folkskolelärare. Vi hafva därför trott, att det skulle vara af intresse för tidskriftens läsare att få del af det hufvudsakliga, som en tysk skolman, hvilken sommaren 1896 studerade folkskoleväsendet i London, förtäljer rörande så väl skolgången som andra förhållanden i Londons folkskolor.

Skoltvång finnes visserligen i England men icke på grund af en allmän lags bud utan till följd af skoldistriktens

fria beslut. Skolåldern räknas från början af det sjette till slutet af det fjortonde lefnadsåret. Bestämd intagnings- tid i skolan är ej föreskrifven. Fyller ett barn i dag sex år, måste det i morgon göra sitt inträde i skolan. Men berättigadt till intagning i skolan är barnet, så snart det fyllt tre år. Att åtminstone föräldrarna i London i rikt mått begagna sig af denna rätt, bevisa följande tal. Maj 1895 uppgick hela antalet barn i Londons folkskolor till 826,371. Dessa voro fördelade uti 11 årsringar, allt eftersom de den 31 mars 1895 hade uppnått det tredje, fjärde o. s. v. ända till det trettonde lefnadsåret. Till de båda yngsta af de elfva årsringarna hörde 173,018 barn, alltså nära en femtedel af hela antalet. Orsaken, hvarför så många föräldrar skicka sina barn till skolan redan vid tre års ålder, är den, att skolan också är en vårdanstalt, till hvilken de kunna öfverlämna barnen och därigenom blifva i stånd att utan hinder af dem ägna sig åt de sysselsättningar, genom hvilka de förvärfva sitt bröd. Den, som hör namnet »infant-school» (barnskola), känner sig tillfredsställd vid tanken, att detta ord riktigast bör öfversättas med »vårdanstalt». Däruti be- drager han sig dock fullkomligt. Nej, har den lille engelsman- nen — så är åtminstone det vanliga förhållandet bland arbets- befolkningen — i går för tredje gången firat sin födelsedag, börjar han i dag gå i skolan i ordets verkliga betydelse; han sitter där fem och en half timme dagligen liksom sin trettonårige bror. Att bestämma olika skoltid efter olika åldersklasser är nämligen någonting, som man ej vet utaf i England. Liksom den tolf- och trettonårige gossen sitter den lille treårige på sin skolbänk och lär sig att läsa, skriva, teckna, räkna och sjunga (efter bokstäfver och noter, om den skola, till hvilken han hör, sträfvat att erhålla det högre stats- bidraget). Visserligen låta lärarinnorna — ty i alla barn- skolor, hvilka äro samskolor, undervisa endast lärarinnor — barnen efter hvarje lektion få tillfälle till någon kropps- rörelse, men under lektionen måste de små sitta alldeles stilla, äfven om de syssla med sådant arbete, som hör till »Kindergarten». Barnen måste nämligen, när inspektions- dagen kommer, vara vana att iakttaga tadellös hållning, ty i annat fall kommer statsbidraget att minskas.

För öfvervakandet af och redogörelsen för skolgången har skolans öfverlärare eller rektor ett så drygt arbete, att rektorn vid folkskolor med tolf klasser eller därutöver ej meddelar någon undervisning utom vid tillfällen, då han före- träder någon lärare, som af en eller annan anledning är hindrad att själf sköta sin lektion. Den otroligt omständliga bokföringen öfver skolbesök tager nämligen en stor del af hans tid i anspråk. För detta arbete, som har så stor vikt för beräkning af statsbidraget, har regeringsdepartementet utfärdat de noggrannaste och i de minsta detaljer ingående föreskrifter. En full »närvaro» beräknas för hvarje barn, som har deltagit i undervisningen två hela timmar; en half närvaro anses komma det barn till godo, som varit med vid skolarbetet under en timme och tjugo minuter. Fyra gånger dagligen hålles upprop med barnen, nämligen hvarje för- och eftermiddag omedelbart före tidgränsen för den fulla närvaron och likaledes omedelbart före tidgränsen för den halfva närvaron. Vid det första uppropet skall man be- gagna rödt och vid det andra svart bläck. Lämna ett barn under undervisningen skolan, om det t. ex. blifvit sjukt, måste strax beräknas, om man kan tillerkänna det en hel eller en half närvaro. Gifvetvis måste i sådana fall genast en förändring i listan på de närvarande företagas. Omedel- bart efter hvarje upprop går förteckningen öfver de försum- liga till rektorn, hvilken redan före slutet af skolarbetet för dagen från de särskilda listorna inför anledningarna om skolförsummelser i den gemensamma listan och därefter ut- räknar summan af alla barnens »närvaro» under dagens lopp. Öfver dessa förhållanden skall hvarje vecka berättelse af- gifvas till skolstyrelsen.

Å ena sidan är departementet på sin vakt, för att icke statskassan måtte få göra några utbetalningar för arbetstid, som icke blifvit verkligen begagnad; men å andra sidan har skoldistriktet stort intresse af att statsbidraget ej måtte för- minskas genom skolförsummelser. Skolmyndigheterna i Lon- don sysselsätta för att afvända denna fara en hel här af »visitors». Visitorn hämtar hvarje fredag — om lördagarna arbetas ej i skolorna — från de skolor, som äro anvisade åt honom, listorna öfver skolförsummelserna under den

gångna veckan. Därpå besöker han de försumliga barnens hem, gifver föräldrarna den föreskrifna varningen och, därest denna har blifvit fruktlös, anmäler dem till bestraffning.

Barn, som regelbundet besökt skolan, kunna erhålla belöning. Skolmyndigheterna i London prägla årligen många tusende medaljer. Vid slutet af skolåret erhåller ett barn, som ej försummat skolan någon dag, en bronsmedalj; har det under två år ej gjort sig skyldig till någon försummelse, belönas det med silfvermedalj, och, har det under tre år ej varit otillbörligt frånvarande, prydes det med guldmedalj. Oafsedt att man ej bör bibringa barn den föreställningen, att de kunna göra anspråk på belöning, därför att de hafva fullgjort sin plikt, klaga lärarna öfver att belöningssystemet, som visserligen är verksamt, ej sällan har med sig obillighet och orättvisa. Det finnes t. ex. ett fattigt barn, som alltid besöker skolan troget och med glädje, så ofta det kan. Så sjuknar någon i dess familj. Föräldrarna äro mycket fattiga. De hafva måst behålla barnet hemma från skolan, huru mycket detta än gråtit däröfver, ty de hafva ej kunnat reda sig utan dess hjälp. Därmed är dess förhoppning om en medalj borta, under det ett annat barn, som gjort sig förtjänt af en risbastu, äfven om det försummat endast en half timme, kan häfva sig öfver sitt äretecken.

Rörande skolhusen i London meddelar samme skolman bland annat följande. Skolhusens byggnad och inredning hafva alltsedan 1870 gjort mycket betydande framsteg. De skolhus, som äro uppförda före nämnda år, äro mestadels mycket dåligt inrättade, ja, en del af dessa äro så usla, att de i sitt nuvarande tillstånd omöjligt skulle kunna fördragas i Tyskland. Skolborden äro mångenstädes förskräckliga: sittbänkarna äro utan ryggstöd, bordplattorna vågräta och ofta så högt ställda, att barnen endast med möda kunna lägga armarna på dem. Fönstren hafva ej sällan sådant läge, att ljuset faller in bakifrån. Märkvärdigt är, att lärarna i allmänhet synas vara okunniga om vikten däraf, att ljuset kommer in i skolrummet från rätt sida. Äfven i skolsalar, i hvilka man endast genom en enkel omställning af skolborden kunde åstadkomma, att ljuset fölle in från vänster

sida, kom det från höger eller bakifrån. Lärarne syntes ej ens hafva kommit på tanken att söka afhjälpa olägenheterna af att ljuset inkomme från orätt håll.

Ännu förekommer det i Londons folkskolor, att flera klasser undervisas samtidigt i samma rum. I ett riktigt gammalt engelskt skolhus finnes det en stor lärosal, som är beräknad för alla klasserna. Understundom är denna delad i flera afdelningar genom tunna förhängen, som äro omkring två meter höga, och som äro fästade på en järnstång. Förhängena kunna skjutas fram och tillbaka. Genom denna anordning kunna barnen i en afdelning ej se dem, som tillhöra någon af de öfriga afdelningarna. I ett gammalt skolhus, som låg i hörnet mellan två lifligt trafikerade gator, fanns en sal, som var omkring tjugo meter lång och tio meter bred samt hade alla fönstren på ena långsidan. I denna undervisades af fyra lärarinnor fyra flickklasser med omkring sjuttio lärjungar i hvarje klass. Alla flickorna sutto med ryggarna vända mot fönsterväggen. Under det ena lärarinnan lät barnen läsa i kör, lät den andra sina flickor bokstafvera äfvenledes i kör; en tredje sysselsatte sina med räkneöfningar; äfven dessa öfningar skedde högt och i kör. Omnibusar, droskor och lastvagnar på båda gatorna gjorde larmet än mångsidigare.

Äfven de nya skolhusen, som äro väl byggda och hafva en förträfflig inredning, erinra om den historiska grund, hvarpå de äro uppförda. Merendels ligga i dem de särskilda klassrummen rundt omkring en stor sal, hvilken användes vid gemensamma andaktsstunder, skolfester, körsång och gymnastik.

Men i allmänhet skiljas ej de särskilda skolrummen medelst stenväggar utan af manshöga glasväggar, hvilka hvilat på en grund af trä eller sten. På skiljoväggarna äro dörrar, så att man kan komma från det ena rummet till det andra. Härigenom vill man göra det lättare för rektorn att öfvervaka arbetet och ordningen i skolan.

Engelska folkskollagen af år 1870 bestämde, att en penningssumma, hvars storlek hvarje år fastställes af parlamentet, skulle användas till folkskoleväsendet. Bidrag från denna kassa få dock utgå endast till sådana skolor, som uppfylla af staten bestämda villkor. Afgörandet af hvilka

skolor hafva fullgjort villkoren och fördelningen af statsbidragen mellan dessa läroanstalter tillhör drottningens kabinettsråd, hvilket för detta ändamål har bildat en särskild afdelning, Education Department. Till departementets hjälp äro några hundrade skolinspektörer till hands. Hvem som vill kan inrätta skolor och vid dessa anställa lärare — examinerade eller icke examinerade — upptaga skolafgifter, fastställa läroplaner och läsordningar. Staten bryr sig ej därom. Men vill den, som inrättat skolan, hafva bidrag af statsmedel, då måste han underkasta sig de villkor, staten föreskrifvit för erhållande af sådant. Dessa villkor kunna förändras hvarje år, om så anses behöfligt. Departementet genomser hvarje år de föreskrifna villkoren, och, om det finnes någon förändring önskvärd, inlämnar det förslag därom till parlamentet. Godkännes detta, utfärdar departementet en ny förordning, hvori de nya villkoren för erhållande af statsbidrag äro upptagna.

Hvarje skola, som gör anspråk på bidrag af statsmedel, måste enligt 1870 års skollag hafva en föreståndare eller styrelse, som är ansvarig för att de för erhållande af statsbidrag föreskrifna villkoren uppfyllas. För de skolor, som anordnas af den politiska kommunen, är »Schoolboard» den lokala skolmyndigheten. Hvarje stad och på landet hvarje församling bildar ett skoldistrikt, som för sitt skolväsen väljer Schoolboard, eller, som vi kalla det, ett skolråd. Detta, som består af fem till femton medlemmar, har till plikt att sörja för att alla barn mellan fem till fjorton år erhålla undervisning. Å andra sidan är skolrådet berättigadt att upptaga en skolskatt. Härigenom blir det svårt för skolor, som ej äro anordnade af kommuner, eller som ej äro grundade på donationer, att reda sig. Måste nämligen hufvudern betala skolskatt, är det svårt att förmå honom att därjämte betala afgift för barnen i en skola, som skall lefva enbart eller hufvudsakligen på elevernas afgifter.

Skolrådet har därjämte makt att i vissa hänseenden för distrikten utfärda förordningar, som hafva kraft af lag. Så kan ett skolråd t. ex. inom sitt område påbjuda skoltvång. På detta sätt har skoltvång blifvit infördt i hela England.

15.

Ur inspektörens öfver döfstumskolorna ämbetsberättelse för åren 1893—1895.

Reglementen äro nu upprättade för alla undervisningsdistriktens döfstumskolor. Enligt dessa äro de olika distriktens skolor anordnade på följande sätt:

Manilla döfstumskola inom första distriktet är internat; undervisningen är anordnad efter skilda metoder; det finnes nämligen en linje för lärjungar, som undervisas efter talmetoden, en för lärjungar, som erhålla undervisning enligt skrifmetoden, och en för de lärjungar, med hvilka man meddelar sig medelst tecken.

Andra distriktets skola är förlagd i Växjö, där ett nytt skolhus blifvit uppfördt. Skolan är internat, och undervisningen meddelas på tre linjer på samma sätt som i Manilla döfstumskola.

Tredje distriktet har två skolor: en i Lund och en i Karlskrona. I den förra undervisas lärjungarne efter talmetoden och i den senare efter skrif- och teckenmetoden. Båda skolorna äro internat.

Fjärde distriktets skola i Vänersborg är anordnad såsom inter-externat. Undervisningen meddelas dels efter tal, och dels efter teckenmetoden.

I femte distriktet finnas tills vidare två skolor: en i Örebro och en i Gumpetan uti Grafva socken i Värmland. Örebroskolan är externat; skolan i Grafva åter internat. I den förra undervisas efter talmetoden, i den senare efter tal, skrif- och teckenmetoden.

Sjette distriktet har tills vidare tre skolor, nämligen uti Bollnäs, Falun och Uppsala. Skolan i Bollnäs är internat,

skolan i Falun inter-externat och skolan i Uppsala externat. Till Bollnässkolan har intagningsklassen varit förlagd; i skolans öfriga klasser har undervisats efter skrifmetoden. Till Falun hafva de barn sändts, för hvilka talmetoden ansetts lämpligast. I Uppsala har undervisning meddelats efter alla tre metoderna.

Sedan det påbörjade skolhuset i Gäfle blifvit färdigt, skola skolorna förläggas dit.

Sjunde distriktets skola i Hernösand är internat. Undervisning har meddelats förnämligast efter talmetoden men också något efter skrifmetoden.

Undervisning i trädgårdsskötsel har sedan år 1894 börjat meddelas åt gossarne i de två högsta klasserna vid döfstumskolan i Lund under april och maj månader åtta timmar i veckan. Denna undervisning har omfattat samtliga i en köksträdgård förekommande vårarbeten, såsom bänkskötsel, gräfning, frösådd, plantering m. m. Vid de öfriga skolorna har sådan undervisning ännu icke börjat meddelas, enär lämpligt jordland härför ännu ej blifvit upplåtet eller iordningställdt.

I anslutning till den af Kungl. Maj:t meddelade läroplanen för undervisningen i döfstumskolorna hafva bestämda lärokurser i de olika läroämnena numera så godt som öfverallt blifvit fastställda, hvarigenom ett bestämdt mål blifvit satt för skolornas verksamhet i intellektuellt hänseende. Härvid har Manilla döfstumskola icke blott visat vägen utan också uppdelat den, och de öfriga skolorna hafva i allmänhet begagnat sig af de gifna anvisningarna. Ingenstädes hafva kurserna i de olika läroämnena varit större; i några skolor, åtminstone i vissa ämnen, mycket lika, i de flesta något mindre än de vid Manilla och i ett par mycket mindre.

Undervisning i handaslöjd och handtverk bedrifves vid flertalet af skolorna med flit och omsorg. Denna undervisning förberedes vid skolan i Vänersborg redan uti intagningsklassen efter den s. k. kindergartnemetoden. De mindre gossarne erhålla i flera skolor, såsom t. ex. i Lund, undervisning i pedagogisk snickerislöjd, och därefter fördelas de efter olika anlag på yrkesverkstäder. Flickorna öfvas uti enklare handarbeten, såsom sömnad, strumpstickning, lag-

ning, märkning; i några skolor få de därjämte handledning i väfning och hvad därtill hör. Härigenom förberedas de till nyttig verksamhet och själf försörjning efter skoltidens slut. Vid skolan i Lund har på sista tiden försök gjorts med införande af undervisning äfven uti huslig ekonomi och särskildt i enklare matlagning.

Vid slutet af år 1895 var antalet lärjungar i döfstumskolorna följande:

I första distriktet	136
» andra » »	72
» tredje » »	133
» fjärde » »	128
» femte » »	72
» sjette » »	84
» sjunde » »	64
Summa 689	

Därtill kommo i de enskilda döfstumskolorna 46 elever, nämligen:

Tysta skolan i Stockholm	16
Döfstumskolan vid Nya varfvet i Göteborg 30	
Uti statens anstalter för öfveråriga döfstumma undervisades i	
Vadstena	37
Skara	43
Bollnäs	41

Summa summarum 856

Lärokursen i distriktsskolorna är beräknad för åtta år. Den blir dock för ej så få elever förlängd med något eller några år, enär de på grund af oförmåga att följa med vid undervisningen nödgas sitta kvar i vissa klasser.

Åtskilliga elever, som efter vederbörlig pröfning befinnas oemottagliga för undervisning, utskrifvas vanligen efter ett års vistelse vid skolorna.

För att i någon mån bidraga till betryggandet af de döfstummas ålderdom har skolstyrelsen i tredje skoldistriktet, efter att genom nådiga brefvet den 12 maj 1892 hafva erhållit tillstånd att efter gifna bestämmelser mottaga och förvalta de till Blekinge läns döfstumskola i Karlskrona do-

nerade medel, af dessa fonders ränta från och med år 1893 utdelat lifräntor till inom Blekinge län födda barn samt begynt att för frielever ifrån distriktet insätta medel i postsparbanken.

På grund af den goda och grundliga utbildning både i teoretiskt och praktiskt hänseende, som döfstumlärarne numera erhålla, inträda de jämförelsevis väl förberedda i sitt kall. Ehuru åtskilliga helt visst icke hafva gjort sig klart reda för motiven för valet af just denna lefnadsbana, torde dock de flesta beträda den af inre böjelse. Gåfvorna äro emellertid äfven på detta område mycket olika. Under det somliga äro liksom särskildt skapade för kallet och med glädje och framgång arbeta däruti, visar det sig snart nog, att andra i viss grad sakna de betingelser, det särskilda intresse, den duglighet och den energi, som äro nödvändiga för döfstumläraren, om han vid undervisningen skall uppnå ett önskvärdt och nöjaktigt resultat. Och detsamma är förhållandet, då det är fråga om tillsynen öfver eleverna och dessas sedliga uppfostran. För många lärare och lärarinnor är denna en hufvudsak, för hvilken de lefva, och åt hvilken de med glädje utan att förtrötta hängifva sig. Af några däremot synes denna sida af deras kallelse icke vara lika behjärtad. Det vitsord bör emellertid gifvas den vid döfstumskolorna anställda lärarepersonalen, att den på några undantag när med nit och skicklighet i undervisningen förenar ett hedrande uppförande och samvetsgrant söker uppfylla kallets ansvarsfulla plikter.

Undervisningen bedrifves, såsom förut angifvits, efter de tre metoderna: tal-, skrif- och teckenmetod.

16.

Om folkskoleväsendet i Holland.

Ingen får i regel undervisa i en holländsk folkskola, som ej äger intyg om förmåga därtill och om god frejd. Det se-

nare intyget gifves af de kommunala myndigheterna. Det förra är af två slag, alltefter den omfattning af insikter, som därigenom bestyrkes. De lärare, som förvärfvat det lägre lärarebetyget, kallas ordinarie lärare (*instituteurs ordinaires*); de åter, som arbetat sig till det högre, äro aspiranter till föreståndarebefattningar vid folkskolor (*instituteurs en chef*). Vi kalla i denna uppsats ordinarie lärare för lärare af andra graden och lärare med den högre kompetensen för lärare af första graden.

Lärarne af andra graden kunna undervisa uti modersmålet (skrifning och läsning), aritmetik, fäderneslandets historia, geografi, naturkunnighet, sång och teckning samt dessutom uti gymnastik och handarbete (lärarinnorna), om de hafva aflagt särskild examen i de två sistnämnda ämnena. Lärare af första graden kunna meddela undervisning uti samma ämnen som lärare af andra graden samt därjämte uti allmän historia.

För bildande af lärare vid folkskolan har staten grundlagt och underhåller normalskolor. Lärokursen i dessa är beräknad för fyra år. Hvarje klass består af högst tjugo elever.

I spetsen för en normalskola står en direktör eller direktis, allt eftersom skolan är afsedd för män eller kvinnor. Dessutom äro vid hvarje skola anställda minst fyra andra lärare. Regeringen utnämner och entledigar lärare vid skolan, hvilka utan dess medgifvande ej få ägna sig åt andra sysselsättningar.

Direktören (direktrisen) öfvervakar eleverna så väl i skolan som utom densamma. Han har för öfrigt till åliggande att vaka öfver att eleverna uppfylla sina religiösa plikter i enlighet med sina föräldrars vilja; att i en liggare uppteckna sina iakttagelser rörande deras uppförande, flit och framsteg samt att leda undervisningen i öfverensstämmelse med lagens föreskrifter. Hvarje år före den 1:a maj bestämmer direktören tillsammans med de öfriga lärarne läroplanen för det följande året. Denna är så anordnad, att de särskilda skolorna kunna besökas af elever, som bekänna olika religioner. Läroplanen skall sändas till inspektören i det distrikt, hvartill skolan hör, och denne skall, sedan han försett den med

sina anmärkningar, öfverlämna den till vederbörande minister.

Samtidigt härmed tillkännagifver direktören (direktrisen) i tidningarna, när de, som önska vinna inträde i skolan, hafva att anmäla sig därtill. För inträde fordras att hafva uppnått det femtonde men icke öfverskridit det sjuttonde året. Inträdessökande skola undergå en examen, hvars program är uppgjordt af direktören tillsammans med lärarne, och hvilket skall godkännas af den öfverordnade myndigheten. Examen skall omfatta de ämnen, som förekomma i folkskolan.

Såsom förut är omnämndt, får man mottaga endast tjugo elever i hvarje klass. Då ett större antal har nöjaktigt genomgått examen, väljer man de mest framstående till elever i skolan, och om flera synas vara likställda med hänsyn till ådagalagda insikter, antager man till elever dem, som bo i staden, där normalskolan är förlagd. Normalskolorna för män äro nämligen icke internat, utan eleverna bo i staden i de hus, som direktören anvisar åt dem. Bostaden anskaffas på statens bekostnad. Normalskolorna för kvinnor åter äro internat, i hvilka sålunda eleverna både bo och hafva sitt uppehälle. Alla eleverna i normalskolorna erhålla läroböcker för intet.

För närvarande finnes det i Holland sex af staten underhållna normalskolor, nämligen uti Bois-le-Duc, Gröningen, Haarlem, Middelburg, Dewenter och Maastricht. År 1892 gingo i dessa skolor 439 elever, af hvilka 103 tillhörde öfversta klassen. Af de 97, som detta år anmälde sig till afgangsexamen, erhöilo 84 lärarediplom.

Jämte normalskolor anordnar staten äfven så kallade normalkurser för bildande af lärare och lärarinnor. De äro likaledes fyraåriga, men man kan vid behof förena med dem äfven en förberedande klass. Normalkurserna äro af olika grader alltefter omfattningen af den undervisning, som där meddelas. I normalkurser af första ordningen undervisas uti folkskolans alla obligatoriska ämnen samt därjämte uti pedagogik, matematik och ett af de tre språken, franska, engelska eller tyska. Kvinnor få dessutom undervisning i handarbeten. Matematik och lefvande språk förekomma ej

uti normalkurser af andra ordningen. År 1892 funnos 44 normalkurser af första ordningen och 53 af den andra. Uti alla kurserna tillsammans deltog 2254 elever, af hvilka 324 det året erhöilo lärarediplom.

Normalskolorna äro verkliga skolor, som hafva en bebyggad existens. Annat är förhållandet med normalkurserna. De äro icke organiserade som skolor. De äro, såsom redan namnet säger, icke annat än kurser, som gifvas af lärare, hvilka hafva anställning vid någon skola, och som på förslag af distriktets inspektör utses af vederbörande minister bland de mest dugande af lärarne vid offentliga eller enskilda skolor.

Föreståndaren, hvilken likaledes utses af ministern, har ungefär samma åligganden beträffande både ledningen af det hela och öfvervakandet af de i kursen deltagande eleverna som direktören vid en normalskola. Föreståndaren skall därjämte bereda tillfälle för dem, som tillhöra kursens öfre klasser, att i någon skola öfva sig uti att undervisa.

Sökande till deltagande i en kurs bör hafva uppnått fjorton års ålder; dock kan han mottagas i den förberedande klassen vid fyllda tolf år. Vid ansökningen om deltagande i kursen böra bifogas åldersbetyg samt intyg om att sökanden inhämtat folkskolans kurs. Hans målsman bör dessutom intyga, att sökanden bestämt sig för lärarekallet. Om han uppfyllt de föreskrifna villkoren, får han aflägga en inträdesexamen, som omfattar de ämnen, som förekomma i folkskolan. Ådagalägger han vid profvet därtill erforderliga insikter, kan han vinna inträde i någon af de högre klasserna.

Direktörerna vid allmänna och enskilda skolor kunna i sina läroanstalter mottaga unga personer mellan femton och nitton år såsom lärareelever. I allmänhet hafva dessa just i samma skola genomgått folkskolekurser. Man kallar dem volontärer. De böra noga skiljas från de egentliga lärareleverna. Dessa senare äro unga lärare, som ännu ej hafva någon stadigvarande plats, men som skaffat sig tillfälligt arbete i en skola för att hafva nyttig sysselsättning. De kunna vid behof företräda en lärare, som af en eller annan anledning är hindrad att själf sköta sin befattning. De hafva intet arfvode för sitt arbete, men om de arbeta vid en offentlig

skola, kan den kommunala styrelsen gifva dem någon ersättning därför.

Volontärerna öfva sig i skolan uti undervisningens konst, men de få på inga villkor meddela undervisning, med mindre än att en examinerad lärare är närvarande i skolrummet samt öfvervakar dem och gifver dem erforderliga anvisningar. För öfrigt bereda de sig på sin lärareexamen under direktörens ledning.

Volontärerna skola efter tre månaders vistelse i skolan erhålla intyg om att deras uppförande är godt, och att deras framsteg äro tillfredsställande. I annat fall få de icke vara kvar i skolan. Betyget utfärdas af direktören, som lämnar det för underskrift till inspektören i det område, hvari skolan ligger. Nekar denne att skriva under betyget, äger direktören att inom fjorton dagar vädja till distriktets inspektör. Underskriften är nämligen icke endast ett legaliserande af intyget utan därjämte ett meddelande af rätt att fortfarande få hafva lärareelever i skolan. Hvarje år bör lärareeleven hafva ett nytt intyg. Genom att neka utfärda ett sådant kan direktören tvinga volontären att lämna skolan. På annat sätt har den förre ej rätt att afskeda den senare.

En direktör, som mottager en volontär utan att skriftligen underrätta inspektören därom, eller som i annat fall ej följer hvad lagen föreskrifver med hänsyn till volontärers utbildning, är förfallen till högst 50 floriners böter. Förnyas förseelsen inom ett år, kan straffet blifva antingen böter, uppgående till 100 floriner, eller suspension på fjorton dagar. I händelse förseelsen å nyo upprepas, kan suspensionen utsträckas till ett år.

Volontärerna äro talrika. År 1892 räknade man ej mindre än 1620 uti offentliga skolor och 770 uti enskilda. De kvinnliga äro talrikare än de manliga.

Direktören för en skola erhåller af statsmedel 300, 250 eller 200 floriner för hvarje volontär, som han utbildat, allt eftersom han haft honom under sin ledning i fyra, tre eller två år.

Regeringen lämnar understöd äfven till sådana normalkurser för utbildande af lärare, som blifvit anordnade af

kommuner eller af enskilda. För eleverna i dessa kurser gälla samma villkor som för de elever, som utbildas af direktören för en skola. Kurserna äro organiserade på samma sätt som de normalkurser, hvilka staten inrättat för samma ändamål. Lärare af första graden, hvilka associerat sig för detta ändamål, undervisa i dessa kurser på timmar, under hvilka de äro lediga från arbete i de skolor, vid hvilka de äro anställda. Så väl namnen på de elever, som deltaga i kurserna, som ock dagen, då de började arbetet i dem, skola tillkännagifvas för vederbörande inspektör. Denna föreskrift har sin grund däruiti, att statens bidrag beräknas efter det antal år, som eleven deltagit i kursen. Bidraget uppgår nämligen till 500, 400 eller 300 floriner för hvarje elev, som får lärarediplom, allt eftersom han erhållit undervisning i kursen fyra, tre eller två år.

Slutligen understöder staten äfven kommunala och privata normalskolor på vissa villkor. De kommunala normalskolorna böra uppfylla samma villkor som statens normalskolor. I sådant fall kunna de få bidrag af statsmedel till ett belopp, som motsvarar hälften af deras utgiftssumma, dock får statsbidraget ej öfverstiga 18,000 floriner för den egentliga normalskolan och 6,000 floriner för den därmed förenade öfningsskolan. Endast sådana kommunala normalskolor få statsunderstöd, som blifvit inrättade före 1889. Det finnes för närvarande tre dylika skolor: en i Amsterdam, en i Leyden och en i Gröningen. År 1892 funnos i den första, som erhöi i statshjälp 24,000 floriner, 154 elever. Samma år understöddes skolan i Leyden, som hade 82 elever, med 9,974 floriner af statsmedel, och skolan i Gröningen med sina 44 elever mottog i statsbidrag likaledes för nämnda år 6,890 floriner.

Som villkor för att privata normalskolor skola erhålla statsunderstöd är bestämdt, att undervisningen meddelas i anstaltens lokaler af lärare, af hvilka åtminstone några skola vara anställda vid skolan och ej ägna sig åt någon verksamhet utom densamma. För öfrigt fordras, att undervisningen omfattar de ämnen, som skola förekomma i lärareexamen, och att den meddelas under minst tjugotre timmar i veckan. Undervisningen i den privata normalskolan kan vara konfessionell.

År 1892 funnos 7 privata normalskolor, som alla voro konfessionella. De uppburo i statsbidrag tillsammans 46,312 floriner.

Man diskuterade länge om nyttan att gifva statsbidrag åt enskilda institutioner för lärares bildande: normalskolor, normalkurser, etc. Motståndarne till dylika statsbidrag fruktade, att alldeles olämpliga personer, lockade af statsunderstöden, skulle ägna sig åt utbildandet af lärare. Därjämte fruktade de, som talade mot statsunderstöden, en annan fara. Hoppet att förtjäna penningar kunde nämligen föranleda de dugligaste att med försummande af sina hufvudsakliga plikter drifva fram till lärarekallet unga personer, som syntes icke alls vara lämpliga därtill.

Dessa åsikter tilltalade ej majoriteten. Denna ansåg, att en utbildning, som erhöles hos en enkel lärare på landsbygden, ofta vore mera praktisk för den, som skulle blifva lärare på landet, än den, som vunnes i en normalskola uti en stor stad, sålunda uti en omgifning helt olika den, hvaruti läraren efter utbildningsåren skulle komma att vistas. För öfrigt höll man före, att fruktan för att olämpliga personer skulle företaga sig att utbilda lärare icke vore grundad. Dylika försök skulle ej medföra önskad framgång. Inspektörerna hade dessutom tillräcklig makt för att stäffa missbruket.

Regeringen söker uppehålla jämvikten mellan offentliga och enskilda läroanstalter. Då en lärarekandidat motsvarar lagens kraf, är det likgiltigt, hvem som utbildat honom. Hvem det än må vara, som har gjort arbetet, förtjänar han ersättning därför.

För att erhålla diplom som lärare af andra graden fordras att hafva uppnått 18 års ålder och att anmäla sig till lärareexamen, som anordnas åtminstone en gång om året i hvarje provins. Sökanden inlämnar sin ansökan till distriktets inspektör och bifogar denna åldersbetyg samt intyg om frejd, utfärdadt af vederbörande borgmästare och andra trovärdiga personer, samt fem floriner.

Examensjuryn är sammansatt af provinsens generalinspektör och fyra andra inspektörer — vare sig i ett distrikt eller i ett område (arrondissement) —, som förordnas af ministern.

Examen omfattar följande ämnen: modersmålet (läsning, skrifning, grammatik samt förmåga att i tal och skrift lätt och noggrant uttrycka sina tankar), logik, teckning, räkning, geografi med betoning af fäderneslandets, fäderneslandets historia, naturkunnighet, sång och pedagogik.

Den, som vill aflägga examen för att erhålla diplom som lärare af första graden, måste insända till vederbörande inspektör jämte ansökan frejdbetyg, diplom som lärare af andra graden samt därjämte intyg att han under minst två år meddelat undervisning uti en offentlig eller enskild folkskola eller uti en abnormskola antingen som lärare eller som lärareelev. Anmälningssafgiften uppgår till 10 floriner.

Examen omfattar modersmålet, fäderneslandets och allmän historia, geografi, naturkunnighet, teckning och pedagogik.

De, som äga lärarediplom, få aflägga examen i ett eller flera af de valfria ämnen, som förekomma i folkskolan: franska, tyska, engelska, matematik, landtbrukslära, gymnastik. För hvar och ett af dessa ämnen erlägges en examensafgift af fem floriner.

De, som icke äga lärarediplom, kunna få aflägga examen uti gymnastik och teckning. Därjämte kunna kvinnor taga examen uti handarbeten. Examensafgiften är två floriner för hvarje ämne.

Lärarediplom är icke obligatoriskt för dem, som undervisa barnen uti endast en familj. Det är icke heller föreskrifvet för dem, som utan att hafva gjort undervisningen till sitt yrke känna sig hugade att för intet meddela primärundervisning. Dessa personer böra dock af regeringen erhålla tillstånd att undervisa. Det finnes nämligen kärleksfulla personer, i synnerhet damer, som underkasta sig den uppoffringen, att de antingen undervisa barn, som bo i en kommuns aflägsna delar, hvarest skolor saknas, eller i en aftonskola meddela undervisning åt tjänare och arbetare. För att hafva rätt att undervisa i folkskola behöfver icke heller den äga lärarediplom, som kan förete erforderligt intyg om behörighet att meddela undervisning i allmänt läroverk eller har sådan lärdomsgrad, som medför rätten att anställas som lärare,

Det finnes inga enskilda kommissioner för meddelande af lärarediplom. Alla lärarekandidater skola aflägga sin lärareexamen inför statens kommissioner. Detta system har hittills icke medfört några allvarsamma svårigheter beträffande de lärarekandidater, som utbildats af enskilda. Examenskommissionerna äro stränga mot lärarekandidaterna, antingen de utbildats i offentliga eller enskilda anstalter, men de äro opartiska. Protesterna mot deras beslut äro ej talrika, och ehuru direktörerna för de enskilda läroanstalterna underkasta dessa beslut en allvarlig undersökning, befinnas i allmänhet protesterna icke grundade.

Frågan om anordnande af enskilda examenskommissioner väcktes för någon tid sedan; den är ännu, ehuru man numera ej sysselsätter sig mycket med den, upptagen på det katolska och framför allt på det konservativa partiets program. Antalet af kandidater, som anmäla sig till examen, är tillräckligt för tillsättandet af de lediga platserna.

Man hör ej många invändningar mot det obligatoriska lärarediplomet. Många lärare vid enskilda skolor skulle betrakta sig som lärare af en lägre grad i jämförelse med lärarne vid offentliga skolor, om de förra ej ägde samma diplom som de senare. Däremot förekommer ej så sällan kritik af det sätt, hvarpå själfva examina äro anordnade. Många säga, att de borde vara mera praktiska, och att fordringarna kunde vara olika för lärarne på landet och för lärarne i staden.

År 1892 voro vid offentliga skolor anställda 9,126 lärare och 2,675 lärarinnor. Vid de enskilda skolorna arbetade nämnda år 2,893 lärare och 1,896 lärarinnor.

Lärarinnorna sköta i allmänhet de lägre klasserna i de skolor, vid hvilka de äro anställda. Dock finnes det äfven lärarinnor, som stå i spetsen för skolor, vid hvilka både lärare och lärarinnor tjänstgöra.

Folkskolelagen skiljer hemundervisning från skolundervisning. Med den förra menas en undervisning, som meddelas åt högst tre familjers barn tillsammans uti ett af dessa familjers hem. All annan undervisning, vara sig att den meddelas i skolor, fattighus, sjukhus, asyler, korrektionshus eller andra motsvarande inrättningar, anses med hänsyn till till-

lämpning af folkskolelagen för skolundervisning. Tre kännetecken angifvas för att skilja folkskolorna från allmänna läroverken: elevernas ålder, undervisningens mål samt framför allt de i skolan förekommande läroämnena.

Det är för öfrigt genom uppgift å de läroämnena, hvari undervisning meddelas, som lagen definierar folkskolan. Vissa af dessa ämnen äro obligatoriska, andra valfria.

Uti de obligatoriska ämnena måste undervisning meddelas i alla skolor, som vilja hafva understöd af statsmedel. Dessa äro: läsning, skrifning, räkning, elementen till det holländska språket, det allmännaste af fäderneslandets historia, det allmännaste af geografin, grunddragen af naturkunnet, sång, teckning, gymnastiska öfningar (men från dessa öfningar befrias barnen, om föräldrarna önska det), nyttiga handarbeten, såsom stickning, sömnad o. d. Valfria läroämnena äro: elementen till franska, tyska eller engelska språket, grunddragen till allmänna historien, algebra, jordbrukslära, gymnastik samt prydnadsarbeten, såsom knyppling o. d.

I kommuner, där allmänt läroverk finnes, nöjer man sig i allmänhet med de obligatoriska läroämnena. På sin höjd tillägger man de första grunderna till franska språket, enär kännedom om dessa är erforderlig för barn af tolf års ålder, som vilja söka inträde uti ett allmänt läroverk.

Folkskolorna äro antingen offentliga eller enskilda. Skolor, som äro inrättade och underhållas af stat eller kommun, äro offentliga, de öfriga enskilda.

I regel kan endast staten understöda enskilda skolor. Kommunerna kunna bevilja dem direkt eller indirekt hjälp endast i de fall och under de villkor, som äro uttryckligen föreskrifna i lagen. Kommunerna kunna dock bevilja åt barn, som besöka enskilda skolor, belöningar för deras ihärdighet och flit.

Skoltvång finnes ej uti Holland; till och med undervisningstvång förekommer där ej numera, ehuru landet räknar talrika anhängare af den åsikten, att undervisningen borde vara obligatorisk, och ehuru hela det liberala partiet synes hafva upptagit nämnda åsikt på sitt program.

Frågan om skoltvång var föremål för behandling åren 1878 och 1889. Det förstnämnda året stannade det vid för-

beredande åtgärder, men det sistnämnda lades frågan fram för riksdagen (generalstaterna). Men majoriteten uttalade sig mot skoltvång, dock med uttalande af nödvändigheten att vidmakthålla de beslut, som år 1878 blifvit fattade för främjande af regelbunden skolgång.

Den opposition, som den liberale ministern år 1878 lade i dagen mot propositionerna om obligatorisk undervisning, berodde ej på flentlighet mot själfva grundsatsen, att skolgången bör vara obligatorisk. Tvärt om menade regeringen, att staten ägde rätt att straffa den familjefar, som icke gifver sina barn någon undervisning, ty försummandet af denna faderliga plikt är lika skadligt för staten som för barnet. Men en betänklighet hejdade den. Regeringen ville nämligen icke göra någon inskränkning i föräldrarnes frihet att skicka sina barn i en skola efter deras val, allra minst under en tid, då oppositionen mot den konfessionslösa skolan var synnerligen häftig. Verkligheten har visat sitt herravälde öfver den teoretiska rätten. Rättigheten att föredraga den skola, som mest öfverensstämmer med egna idéer, synes hafva varit ett fåfängt ord uti de kommuner, som ej hafva enskilda skolor. Föräldrar hafva varit tvingade att sända sina barn uti en konfessionslös skola, ehuru de hafva ansett, att det enda rätta är, att skolan är konfessionell. Därjämte fruktade regeringen, att, om den förfore utan skonsamhet, motståndet mot den offentliga skolan skulle ökas.

En lag kan medföra obligatorisk undervisning endast i det fall, att lagen är ett uttryck för folkmedvetandet. Det är nödvändigt, att i folkmedvetandet det straff, till hvilket föräldrar, som ej låta undervisa sina barn, dömas, anses som en rättvis aga för deras försummelse.

Slutligen hade en dylik lag i Holland ej kunnat på den tiden tillämpas. År 1878 voro nämligen skollokaler ej tillräckliga och lärarne alltför få.

Under sådana omständigheter föreslog ministern endast åtgärder för att främja skolbesöken. Dessa åtgärder fingo kvarstå i 1889 års lag. Men man försökte då att få den bestämmelsen intagen i lagen, att föräldrar och målsmän skulle vara förpliktade att låta gifva sina barn primärundervisning i enlighet med i lag gifna föreskrifter. Den dåvarande

regeringen satte sig emot detta förslag, emedan den ej ville vara med om införande af obligatorisk undervisning. Den betraktade nämligen denna som en kränkning af föräldramakten, som en farlig utvidgning af statens makt, hvilken, liksom all annan, borde vara begränsad och i minsta möjliga mån inkräkta på föräldrars rättigheter. Antagandet af obligatorisk undervisning skulle dessutom medföra, att offentliga skolor måste anordnas i kommuner, uti hvilka ej funnos några friskolor. Regeringen ville hellre se slut på skolstriden än att grundligare låta undersöka en så svårlöst fråga. Den förklarade slutligen, att den ej ägde tillräckligt material för att gifva frågan en rationell lösning. För öfrigt öfverdrefve man ofta antalet på de barn, som saknade undervisning; man inräknade med orätt bland dem en mängd barn, som af en eller annan anledning besökte skolorna oregelbundet eller endast under en kort tid.

Genom att betrakta förhållandena på nära håll kunde man finna tre hufvudanledningar därtill, att barnen finge antingen alldeles ingen eller endast ringa undervisning: 1:o) Barns anställning vid fabriker. Men medelst lagstiftningen ville man sörja för att detta missbruk förebyggdes. Lagen af den 5 maj 1889 förbjöd ock att använda barn vid arbete före 12 års ålder. 2:o) Barns deltagande i landtbruksarbeten. Detta var och är ännu hufvudorsaken till oregelbunden skolgång i landsbygdens skolor. Vissa skolor, som äro under vintern talrikt besökta, äro under sommaren nästan alldeles tomma. Detta hinder för jämn skolgång är så mycket svårare att besegra, som åtskilliga kommunala styrelser synas gynna barnens arbeten och ingenting göra för att främja regelbundna skolbesök. 3:o) Många föräldrars vana, stundom berättigad, men som man i allmänhet måste beklaga, och som man måste så vidt möjligt motarbeta, att nämligen låta barnen hjälpa till med sysslor i hemmet utan att gifva dem tid att besöka skolan.

Man skulle kunna angifva en fjärde kategori af barn, som ej erhålla erforderlig undervisning, nämligen de, som föräldrarne ovetande äro borta från skolan.

De beslut till främjande af skolbesök, som, fattade redan 1878, regeringen lät kvarstå i lagen af år 1889, äro följande:

Hvarje år före den 1 februari skola föreståndarne för offentliga och enskilda folkskolor skicka till styrelserna i städer och kommuner förteckningar på de barn mellan sex och tolf år, som den 1 januari voro inskrifna i deras skolor. De lärare, som meddela hemundervisning, skola likaledes före sagda tid uppgifva till nämnda myndigheter namnen på sina elever. Myndigheterna upprätta sedan förteckningar på alla barn af samma ålder, hvilka bo inom staden eller kommunen. De anteckna i dessa förteckningar dem, som ej erhålla någon undervisning. Föräldrarne till sådana barn kunna ej få någon annan hjälp af kommunen än till läkarevård, så vida de ej kunna bevisa, att det är af misstag eller af anledningar, som äro oberoende af deras vilja, som barnen ej besöka skolan.

Kommunala myndigheterna kunna förbjuda barn mellan sex och tolf år att taga arbetsanställning; men i allmänhet hafva de ej gjort bruk af denna rätt, och, där de hafva trott sig böra göra det, där hafva de icke alltid vakat öfver förbudets efterlefnad.

År 1892 besökte af 311,208 gossar mellan sex och tolf år 27,500 ej någon skola, och af 307,922 flickor af samma ålder voro 33,578 antecknade bland barn, som ej gingo i skola. De flesta af de barn, som ej gingo i skola, voro dock icke alldeles utan undervisning.

Af 100 soldater kunde 93,54 både läsa och skrifva; 1,03 endast läsa, och 5,43 kunde hvarken läsa eller skrifva.

Alla skolor äro underkastade medicinsk inspektion. Sundhetsinspektören kan förbjuda användandet af en lokal, som han anser skadlig för hälsan eller för liten med hänsyn till det antal barn, som där undervisas. Den medicinska inspektionen har uträttat mycket godt.

Vederbörande minister öfvervakar och leder i första hand folkskoleväsendet. Han har till sin hjälp tre generalinspektörer, 25 distriktsinspektörer samt 94 inspektörer öfver mindre områden (arrondissemens). Alla utnämnas af drottningen; de sistnämnda dock endast för sex år i sänder. General- och distriktsinspektörer hafva både lön samt rese- och traktamentsersättning; men områdesinspektörerna hafva endast rese- och traktamentsersättning. Områdesinspektörerna skola två gånger om året besöka så väl offentliga som enskilda skolor

inom sina områden samt inlämna till vederbörande distriktsinspektör noggranna rapporter om tillståndet i skolorna.

Distriktsinspektörerna skola så väl genom korrespondens som genom personliga besök följa arbetet i skolorna. De sammankalla flera gånger om året områdesinspektörerna för att samtala med dem om folkskoleväsendet. Hvarje år före den 1 maj aflämna de till generalinspektören en rapport rörande skolorna i distrikten.

Generalinspektörerna framlägga för ministern skolornas behof och föreslå medel till dessas afhjälpande. En gång om året sammanträda de hos honom för detta ändamål. De inspektera skolor, när de anse sådant gagneligt. De hafva rätt att sammankalla de underordnade inspektörerna. En gång om året skall hvar och en af dem inlämna till ministern rapport om folkskoleväsendet inom den del af riket, hvaröfver han är inspektör.

Carl K—n.

17.

Från Wiens lärarinneseminarier.

Det var under de första veckorna af sistlidne juni månad, som undertecknad upphöll sig i Wien. Det österrikiska undervisningsministeriet hade ansett särskildt två seminarier vara af intresse för en utländsk lärarinna att besöka, nämligen kaiserlich-königliche Staats-Lehrerinnen-Bildungsanstalt, Hegelgasse 14, och k.-k. Civil-Mädchen-Pensionnat. Till direktorn vid det förra, herr doktor J. Rupp, och föreståndarinnan för det senare, fröken Banowska, hade ministeriet sändt befallning att visa undertecknad allt tillmötesgående under de tillämnade besöken vid de båda läroverken.

Genom studium på förhand af den österrikiska seminariestadgan hade jag fått klart för mig, att det är åtskilliga

anordningar vid elevernas praktiska utbildning, som skilja sig från de hos oss brukliga, hvarför jag vid mitt första besök hos doktor Rupp uppgaf som mitt egentliga syfte att studera, hur hospitering och praktiska öfningar leddes vid Wiens seminarier. Till min ledsnad erfor jag då, att jag kommit under en för mitt ändamål högst olämplig period, alldenstund hela den veckan upptogs af skriftlig afgångsexamen för högsta klassen, hvilken är den enda, som får praktisk öfning i att undervisa. Vidare skulle en gemensam utfärd företagas och inga lektionsuppgifter utdelas följande vecka. Däremot kunde jag redan samma eftermiddag få öfvervara en s. k. hospiteringskonferens med 3:e klassen, hvilket jag naturligtvis lifligt önskade.

Med stort intresse åhörde jag de följande dagarna åtskilliga lektioner i de respektive läroämnena både på seminariet och i dess öfningsskola. Såsom det var att vänta, fick jag i hufvudstaden göra bekantskap med många framstående lärare och fann seminarieeleverna intaga en jämförelsevis hög ståndpunkt med afseende på kunskaper och utveckling. Jag har minnen af så godt som idel mönstergilla lektioner. Undervisningsmaterielen var ock den yppersta.

Som bekant har man i Österrike föga förtroende för kvinnan som lärare på seminariet. Endast uti geografi och historia hade man vid ett af seminarierna en lärarinna (*Hauptlehrerin*), i öfriga ämnen var det manliga lärare.¹ — I detta sammanhang vill jag omnämna en anordning, som jag lade märke till, nämligen att det vid seminarierna meddelas undervisning i hälsolära i allmänhet och skolhygien i synnerhet af en *läkare*. I första klassen undervisar läkaren en termin i Somatologi — som det hette —, den andra terminen genomgås zoologien af läraren i naturalhistoria. En särdeles instruktiv lektion i första klassen fick jag åhöra, då läkaren talade om de epidemiska barnsjukdomarna och en folkskollärares åligganden vid sjukdomsfall inom skolan.

¹ Vid tal om att det i Sverige måste finnas en lärarinna vid de kvinnliga seminarierna fick jag höra, att man med beundran mindes den höga ståndpunkt, vårt land intagit med afseende på undervisningsväsendet vid expositionen 1873. Men i den lärobok i *geografi*, som användes vid seminarierna, läses, att folkundervisningen i Sverige är *tämligen* god (*ziemlich befriedigend*) och till större delen skötes af kringvandrande lärare (!).

Efter att ha funnit, det föga nytt vore att inhämta genom ett fortsatt hospiterande, följde jag några erfarna svenska pedagogers råd att helst söka komma i *samtal* med vederbörande lärare. Men detta hade sig icke så lätt, då alla voro strängt upptagna: lärarne skulle vakta skrifningen, lärarinnorna följa skolbarnen på rasterna, tala med mödrar, som kommo att hämta sina barn, o. s. v. Ofta förekommo två lektioner å rad utan rast emellan. — Emellertid skänkte mig den älskvärde direktorn dr Rupp en hel timme, då han med stort tålamod åhörde och besvarade alla mina på förhand upptecknade frågor, och detsamma gäller äfven en utmärkt lärarinna i öfningsskolan, fröken Delami.

Efter slutade besök vid dr Rupps seminarium begaf jag mig till k.-k. Civil-Mädchen-Pensionnat.¹ Detta läroverk (ett internat, som namnet antyder) är grundadt af kejsar Joseph II och har till uppgift att utbilda lärarinnor så väl för skolor som familjer. Anstalten — som har till lokal ett gammalt palats, fordom tillhörigt greffliga ätten v. Hardeggen i senare tid betydligt utvidgadt genom tillbyggnader — förestås af en »Obervorsteherin» med biträde af 4 andra föreståndarinnor. Den förra har föga med undervisningen att skaffa utan sköter ekonomin och vakar öfver helpensionärernas uppfostran. För närvarande har pensionatet omkring 70 interner, som där få hela sin uppfostran samt vivre och kläder afgiftsfritt. Deras ålder är 13—21 år. Men äfven externer mottagas, och det till större antal än de förra. I öfningsskolan intagas barn fr. o. m. 6 års ålder.

Ty värr kom jag äfven vid detta seminarium midt under pågående examen. Alla praktiska öfningar för året voro avslutade.

Efter några dagars hospitering erfor jag, att undervisningen vid pensionatet var ordnad på alldeles samma sätt som vid öfriga statsseminarier, att samma läro- och läseböcker måste användas. Därför kan jag i ett sammanhang redogöra för mina observationer vid båda seminarierna. Det är hufvudsakligen hospiteringsväsendets anordning, som synes mig förtjäna beaktande, och som, jämte öfriga åtgärder för

¹ Ett annat pensionat, för *officersdöttrar*, står helt och hållet under krigsministeriets ledning.

elevernas praktiska utbildning, skall bli föremål för denna uppsats.

Innan jag öfvergår till redogörelsen för mina iakttagelser, må det tillåtas mig att lämna några korta antydningar om de österrikiska seminariernas och folkskolornas organisation i allmänhet.

* * *

Klasser.

Hvarje fullständigt statens folkskoleseminarium består af *fyra* klasser och en öfningsskola (stundom äfven af en klass, som förbereder till inträde vid seminariet). Med lärarinneseminiarierna kunna äfven förenas en s. k. Kindergarten samt särskilda kurser, afsedda att utbilda lärarinnor i handarbeten eller för Kindergarten. Öfningsskolan har, liksom de offentliga folkskolorna, *fem* klasser för åldern 6—11 år. Som en öfverbyggnad på folkskolan finnes i Österrike borgarskolan med tre klasser intill 14-års-åldern.

Inträdesfordringar.

Utan hinder för olika trosbekännelser är undervisningen vid statens seminarier tillgänglig för hvar och en, som har erforderliga intyg. De inträdessökande måste vid läsårets början ha fyllt 15 år. Till inträde vid ett seminarium kan ungdomen, utom uti en förberedande klass vid ett seminarium bereda sig äfven i de s. k. borgarskolorna. Vid omedelbar öfvergång till seminariet gäller godkänd afgangsexamen från en förberedande seminarieklass som inträdespröfning. De nyintagna elever, som efter läsårets tre första månader af lärarekåren anses olämpliga för lärarekallet, kunna aflägsnas från seminariet.

Läroböcker och metod.

Så väl för seminarierna som för statens öfriga folkundervisningsanstalter bestämmer undervisningsministern, hvilka läroböcker, som få användas. Samtliga utgifvas på k.-k. skolboksförlaget i prydliga band, en särskild del för hvarje klass i nästan hvarje ämne. — Hvad seminarium beträffar, få lärarne på inga villkor *dikt*era något lärostoff. Stadgan varnar både för uteslutande användning af föredrag och för mekanisk utanläsning. »Läraren bör sträfvat efter en så mycket som möjligt själfständig reproduktion från elevens sida, så att denne ej blott undervisas utan studerar själf.»

Flere lärare uttalade sig föraktligt om »preussiskt mekaniserande».

Enligt seminariestadgan af år 1886 är antalet obligatoriska lektioner i veckan vid lärarinneseminiarierna 26 å 27. Läsningen pågick vid Wiens seminarier från kl. 8 f. m. till kl. 12 (men för valfria¹ ämnen till kl. 1 e. m.). Detta gör 24 timmar i veckan. De återstående 2 å 3 lektionerna voro förlagda antingen till en och samma eftermiddag eller, för något öfningsämne, till kl. 12—1 e. m. Ingen rast gafs mellan de två första lektionerna på dagen men en kvarts timme till intagande af frukost kl. 10 och tio minuters rast efter kl. 11.

* * *

När jag nu öfvergår till mitt egentliga ämne, seminarielevernas pedagogiska utbildning, må början göras med pedagogikens teoretiska studium.

Först i 2:a klassen inträder pedagogiken såsom läroämne och då såsom allmän *uppfostringslära* (2 tmr i veckan). Äfven psykologiens första grunder meddelas där. — 3:e året uppdelas ämnet i allmän *undervisningslära* och speciell *metodik*. Den förra läses under höstterminen — då såsom inledning meddelas de lättfattligaste delarna af logiken — med 3 tmr i veckan, den senare under vårterminen med 2 tmr i veckan. Till »pedagogik» räknas äfven hospiteringen med tillhörande »hospiteringskonferens» (2 å 3 tmr i v.). Hela ämnet har således i 3:e klassen 5 tmr i veckan.

Men utom denna kunskap i metodik, som i 3:e klassen brukar meddelas af en lärare ur öfningsskolan, få eleverna äfven andra anvisningar af samma slag. Det tillkommer nämligen alla lärare att under de åt deras respektive ämnen anslagna timmarna i kl. IV meddela råd angående den metodiska behandlingen på alla folkskolans stadier af hvarje särskildt läro- och öfningsämne, »allt med anslutning till kursen i metodik för 3:e klassen». Därvid skola de (lik-

¹ Piano-, orgel- och fiolspelning samt trädgårdsskötsel äro obligatoriska ämnen endast vid de manliga seminarierna, där lästiden uppgår till 28 å 30 timmar i veckan. Ett *främmande språk* kan förekomma som *valfritt* ämne.

som läraren i speciell metodik) göra eleverna nogga bekanta med de läro- och läseböcker, som äro föreskrifna för folkskolorna, äfvensom med metodiska skrifter och ungdomsböcker.

9 timmar i veckan får pedagogiken sista året. Då läses uppfostrans och undervisnings *historia* (2 tmr i v.), 3 timmar ägnas åt s. k. *praktiska öfningar* (praktische Übungen), 2 åt egentliga *proflektioner* (Probelektionen), och de återstående tvenne timmarna upptagas af anvisningar till och granskning af de lektioner, som hållas af eleverna.

Privat-
lektyr.

Ett stadgande, som står i sammanhang med kurserna för de olika läroämnena, är uppmaningen till lärarne att sätta undervisningen i samband med elevernas *privatlektyr*. Så t. ex. heter det i fråga om *pedagogiken*: »Eleverna böra få tillfälle att studera böcker af allmänt pedagogiskt, didaktiskt eller speciellt metodiskt innehåll. De skola tillhållas att själfständigt arbeta igenom dem, att lämna muntliga eller skriftliga referat därpå.»

Direktorn dr Rupp meddelade mig, att vid hans läroverk eleverna få en af samtliga lärare uppgjord förteckning på pedagogisk-metodiska arbeten, berörande de olika undervisningsämnena. Med anledning af proflektioner eller eljest under läsningens gång gifvas hänvisningar till denna litteratur, och sedermera kontrolleras, att den blifvit studerad. — Som ofvan nämndes, är det föreskrifvet, att de blifvande lärarne skola göras förtrogna med de bästa *ungdomsböcker* på olika områden. Särskildt nämner stadgan detta vid kurserna i modersmålet,¹ geografi, historia och naturalhistoria för kl. IV.

Hospite-
ring.

Hospiteringsväsendet är mycket strängt organiseradt. Det är den *tredje* seminarieklassen, som auskulterar i öfnings-skolan, 1 timme i veckan under höstterminen, 2 under vårterminen. En plan för elevernas skolbesök uppgöres för hvar termin, på det de måtte få tillfälle att åhöra undervisningen

¹ Ordet *modersmål* förekommer egentligen ej utan i dess ställe *undervisningsspråk* (*Unterrichtssprache*). Med anledning af befolkningens inom den österr.-ung. monarkien stora splittring med afseende på nationalitet måste undervisningen meddelas på och lärare utbildas för de olika hufvudspråken. Dock är det alltid ett bestämdt underv.-språk för hvarje seminarium med frihet för eleverna att tillägna sig ett andra dylikt.

i alla ämnen och på olika stadier i den 5-klassiga folkskolan.¹ En tid hade man indelat eleverna vid dr Rupps seminarium i *grupper* vid hospiteringen men funnit detta opraktiskt. Numera är därför *hela* 3:e klassen på en gång närvarande i skolan vid detta seminarium.

Ändamålet med dessa skolbesök är ej blott, att de blifvande lärarne och lärarinnorna skola göras bekanta med skolpraxis, utan äfven att den samlade erfarenheten skall bilda ett underlag och en utgångspunkt för den teoretiska undervisningen i pedagogik och metodik. Det är därför, som man finner det bättre att ha alla eleverna samlade på en gång, att ha samma minnen och intryck att bygga på. Därför äro ock direktorn samt, om särskild sådan finnes, läraren i pedagogik närvarande vid auskulteringen.

Tisdag och onsdag förekom i Wien sådan hospitering. Det var bl. a. uppsatsskrifning och handarbete, som studerades, då jag var närvarande. Äfven under dessa lektioner befann sig direktorn bland åhörarne.

Under höstterminen gäller det att lära eleverna göra *Elevernas observationer*. De hospitera då under några på hvarandra följande veckor i samma folkskoleklass. En gång i veckan (i Wien måndags e. m.) hålles den s. k. hospiteringskonferensen, då den gångna veckans erfarenheter utredas. De lärare (lärarinnor), som gifvit mönsterlektionerna, direktorn och (ev.) läraren i pedagogik hjälpas åt att genom frågor och utredningar påminna eleverna om hvad de hört och sett. De senare tvingas därvid att igenkänna praktisk tillämpning af pedagogiska regler, att finna skäl till de använda förfaringssätten m. m. Äfven få de anvisningar på hvad som bör vara föremål för deras uppmärksamhet en annan gång och råd angående bästa sättet att göra anteckningar öfver skolbesöken.

¹ Dr Rupp visade mig en lista, af hvars innehåll jag hann anteckna endast följande:

Undervisningsspråk	12	gänger (4 lekt. af hvarje slag).
Räkning	4	» (i olika klasser).
Geografi	3	» » »
Historia	2	» » »
Naturlära	2	» » »
Naturalhistoria	1	» » »
— — — — —	—	— — — — —

Lektions-
bilder.

För hvar vecka måste 3:e klassens elever under *vårterminen* författa en s. k. lektionsbild (Stundenbild) öfver den af de åhörda lektionerna, som direktorn bestämmer. Den måste vara färdig en å två dagar efter hospiteringen för att kunna blifva korrigerad till följande konferens. Detta arbete anses mycket betungande för seminarieeleverna, och d:r Rupp förklarade, att han för sin del ej fäste så mycken vikt vid den formella behandlingen af ämnet, som man på andra ställen lär göra. Enligt hans åsikt är hufvudsaken härvidlag, att de unga lärarekandidaterna medföra dessa påtagliga minnen från sina skolbesök, att de öfva sig att göra observationer, som kunna komma deras praktiska öfningar i högsta klassen till godo, och att läraren i pedagogik får tillfälle att, med anledning af hospiteringen och referaten däröfver, åvägabrunga ett samband mellan teori och praktik. Samme direktor anser det *muntliga gemensamma* utredandet (Besprechung) af de gjorda iakttagelserna vida betydelsefullare än de skrifna redogörelserna. — Genom elevernas beredvillighet att underkasta sig besväret att först skriva nästa uppsats på lösa pappersark fick jag tillfälle att kopiera några dylika lektionsbilder. Jag meddelar några af dem här nedan i öfversättning. Rättelserna voro högst sparsamt gjorda.

Hospite-
rings-
konferen-
sen.

Om dessa lektionsbilder talas det naturligtvis mycket under vårterminens hospiteringskonferenser. De respektive lärarne i öfningsskolan äro skyldiga att på ett par dagar granska c:a 40 uppsatser. Det språkliga rättas med lätt hand; däremot gifver innehållet naturligtvis anledning till många anmärkningar. Högst få elever tycktes ha gjort några själfständiga observationer uti de »bilder», hvilkas granskning jag fick öfvervara. Lärarinnan hade emellertid ett rikt förråd af tillägg och väckande frågor. Ex. »Af hvad nytta är det att stafva igenom orden *före* skrifningen? *Efter* den-samma? Hvad vinnes genom ett gemensamt rättande af skrifböckerna för hela klassen? Hvarför repeterade jag *det*? Men till hvilket ändamål det och det?»

Sedan den lärarinna, som hållit lektionen i fråga, slutat tala om detaljerna, hvilken utredning var i hög grad lärorik och klargörande för eleverna, påvisade direktorn, som

själf undervisar i pedagogik, några tillämpningar af den teoretiska pedagogiken med anledning af det, som förekommit under lektionerna eller i uppsatserna, exempelvis angående lärometoder, ämnenas koncentration, åskådlighet etc. — Föregående vecka hade eleverna hospiterat äfven i Kindergarten. Dess föreståndarinna var närvarande vid konferensen och talade med eleverna om deras iakttagelser. Ett egendomligt intryck gjorde det, då direktorn, den lärde mannen, därefter kompletterade det afhandlade genom att, med en af barnen utsydd pappbit i handen, demonstrera, hvilken vinst barnen gjort genom att af den oupphörligt tregrenade sydda stjärken lära sig talbegreppet 3.

Elevernas öfningslektioner äro förlagda till 4:e klassen. *Praktiska öfningar.* Visserligen talar seminariestadgan om att eleverna i 3:e klassen under vårterminen böra taga del i undervisningen, men det sades mig, att tiden ej tillåter att följa denna föreskrift.

De praktiska öfningarna bestå dels af öfnings-, dels af proflektioner.

Hvar lördags förmiddag anslås i Wien en timme till *Förberedande öfverläggning.* öfverläggningar under direktors ledning om den kommande veckans praktiska öfningar af alla slag. Lektionsuppgifter utdelas då, och de respektive lärarne i öfningsskolan meddela upplysningar om barnens ståndpunkt och råd angående sättet att behandla lektionsämnena (äfven för proflektionerna).

För *öfningslektionerna* indelas eleverna i grupper med c:a 10 i hvarje. Då seminarieklasserna i Wien räknas omkring 40 elever och dessa lektioner räcka en half timme, blir det 8 å 10 öfningslektioner under hvar och en af de härtill anslagna 3 timmarna (månd., tisd., onsd.), således ej en öfning i veckan för hvar elev.

Inom alla folkskolans fem klasser måste eleverna öfvas att undervisa. Öfningslektionerna ledas endast af lärare och lärarinnor i skolan. Skriftlig förberedelse är ej obligatorisk. Läraren ingriper i dessa lektioner, afbryter och hjälper till rätta, om så behöfves. Naturligtvis är det också endast dessa seminarieskolans lärare, som ha att gifva råd och kritik efter dessa öfningar i egentlig mening.

Stadgan föreskrifver, att seminarieeleverna skola få tillfälle att undervisa i alla ämnen men betydligt mera i »undervisningsspråket» och räkning än i folkskolans öfriga ämnen. Äfven måste de öfvas att samtidigt sköta flera klasser.

För praktiska öfningar i *religionsundervisning* gör direktorn särskilda anordningar i samråd med religionsläraren. Dessa öfningar måste äga rum under den till religionsundervisning å seminariet anslagna tiden.¹

Prof-
lektioner.

De verkliga *proflektionerna* äro blott *fyra* i hvar vecka (i Wien två halftimmar torsd. och fred.). Äfven för dessa indelas eleverna i grupper om 8 å 10. Hvarje grupp får en gemensam uppgift med korta anvisningar om utförandet utan att veta, hvem läraren utser att hålla lektionen i fråga. Alla måste emellertid skriftligen bereda sig. Man fordrar ej ett utkast med frågor och svar, endast en detaljerad disposition med exempel och annat, som eleven tänker meddela. Dessa arbeten granskas före lektionens hållande.

Man sade mig, att hvarje särskild grupp brukar gemensamt under några timmar på lördagen öfverlägga om bästa sättet att uppgöra dispositionen och behandla ämnet, hvarpå alla i hemmen författa sina utkast. Den elev, som blir utsedd att hålla lektionen, måste följa sitt eget utkast.

Vid *proflektionerna* äro närvarande direktor, lärare i pedagogik och metodik, respektive lärare i öfningsskolan samt hela 4:e klassen. Inga afbrott från lärarnes sida förekomma.

Lektions-
gransk-
ning.

På fredags eftermiddag hålles sedan i Wien i samma personers närvaro en konferens med anledning af de 4 profven. Äfven eleverna få då uttala sina anmärkningar. På samma gång påminnas eleverna om de viktigare händelser, som de under veckan bevittnat i skolan, för att de skola göras förtrogna med den uppfostrande verksamhet, som där utöfvas.

I detta sammanhang vill jag tillägga den af mig gjorda observationen, att det knappast förekom någon lektion å seminarierna, då icke elevernas blifvande kall kom på tal

¹ *Dissenters*, d. v. s. elever af de protestantiska och mosaiska trosbekännelserna, erhålla religionsundervisning vid seminariet, så vida deras antal uppgår till $\frac{1}{3}$ af klassens elevantal. I annat fall måste de för hvarje kvartal uppvisa betyg, som vittna om att de erhålla religionsundervisning utom seminariet.

eller råd för deras framtida verksamhet meddelades. Man tycktes verkligen troget tillämpa dessa seminariestadgans ord: »Seminarierna skola städse hafva för ögonen sina lärjungars kommande värf att vara ungdomens och folkets lärare. Till seminariernas viktigaste uppgifter hör att uppfostra sina lärjungar till trohet mot kejsaren, till fosterlandskärlek, till själfständighet i tanke- och handlingssätt, till noggrannhet i pliktuppfyllelse, till laglydnad, med ett ord till ett på sedligt-religiös grund hvilande plikttroget lefverne.»

Till sist några ord om examina.

Efter avslutad seminariekurs företages med eleverna en sträng pröfning. Examen består af en skriftlig, en muntlig och en praktisk afdelning samt sker inför en kommission med en af »die Landesschulbehörde» utsedd ordförande.

Mogen-
hets-
examen.

Om examinanderna visa sig hafva erforderliga insikter och färdigheter, erhålla de därefter ett s. k. *mogenhetsbetyg*. Detta betyg, som har två grader: *mogen* och *med utmärkelse mogen*, berättigar endast till provisorisk anställning vid folkskola.

För vinnande af kompetens till ordinarie lärarebefattning vid folkskola fordras särskilda prof.

Efter minst 2¹ års väl vitsordad tjänstgöring kan en lärare (lärarinna) anmäla sig hos vederbörande pröfningskommission. En dylik skall finnas i de städer, där seminarier äro förlagda, och består företrädesvis af seminarielärare i förening med folkskoleinspektörer och framstående folkskolelärare.

Kompe-
tens-
examen.

Det gäller vid denna examen hufvudsakligen att utröna, huruvida kandidaterna äro lämpliga för själfständig uppfostrande och undervisande verksamhet.

Vid den *skriftliga* examen gifvas tre uppgifter: författande af en uppsats öfver ett pedagogiskt ämne, valdt från verksamheten inom folkskolan, lösning af 3 aritmetiska problem samt besvarande af 3 frågor angående real-ämnena, samtliga hämtade från området för folkskolans kurs.

¹ För kompetens till lärarebefattning i borgareskolan åter fordras 3-årig tjänstgöring samt dessutom själfständiga studier i jämbredd med och utöfver seminariekursen. De examenssökande skola bestämma sig för en af följande tre fackgrupper: den språklig-historiska, den naturvetenskapliga eller den matematisk-tekniska.

Den *muntliga* pröfningen gäller skoldisciplin och skohygien, kännedom om stadgar och föreskrifter för folkskolan, säkerhet i den metodiska behandlingen af folkskolans särskilda ämnen, bekantskap med de kurser, läro- och läseböcker, som äro föreskrifna för folkskolan, äfvensom med undervisningsmaterielen. En oafvislig fordran är, att kandidaten skall kunna yttra sig klart och bestämdt i sammanhängande framställning.

Uti en allmän folkskola skall afläggas ett *undervisningsprof*.

Äfven efter denna examen meddelas ett totalbetyg: *berättigad* eller *med utmärkelse berättigad* till ordinarie folkskolelärarebefattning.

* * *

*Folk-
skolor.*

Uti Österrike, skiljer man, som ofvan är nämnt, på folk- och borgareskolorna. De förra ha 5 klasser för åldern 6—11 år, de senare bygga vidare på den i folkskolan lagda grunden och räkna 3 klasser intill 14-års-åldern. Ett dylikt 8-klassigt läroverk kallas allmän folk- och borgareskola. I folkskolan tillämpas klasslärare-, i borgareskolan facklärarsystemet.

Man beklagade sig i Wien öfver det ringa intresse, själfva folket visar för dessa skolor liksom för bildning i allmänhet. I hufvudstaden ginge det någorlunda, men i landsorten visade erfarenheten, att, så fort barnen lämnat folkskolan, är allt, hvad de inhämtat, glömdt.

*Läro- och
läse-
böcker.*

Liksom förhållandet är vid seminarierna, så bestämmer undervisningsministern äfven för statens skolor, hvilka läro- och läseböcker som få användas. En egendomlighet vid folkundervisningen är förbudet att använda *läroböcker* i folkskolan (ej i borgareskolan). Endast språklärar och räkneböcker äro tillåtna, eljest meddelas undervisningen med stöd af *läseböcker*. Samtliga utgifvas på k.-k. skolboksförlaget. Allmän belåtenhet tycktes råda med afseende på den nu för skolorna föreskrifna läseboken. Liksom öfriga skolböcker är den utgifven i en del för hvar klass. Hvarje del slutar med

hela den österrikiska folksången, hvars ord (till Haydns här- liga hymn) alla måste kunna.

Härmed en kort öfversikt af de fem delarnas innehåll.

*Folk-
skolans
läsebok.*

- I. Barnens första läsebok.
- II. Föräldrahemmet och skolan. Människokroppen, mat och dryck. Hus, gård och trädgård. Skog och fält.
- III. För barnets hjärta och själ. Årstiderna. Ur naturalhistorien och naturläran. För läran om hemtrakten (*Heimathkunde*). Ur fäderneslandets saga och historia.
- IV. För barnets hjärta och själ. Årstiderna. Ur naturalhistorien och naturläran. Den österrikisk-ungerska monarkien. Bilder ur den österrikiska historien.
- V. För barnets hjärta och själ. Ur naturalhistorien och naturläran. Geografiska bilder. Bilder ur den allmänna och den österrikiska historien.

När man ej använder läroböcker, faller det af sig själf, att hemarbetet blir mycket reduceradt. Inga läxor förekomma. Öfver söndagen, d. v. s. från lördag, hvars schema visade endast 3 lektioner, till måndag, gafs i högsta klassen en tysk uppsats som hemuppgift och till torsdagen, då onsdags eftermiddag är fri från lektioner, en räkneuppgift. Och ändå lär det klagas öfver att skolan anstränger barnen för mycket! Lärarne ansågo, att lifvet i en storstad i sig själf vore så enerverande, att barnen ej kunde tåla vid mera tankearbete.

*Hem-
arbete.*

Anteckningar äro absolut förbjudna. Barnen måste ägna Undervisningen. undervisningen den mest spända uppmärksamhet. Ofta nödgas lärarne repetera, och mycket samvetsgrant iaktogs ämnenas kombination. Efter en lektion om vattnets kretslopp t. ex. följde grammatik. Barnen leddes då att välja sina exempel — det gällde prepositioner med dativ och ackusativ — på det område, de nyss lämnat. »Molnen sväfa i luften, öfver jorden. Regnet faller på marken» o. s. v. Under sagda lektion om vattnet berördes en viktig vattenledning i Wien. Både dess ursprung från en viss bergshöjd och dess anläggning eller historia måste återkallas i minnet. På tal om en offentlig trädgård i Wien under en lektion i »Heimathkunde» frågades barnen, hvilken kejsare som skänkt densamma till sina trogna wienare m. m. m. m. — I allmänhet visade sig barnen mycket utvecklade och vakna samt hade väl reda på äfven det i föregående klasser inlärd. Läraren meddelade mera stoff, än hvad läseboken erbjuder, men detta sattes i

samband med hvad lärjungarne inhämtat i densamma. I en journal inför läraren, hvad som varit föremål för hvarje lektion, äfvensom hvilka hemuppgifter barnen haft under veckan.

Morgonbön. Dagen börjades med en kort morgonbön i klassrummet, i hvilken både protestanter och judinnor deltog. De små intogo en bedjande ställning med de hopslutna händerna i jämnhöjd med bröstet, och så väl lärarinnan som barnen bådo med hög röst en versifierad barnabön. Katolikerna gjorde efteråt korstecknet. Det hela var mycket gripande. Jag kom ovillkorligen att tänka på de franska skolorna, som af *tolerans* (!) beröfvats en dylik andaktsstund.

Lästid. Läsningen pågick i Wiens seminarieskolor, med undantag för den lägsta klassen samt en eller annan klass i borgarskolan, från kl. 8 till kl. 11 f. m. och från kl. 2 till kl. 4 e. m. Onsdags e. m. är fri äfvensom lördagen från $\frac{1}{2}$ 12 eller $\frac{1}{2}$ 1.

Patriotism och rojalism. Ett intryck, som vid åhörandet af undervisningen i utländska skolor ovillkorligen trängt sig på mig, är det af något varmt fosterländskt. Under *geografi*-timmarna i båda seminarieskolorna i Wien talades det med känsla och öfvertygelse om det egna landets skönhet och förmåner. Lärarne resa mycket inom fäderneslandet och kunna därför göra sina beskrifningar efter egna iakttagelser. Till historien gjordes ständig anknytning, så fort ett geografiskt namn gaf anledning därtill. Det föreföll, som om barnen hade en särdeles lefvande kunskap just om hemlandet. Måhända bidrager här till det flitiga användandet af läseboken.

På samma sätt var det med *historien*. Barnen känna och älska sin Maria Teresia, kejsar Josef, Andreas Hofer. Det muntliga föredraget i stället för en systematiskt uppställd lärobok ger ju mera lif och färg åt de historiska persolikheterna. Med vördnad och beundran nämnes den nuvarande kejsaren, hvilken också är i ovanligt hög grad älskad af sina undersåtar. Men äfven om forna regenter måste det talas i passande ton. När en flicka t. ex. kallade Frans I för »han», fick hon en sträng påminnelse: »Om hvem talar du?», hvilket kom henne att ändra sig till »kejsar Frans».

Då jag meddelade en lärarinna mina observationer angående denna påfallande patriotism och rojalism, utvecklade

hon för mig, att sträfvandet efter dessa känslors uppväckande vore en naturlig följd af den stora förbistringen med afseende på nationalitet inom den österrisk-ungerska monarkien. Man måste med all makt framhålla det för alla medborgare gemensamma, nämligen fosterlandet och dynastien.

I allmänhet befitade sig lärarne om stor *åskådlighet* vid undervisningen. Särskildt gäller detta *naturläkningen*. Med stolthet visade mig en lärarinna de samlingar, hon åstadkommit för sin skola. Seminarieläverna få lära sig att samla, ordna och konservera dylik materiel. I prydliga kartonger, ordentligt inlagda eller uppsatta, förvaras en mängd alldagliga föremål, som stå omnämnda i läseboken och som stundom kunna vara för läraren omöjliga att anskaffa, när han händelsevis behöfver dem. Barnen visa stort intresse att öka dessa samlingar. I fönstren observerade jag en mängd blomkrukor och lådor, där växter uppdragas från frön — särdeles lämpligt i en stor stad, där det äfven under den varma årstiden måste betalas för hvarje exemplar af en vild växt, som anskaffas. — För öfrigt sköttes undervisningen i naturkunnighet mönstergillt, utgående från naturföremål, afbildningar därpå eller experiment. Om tiden medgaf, framtogs läseboken samma timme, eljest den följande.

Om de använda förfaringssätten vid undervisningen i seminarieskolan kunna följande referat gifva någon föreställning. De äro, som nämnt, författade af olika elever i 3:e seminarieklassen.

* * *

A. Lektionsbild,

tagen den 10 mars 1896 i folkskolans 2:a klass.

Ämne: Åskådningsundervisning.

Lektionens innehåll: Ögat. Seendet. (Förberedelse till läseboksstycket *Se*.¹)

Åskådningsmedel: Två oxögon, ett med och ett utan ögonlock; äpple, klot, kägla, tärning; flera garnnystan i olika färger; 2 olika långa band.

¹ I 2:a klassens läsbok (afd. Människokroppen, mat och dryck) kommer man från en *Gåta* med svaret »ögonen» till stycket *Se* med ungefär samma innehåll, som här refererade lektion tyckes ha haft. Därpå följer ett känsligt stycke i bunden form: *Den blinde mannen*.

Undervisningsmateriel.

Lärogång.

I. *Inledning.* Lärarinnan leder barnen att förstå, att ögat är nödvändigt för seendet. Villkoren för seendet angifvas.

II. *Det nya stoffet.*

Ögonens läge i förhållande till kroppen, hufvudet (i ögonhålorna) och de särskilda delarna af ansiktet (under pannan, på båda sidor om näsan, öfver kinderna).

Ögonens antal, namn och egenskaper (2 ögon; det högra och det vänstra; deras rörlighet).

Ögonens närmare bestämning med afseende på skapnad, beståndsdelar och benämningar meddelas med tillhjälp af åskådningsmedel. Ögats form inpräglas i minnet genom att man jämför det med ett äpple, hvarigenom uttrycket *Augenapfel* förklaras. För att bibringa kännedom om ögats *beståndsdelar* användes som material ett oxöga. Allt, som barnen genom att se och känna på föremålet kunna utröna, få de själfva angifva och med lär:s hjälp *benämna*; det öfriga meddelar lär. Sålunda omtala barnen, att ögat är fuktigt och mjukt och består af hinner, samt att hvitögat är ogenomskinligt. Lär. meddelar, att ögats inre består af en vätska. Lär. visar slutligen det med ögonlock försedda ögat.

Människoögats kännetecken genomgås på grund af det visade åskådningsmaterialet. Lär. säger barnen, att människans öga är alldeles likt djurets, och upprepar nu genom att gifva frågor de redan genom åskådningen vunna kännetecknen.

Ögats delar. Barnen betrakta hvarandras ögon och igenkänna med lär:s ledning delarna af det främre, synliga ögat. Benämningarna inläras. Ur uttrycket »ett hål för synen» vinnes ordet synhål (pupill). Benämningen regnbågshinna inläs lär. genom en jämförelse.

Skyddsmedel för ögat. Lär. anför de omständigheter, som göra skyddsmedel nödvändiga, och leder så barnen att upptäcka desamma. Därpå benämnas och genomgås samtliga skyddsmedel, och så repeteras alltsammans.

Seendet. Det bestämmes, hvad man kan iakttaga medelst ögonen.

Form. Lär. visar ett klot, en tärning och en kägla, låter barnen angifva deras form och nämner andra föremål af samma gestalt.

Färg. Lär. visar flera likartade föremål (i detta fall garnnystan) och låter barnen benämna dem.

Storlek. Lär. begagnar härtill ett långt och ett kort band. Sammanfattning: Vi kunna genom ögat uppfatta föremåls form, färg och storlek.

Vinnande af ordet sinnesverktyg. På följande sätt framlockades ordet: Verktyg behöfver man för att arbeta. Ögonen behöfva vi för att se. De hjälpa oss att behålla i »sinnet», hvad vi se. Ögonen äro sinnesverktyg. Barnen ledas genom lär:s frågor in i denna tankegång.

Anmärkingar. Lär. visar såsom hjälpmedel vid åskådningsundervisningen föremålet själf, ty blott på så sätt vinnes en fullt omedelbar åskådning. Lär. söker så mycket som möjligt låta åskådningsmaterialet verka på barnets sinnen genom att föra det nära intill barnet, låta barnet se och känna på det. Vid behandlingen af stoffet fäster lär. alltid barnens uppmärksamhet på de delar, om hvilka det är fråga, och hjälper barnen på tråden genom frågor. Till förmedling af begrepp och uttryck begagnar sig lär. ofta af jämförelser, i det hon visar för barnen bekanta föremål eller påminner om dylika, såsom t. ex. vid namnen *Augenapfel*, *regnbågshinna*, *sinnesverktyg*.

B. Lektionsbild,

tagen den 17 mars 1896 i folkskolans 1:a klass.

Afdelningsundervisning med 1:a och 2:a klasserna.

Kl. I.

Undervisning. Normalordet **Pudel**.

Berättande af fabeln, utfrågning och framhållande af grundtanken. Muntlig sönderdelning och sammansättning af normalordet **Pudel**.

Tyst öfning. Förskrift. **Skriföfning:** *Tulpe, pumpen, Raupe, Lampe, Rappe, Suppe.*

Kl. II.

Tyst öfning. **Rättskrifningsöfning.**

Språkläran sid. 30. Öfning 42 a. Ord med ek.

Undervisning. **Räkning.** Praktiska uppgifter inom talområdet 1—60. Mätning med 6, rest: 1, 2, 3.

Lärogång vid lärarinnans undervisning.

I. *Uppgift för 2:a klassens tysta öfning.*

Lärarinnan låter barnen läsa öfningsstycket i språkläran och bestämmer uppgiften, nämligen att skriva af orden och stryka under ek. Lär. förvisar sig om att barnen veta, hvad de skola göra, och förmanar dem att sitta riktigt och arbeta flitigt.

II. *Direkt undervisning med 1:a klassen.*

Läroämne: Skrifläsning.

Lektionens innehåll: **Behandling af normalordet »Pudel».**

Lärogång.

A. *Åskådningsundervisning som förberedelse till skrifläsningen.*

Vinnande af normalordet **Pudel**.

1. Förklaring af innehållet i den Hey'ska fabeln »Pudeln». Den utvidgning af fabeln, som därigenom blir nödvändig, består i en inledning, i en närmare förklaring af hvilka omständigheter det var, som gjorde det möjligt för pudeln att snatta och rent af förledde honom därtill. Själfva fabeln återgifver lär. så ordagrant som möjligt. Fabeln står i barnens läsebok, och lär. väljer just denna för att förvisa sig

Tidskrift för folkundervisningen, årg. 1897.

om barnens intresse för skrifläsningen af ordet Pudel och längre fram för läsningen af fabeln.

2. Utfrågande af berättelsen och framhåfvande af grundtanken däri.

B. *Den egentliga skrifläsningsundervisningen.*

1. Muntligt sönderdelande och sammansättande af normalordet

Pudel med tillhjälp af den schematiska framställningen: $\begin{array}{c} \cdot + | \cdot + \cdot \\ \cdot + | \cdot + \cdot \end{array}$

a. Sönderdelning af ordet i stafvelser. Lär. säger före ordet långsamt och tydligt samt med framhåfvande af det första, för barnen obekanta ljudet samt af skillnaden mellan stafvelserna. Barnen angifva nu de särskilda stafvelserna, hvar på ordet, som framställts medelst ett vågrätt streck, delas i enlighet därmed.

b. Stafvelsernas uppdelning i de olika ljuden. De svaga (?) ljuden framställas med punkter, de starka med kors. Omedelbart efter framställningen kommer uttalandet och sammanfattningen af ljuden i stafvelserna samt slutligen hela ordet. — Upprepande af sönderdelningen och sammansättningen af ordet Pudel.

2. Skrifning af normalordet Pudel. Lär. skriver nu ordet med skrifstil under den schematiska framställningen af ordet, hvarvid hon naturligtvis tager hänsyn till det för barnen nya tecknet P, därigenom att hon särskildt talar om det. De öfriga skriftecknen dikteras af ett barn.

III. Uppgift till tyst öfning för 1:a klassen.

Lär. har redan skrivit på taflan ord, som innehålla p. Hon låter barnen läsa orden och påvisar det sammanhang, som finnes mellan deras betydelser. Lär. påminner om sättet att skriva p och uppmanar barnen att sitta riktigt.

IV. Granskning af 2:a klassens tysta öfning.

Lär. tager en flickas skrifbok och låter en annan läsa upp öfningen ur sin skrifbok. Så långt tiden medgifver, fäster hon sig också vid skrifningarnas yttre form.

V. Direkt undervisning med 2:a klassen.

Läroämne: Räkning.

Lektionens innehåll: Mätning med 6 inom talområdet 1—60, rest: 1, 2, 3.

Lärogång.

1. Uppgiftens meddelande.

2. Dess upprepande genom en lärjunge.

3. Ledning för lösningen.

4. Uträkning.

5. Upprepande af uppgiften med det funna svaret.

Den metodiska gången vid uppgifternas behandlande kan ses af följande exempel.

Uppgift: I en klass funnos 21 flickor; i huru många rader kan det bli 6 flickor?

Upprepande genom en lärjunge.

Ledning: Det blir så många rader med 6 flickor, som det antal gånger 6 fl. inneh. i 21 fl. eller (med endast tal): som 6 inneh. i 21.

Uträkning: 6 inneh. 3 gånger i 21, och 3 blir öfver, ty $3 \times 6 = 18$, och 21 är 3 mer än 18.

Upprepande af uppgiften med resultatet: Om det är 21 flickor i en klass, då kunna 6 flickor sitta i 3 rader, och i den 4:e raden blir det 3 flickor.

På samma sätt behandlar lär. de öfriga exemplen, som alla äro hämtade från området för barnens erfarenhet och deras idékrets.

VI. Granskning af 1:a klassens tysta öfning.

Lär. ser på hvarje barns öfning, berömmar dem, som skrivit bra och klandrar vårdslöshet hos andra.

Anmärkningar. Afdelningsundervisning ställer skärpta fordringar på lärarinnan och förutsätter en särdeles omsorgsfull förberedelse, alldenstund lär. har så mycket olika att iakttaga på en gång. — Med afseende på den tysta öfningen har hon att tillse, att densamma ansluter sig till något nyss genomgången och icke är ett blott mekaniskt arbete, att det verkligen tager barnens själskrafter i anspråk och således är undervisande. Uppgiftens omfång måste stå i ett rätt förhållande till tiden, så att barnen hvarken bli för tidigt eller icke alls färdiga därmed. Det förra skulle orsaka sysslolöshet och därpå följande störande afbrott i lektionen, det senare måste medföra den känsla af olust, som åtföljer hvarje halfärdigt arbete. — I sedligt afseende befördrar den tysta öfningen själfständighet, själförtroende och arbetslust samt är en skola för själfbehärskning och viljeanstängning. Af detta de tysta öfningarnas mål följer med nödvändighet kontrollen af arbetet. Den tysta öfningen måste vara så beskaffad, att den icke kräfver alltför långsam granskning, då afdelningsundervisning gör anspråk på noggrant tillvaratagande af tiden. Dock får kontrollen icke saknas, ty i så fall vore det snart slut med lärjungens flit och omsorgsfullhet. — Lärjungarne måste äfven komma till den öfvertygelsen, att deras arbete blir erkänt. Vid kontrollen bör läraren taga hänsyn till de särskilda barnens egendomligheter, i det han uppmuntrar de försagda men tadlar de slarfviga barnen.

På svarta taflan lästes (*Tafelbild*):

Tulpe,
pumpen,
Raupe,
Lampe,
Rappe,
Suppe.

$$\begin{array}{c} \cdot + | \cdot + \cdot \\ \cdot + | \cdot + \cdot \\ \text{P u d e l.} \end{array}$$

C. Lektionsbild,

tagen den 28 april 1896 i folkskolans 3:e klass.

Ämne: Tyska språket.

Lektionens innehåll: Innehållsbehandling af st. n:r 78 i läseboken: »Den lille herdegossen».

Lärogång.

1. Lärarinnan meddelar styckets innehåll.

Lärarinnan söker att göra styckets innehåll klart för barnen och afbryter därför ofta berättelsen för att göra utredningar af innehållet. Sedan hon berättat om konungens första fråga (»Huru många vattendroppar finnas i hafvet?»), uppmanar hon barnen att tänka efter, om det var en lätt eller svår uppgift, och sedan barnen bestämt sig för det senare, gör hon begripligt för dem, af hvad slag uppgiften var, genom att fråga ett barn, om det skulle kunna säga, huru många kronor lär. hade i sin portmonnä. Sedan barnet insett, att gossen måste räkna alla dropparna, frågar lär. efter orsaken till att frågan var så svår.

Vid den andra frågan (»Huru många stjärnor finnas på himmeln?») åskådliggör lär. för barnen omöjligheten af ett svar, därigenom att hon visar ett hvitt pappersark, på hvilket hon satt en mängd fina prickar tätt intill hvarandra, och uppmanar barnen att räkna dem.

Den tredje frågan lyder: »Huru många sekunder har evigheten?» Lär. repeterar de tidsmått, som angifvas af klockan, och låter ett barn markera en sekunds längd. Sedan förklarar hon för barnen, hvad man menar med *evig*, och frågar, hvem som allena är *evig*.

Då under berättandet ordet *diamant* förekommer, frågar lär., om barnen sett en diamant, och hvad den är. I synnerhet *hårdheten* framhålls, emedan den i detta fall är den viktigaste egenskapen. Lär. säger barnen, att, om man ville försöka repa diamanten (eller demanten) med den hvassaste knif, skulle denna bli förstörd men diamanten icke förändras. — För att barnen skola få någon föreställning om diamantbergets höjd, jämföres den med skolhusets, bergets omkrets jämföres med en för alla barnen bekant vägsträcka. Då lär. vill göra klart för barnen, att diamantberget icke förändras, då fågeln slipar sitt näbb därpå, erinrar hon om att de sett kanariefåglar oupphörligt hvassa sina näbb mot träspjälor, utan att ens dessa förändrats.

Lär. låter barnen gissa slutet på berättelsen; därigenom blir undervisningen intressant och öfvas barnens omdömesförmåga.

2. Berättelsen utfrågas.

Hvarje barn får i regeln blott en fråga. Frågorna göras mestadels så, att barnen få tillfälle att uttala sig om något. Ex. »Berätta något om berget!»

3. Lärarinnan föreläser stycket för barnen.

Lär. läser ganska långsamt och håller boken på samma afstånd från ögonen, som barnen skola göra. Lär. gifver akt på barnen under läsningen. Dessa följa raderna i boken med pekfingeren.

4. Barnen läsa.

Lär. ger akt på att barnen läsa med rätt betoning. Om ett barn läser ett ord illa, så låter lär. det dock läsa satsen till slut, men sedan frågar hon efter felet och låter barnet läsa om det felaktiga *riktigt*.

5. En mening i sänder läses, och enstaka uttryck förklaras.

Det berättas, hvad en herdegosse har att göra (icke hvad en herdegosse *är*!). Lär. påminner barnen om en herdegosse, som de känna ur bibeln.

I stället för somliga uttryck sökas andra af samma betydelse, t. ex. *fråga* — *säga*, *förelägga* — *gifva*.

Från ordet *berühmt* ledes tanken till subst. *Ruhm*, och detta skiljes från det likaljudande *Rum*.

Lär. gör barnen uppmärksamma på formen *eigen Kind* och förklarar för dem, att det ej är felaktigt, att det icke heter *eigenes Kind*.

D. Lektionsbild,

tagen den 27 maj 1896 i folkskolans 4:e klass.

Ämne: Historia.

Lektionens innehåll: Kejsar Josef II. Hans människovänlighet.

Åskådningsmedel: Uppskrift på svarta taflan.

Metod: Analytisk.¹

Lärogång.

1. Repetition.

Det repeteras, hvems son kejsar Josef var, och hvilken titel han innehade vid sin död. I sammanhang härmed hänvisas på kejsar Josef I. Därpå följer repetition af några historier (*Geschichten*), som barnen känna om kejsar Josef II, och genom hvilka man kan sluta sig till hans dygder. Barnen berätta själfständigt. Efter hvarje historia frågar lärarinnan, hvilken dygd man däraf kan sluta sig till att kejsaren hade.

2. Det nya meddelas.

Det gäller nu att göra barnen bekanta med ett karaktärsdrag hos kejsar Josef, hvilket ännu är dem främmande. Detta sker icke på så sätt, att man helt enkelt säger till barnen: »Kejsar J. var människovänlig», utan så, att man berättar för dem om kejsar J:s handlingar, genom hvilka de tydligt kunna inse, att han ägde denna egenskap.

Därigenom blir undervisningen intressant för barnen och på den grund bättre bevarad i minnet.

Som det första exemplet på kejsar J:s människovänlighet berättar lär. för barnen om hur kejsar J. öppnade *Augarten* för allmänheten. För att riktigt åskådliggöra kejsarens förtjänster härvidlag framhåller lär. alla de förmåner, som Wiens borgare vunnit genom denna kejsar Josefs handling. Enstaka uttryck, såsom *adel*, *borgare*, *skattdragare*, förklarades.

¹ Uttrycket rättades och blef föremål för utredning vid konferensen.

Sedan lär. har berättat, frågar hon barnen, hvilken dygd kejsar Josef ådagalagt genom denna handling. Sedan återgifva barnen berättelsen. Därpå berättar lär. om *lifegenskapens* upphäfvande, genom hvilken handling barnen äfven få en föreställning om kejsarens människovänlighet. Lär. lämpar sin framställning efter barnens utvecklingsgrad. Slutligen berättar lär. (för att visa barnen, hur högt kejsar J. aktade *bondeståndet*) historien om hur kejsaren en gång förde plogen i Mähren.

Nu följer en kort sammanfattning af alla de kejsar Josefs dygder, som äro bekanta för barnen. Sedan frågar lär., hvar Josefsmonumentet finnes, och påpekar, att Josef II rest sig sin skönaste minnesvård i sina folks hjärtan.

Redan under den första berättelsen har lär. gjort barnen uppmärksamma på att Josef II värderade och älskade endast rättskaffens människor. Nu gifver hon barnen i en berättelse (som handlar om en pliktförgäten ämbetsman) ett prof på kejsarens handlingssätt mot dåliga och pliktförgätna människor. Lär. antyder, att sådana människor nog icke älskade kejsaren, under det att goda människor ärade honom som sin välgörare.

V. O—r.

18.

Reseanteckningar från Schweiz och Tyskland.

Schweiz' folkskoleväsende i allmänhet.

Det Schweiziska edsförbundet har såsom en förening af i sig fria stater icke någon af förbundsregeringen organiserad och ledd folkskola. Så många kantoner, så många folkskolelagar och uppfostringsdepartement. Ramen, inom hvilken de skilda kantonerna med hänsyn till folkupplysningen ha att röra sig, är angifven i 27 art. af 1874 års förbundsorfattning, där det heter, att hvarje kanton har att sörja för nöjaktig, afgiftsfri, obligatorisk och under statslig ledning stående folkundervisning, som icke på något sätt får inkräkta på de olika kyrkomedlemmarnas tros- och samvetsfrihet.

Nödvändigheten af att kontrollera i hvad mån kantonerna ställde sig till efterrättelse innehållet i denna para-

graf samt medvetandet om att ett visst mått af kunskaper är obetingadt nödvändigt för enhvar föranledde förbundsregeringen att redan följande år eller 1875 utfärda en förordning om rekrytpröfningar och efterskolor (*Nachschulen*). Enligt denna förordning underkastas samtliga värnpliktige, med undantag af dem, som innehafva student- eller lärarediplom, en pröfning i läsning, skrifning, räkning och kännedom om fäderneslandet. Den, som därvid varder underkänd i mer än ett ämne, ålägges att under värnpliktstiden besöka af militärdepartementet anordnade efterskolor.

Dessa rekrytprof ha kraftigt bidragit till det schweiziska skolväsendets utveckling. De däröfver årligen offentliggjorda berättelserna ha framkallat en liflig och hälsosam täflan mellan kantonerna. Om dessa berättelser också icke utgöra en fullt tillförlitlig måttstock för bedömandet af kantonernas ställning till hvarandra i fråga om folkupplysningen, så peka de dock öfver hufvud i rätt riktning. Kantonen Basel har i regel intagit första rummet, och säkert är, att den är en af de främsta i landet. Med denna täfla Zürich och Genève.

I Basel är folkskolan en ren statsangelägenhet. I vissa andra kantoner, såsom Appenzell, Tessin, Wallis, tillkommer det däremot kommunerna själfva att i hufvudsak sörja för sitt skolväsen. Andra kantoner åter, och flertalet, ha ett mera blandadt system, erinrande om vårt eget. I allmänhet torde kunna sägas, att folkundervisningen står mer eller mindre högt i samma mån, som staten tagit mer eller mindre hand om densamma.

I de ofvan nämnda, främst stående kantonerna — efter hvilka närmast komma Bern, Thurgau, Schaffhausen, Solothurn — är folkskoleorganisationen i sina hufvuddrag lika. Folkskolan delas i *primärskola*, *sekundärskola* och *fortbildningsskola*.

Primärskolan omfattar fyra klasser och är afsedd för åldern 6—10 år. Undervisningen pågår 44 veckor om året och 20—26 timmar i veckan. Undervisningsämnen äro läsning, skrifning, räkning, modersmålet, geografi (*Heimatskunde*), sång, teckning, gymnastik, kvinnlig slöjd och religion — detta senare fakultativt. Böcker och material erhålla lärjungarne på skolkassans bekostnad. Skolpliktiga äro alla

barn inom ofvannämnda ålder, för hvilkas undervisning icke på annat sätt är sörjdt. Primärskolan är den enda offentliga skola för denna ålder. Föräldrar och målsmän äro ansvariga för att barnen regelbundet besöka skolan. Har ett barn förfallolöst uteblifvit fyra dagar, tillställas föräldrar eller målsmän en skriftlig erinran från läraren. Hjälper icke den, underrättar läraren inspektören, som kallar vederbörande inför sig. Hjälper ej heller detta, stämmer den tredskande inför domstol och fälles till böter från 30 till 50 fr. och i värsta fall till fängelse.

Sekundärskolan sluter sig till primärskolan och är obligatorisk för alla de barn, som icke från primärskolan öfvergå till lärdoms- eller fackskolor. Den är liksom primärskolan fykklassig och afsedd för åldern 10—14 år. Undervisningstiden är 44 veckor pr år och 26—30 timmar i veckan. Undervisningsämnena äro modersmålet, de tvenne andra hufvudspråk, som talas i Schweiz, matematik, historia (*Vaterlandskunde*), geografi, naturkunnighet, skrifning, teckning, gymnastik, kvinnlig slöjd och religion (fakultativt). Material för skrifning och teckning erhålles gratis; läroböcker och material för den kvinnliga slöjden måste lärjungarne däremot själfva anskaffa. Skolförsummelser beifras på samma sätt som i primärskolan. Barn öfver tolf år, som längre tid skolka, kunna dock bestraffas med fängelse intill fem dagar. Detta straff aftjänas i för ändamålet särskildt inrättade lokaler.

Fortbildningsskolan i Schweiz är uppenbarligen en efterhärming af fortbildningsskolorna i närgränsande tyska stater, hvarför jag hänvisar till nedanstående redogörelse för fortbildningsskolorna i Sachsen.

Lärareutbildningen för primärskolan ombesörjes dels af statsseminarier (4-årig kurs), dels af seminarier med statsunderstöd och dels af rena privatseminarier. Undervisningsämnena äro pedagogik och metodik, tyska och franska språken, historia, religionshistoria, naturvetenskap, matematik, geografi, musik (äfven fiol-), sång, teckning, skrifning och gymnastik. Tillfälle att aflägga afgangsexamen gifves en gång om året på af uppfostringsdepartementet bestämda platser och inför af samma myndighet utsedda censorer. Därvid betecknas examensresultaten för de olika ämnena med siffrorna 1—5. Siff-

ran 1 betecknar »svag», 2 »ej godkänd», 3 »godkänd», 4 »god», 5 »synnerligen god». Den examinand, som, då betygens summa¹ (hvarvid betyget i historia räknas dubbelt) divideras med antalet ämnen, icke hinner öfver siffran 2½, tillåtes icke att oftare undergå pröfning. Den, som hinner 2½—3, erhåller hufvudbetyget »villkorligt godkänd», kan få provisorisk anställning och tillåtes att följande år aflägga partiell examen i de ämnen, hvori han underkänts. Om vid denna examen icke siffran 3 uppnås, förklaras kandidaten oduglig att vidare användas i skolans tjänst.

För att aflägga examen som sekundärlärare kräves att ha förvärfvat kompetens som primärlärare, minst ett år tjänstgjort som sådan samt idkat akademiska studier. Från detta senare villkor kunna dock dugliga och med goda vitsord försedda primärlärare på därom gjord ansökan erhålla befrielse. Examenspröfningen omfattar pedagogik och metodik,² modersmålet, de tvenne andra schweiziska språken, engelska, latin, historia, geografi, matematik, fysik, kemi, mineralogi och geologi, botanik, zoologi, människans anatomi och fysiologi, teckning, musik och gymnastik. Resultatet af pröfningen betecknas liksom vid primärlärareexamen med siffrorna 1—5. Den kandidat, som i genomsnitt erhållit mindre än 3 i mer än ett ämne, varder underkänd men har rätt att tidigast ett år efteråt undergå förnyad examen. En tredje pröfning tillåtes endast undantagsvis.

De inom samma kretsområde definitivt anställda lärarne bilda tillsammans ett *skolkapitel*, som sammanträder minst fyra gånger om året och har till uppgift att genom undervisningsprof, diskussioner, föredrag och inlagor till skolsynoden³ bidraga till sina medlemmars fortbildning och skolväsendets utveckling. Kapitlets styrelse utgöres af en president, en vice president och en sekreterare, hvilka väljas för en tid af två år. Kapitlets medlemmar äro förpliktade att

¹ I de skilda ämnena sättes betyg för hvarje särskild gren. I naturvetenskap t. ex. sätts betyg för botanik, zoologi, kemi, geologi, fysik och fysiologi.

² Kandidat, som i primärlärareexamen erhållit minst betyget 4, kan slippa att undergå examen i detta ämne.

³ En något komplicerad institution, som sammanträder en gång om året, och hvori kapitelmedlemmarne ha säte och stämma.

regelbundet och i rätt tid infinna sig vid sammanträdena. Förfallolöst uteblifvande straffas med böter, första gången med 3 fr., andra gången med 5 fr. o. s. v., hvilka böter tillfalla kapitlets bibliotek. Hvarje kapitel har nämligen ett bibliotek, som underhålles genom afgifter från medlemmarne och årligt anslag af staten. Vid lokalmyndigheternas sammanträden ha vederbörande lärare yttranderätt. Är lärarepersonalen stor, kan den utse delegerade.

Fortbildningsskolorna i konungariket Sachsen.

Fortbildningsskolornas uppgift är att befästa och föröka de i folkskolan meddelade kunskaperna samt bibringa lärjungarne en vidare allmän utbildning. De bekostas af kommunerna med understöd från staten, då sådant visar sig vara af nöden. Två eller flera närliggande kommuner äga rätt att förena sig om samma fortbildningsskola; folkskolans lärosalar och material kunna för ändamålet användas. Undervisningstiden är minst två timmar i veckan med 8 dagars ferier vid påsk, pingst och jul samt 4 veckor på hösten. Tiden kan af vederbörande skolråd utsträckas till 6 timmar i veckan — hvilket i regel är fallet — och förläggas förnämligast till vintermånaderna. Skolpliktiga äro alla gossar, för hvilkas fortbildning icke på annat sätt är sörjdt, i *tre* år (15—17), om de genomgått åttaårig folkskolekurs, och *två* år (16—17) om de genomgått nioårig. Huruvida äfven flickorna skola vara skolpliktiga, beror på skolrådet. Husbönder och arbetsgifvare äro förpliktade att lämna tjänare och arbetare nödig ledighet för besök i fortbildningsskolan. Försummar eleven skolan genom deras förvällande, straffas de med böter till 30 mark, hvilka, ifall de ej erläggas, förvandlas till fängelse.

Läroämnena äro religion, modersmålet, räkning, geometri, teckning och realia.

Religionsundervisningen afser framför allt att hos lärjungen utveckla en religiös-sedlig karaktär, att stärka honom mot onda lockelser och sedliga förvillelser. Man sysselsätter sig fördenskull förnämligast med kristlig-etiska betraktelser och karaktärsbilder ur kyrkohistorien.

Undervisningen i *modersmålet* omfattar läsning och uppsatsskrifning. Undervisningen i läsning har icke blott till mål att öfva lärjungen i att läsa och uppfatta skriftspråket utan också att rikta honom med värdefulla kunskaper, odla hans sinne och väcka kärlek till god lektyr. Uppsatsskrifningen går ut på att öka lärjungens förmåga att felfritt och ordnad nedskrifva sina tankar samt lära honom affatta enkla och i det borgerliga lifvet förekommande skrivelser. Öfningarna i uppsatsskrifning inskränka sig därför i hufvudsak till bref och affärsskrivelser.

Räkneundervisningen afser att lära eleven själfständigt och säkert använda sin redan förvärfvade räknefärdighet på i det borgerliga lifvet förekommande räkneuppgifter. Där så lämpligen kan ske, undervisas äfven i bokhålleri.

Vid *historieundervisningen* dröjer man särskildt vid karaktärsbilder från nyare tiden samt sådana händelser, hvilka beteckna politiska, kyrkliga och kulturhistoriska vändpunkter i nationens lif och äro ägnade att odla den religiösa känslan, väcka kärlek till fosterlandet och lära eleven känna den tid, i hvilken han lever, och samma tids uppgifter.

Undervisningen i *geografi* har till uppgift att i lärjungens minne återkalla bilden af jorden i astronomiskt, fysiskt och politiskt hänseende samt fullständiga densamma genom lefvande skildringar af land och folk, särskildt af det tyska riket, dess produkter, industri och handel så väl som dess författning och politiska förhållanden.

Undervisningen i *naturkunnighet* går ut på att göra lärjungen närmare förtrogen med de viktigaste naturföremålen, deras beskaffenhet, användning och bearbetning samt öka hans insikter i fråga om så väl de allmännaste verktygen, maskinerna och apparaterna som de vanligaste kemiska processerna.

Ur *nationalekonomien* meddelas i åskådlig form satser af särskildt praktisk betydelse, såsom om produktion, arbetsfördelning och konsumtion.

Lärjungarne äro pliktiga att noggrant ställa sig till efterrättelse skolans regler och gifna befallningar. Brott häremot straffas med:

a) Erinring och tillrättavisning;

- b) straffuppgifter att lösas i hemmet;
- c) kvarsittning i skolan efter slutad undervisning;
- d) erinring och tillrättavisning inför lokalinspektören;
- e) skriftligt meddelande till föräldrar eller arbetsgivare;
- f) skolarrest intill två timmar;
- g) skolarrest intill tolf timmar;
- h) tillrättavisning inför kretsinspektören;
- i) förvisning ur skolan med offentligt tillkännagivande inför klassen och insättning på förbättringsanstalt.

Ola Bergström.

19.

Meddelanden från skolvärlden.

1. Ryssland.

Från detta land berättas, att generalguvernörerna på kejsarens befallning hafva tillsatt kommissioner för att undersöka folkskolelärares ekonomiska ställning samt att afgifva förslag till förbättrande därpå. Kommissionerna hafva slutat sina arbeten och insändt sina förslag till ministeriet för folkupplysningen. Detta har med stöd af dessa förslag uppställt grunder för folkskolelärares aflöning och framlämnat dem till kejsaren för fastställelse. Man tviflar ej därpå, att de föreslagna grunderna skola vinna kejsarens bifall. Enligt förslaget skola lärare på landet erhålla i lön från 300 till 500 rubel (864—1350 kronor); lärare i mindre städer, från 400 till 600 rubel (1152—1278 kronor). I större städer äro ännu högre löner beräknade. Det högsta lönebeloppet skall läraren erhålla efter 25 tjänsteår. Pensionen skall uppgå till hälften af det lönebelopp, som läraren sist uppburit; men efter 45 tjänsteår har läraren rätt till hela lönen som pension. Tager man de ekonomiska förhållandena i Ryssland i betraktande och särskildt fäster uppmärksamhet vid lefnadsomkostnaderna,

så skall man inse, att, om det nu framställda förslaget till aflönande af folkskolelärare blifver lag, ett stort steg framåt blifver taget.

Den ryska ungdomens undervisning i jordbruk är i många hänseenden anmärkningsvärd. Under de senare åren hafva mångenstädes små jordbruks- och försöksträdgårdar anordnats i förbindelse med folkskolorna. I synnerhet är detta fallet i det inre och sydliga Ryssland. Det land, som erfordras till sådana mönsterträdgårdar och åkerfält, lämnas för intet af byn eller stundom af någon närboende godsägare. De nödvändigaste kostnaderna för underhållet af ifrågavarande inrättningar betäckas genom medel, som erhållas från distriktsmyndigheterna. Enligt en nyligen utkommen redogörelse från provinsen Jekaterinoslav äger i denna provins icke endast hvarje skola en frukt- och köksträdgård till begagnande vid undervisningen, utan nästan hälften af skolorna har därjämte små mönsteranläggningar för odlande af köksväxtplanter och för planterande af fruktträd och andra träd samt dessutom små sädesfält, som användas vid undervisningen i landtbruk och trädgårdsskötsel samt särskildt för att lära, hur silkesmasken bör skötas. Undervisningen meddelas vanligen af lärarne själfva, hvilka erhålla undervisning antingen i frivilliga kurser, som anordnas för deras räkning under sommaren, eller ock hos fackmän i grannskapet. Enär provinsen Jekaterinoslav är fattig på träd, så lägges synnerlig vikt på trädkulturen. Därjämte betonas skötseln af silkesmasken. Skolorna i Jekaterinoslav, som uppgå till ett antal af 227, äga omkring 115 hektar land, på hvilket år 1895 funnos 111,000 fruktträd och 238,300 skogsträd. Af de förstnämnda blefvo samma år utdelade till skolbarn omkring 14,000 och af de senare omkring 43,000. Underhållet af alla dessa trädgårdar m. m. uppgår endast till 6,280 tyska mark. För öfrigt ägde ifrågavande skolor öfver 1,000 bikupor, hvilka tillhörde dels lärarne, dels skolbarnen. Några skolor kallade äfven riktiga vinberg sin egendom.

(Freis. Zeitung 14/11 96).

2. Finland.

Läseåret 1894—1895 voro vid finska folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarierna och med dem förenade öfnings-skolor anställda inalles 58 lärare och lärarinnor, hvilka fördelade sig på de särskilda anstalterna sålunda.

Seminarieort.	Direktor.	Föreståndarinnor.	Vid seminarierna.			Vid normalskolorna				Vid barn-trädgårdarna.	Summa.
			Lektor.	Kollegor.	Lärarinnor.	Lärare.	Lärarinnor.	Lärare.	Lärarinnor.		
Jyväskylä	1	1	8	1	4	1	1	—	1	1	19
Ekenäs	1	1	3	—	3	—	1	—	1	1	11
Nykarleby	1	—	5	—	—	1	1	—	—	—	8
Sordavala	1	1	19	1	4	1	1	1	—	1	20
Summa	4	3	25	2	11	3	4	1	2	3	58

Samma läseår voro vid dessa seminarier inskrifna 569 elever, 248 manliga och 321 kvinnliga. Eleverna voro fördelade på det sätt, som nedanstående tablå utvisar.

Seminarieort.	Antal inskrifna elever												Af förestående antal voro.	
	å klass I.		å klass II.		å klass III.		å klass IV.		å samtliga klasser.				interner.	externer.
	manliga.	kvinnliga.	manliga.	kvinnliga.	manliga.	kvinnliga.	manliga.	kvinnliga.	summa.					
Jyväskylä	24	30	30	31	18	28	12	29	84	118	202	90	112	
Ekenäs	—	30	—	29	—	17	—	11	—	87	87	30	57	
Nykarleby	27	—	26	—	8	—	7	—	68	—	68	32	36	
Sordavala	30	33	28	33	22	26	16	24	96	116	212	90	122	
Summa	81	93	84	93	48	71	35	64	248	321	569	242	327	

¹ Grekisk-ryske religionsläraren här inberäknad.

3. Norra Amerika.

I Deutsche Zeitschrift für Ausländisches Unterrichtswesen, som utgifves af dr I. Wychgram, är af W. Nöldeke anmäld en bok af H. Benfort rörande biblioteksväsendet i Nordamerikas förenta stater. Detta arbete säges vara en varm lofsång öfver biblioteksväsendet i Amerika och dess välsignelserika verkningar. Det första biblioteket i Amerika grundlade Franklin. Han föreslog sina bordskamrater, att hvar och en skulle till klubblokalen lämna alla sina böcker, hvilka skulle blifva allas gemensamma egendom. Om man med denna blygsamma början jämför den glänsande rad af stora boksamlingar, som nu finnas i unionens alla mer betydande städer och stundom förvaras i verkliga palats, måste man tillstå, att få generationer hafva åstadkommit stora saker. Dock icke blott utsträckningen af biblioteksväsendet inom unionen förtjänar vårt varma erkännande, utan äfven den efter behovet sorgfälligt lämpade anordningen af olika slag offentliga boksamlingar gör amerikanarens praktiska sinne all ära.

Författaren för oss in uti ett folkbiblioteks rymliga, klart upplysta salar. Denna boksamling är afgiftsfritt öppen för besökare och besökarinnor af alla stånd. Bokhyllorna äro så låga, att hvarje bok kan lätt nedtagas utan hjälp af en stege, och katalogerna underlätta valet och uppsökandet. Utan betänkanse få besökare taga med sig hem böcker, och endast sällan kommer därigenom någon bok bort. Böckerna bindas ofta, och förvaltningen ligger i händerna på kvinnor, hvilka utan möda förhindra eller rätta oordningar. De erforderliga medlen erhållas af kommunen och staten. Staden Worcester utbetalar årligen till sitt folkbibliotek 100,000 mark. Man anser i Amerika offentliga boksamlingar som nödvändiga fyllnader till den offentliga skolan.

Instituts- och statsbiblioteken motsvara de europeiska boksamlingarna af detta slag, men äfven på detta område måste man beundra de storartade framstegen i Nordamerika. För trettio år sedan förekom det ännu, att amerikanska lärare, som

kommo öfver till Tyskland för att lära känna dess skolor och universitet, tämligen kritiskt inköpte för sina institut ett icke obetydligt antal böcker. Nu åter följer man i detta stycke de bästa grundsatser.

Insikten, att en lämplig bibliotekarie är den allra viktigaste fordran för hvarje bibliotek, har i Amerika föranlett grundandet af en »biblioteksskola». Denna är förenad med staten New Yorks bibliotek i Albany. Den står för närvarande under Melvil Deweys ledning, hvilken är själen i alla arbeten för biblioteksväsendet i Förenta staterna. Under en tvåårig kurs blifva i nämnda skola unga män och kvinnor, som hafva uppnått tjugu års ålder och besökt en högre skola, teoretiskt och praktiskt utbildade för tjänstgöring vid bibliotek. Ur denna skola utgå de där »levande katalogerna, hvilka så väsentligt lätta begagnandet af ett bibliotek och mångfaldiga dess goda inflytanden».

Carl K—n.

20.

Anteckningar till den Bibliska Historien af Sven Lundqvist.

(Anmälan och granskning.)

Handböcker, som afse att underlätta undervisningen i biblisk historia vid våra elementarläroverk och seminarier, saknar visserligen ej vår skollitteratur, men vi hälsa dock dessa »Anteckningar» välkomna. Behovet af lärare i kristendomskunskap vid de läroanstalter, som hafva till uppgift att bibringa landets manliga och kvinnliga ungdom allmänbildningens element, är så stort, att man hos flertalet af sådana lärare ej kan förutsätta grundligare teologiska studier. För dem erbjuda dessa anteckningar ett material vid förberedelsen till lektion i biblisk historia, hvilket utmärker sig lika mycket för uppgifternas pålitlighet som för en anordning, hvilken möjliggör en snabb tillgodogörelse för ändamålet af deras innehåll. Om afsikten med sitt arbete säger förf. i förordet, att denna är att i så få ord som möjligt lämna ett i vanliga fall tillräckligt material för undervisningen i

biblisk historia. »Den ledande grundtanken», säger han vidare, har varit att framhålla utvecklingen af Guds frälsningsplan och göra framställningen öfersiktlig genom lämplig periodindelning samt åskådlig genom skildring af historiska platserna, tidsförhållandena, personernas känslor, tankar och bevekelsegrunder under hänvisning till likartade historiska lägen och äfven till nutida förhållanden, där dessa kunna tjäna till belysning.» För så vidt vi kunna förstå, har det lyckats författaren att realisera ofvan angifna afsikt på ett särdeles förträffligt sätt; innehållet är omsorgsfullt sofradt, reflexionerna verkningsfulla genom koncentrerad kraft, periodindelningen främjande det helas öferskådlighet, rubrikerna öfver styckenas afdelningar väl funna, med få ord, allt vittnar om att arbetet framgått såsom resultat af en mångårig och samvetsgrann lärareverksamhet på ifrågavarande område. En enkel och värdig stil bidrager i ej oväsentlig mån att låta innehållets förtjänster komma till sin fulla rätt.

Med tanken på en snart, såsom vi hoppas, behöflig ny upplaga vilja vi här framställa några obetydliga anmärkningar dels i sak, dels af formell natur.

Först några sakliga anmärkningar.

Det synes oss önskvärdt, att betoningen af de hebreiska namnen blifvit angifven genom accent. En ansats här till förekommer (se t. ex. sid. 3: Hiddékel, sid. 60: Purimfesten, sid. 72: Kirjât-Jearim), men författaren har af någon anledning, vi veta ej hvilken, afstått från att fortgå på denna väg. Visserligen kan det tyckas, som om uttalet af ord, hvilka tillhöra ett språkområde, som är så vidt skildt från vårt tungomål, och hvilka med sitt oftast oriktiga uttal blifvit för oss gamla bekanta ända från barnsdomstiden, gärna kunde få förblifva sådant, som det varit, men å andra sidan vill det synas oss, som gjorde man rättast i att vänja barnen vid ett uttal så pass riktigt, som det kan åstadkommas utan alltför stora svårigheter, enär det från början i regeln icke kostar mera tid eller ansträngning att lära sig ett främmande ord rätt än orätt men sedermera är förenadt med stor svårighet att frigöra sig från ett invandt oriktigt uttal.

Om Abraham och Lot säger förf. sid. 15: Både Abraham och Lot voro genom Guds välsignelse rika — den senare för Abrahams skull —, men Abrahams hjärta höll sig till Herren och Lots till rikedomen. — Under bemödandet att i få ord karakterisera skillnaden mellan Abraham och Lot i deras förhållande till det jordiska goda blir här omdömet om Lot för strängt. Hade Lot varit så fäst vid rikedomen, månne han då blifvit räddad, när straffdomen öfvergick Sodom.

Elam, Kedor-Laomers rike, säges sid. 16 hafva legat öster om Tigris vid Persiska viken. Detta angifvande af riket Elams läge lider af otydlighet. Elam skulle då, åtminstone delvis, hafva sammanfallit med Persien, hvilket dock ej är förf:s åsikt, såsom man kan se af sid. 109, där Kores eller Cyrus säges hafva varit konung egentligen i Elam men underkufvat Persien.

Tidskrift för folkundervisningen, årg. 1897. 14

Sid. 18 läsa vi: Den rättfärdige Abraham kunde han (Gud) själf besöka men icke det gudlösa Sodom. — Sammanhanget förlorar ej på att denna mening utgår. Man drifver det antropomorfistiska framställningssättet för långt, när man talar om att det finnes annat, som Gud *icke kan*, än det som står i strid med hans eget väsende.

Såsom förklaring till förbudet att dyrka Herren under en jordisk bild säger förf. sid. 55 bland annat äfven följande: Dessutom kan Gud, som är osynlig, icke afbildas. — Om detta, utan all närmare bestämning, vore sant, hvarför då förbudet? De sköna konsternas historia vittnar emot denna sats och nog äfven förf:s egna ögon.

På samma sida läses: I nionde och tionde buden förbjuder Gud allt slags lust till hvad nästan äger; i nionde oförnöjsamheten, som aldrig får nog, skulle än nästan drifvas från hus och hem (märk en del arfsprocesser och dylikt!); i tionde lusten till något, hvad det vara må, som nästan har i sitt hus (t. ex. att öfvertala tjänare att flytta). Författaren har här näppeligen lyckats få fram någon bestämd skillnad mellan de s. k. nionde och tionde buden; helt naturligt, ty de äro nog att betrakta såsom *ett* bud, hvilket synes oss framgå af en jämförelse mellan 2 Mos. 20: 17 och 5 Mos. 5: 21, där, utom andra olikheter, orden hus och hustrur äro omkastade, en brist på noggrannhet i redaktionen af budorden, hvilken svårigen kan tänkas hafva ägt rum, om här föreläge tvenne skilda bud med olika innehåll. Ser man åter här endast ett bud, förbudet mot den onda begärelsen efter hvad nästan tillhör, med angifvande af de viktigaste föremålen för en sådan begärelse, förlorar anmärkningen mot bristande noggrannhet sin egentliga udd. Visserligen äro vi långt ifrån blinda för svårigheten att afvika från den häfdvunna, af vår kyrkofader omfattade åsikten, hvilken hålles uppe, så länge Luthers lilla katekes i oförändrad form måste läggas till grund för katekisationen i våra skolor, men vi förmena dock, att saken ingenting förlorar på att läraren vid undervisningen i bibliska historien påpekar för sina lärjungar, för så vidt dessa befinna sig på ett högre utvecklingsstadium än folkskoleelevernas, att kristendomens hufvudkyrkor hafva en något olika indelning af dekalogen, samt att viktiga skäl tala för en sammanslagning af 9:e och 10:e buden. Vår egen erfarenhet gifver vid handen, att en sådan sak dock *kan* påpekas för mognare lärjungar, exempelvis seminarieelever, utan att vare sig bibeln eller vår kyrkas auktoritet lider därpå.

Sid. 133 uttalar förf. ett omdöme om Pontius Pilatus, hvilket synes oss ej tillräckligt motiveradt. Förf. säger nämligen: Ett karaktärsdrag hos honom var människofruktan (Joh. 19: 12). — Att Pilatus till sist, efter ett långt och energiskt motstånd svek sin domareplikt, här till drifven af människofruktan, berättigar oss icke att framhålla människofruktan såsom ett karaktärsdrag hos denne romare. Tager man med i räkningen tidsförhållandena (Tiberius på kejsartronen, befolkningens i Palestina nationella stolthet och hat mot romarne, dess benägenhet till resning mot det romerska öfverväldet m. m.) samt

den förnämde romarens låga uppskattning af en judes lif, blir icke människofruktan det karaktärsdrag, som träder i förgrunden, i den bild af Pilatus, som möter oss hos de fyra evangelisterna.

En kort disposition af det Jesu tal, som kallas bergspredikan, lämnar förf. sidd. 158 och 159. Vi sakna där all antydning om innehållet i v. 21, 22 och 23 af Matt. 7. Med att inskjuta orden: och mot ett medborgarskap endast till namnet i Guds rike — eller något dylikt — efter orden: samt en varning mot dem, som lära en annan väg till lifvet o. s. v., torde luckan kunna utfyllas.

I berättelsen om aposteln Jakobs martyrdöd, sidd. 240 och 241 uttalar förf. den tanken, att Gud låtit konungadömet för en tid åter upprättas, på det äfven denna myndighet i Israel skulle få bestämma sig för eller emot evangelium, innan detta började sin vandring genom hednavärlden. Här och möjligen på ett eller annat ställe för öfrigt synes oss förf. ha frångått den i allmänhet fasthållna grundsatsen att ej inlåta sig på de osäkra, om än plausibla, konjekturernas område. Vi förneka härmed ej sinnrikheten i den här framställda gissningen men anse dock sådana utsagor onödigtvis upptaga plats i dessa »Anteckningar», vid hvilkas nedskrifvande förf. tyckes hafva bemödat sig om språkformens sammanpressning understundom ända till ordkarghet.

Och härmed sluta vi våra anmärkningar i sak för att öfvergå till framställandet af några sådana af rent formell natur. Men först vilja vi nämna, att vår granskning i detta hänseende inskränker sig till ungefär förra hälften af arbetet.

Sid. 13: Och dock var han vid *denna* höga ålder af 75 år ännu barnlös. Bättre: Och dock var han vid denna tidpunkt 75 år gammal — och ännu barnlös.

Samma sida: som *uppkallades* efter en viss More — bör vara: som uppkallats o. s. v.

Sid. 25: Därför beundrade fadern Esaus hurtiga väsen, som var olik hans eget, medan Jakob genom sin *stillhet* vann moderns hjärta. Ordet stillhet synes här böra utbytas mot något annat (stillsamhet?).

Sid. 47: Ty Gud *håller allvarligt* på lydnad för öfverheten. Tanken är sann, men kräver en annan form.

Sid. 70: Jisreels — — — slätt; jfr. sid. 80: Isreels — — — slätt. Så ock sid. 72: Kirjât-Jearim men sid. 82: Kiriat-Jearim.

Sid. 89: Den *öfver all mätto* gudlöse Akab —. Uttrycket öfver all mätto ljuder alltför ålderdomligt och är äfven af andra skäl olämpligt.

Sid. 119: På dalens norra sida från *botten* uppefter slutningen —; bättre: från dess botten, om man här vill undvika formen bottnen.

Sid. 129: — *bevistade* han templet; bör vara besökte.

Sid. 130: — — en ungdom, till hvilken Gud *såg* (ser?) med välbehag. — Meningen ej fullt klar.

T. K—r.

21.

Litteratur.

Tal och uppsatser af *Chr. L. Anjou*. Wahlström & Wistrand. Stockholm 1897. Pris 2 kr.

»Man har trott sig gå vänners och lärjungars önsknings till mötes genom att utgifva dels tal, som funnits i den afidnes efterlämnade papper, dels några uppsatser, som först varit tryckta i Tidning för Folkskolan, hvilken tidning nu är mycket svår att erhålla. Så mycket hellre har man beslutit sig för detta, som dessa tal och uppsatser gifva en åskådlig bild af svenska folkundervisningen under ett af dess viktigaste skeden. På samma gång lämna de en intressant inblick i författarens ställning till folkundervisningens utveckling samt vittna om hans varma nitälskan för vårt folks väl i högsta och bästa mening.»

Vi vilja härtill lägga: För de många, som i egenskap af lärjungar eller medarbetare stått i personligt förhållande till den varmhjärtade pedagogen, blifva dessa tal och uppsatser äfven liksom en kär hälsning från andra sidan grafven eller ett dyrbart testamente, som frammanar bilden af hans ädla, fint mejslade personlighet.

Om ungdomens fostran och vård i religiöst-sedligt hänseende af *Aug. Pettersson*, kontraktsprost och kyrkoherde i Österhaninge. Stockholm 1897. Pris 75 öre.

Godt vore, om de åsikter förf. här uttalar om ungdomens fostran till tukt och Herrens förmaning, vunne anslutning i allt vidare kretsar. Både ungdomen själf och vårt fosterland skulle vinna därpå.

Handbok vid åskådningsundervisningen i småskolan, med teckningar af *Charlotte Krook*, lärarinna vid Malmö småskollärlärarinne-seminarium. Malmö och Stockholm (i distribution) 1897. Pris 1 kr. 75 öre.

Denna handbok med dess rikhaltiga innehåll blir helt visst en välkommen hjälpredda för mången ung småskollärlärarinna.

Bilder ur svenska folkundervisningens historia af d:r *C. O. Arcadius*, seminariektor. Första häft. Pris 1 kr.

Ur kanslirådet C. Kastmans förord meddelas: »Hittills har vid våra seminarier undervisningen i vår folkskolas historia ej tillbörligt betonats. Anledningen härtill torde förnämligast hafva varit, att vederbörande lärare ej ägt tillgång på behöflig litteratur. Denna brist har seminariektor Arkadius sökt afhjälpa genom att utgifva 'Bilder ur svenska folkundervisningens historia.' Vi se med glädje, att dessa bilder utkommit, och förorda dem varmt till begagnande.» Andra häftet, omkring 50 sidor, innehållande teckning af *Torsten Rudenschöld* och *Fredrik Ferdinand Carlson*, utkommer vid början af

1898 års vårtermin. Det utkomna häftet, 88 sidor, innehåller teckning af *Laurentius Paulinus Gothus*, *Johannes Rudbeckius*, *Johannes Gezelius* d. ä. och *Peter Reinhold Svensson*.

Hufvudräkningskurs för folkskolan af *A. G. Wihlander*, lärare vid Stockholms folkskolor. Häft. V—VIII. Hela tal. Talområdet 1—1,000. Stockholm 1897. Pris 50 öre.

Svensk språklära för Folkskolan af *A. O. Stenkula*. Tredje omarbetade upplagan. Malmö 1897. Pris 50 öre.

Öfningar i svensk språklära, rättskrifning och uppsatsskrifning för folkskolan af *Sven Mark*.

I. Årskurs för första årsklassen eller för 1:a och 2:a årsklasserna tillsammans. Pris 25 öre.

II. Årskurser för andra årsklassen eller i svagare skolformer äfven delvis för högre afdelningar. Pris 35 öre, för båda i ett band 65 öre. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1897.

Flera goda egenskaper, utom det billiga priset, torde komma att bereda detta lilla arbete inträde i våra folkskolor.

Anteckningar till den bibliska historien, utgifna af *Sven Lundqvist*, seminarieadjunkt och folkskoleinspektör. Stockholm 1897. P. A. Norstedt & Söners förlag. Sid. 247. Pris häft. 2 kr. 25 öre, bunden 2 kr. 75 öre. Se vidare n:r 20 i detta häfte.

Den apostoliska tron i Martin Luthers katekesutläggning af *Per Eklund*, förste teologie professor och domprost i Lund. C. W. K. Gleerup, Lund. 2:a häftet. Pris 1 kr. Häftet avslutar behandlingen af första artikeln.

Ur anmälan anför vi: Att underlätta, fördjupa, stödja och främja en hälsosam användning af den bestående förordningen för vår religionsundervisning — däri ser förf. den säkra vägen till ett berättigadt framåtskridande. Han sätter allt i historisk belysning, men just därigenom vill han häfda det evigt giltiga såsom sådant. Han vill reda begreppen men på samma gång värma hjärtat; göra förtrogen med vetenskapens djupaste spörsmål, men ytterst dock tjäna barnets och lekmannens enkla förstånd. Priset å första häftet är 1 kr.; hela verket, som icke skall kosta abonnenter mera än högst 4 å 5 kronor, beräknas utkomma fullständigt före utgången af år 1898. Subskription mottages i alla boklädor.

Nyaste harmoniumskolan eller fullständig teoretisk-praktisk lärobok i orgelharmoniumspelning af *N. E. Anjou*, organist och folkskollärare. Ex. musiklärare. Eget förlag. Gäfle 1897. Pris 2 kr. 50 öre. Läroinnehållet, fördelat på 30 lektioner, synes oss praktiskt ordnad. Anvisningar, lärosatser och förklaringar lättfattliga.

Sångbok för skola och hem, utgifven af *Jul. Hammarlund*, folkskollärare. Första, andra och tredje delarna (komplett). En- och tvåstämmiga sånger samt psalmer, mässa och öfningar för småskolan och folkskolans fyra årsklasser jämte en-, två- och trestämmiga sånger

för särskild sångkör eller folkskolans femte och sjette klasser. Malmö 1897. Eget förlag. Pris 1 kr. 50 öre.

Om första delen i detta arbete har yttrats i denna tidskrift: Ifrågavarande arbete innehåller en samling enkla och vackra sånger jämte koralmelodier och öfningar samt metodiska anordningar, allt ordnad på ett förtjänstfullt sätt samt vittnande om utgifvarens metodiska erfarenhet — ett omdöme, som nu gäller om arbetet i dess helhet. Af samme förf. har utgifvits:

Psalmverser för skolan jämte mäsas. Innehåller 428 verser ur den svenska psalmboken, afsedda att användas vid skolans andaktsstunder och religionsundervisningen. Malmö 1897. Pris 10 öre.

Text till Manhem. Sångbok för folkskolans högsta klasser utgifven af Svenska folkskolans vänner. Stockholm 1897. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 20 öre.

Läsning för folket utgifven af Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. 1897. Häft. I. Innehåll: Erik Gustaf Geijer, ett femtioårsminne; Ur växtvärlden; Några ord om Kreta; Om konsten att läsa; Ur djurvärlden; Revisionsberättelse. Häft. II. Innehåll: Biskop Tomas; Potatisväxtens ungdomsår i Sverige; Kristendomens åsikter om förhåll. mellan arbete och lön; Ur djurvärlden; Ungdomens högsta mål; Ur växtvärlden. Stockholm 1897. Pris 30 öre för hvarje häfte.

Skolupplagor af svenska författare. C. J. L. Almqvist — Palatset. Araminta May. Arturs jakt — utgifna med förklaringar af *E. Hildebrand*, lektor. Stockholm 1897. Albert Bonniers förlag. Pris 75 öre. — Viktor Rydberg — Dikter. Romerska sägner. — Likaledes med förklaringar af lektor *Hildebrand*. Stockholm 1897. Samma förlag. Pris 75 öre.

Syftet är att åstadkomma ett bibliotek af billiga skolupplagor af våra nyare författare, lämpade till hemläsning. Företaget förtjänar framgång. Ett lämpligt urval af vårt århundrades skönlitterära alster bör kunna blifva till synnerligt gagn för den mognare skolgolunden.

Svenska folkskolan. Minnesblad med anledning af konung Oscar II:s regeringsjubileum, utgifvet af Folkskolans vän. Göteborg 1897. Pris 40 öre.

Detta minnesblad, som på första sidan prydes af konungens porträtt, upptar äfven bilder af män, som under Oscar II:s regering på ett eller annat sätt verkat i folkundervisningens tjänst, samt innehåller åtskilliga väl skrifna uppsatser rörande folkskoleväsendets utveckling under det ifrågavarande tidsskedet.

Berättelser om folkskolorna för år 1897, utarbetade i Kungl. Ecklesiastikdepartementet. Stockholm 1897.

Metodik för skrifundervisningen. Med anvisningar och förklaringar till förskriften »Metodiska skriföfningar» af *Filip Holmqvist*, öfverlärare vid Tekniska skolan i Stockholm. Andra omarbetade upplagan. Göteborg 1897. Pris 50 öre.

Danielsens skandinaviska ljud-läse-skrifmetod. Illustrerad ABC-skrifbok. Stockholm, Kristiania, Köpenhamn. 2 häften för lodrät stil, 2 för lutande. Pris pr häft. 12 öre.

Ur förordet meddelas: Denna illustrerade ABC-skrifbok är byggd på ljud-, läse- och skrifmetodens första grundprinciper samt i öfverensstämmelse med Kastmans lästabeller och ABC-bok.

Katalog öfver Pedagogiska biblioteket i Stockholm. Häft 2. Stockholm 1897. Pris 1 kr.

Skolkalender för läsåret 1897—1898. Anteckningsbok till tjänst för lärare vid högre och lägre läroverk. Stockholm 1897. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris bunden 1 kr.

Tanken att ordna en kalender så, att denna, omfattande senare hälften af ett år och förra hälften af det följande, således ungefär ett läsår, är särskildt afsedd för skolans män, förtjänar erkännande; den har äfven på ett tillfredsställande sätt utförts.

T. K—r.

På P. A. NORSTEDT & SÖNERS förlag har börjat
utkomma:

Europeisk kulturhistoria

i korta drag

af

GUSTAV BANG.

Öfversättning af Lektor C. A. ZACHRISSON.

Utgifves i 14 rikt illustrerade häften à 50 öre och beräknas föreligga färdig i två delar nästa vår. Första delen blifver tillgänglig redan till jul.

Första häftet finnes till påseende i alla boklädor.

Illustrerad prospekt gratis.

Ur en anmälan i *Svenska Dagbladet* af märket T. H. (Tor Hedberg):

»Det nyligen utkomna första häftet af ofvanstående arbete är en synnerligen vacker och lofvande debut — — — **texten utmärker sig för mycken lättfattlighet och klarhet** och uppfyller väl sitt ändamål: att göra den moderna vetenskapens forskningsresultat med afseende på vår civilisations ursprung och föregående tillgängliga för den stora allmänheten. Af den utförliga innehållsförteckningen, som medföljer häftet, framgår, att alla de olika yttringarna af mänsklig verksamhet och tänkande komma att finna sin vederbörliga behandling och skildringen sålunda blifva så allsidig och omfattande som man i våra dagar fordrar af en kulturskildring, låt vara en **ytterst populär** sådan.

Ett särskildt beröm förtjänar den illustrativa utstyrseln — — —

I stället för det gamla och utnötta åskådningsmaterial, som vanligen plägar bestå, är här en tydlig omsorg nedlagd på att *lämna det allra bästa som kunnat erhållas* och i den bästa möjliga form. **Urvalet är tydligen gjordt med både urskillning och smak**, och det hela har fått en konstnärlig prägel, som icke nog kan berömmas.»